

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia no. 2

MAANPUOLUSTUSTAHTO ASEVELVOLLISEN KOULUTUKSEN JA PALVELUKSEN ONNISTUMISTA SELITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ

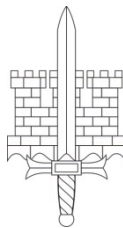
Risto Sinkko

RISTO SINKKO

**MAANPUOLUSTUSTAHTO ASEVELVOLLISEN
KOULUTUKSEN JA PALVELUKSEN ONNISTUMISTA
SELITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ**

Akateeminen väitöskirja, joka Maanpuolustuskorkeakoulun
tutkimusneuvoston suostumuksella esitetään julkisesti tarkistettavaksi
sotatieteiden tohtorin tutkintoa varten Maanpuolustuskorkeakoulun Santahamina-
talon auditoriossa, Santahaminassa Helsingissä, perjantaina 18.9.2015 klo 12.

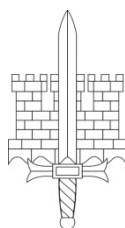

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JULKAISUSARJA 1: TUTKIMUKSIA NO. 2
NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
SERIES 1: RESEARCH PUBLICATIONS NO. 2

**MAANPUOLUSTUSTAHTO ASEVELVOLLISEN
KOULUTUKSEN JA PALVELUKSEN ONNISTUMISTA
SELITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ**

RISTO SINKKO

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2015

Risto Sinkko: *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia no. 2

Väitöskirja /

National Defence University

Series 1: Research Publications No. 2

Doctoral dissertation

Tekijä: Yhteiskuntatieteiden kandidaatti Risto Sinkko

Ohjaava professori: Professori, ye-evl Aki-Mauri Huhtinen,
Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos

Esitarkastajat: Professori, dosentti Josu Takala
Vaasan yliopisto

Dosentti, FT, VTT, ye-evl Mikael Salo
Maanpuolustuskorkeakoulu

Vastaväittäjä: Professori Pekka Aula
Helsingin yliopisto

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

Kannen kuva: Julius Virtanen

Kansikuvan kuvalähde: SA-kuva

ISBN 978-951-25-2704-5 (nid.)

ISBN 978-951-25-2705-2 (PDF)

ISSN 2342-9992 (painettu)

ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu

National Defence University

Juvenes Print
Tampere 2015

TIIVISTELMÄ

Lähtökohta tälle tutkimukselle oli havainto siitä, että varusmiehillä maanpuolustustahto ja taisteluluottamus korreloivat. Tämä huomio oli mahdollista tehdä aikaisemmissa varusmiesaineistoilla tehdyissä tutkimuksissa, joissa olin ollut mukana. Tutkimuksen aineistoina olivat useat puolustusvoimissa kerätty varusmiesten kyselytutkimusaineistot. Vertailuaineistoina käytin reserviläisille kertausharjoituksissa tehtyjen kyselyiden aineistoja. Olennaista oli selvittää, säilyikö havaittu riippuvuus kun muita mahdollisia tekijöitä otettiin huomioon.

Tutkimus oli aikaisemmin kerättyjen aineistojen sekundaarianalyysi ja tutkijana en ollut voinut vaikuttaa kyselyjen sisältöön tai käytettyjen muuttujien ja mittareiden valintaan. Aineistot on kerätty kuvaileviin tarkoituksiin ja tästä syystä tämä tutkimus oli tilastollisesti kuvaileva. Keskeiset käytetyt aineistot olivat varusmiesten kotiuttamiskyselyiden eli loppukyselyiden aineistot kaikista varuskunnista vuosilta 2000 – 2008 sekä vuonna 2010 Siilasmaan työryhmää varten kerätty aineisto kolmesta varuskunnasta. Vuoden 2010 varusmiestutkimus oli toteutettu siten, että kysely tehtiin sekä palveluksen alussa että lopussa. Tässä aineistossa käytettiin monipuolisesti varusmiesten psykososiaalisen toimintakyvyn erilaisia mittareita.

Maanpuolustustahto on käsitteellisesti laaja kokonaisuus, kuitenkin tässä tutkimuksessa se oli operationalisoitava käytettävissä olleiden osioiden avulla. Maanpuolustustahtoa tarkasteltiin sekä henkilökohtaisena että yleisenä maanpuolustustahtona sekä niiden yhdistelmänä, josta käytettiin myös nimitystä maanpuolustusajattelu. Käsitteellisesti suppeampi taisteluluottamus operationalisoitiin siten, että muuttujana se kuvasi varusmiehen luottamusta aseisiinsa, saamaansa koulutukseen sekä lähiryhmäänsä. Taisteluluottamuksen mittaamisen taustalla oli ajatus siitä, että tämän yksilökohtaisen mittarin keskiarvo on joukon koulutuksen onnistuneisuuden estimaatti. Taisteluluottamus oli tutkimuksessa varsinainen tulosmuuttuja.

Tulosten perusteella yksittäisten varusmiesten psykososiaalisessa toimintakyvyssä on eroja. Erityisesti erottui yksittäisenä tekijänä sosiaalisuus, joka summamuuttujana oli muodostettu varusmiestutkimus 2010:n aineistossa Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteen laitoksen laatimista osioista. Sosiaalisuus ennusti voimakkaasti varusmiehen etenemistä koulutuksessa aina johtajakoulutukseen saakka. Sosiaalisuuden kontrollointi tilastollisesti ei poistanut maanpuolustusajattelun ja taisteluluottamuksen välistä riippuvuutta.

Varusmiestutkimus 2010 aineistossa oli mahdollista tarkastella maanpuolustusajattelun muutosta palvelusaikana ja muutoksen yhteyttä psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaajiin. Stressaantumistaipumus ja neuroottisuus olivat yhteydessä maanpuolustustahdon laskuun. Tunteiden hallinnan kyky tuki varusmiehen maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen kehittymistä.

Tilastollinen kuvaus toteutettiin Mplus-ohjelmistolla lasketulla rakenneyhtälömallilla. Aineistoon sopiva malli oli mahdollista löytää. Mallin mukaan sosiaalinen pääoman yksilökohtaisena resurssina antaa mahdollisuuden kehittää ja säilyttää maanpuolus-

tusajattelua, joka on yhteydessä itseluottamuksen luontoiseen taisteluluottamukseen varusmieskoulutuksen päättyessä. Koulutuksen aikana joukkoon kehittynyt kiinteys ja luottamus tukevat tätä kehitystä. Joukkotuotantomallilla saadaan aikaan joukkoja, joissa taisteluluottamus on yleensä tarvittavalla tasolla ja niitä voidaan käyttää osoitettuihin tehtäviin. Kertausharjoitukset ylläpitävät kiinteyttä, taisteluluottamusta ja sitä kautta joukon suorituskykyä.

Tutkimuksessa havaittiin myös, että pysyvissä miehistön ryhmissä, joissa ryhmänjohtaja ja/tai jäseniä ei vaihtunut, koulutuksen tulokset olivat parempia kuin muuttuneissa ryhmissä. Edelleen havaittiin, että 12 kuukautta palvelleiden miehistön jäsenen joukossa palvelusmotivaatio laski enemmän kuin muissa varusmiesryhmissä.

Yhdestätoista koulutuksen ja tutkimuksen asiantuntijasta koottu ryhmä arvioi tutkimuksen tuloksia sovelletulla Q-menetelmällä Facilitate Pro -ohjelmistoa käyttäen. Menettely tuotti lisänäkökohtia tulosten arviointiin sekä niiden soveltamiseen.

Avainsanat: Varusmiehet, reserviläiset, koulutus, maanpuolustustahto, luottamus, luottamus esimiehiin, taisteluluottamus, joukon kiinteys, joukkotuotanto, sosiaalisuus, stressinsietokyky, omakuva, itsetunto, tunteiden hallitseminen, sosiaalinen pääoma, psykososiaalinen toimintakyky, sekundaarianalyysi.

ABSTRACT

The point of departure for this study was the notion that in conscripts' survey data willingness to defend the country and self-reliance in battle were dependent. This observation originated in some earlier studies in which the author had also been involved. The data for this study were collected among the conscripts of the Finnish Defence Forces. For comparison purposes some data were also collected at reserve gatherings. The main purpose of the study was to ascertain whether or not the observed correlation persists while other possible factors are under control.

This study was a secondary analysis of the data collected earlier. As a researcher the author could not interfere in or advise the contents and variables in these surveys. The surveys were carried out for descriptive purposes and so was the current analysis. No hypotheses were tested. The first main set of data originates from a survey conducted among all troops at the end of the service period during the years 2000–2008. The second main data set was collected for a political task force to inquire about the Finnish obligatory conscript system. The survey group worked under the leadership of Mr. Risto Siilasmaa in 2010. The survey was carried out in three garrisons both at the beginning of the conscript service and at the end thereof. Several measures of psychosocial action competence were applied in this survey.

A person's willingness to defend the country is a conceptually wide phenomenon, but within these data one had to construct variables using the available items. Several combined variables were constructed, the first being a person's personal willingness and the second – an overall concept of the defence of the country. Additionally, these two variables were combined into a summed variable to represent the total notion of defending the country. Conceptually more limited is the summed variable of self-reliance in battle. The items of this variable cover a person's reliance on the weapons used, his trust in the training received, in his primary group – the squad, etc. – and his reliance to resist all the pressures caused by wartime tasks. The idea behind this measure is that the average is an estimate of the performance of a particular unit in battle. Reliance in battle is the main dependent variable in this survey.

The results of the survey indicate that there are differences between individual conscripts' competence in action. One variable in particular – soldiers' sociability – is an important factor. It strongly predicts the conscripts' performance during their military studies and even their leadership education. Controlling sociability statistically as a factor did not reduce the correlation between defence willingness and self-reliance in battle.

The data obtained in 2010 enabled the author to analyse the changes that occurred in defence willingness during the service period, and the connection of the changes with the variables of psychosocial competence. It was established that more stressful and neurotic persons gained lower levels of defence willingness and reliance in battle. A person's ability to control emotions had an opposite effect.

Statistical multi-variable modelling was conducted by using Mplus-software on the 2010 data. A statistically fitted model was found. The interpretation of the model revealed that social capital as a personal resource offers one the possibility to understand the defence requirements and to preserve this attitude during the service. This is connected to the personal reliance in battle at the end of the service. Group coherence developed during the training supports the dependence between defence willingness and self-reliance in battle. Reserve gatherings support group coherence and general trust in troops.

Based on this outcome, one can say that on the average the present manning and training system of Finnish Army units works well.

ESIPUHE

Reserviupseerina suhteeni puolustusvoimiin on tavanomainen, ja tavalliseen tapaan se on alkanut varusmiespalveluksesta. 1960-luvun lopussa helsinkiläisenä ylioppilaspoikana minut komennettiin varusmiespalvelukseen Kajaaniin Kainuun Prikaatiin. Selitys tälle oli yksinkertainen – meitä samanlaisia oli samassa saapumiserässä noin komppanian verran, ja tällä toimenpiteellä tasoitettiin koulutuseroja maan eri osien asevelvollisten välillä. Useimmat meistä helsinkiläisistä komennettiin aliupseerikouluun ja aika monet Reserviupseerikouluun. Arvioin, että kaiken takana oli tuohon aikaan laskenta siitä, kuinka paljon kivääri-, kranaatinheitin- tai panssarintorjuntajoukkueen johtajia kuluu taistelevassa jalkaväkijoukossa.

Kiväärijoukkueen johtajan tehtävässä minua ei kertaakaan käsketty kertausharjoitukseen. Opintojeni päätyttyä tulikin aivan uusi vaihe. 1980-luvun alussa Pääesikunnan Tiedotusosaston Erikoistiedotustoimiston päällikkö komentaja Jukka Heinonen kokosi kertausharjoitukseen mainostoimistomiehiä. Hänen ajatuksensa oli aika suora- viivainen – siviililyössäänkin kansalaisille erilaisia kampanjoita työstävät miehet olisivat sopivia myös kampanjoitaessa omien joukkojen mielialojen säilyttämiseksi. Siinänsä Heinosen ajatus ei paljon poikennut jo talvisodan alla toteutetusta tiedotusmiesten koulutuksesta. Sijoitukseni muuttui Tiedotusosaston reserviin tutkimusryhmään, olinhan itsekkin tuohon aikaan mediatoimistossa tutkijana.

Vuosien kuluessa Pääesikunnan organisaatio muuttui ja miehet vaihtuivat. Heinosen tehtävää vastaavaan tehtävään tuli everstiluutnantti Kari F. Jääskeläinen ja edelleen muutosten jatkuessa hänestä tuli muodostetun Puolustusvoimien Koulutuskeskuksen ensimmäinen johtaja. Sijoitukseni Tiedotusosaston reservissä jatkui, ja samalla kertausharjoitustehtävissä olin Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen reserviläistutkijoiden kouluttajana 1990-luvun alusta alkaen. Tämä ei olisi onnistunut ilman läheistä yhteistyötä Käyttätymistieteiden osaston tutkijan Olli Harisen kanssa. Samaa kautta tuli myös yhteys Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitokseen, jossa oli käynnissä informaatioisotaan liittyvää tutkimusta. Keskeisiä henkilöitä olivat majurit Jari Rantapelkonen ja Aki-Mauri Huhtinen. Heidän kanssaan koottu ”informaatioreserviläisten” pieni ryhmä sai kertausharjoituksissa tarkastella informaatioisodan toimintatapoja 2000-luvun ensi vuosina.

Oman siviililyötilanteeni muuttuessa syntyi ajatus sotatieteiden tohtoriopinnoista Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksessa kun tämä väylä oli avautunut myös siviileille. Vuoden 2007 kesäkuussa sain opinto-oikeuden johtamisen alaan kuuluvaa sotatieteiden tohtorin tutkintoa varten. Tämä tiivistä suhdettani Johtamisen laitokseen ja johtamisen professori Huhtisen ohjauksessa aloittelin tutkimustyötäni. Samalla pääsin tutustumaan sisältä päin laitoksen työskentelyyn, ja laitoksen muuttuminen Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokseksi antoi vielä uusia näkökulmia laitoksen sisäisissä seminaareissa. Ajatuksiani avartavia hetkiä olen kokenut myös Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden parissa ajoittaisissa opetustapahtumissa.

Väitöstyöni tutkimussuunnitelma on työn aloittamisen jälkeen elänyt eri tavoin sen mukaan, mistä olen anonut apurahoja työlle. Iloinen olen siitä, että tutkimussuunnitelmani on pysynyt hengissä vaikka rahallista tukea en olekaan saanut. Tärkein tuki on ollut aistia se toisten tohtoriopiskelijoiden tavoitteen saavuttamiseen suuntautuva asenne, joka on selvästi tullut esiin professori Aki-Mauri Huhtisen johtamissa tohtoriopiskelijoiden seminaareissa. Tärkeää on ollut myös koko laitoksen positiivinen suhtautuminen. Laitoksen tutkimusryhmän johtajina toimineet everstiluutnantti Torsti Sirén ja everstiluutnantti Mika Kalliomaa ovat monin tavoin edistäneet työni toteutumista.

Tämän väitöstyön keskeisen sisällön muotoutumiseen on keskeisesti vaikuttanut Käyttätymistieteiden laitoksen johtaja professori Jukka Leskinen. Työni keskeiset tieteelliset tulokset liittyvät aineistoon, joka on hänen johdolla kerätty puolustusministeriön vuonna 2009 asettaman asevelvollisuuden yhteiskunnallisia vaikutuksia selvittäneen työryhmän toimeksiannosta. Työryhmä on tunnettu puheenjohtajansa Risto Siilasmaan mukaan Siilasmaan työryhmänä. Tämän aineiston olennaisten analyysien tuottaminen ei olisi onnistunut ilman dosentti Asko Tolvasen apua. Hänen panoksensa Mplus-ohjelmiston avulla tuotetussa rakenneyhtälömallissa on korvaamaton.

Tutkimukseen liitetyn tulosten arvioinnin järjestämisessä merkittävää tukea sain Pääesikunnan koulutusosaston päälliköltä eversti Hannu Hyppöseltä. Asiantuntija-arvioinnin käytännön toteutus oli dosentti Matias Aunolan vastuulla.

Elokuussa 2015
Risto Sinkko

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	i
ABSTRACT	iii
ESIPUHE	v
1. JOHDANTO	1
1.1 Maanpuolustustahdosta	1
1.2 Maanpuolustusajattelusta	6
1.3 Kohti maanpuolustustahdon määritelmää	7
1.4 Kiinnittyminen yhteiskuntaan maanpuolustuskonsensuksen edellytyksenä	9
1.5 Luottamus yhteiskunnassa	10
1.6 Kiinteydestä taisteluluottamukseen vaikuttavana tekijänä	11
1.7 Tutkimuskohteiden käsitekaavio	14
1.8 Tutkimuskysymykset	15
1.9 Tutkimuksen viitekehys	16
2. MAANPUOLUSTUSTAHDON JA -AJATTELUN KUVAAMISESTA JA MITTAAMISESTA	19
2.1 Johdanto	19
2.2 Sotilassosiologian ja survey-tutkimusten taustaa	20
2.3 Maanpuolustustahdon mittareiden vakiintuminen Suomessa	21
2.3.1 Mittaamisen taustaa Jaakko Valtasen diplomityössä	21
2.3.2 ”Klassisen” kysymyksen omaksuminen Suomessa ja tutkimustuloksia	23
2.4 Turvattomuuden tunne ja sen mittaaminen maanpuolustusajattelun kannalta	28
2.4.1 Mittauksen perusteita	28
2.4.2 Turvattomuuden tunne turvallisuuspolitiikan vaikuttavuuden mittarina	30
2.5 Maanpuolustustiedotuksen Suunnittelukunnan mittaustuloksia vuosina 1997, 2008 ja 2013	36
2.6 Turvattomuuden tunne MTS:n mittauksissa	38
2.6.1 Turvattomuus ja EU	38
2.6.2 Turvattomuuden tunnetta lisääviä tekijöitä	40
2.7 Suhtautuminen nykyiseen asevelvollisuusjärjestelmään ja Natoon liittymiseen osana maanpuolustusajattelua	43
2.8 Maanpuolustustahtomittarin vaihtoehtoisia muotoiluja	45
2.9 Maanpuolustustahto sosiaalipsykologisesti tarkasteltuna	46
2.10 Ristiriitaisuudet maanpuolustustahdon mittauksissa – todellisia vai näennäisiä?	47
3. SOTILASSOSIOLOGISEN KIINTEYSTUTKIMUKSEN TAUSTAA	49
3.1 Ryhmäkiinteyden piirteitä joukon ominaisuutena	49
3.2 Joukon kiinteyden käänteisistä puolista	58
3.3 Joukon suorituskyky kiinteystutkimuksen näkökulmasta	60

3.4 Kiinteyden tutkimusmenetelmistä – kyselymittaus ja sosiometrinen mittaus	61
3.4.1 Kiinteyden survey-tutkimusmenetelmät	61
3.4.2 Sosiometrinen tutkimusmenetelmä	62
3.4.3 Sosiometristen mittausten yhteyksistä kiinteysmittauksiin	64
3.5 Tutkimus suomalaisesta KFOR-pataljoonasta	65
3.5.1 Kiinteys	65
3.5.2 Stressinsietokyvyn ja kiinteyden yhteydestä	67
3.5.3 Palvelusmotivaatio kiinteyteen vaikuttavana tekijänä	67
3.6 Vertikaalinen kiinteys IT-jaoksessa	69
3.7 Ampumatulosten selittyminen kiinteystekijöillä	70
3.8 Rauhanturvaajakomppanian kiinteys	71
3.9 Kiinteys ja kommunikaatio joukkueessa	73
3.9.1 Tuloksia kiinteydestä	74
3.9.2 Tuloksia kommunikaatiosta	74
3.9.3 Tulosten yhteenveto	75
3.10 Kiinteyden mittaamisesta varusmiesten kotiuttamistutkimuksissa	75
3.11 Simputus, vertaiskiusaaminen ja niihin liittyvät tekijät kiinteyden näkökulmasta	77
3.12 Johtamisen ja joukon kiinteyden yhteydestä	79
3.13 Yhteenveto ja pohdiskelu	80
3.2. Komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimus – joukon kiinteyden yhteys toiminnan tuloksellisuuteen	83
3.2.1 Komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimuksen tausta	83
3.2.2 Platoon Cohesion Index (PCI) kiinteyden mittarina komppanian hyökkäys - tutkimuksessa	85
3.2.3 Vertailututkimus komppanian hyökkäys-aineistossa	86
3.2.4 Komppaniatason analyysi	98
3.2.5 Analyysin kolmas vaihe, kontekstuaalianalyysi	99
3.2.6 Yhteenveto ja pohdinta	101
4. NÄKÖKULMIA LUOTTAMUKSEEN SOTILASORGANISAATION KANNALTA – YLEISESTÄ LUOTTAMUKSESTA SOTILAAN TAISTELULUOTTAMUKSEEN	105
4.1 Luottamus monitieteisenä käsitteenä	105
4.2 Instituutioihin kohdistuva luottamus	107
4.2.1 Luottamus puolustusvoimiin Suomessa ja Ruotsissa	108
4.2.2 Onko luottamus organisaation maineen strateginen osa?	110
4.3 Luottamuksen määritelmästä	111
4.4 Luottamuksen luonteesta	113
4.5 Luottamus puolustusvoimiin ja puolustushallintoon	115
4.6 Luottamus eri toimintaympäristöissä	116

4.6.1 Sodan kuvan muutos	116
4.6.2 Monikansalliset joukot toimintaympäristönä	118
4.7 Luottamuksen empiirinen analyysi tässä luvussa	119
4.7.1 Maanpuolustustahdon ja taistelukykyyn luottamisen yhteys varusmiehillä	119
4.7.2 Varusmiesten luottamus lähimpiin esimiehiin	122
4.7.3 Vertikaalinen henkilöluottamus	124
4.7.4 Reserviläisten taisteluluottamus ja luottamus lähimpään esimieheen	125
4.8 Luottamus systeemisessä lähestymistavassa	127
4.9 Yhteenvedo: luottamus, taisteluluottamus ja kiinteys	128
5. VARUSMIESTEN LOPPUKYSELYTUTKIMUKSEN TRENDIT JA SUMMAMUUTTUJAT 2000-LUVUN ENSIMMÄISELLÄ VUOSIKYMMENELLÄ	131
5.1 Johdanto: varusmiesten kotiuttamistutkimuksesta	131
5.2 Yleinen ja henkilökohtainen maanpuolustustahto	133
5.3 Varusmiesjoukon kiinteys ja luottamus pärjäämiseen taistelussa	135
5.4 Varusmiesten näkemykset palveluksen rasittavuudesta	137
5.5 Johtopäätöksiä tässä käsitellystä aineistosta	138
5.6 Maanpuolustustahdon muutoksista muiden tutkimusten tuloksissa	138
6. VARUSMIEHEN PSYKOSOSIAALINEN TOIMINTAKYKY MAANPUOLUSTUSTAHDON JA TAISTELULUOTTAMUKSEN SELITTÄJÄNÄ	141
6.1 Tutkimuksen tausta	141
6.2 Tutkimuksen muuttujat	142
6.2.1 Psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden soveltaminen	142
6.2.2 Core Self Evaluation, CSE, minäkuva	143
6.2.3 Positive Affectivity Negative Affectivity Schedule, PANAS, Tunnehallinta ...	143
6.2.4 Rosenberg Self Esteem Scale, Itsetunto	144
6.2.5 Big Five Inventory, BFI, tunnollisuus ja neuroottisuus	144
6.2.6 Stressioirelista	144
6.2.7 Sosiaalisuus	146
6.3 Maanpuolustustahdon mittaaminen tässä aineistossa	150
6.4 Muutosten tarkastelua	157
6.5 Taisteluluottamuksen summamuuttuja	160
6.6 Kiinteyden erityispiirre stressin vähentäjänä ja torjujana	166
6.7 Sosiaalisen pääoman osiot ja summamuuttuja	168
6.8 Maanpuolustustahdon, joukon kiinteyden ja taisteluluottamuksen rakenneyhtälömalli	171

7. ASiantuntijanäkemykset tutkimuksen tuloksista.....	183
7.1 Menetelmä	183
7.2 Arvioinnin tulokset ja johtopäätelmät.....	188
8. Vastaukset tutkimuskysymyksiin.....	191
9. Päättävä tarkastelu	197
9.1 Yhteenvedo.....	197
9.2 Pohdinta sotilaan psykososiaalisesta toimintakyvystä.....	201
9.3 Sosiaalisuuden ja johtamisen yhteyksistä.....	202
9.4 Tutkituista mittareista, käsitteistä ja ilmiöistä	203
9.5 Tutkimuksen arviointia.....	208
LIITTEET	232
Luvun 3. liite 1	232
Luvun 3. liite 2.....	234
Luvun 4. liite 1	235
Luvun 4. liite 2.....	238
Luvun 4. liite 3.....	241
Luvun 5. liite 1.....	242
Luvun 6. liite 1.....	250
Luvun 7. liite 1	267

LUETTELOT

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Puolustustahto ja puolustusvoimien suorituskyky tavanomaisessa sodassa....	37
Taulukko 2. Turvallisuuden tunne ja Suomen jäsenyys Euroopan unionissa.....	39
Taulukko 3. EU-osallistumisen yhteys kansalaisten turvallisuudentunteeseen MTS:n tutkimusten mukaan vuosina 2004–2014, nettovaikutus prosentteina turvallisuuden tunteeseen.....	40
Taulukko 4. NATO:n jäseneksi pyrkiminen ja suhtautuminen nykyiseen puolustusjärjestelmään.	44
Taulukko 5. Maanpuolustusajattelun ulottuvuuksia nuorisobarometritutkimuksessa 2010.	48
Taulukko 6. Kiinteys-summamuuttujan osioiden korrelaatiot.....	76
Taulukko 7. Luottamus-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	88
Taulukko 8. Varusmiesjohtaja-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	89
Taulukko 9. Motivaatio-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	91
Taulukko 10. Varusmiesjohtajien horisontaalisen kiinteyden summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	92
Taulukko 11. Horisontaalisen kiinteyden summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	93
Taulukko 12. Kouluttaja-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	94
Taulukko 13. Kiinteys-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	95
Taulukko 14. Varuskunta-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot sekä keskinäiset korrelaatiot.....	96
Taulukko 15. Varianssianalyysin tulos, komppanioiden vertailu summamuuttujien perusteella, jääkärit, N = 775.....	97
Taulukko 16. Luottamus puolustusvoimiin Suomessa eri vuosina.	108
Taulukko 17. Varusmiesten kotiuttamistutkimuksen palvelusta mittaavien osioiden pääkomponenttianalyysi 2000–2008, miehistö, kaksi ensimmäistä rotatoitua komponenttia.	122
Taulukko 18. Reserviläistutkimuksen tutkimusmuuttujien pääkomponenttianalyysi. Kymi - 96 harjoitus, kaksi ensimmäistä rotatoitua komponenttia.....	126
Taulukko 19. Yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan osioiden korrelaatio.....	133
Taulukko 20. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujan osioiden korrelaatiot.....	133
Taulukko 21. Kiinteys-summamuuttujan osioiden korrelaatiot.....	135
Taulukko 22. Taisteluluottamus-summamuuttujan osioiden korrelaatiot.....	136
Taulukko 23. Tutkimuksen vastaajamäärät joukko-osastoittain.....	141
Taulukko 24. Stressioirelista -mittarin osioiden lataukset ensimmäisen mittauksen pääkomponenttianalyysissä, kommunaliteetit sekä selitysosuudet.....	145

Taulukko 25. Sosiaalisuusindeksi -summamuuttajan osioiden lataukset pääkomponenttianalysissa,.....	149
Taulukko 26. Yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan osioiden korrelaatiot toisella mittauskerralla,.....	152
Taulukko 27. Palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) summamuuttujan osioiden korrelaatiot toisella mittauskerralla,	154
Taulukko 28. Maanpuolustustahdon (yleinen maanpuolustustahto) ja palvelusmotivaation (henkilökohtainen maanpuolustustahto) summamuuttujien sekä mittauskertojen A ja B erotusten korrelaatiot.	157
Taulukko 29. Usko menestymiseen ja aseisiin, suorituskyyky sodassa -summamuuttujan osioiden korrelaatiot varusmiesten loppukyselyiden aineistossa.	161
Taulukko 30. Taisteluluottamuksen summamuuttujan osioiden korrelaatiot seurantamittauksessa.	163
Taulukko 31. Maanpuolustustahdon (yleinen maanpuolustustahto), palvelusmotivaation (henkilökohtainen maanpuolustustahto), taisteluluottamuksen ja psykososiaalisten tekijöiden korrelaatiot seurantamittauksessa.	165
Taulukko 32. Ryhmäkiinteyssummamuuttujan osioiden korrelaatiot seurantamittauksessa.	167
Taulukko 33. Psykososiaalisen toimintakyvyn summamuuttujien tunnuslukuja ensimmäisellä (A) ja toisella (B) mittauskerralla.	168
Taulukko 34. Sosiaalisen pääoman viidestätoista dikotomisesta osiosta muodostetun summamuuttujan jakauma alkumittauksessa (A).....	169
Taulukko 35. Mallin sopivuutta kuvaavat tunnusluvut.....	181

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Tutkimuksen käsittekaavio.....	14
Kuvio 2. Maanpuolustustahdon mittaustuloksia eri vuosilta Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan kyselytutkimuksissa.	24
Kuvio 3. Kansalaisten kokema globaalin turvallisuuden/turvattomuuden tunne eri vuosina MTS:n kyselytutkimusten mukaan.....	33
Kuvio 4. Kansalaisten näkemys sotilaallisesta tilanteesta Suomen lähialueilla eri vuosina MTS:n kyselytutkimusten mukaan.....	34
Kuvio 5. Puolustusvoimien määrärahojen lisäämishalukkuus MTS:n tutkimusten mukaan ja BKT:n volyymin muutos.....	35
Kuvio 6. Ahronsonin ja Ebermanin johtamisen, kiinteyden ja suorituskyyvyn malli.	61
Kuvio 7. Esimerkki sosiogrammasta, ryhmän kaverivalinnat.	63
Kuvio 8. Esimerkki sosiogrammasta, joukkueen kaverivalinnat.	63
Kuvio 9. Varusmiesten joukon kiinteyden summamuuttujan keskiarvot 2000–2008 loppukyselyiden mukaan. Miehistöön kuuluvat vastaajat.	76
Kuvio 10. Koettujen simputuskertojen määrän keskiarvo joukon horisontaalisen kiinteyden summamuuttujan mukaisissa luokissa, varusmiesten maanpuolustustahtotutkimus 2005, N = 2 127.	78

Kuvio 11. Johtamistyylien suhteet joukon kiinteyteen ja suorituskyykyyn Bassin ym. mukaan.	79
Kuvio 12. Johtamisen, viestinnän, kiinteyden ja joukon suorituskyykyyn käsitteellinen malli.	81
Kuvio 13. Varusmiesten kotiuttamistutkimuksen 2000–2003 summamuuttujien sijoittuminen MDS-analyysissä, miehistö.	123
Kuvio 14. Yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla.	133
Kuvio 15. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla.	134
Kuvio 16. Varusmiesten joukon kiinteyden summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla.	135
Kuvio 17. Varusmiesten taisteluluottamuksen summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla.	136
Kuvio 18. Stressioirelista-summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.	146
Kuvio 19. Sosiaalisuuden summamuuttujan (indeksi) jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.	147
Kuvio 20. Sosiaalisuuden indeksin muutoksen jakauma, keskiarvo ja keskihajonta.	148
Kuvio 21. Maanpuolustustahdon summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauskerralla.	153
Kuvio 22. Palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauskerralla.	155
Kuvio 23. Maanpuolustustahdon summamuuttujan muutoksen jakauma, keskiarvo ja keskihajonta.	155
Kuvio 24. Palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) summamuuttujan muutoksen jakauma, keskiarvo ja keskihajonta.	156
Kuvio 25. Maanpuolustustahdon (yleinen maanpuolustustahto) muutoksen keskiarvot koulutuksen tason (sotilasarvo) mukaisissa luokissa.	158
Kuvio 26. Palvelusmotivaation (henkilökohtainen maanpuolustustahto) muutoksen keskiarvot koulutuksen tason (sotilasarvo) mukaisissa luokissa.	159
Kuvio 27. Taisteluluottamuksen summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauskerralla.	163
Kuvio 28. Ryhmäkiinteyden summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauskerralla.	167
Kuvio 29. Sosiaalisen pääoman viidentoista osion summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta ensimmäisellä mittauskerralla.	170
Kuvio 30. Psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujien ja asetettujen latenttien muuttujien yhteydet sekä muuttujien spesifit faktorit ja niiden väliset yhteydet ensimmäisellä mittauskerralla.	174
Kuvio 31. Psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujien ja asetettujen latenttien muuttujien yhteydet sekä muuttujien spesifit faktorit ja niiden väliset yhteydet toisella mittauskerralla.	175
Kuvio 32. Psykososiaalisen toimintakyvyn latenttien muuttujien yhteydet mittauskertojen välillä.	176

Kuvio 33. Sosiaalisen pääoman mittausvirheen kontrolloimiseksi lasketut osaulottuvuudet.	177
Kuvio 34. Sosiaalisen pääoman (SosPO), maanpuolustustahdon molempien mittaus- kertojen muuttujien sekä taisteluluottamuksen yhteydet polkumallissa.	178
Kuvio 35. Ryhmäkiinteyden yhteydet muihin muuttujiin polkumallissa.	180
Kuvio 36. Tutkimuksen käsitteitä ja vaikuttavia tekijöitä yhteiskunnan ja puolustusvoimien ympäristössä.	205

1

JOHDANTO

1.1 Maanpuolustustahdosta

Maanpuolustustahto on tämän tutkimuksen keskeinen käsite ja myös tutkimuskohde. Maanpuolustustahto on ollut ja on niin näkyvästi esillä maanpuolustuskeskustelussa, että oikeastaan ei ole tarvetta perustella sitä, miksi tutkimukseni kohdistuu juuri maanpuolustustahtoon. Maanpuolustustahto on näkyvästi esillä ministereiden, kenraaleiden, amiraalien ja muiden juhlapuhujien retorikassa kansallisina merkkipäivinä ja muutoinkin kun maanpuolustuksen asia on aiheena. Maassamme on vuosikymmenien mittainen maanpuolustustahdon tutkimusperinne, johon tämäkin tutkimukseni nojautuu.

Maanpuolustustahto on mukana puolustusministeriön julkistamassa strategisessa suunnitelmassa¹ yhtenä seitsemästä puolustusvoimien kehittämisen osatekijästä. Käsite määritellään strategian näkökulmasta julkaisun sivulla 12. Strategiaan sisältyvän analyysin mukaan maanpuolustustahdon merkitys korostuu erityisesti tulevaisuuden skenaariossa, jonka nimeksi on annettu ”sirpaloitunut maailma”²:

”Puolustushallinnon on kyettävä ylläpitämään puolustuskyvyn edellyttämää asevelvollisuutta, maanpuolustustahtoa, kansallista huoltovarmuutta ja kriisinsietokykyä.”

Raportin sivulla 9 perustellaan maanpuolustustahdon merkitystä vielä laajemmin ja korostetaan sen suurta merkitystä puolustuskyvyn kehittämisen edellyttämille resursseille ja puolustusvoimien toiminnalle. Suunnitelman mukaan maanpuolustustahtoon vaikutetaan etenkin lisäämällä ymmärrystä sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävistä ja merkityksestä yhteiskunnalle.

Maanpuolustustahdon historiaa valotan tämän tutkimuksen tulevaisuuden luvuissa, ja tästä syystä otan tähän vain kaksi esimerkkiä käsitteen käytöstä. Kenttäohjesäännössä³ maanpuolustustahto kuvataan perustaksi, jolla suorituskyvyn osatekijät lepäävät. ”Puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien suorituskyvyn keskeinen perusta on kansalaisten maanpuolustustahto.” Maanpuolustustahdon tutkimusta suurin piirtein nykymuodossaan meillä on ollut yli 60 vuotta, mutta edelleenkin aiheen käsittelyä ei voida pitää vanhanaikaisena. Vielä tuoreempi on Pääesikunnan suunnitteluosaston puolustusvoimauudistukseen liittyvän asiakirjan liite Uudistuksen perustelumustio, joka on julkaistu 3. toukokuuta 2012.⁴ Sivulla 9 todetaan:

¹ Puolustusministeriö 2010, 8.

² Mt., 5.

³ Kenttäohjesääntö 2007, Yleinen osa, 31.

⁴ PESUUNNOS:n ak:n AI1757 liite 1.

”Kansalaisten maanpuolustukseen liittyvät arvot ja asenteet sekä maanpuolustustahto pysyvät valtakunnallisesti todennäköisesti lähellä nykyistä tasoa. Alueellisesti ja paikallisesti voidaan arvioida kansalaisten suhtautumisen heikkenevän ainakin tilapäisesti lakkautettavien joukko-osastojen vaikutusalueilla. Maanpuolustustahdon palautumisessa on koko muutoksen läpiviennillä ja sen onnistumisella suuri merkitys.”

Pääesikunnan suunnitteluosasto on seurannut puolustusvoimauudistukseen liittyvää keskustelua eri medioissa. Osasto vaikuttaa kuitenkin luottavan siihen, että maanpuolustustahto ”palautuu”. Pieni epäily on kuitenkin saattanut syntyä siitä, että varsinkin nuorison keskuudessa ja varusmiesten joukossa maanpuolustustahto on lievästi liukunut alaspäin, ja näitä tuloksia esittelen myöhemmin tässä tutkimuksessa. Koko siviiliväestöä tarkasteltaessa näyttää siltä, että pelko maanpuolustustahdon laskusta on aiheeton. Sotilaallisesti rauhattoman vuoden 2014 oloissa sen sijaan on havaittavissa toinen huolestuttava muutos. Suomalaisten usko omaan puolustuskykyyn on Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) mielipidekyselyn mukaan alhaisimmalla tasolla sitten vuoden 1979.⁵ 63 prosenttia tutkituista kansalaisista sanoo, että puolustuskykymme tavanomaisessa sodassa on huono.

Suomalaisessa ajattelussa maan puolustaminen on nähty selkeästi tahtoasiana. Marsalkka Mannerheim kirjoittaa muistelmissaan tarkastellessaan Suomen asemaa vapaana kansakuntana vuoden 1918 sodan jälkeen⁶:

*”Ensimmäisenä ja tärkeimpänä ehtona oli vakaumukseni mukaan tällöin se, että eheäksi saatettu kansakunta yksimielisesti **tahtoi** säilyttää kansallisen riippumattomuutensa ja tarvittaessa oli valmis puolustamaan sitä.”*

Perusajattelumallini tässä tutkimuksessa on sama kuin edellä esitetty. Maanpuolustustahto on perustekijä, joka on yhteydessä tutkimuksen varsinaiseen tulospäätelmään, jonka olen nimennyt taisteluluottamukseksi. Taisteluluottamus on mittari, joka kuvaa yksittäisen varusmiehen luottamusta siihen, kuinka hän itse ja kuinka hänen ryhmänsä ja joukkueensa pärjää taistelussa. Olen ollut mukana 1980-luvulta lähtien reserviläistutkijana tutkimassa eri yhteyksissä reserviläisten ja varusmiesten näihin asioihin liittyviä tekijöitä. Jo tutkimukseni tässä vaiheessa voinkin kertoa, että maanpuolustustahdon (eli yleisen maanpuolustustahdon) ja taisteluluottamuksen välillä on nähtävissä vahva korrelaatio. Varusmiestutkimus 2010:ssä⁷ yleisen maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen korrelaatio oli varusmiesten palveluksen päättyessä tehdyssä mittauksessa ,434 ($N = 1\,299$, $p < ,001$). Vuosina 2000–2008 tehdyissä varusmiesten loppukyselyssä vastaava tunnusluku oli ,410 ($N = 165\,257$, $p < ,001$). Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on selvittää ja kuvata, mitkä tekijät ovat yhteydessä maanpuolustustahtoon, ja mitkä tekijät puolestaan vaikuttavat maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen väliseen riippuvuuteen ja mahdolliseen selityssuhteeseen.

⁵ MTS 2014.

⁶ Mannerheim 1951, 473. Sana ”tahtoi” kursivoitu alkuperäisessä tekstissä.

⁷ Varusmiestutkimuksen 2010 aineisto on kerätty ns. Siilasmaan työryhmän toimeksiannosta. Analysoin aineistoa jäljempänä tässä tutkimuksessa. Kysely on tehty kolmen varuskunnan varusmiehille palveluksen alkaessa sekä sen päättyessä.

Tutkimukseni on selvitys siitä, kuinka kaksi käsitteellisesti eritasoista ilmiötä voidaan liittää yhteen, vaikka edellä kuvaamani tilastollinen riippuvuus perustuu tiettyyn tilastomatemattiseen operationalisointiin. Tässä tutkimuksessa selvitän kummankin käsitteen tutkimuksen historiaa. Taisteluluottamuksen käsitteen taustaan liittyvät sekä luottamuksen käsite että joukon kiinteyden käsite.

Maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen välinen yhteys on ennustettavissa tutkimuskirjallisuuden perusteella, vaikka suoria vastinpareja näille käsitteille ja niitä kuvaaville mittareille ei välttämättä olekaan dokumentoitu. Sotahistoriassa tavallisia ovat taistelun tuloksia tai asevoiman suoriutumista kuvattaessa moraalin (morale) ja taistelun tuloksen – voitto tai tappio – liittäminen toisiinsa, vaikka modernin käyttäytymistieteen tai sotilassosiologian käyttämiä kausaalipäätelyn menetelmiä ei olekaan sovellettu.

Taisteluluottamus on tässä tutkimuksessa ensisijaisesti empiirinen konstruktio, jota kuvaavassa summamuuttujassa on tutkimuksen eri osissa käytetty aineistosta riippuen osittain eri osioita. Mukana ovat yksittäisen taistelijan kannalta kuitenkin seuraavat elementit:

- luottamus sodan aikaisessa tehtävässä käytettävään aseistukseen ja varustukseen,
- luottamus oman lähijoukon (pienryhmä, ryhmä ja joukkue/vast) pärjäämiseen taistelussa,
- luottamus koulutuksessa saatuihin taitoihin oman sodan ajan tehtävän kannalta.

Ulkomaisessa enkä kotimaisessakaan tutkimuskirjallisuudessa ole tavannut vastaavalla tavalla muodostettua sotilaskoulutuksen onnistumista kuvaavaa tulosmuuttujaa. Juhani Sinivuo käyttää sotilaan taistelussa onnistumista kuvatessaan taistelumoraalin käsitettä, jolla hänen mukaansa on moniulotteinen rakenne. Sinivuo kuvaa käyttämiensä lähteiden perusteella taistelumoraalin kolme perusulottuvuutta eli toisen asteen faktoria. Yksi faktoreista on mikrotason kuvaaja ja sitä hän nimittää itseluottamukseksi. Toinen faktoreista on sitoutuminen ryhmään.⁸ Tietyllä tavalla tässä tutkimuksessa käyttämäni taisteluluottamuksen konstruktio on siis yhdistelmä näistä kahdesta. Merkittävä on taisteluluottamuksen itseluottamus-ulottuvuus.

Usein viitataan sotilasyksikön suorituskykyyn performance-käsitteen kautta. Yleensä harjoituksissakaan yksikön koulutuksen onnistumisen tasoa arvioitaessa koulutettavia ei altisteta äärimmäisiin olosuhteisiin tai tehtäviin. Joukon taso testataan viime kädessä taistelussa, ja perinteisen ajattelun mukaan tärkeä testi on ensimmäinen taistelu, ”tulikaste”. Mittarina sitä voidaan loogisesti pitää rinnasteisena taisteluluottamuksen mittarille kun taisteluluottamuksesta laaditaan joukkoa, esimerkiksi joukkuetta tai komppaniaa, kuvaava laskennallinen arvo vaikkapa joukkoon kuuluvien taistelijoiden keskiarvona.

Ensimmäisen taistelun käsittely kotimaisessa kirjallisuudessa perustuu viime sotien kokemuksiin.⁹ Joukkotuotantokoulutuksen onnistumisen arvioinnissa käytetään va-

⁸ Sinivuo 2011, 11.

⁹ Ks. esim. Manninen ja Lindgren 2001.

rusmiesten loppukyselyn osioista muodostettua mittaria, jota voisi nimittää tässä tutkimuksessa konstruoimaani taisteluluottamuksen mittaria useampia osioita sisältävänä laajennettuna taisteluluottamuksen mittarina.¹⁰

Maanpuolustustahdon käsite ja mittaus tässä tutkimuksessa perustuu tutkimusperinteeseen, jota selvitän luvussa 2. Empiirinen käsittely luvussa 6 johtaa siihen, että kaksi toisiaan lähellä olevaa mittaria yleinen maanpuolustustahto ja henkilökohtainen maanpuolustustahto yhdistetään yhdeksi mittariksi, jota kuvaa paremmin nimitys maanpuolustusajattelu.

Maanpuolustustahto on hieman yllättäen käsite, jota ei juuri käytetä esimerkiksi palkka-armeijajärjestelmää soveltavissa maissa. Pertti Alaselle tämä ei ole yllätys, hän liittää kansan henkisten tekijöiden merkityksen nimenomaan asevelvollisuusjärjestelmään itseensä, koska asevelvollisuusarmeija rekrytoidaan kansan parista ja sen ”sotainen henki” on tärkeä. Hän viittaa Carl von Clausewitzin käsitteeseen ”kriegerische Geist”.¹¹ Von Clausewitzin teoretisoinneissa tulee esiin myös tahdon käsite sekä poliittisena tahtona että aseellisen voiman tahtona murtaa vastustajan tahto.

Vertailuja varten maanpuolustustahdolle on siis haettava korvaavia käsitteitä ainakin länsimaisesta tutkimuksesta. Poikkeuksena länsimaiden joukossa on Ruotsi, josta maanpuolustustahdon tutkimusperinne pitkälti on meille lainattu.¹² Palkka-armeijamaassa ”maanpuolustustahto” jakautuu kahdeksi komponentiksi tai vaiheeksi joukon suorituskyvyn rakentamisessa: ensin rekrytointiin ja sitten rekrytoitujen kouluttamiseen taistelutahtoiseksi taistelijaksi.

Rekrytointi nykyaikaisessa yhteiskunnassa on toimintaa työmarkkinoilla, ja työmarkkinoita voidaan tutkia ja tutkitaan taloustieteen menetelmin, kuten Niemi on kuvannut.¹³ Rekrytoinnin ja rekrytoitumisen tarkastelun viitekehykseksi soveltuu Niemen mukaan morale-käsite. Palkka-armeijajärjestelmää (*all-volunteer force*) soveltavissa länsimaissa rekrytoinnin tutkiminen on osa sotatiedettä (*military science*).

Suomenkieliseksi käännettynä moraali-käsitteen laajuutta kuvaa se, että Sinivuon käyttämässä käsitteistössä taistelumoraali on selitettävä tekijä, johon vaikuttavia tekijöitä hän kuvaa ja erittelee monipuolisesti.¹⁴ Oman tutkimusasetelmani kannalta keskeistä on, että Sinivuo kirjoittaa maanpuolustustahdon tukevan sotilaiden taistelumoraalia. Tämän perusteella edellä mainitsemani maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen yhteyden (korrelaation) kausaalinen suunta olisi siis maanpuolustustahdosta taisteluluottamukseen päin. Käytössäni olevissa empiirisissä aineistoissa kausaalisuuden suuntaa selventää myös mitattujen ilmiöiden ajallinen esiintyminen. Asevelvollisen tullessa palvelukseen hänellä on maanpuolustustahtoa tai hänen maanpuolustusajattelunsa on muodostunut tietyllä tavalla, mutta taisteluluottamusta hänellä ei voi olla, koska koulutus on vielä saamatta ja taisteluluottamus kehittyvä mitattavaksi ilmiöksi vasta koulutuksen edistyessä. Varusmiesten loppukyselyissä taisteluluottamuksen osiot mitataan palveluksen lopussa.

¹⁰ Ks. luku 5. jäljempänä.

¹¹ Alanen 1992, 28.

¹² Ks. Leimu ym. 2008.

¹³ Niemi 2010, 70.

¹⁴ Sinivuo 2011.

Edelleen Sinivuon tarkastelujen mukaan taistelumoraaliin (tai taistelutahtoon) voivat olla yhteydessä seuraavat tekijät:

- sitoutuminen sodan päämääriin ja taistelutehtäviin,
- sodan syy, oikeutus ja mielekkyys,
- kansallistunne, kansallinen identiteetti ja isänmaallisuus,
- kotiseudun läheisyys,
- ryhmäkiinteys ja sosiaalinen tuki sen osana,
- organisationaalinen kiinteys,
- johtajan rooli kiinteyden rakentajana,
- henkinen sitkeys,
- latentti aate.

Tässä luetelmassa viimeksi mainittu latentti aate tai latentti ideologia on kiinnostanut sotilassosiologeja laajasti viimeaikaisissakin tutkimuksissa. Kiinnostus syntyy kysymyksestä miksi miehet taistelevat. Laajasti ajatellen tällä kysymyksellä tarkoitetaan sitä, että miksi yleensä sotia käydään, mutta tätä ei ole tarkoituksenmukaista pohtia tässä. Tutkimukseni kannalta kiinnostavampi on suppeampialainen kysymys siitä, miksi taistelijat toteuttavat annettua taistelutehtävää, joskus jopa epätoivoisessa tilanteessa.¹⁵

Anthony King pohtii latentin ideologian roolia lähtien Charles Moskosin näkemyksestä siitä, että sitoutuminen pienryhmään ei olisikaan keskeinen taistelumoraalia selittävä tekijä.¹⁶ Pohdinnan tulos on se, että pienryhmän vaikutus taistelumoraaliin syntyy ryhmän jäsenten yhteisistä arvoista. Taistelijat eivät ole halukkaita tuomaan esiin poliittisia symboleita tai ideologioita asioita tässä yhteydessä.

Kingin oma näkemys latentista ideologiasta on se, että Euroopan maiden, Kanadan ja Australian asevoimissa professionalismista on tullut latentti ideologia. Tämä on Kingin mukaan ilmiselvää siksi, että nämä maat eivät ole olleet sodassa vuoden 2001 jälkeen toisin kuin USA:n asevoima, joka on määritellyt maan olevan sodassa 9/11-hyökkäysten jälkeen. Tuon päivän jälkeen huomattava määrä eronneita ja eläkkeelle jääneitä sotilaita palasi vapaaehtoisesti palvelukseen velvollisuuden tunnosta.¹⁷

Latentin ideologian käsitettä tai mittareita ei välttämättä ole kuvattu tarkasti operationaalisella tasolla, mutta on perustelua sanoa, että tässä tutkimuksessa käyttämäni maanpuolustustahdon ja varsinkin laajempi maanpuolustusajattelun mittari voidaan nähdä tämän käsitteen piiriin kuuluvaksi.

Tutkimuskirjallisuudessa esitetyille tuloksille näyttäisi kuitenkin olevan tyypillistä, että sotilaan taistelutahtoa tai sotilasjoukon menestystä taistelussa selitetään yhdellä keskeisellä tai muuten näkyvällä tekijällä. Pitkiä tai monivaiheisia kausaaliuketjuja ei esitetä. Kahden havaitun ilmiön tai tekijän välistä suhdetta tai yhteyttä arvioitaessa ei kiinnitetä huomiota myöskään siihen, mikä on ajatellun yhteyden luonne kausaaliselta kannalta.¹⁸

¹⁵ Tästä kysymyksestä voidaan sanoa jopa sotilassosiologian perustutkimusten saaneen alkunsa. Tätä historiaa ei ole tarkoituksenmukaista kerrata tässä.

¹⁶ King 2013, 70, 79.

¹⁷ King 2013, 425.

¹⁸ Ks. esim. Toivonen 1999.

1.2 Maanpuolustusajattelusta

Kuluneen yli 60-vuotisen maanpuolustustahtojattelun aikana on toki luontevaa, että käsitys maanpuolustuksesta ja laajemmin sodasta on muuttunut ja muuttuu. Brittikenraali Sir Rupert Smith¹⁹ kuvaa muutosta siten, että Euroopan unionin puolustuksessa ja sodankäynnissä yleensäkin lineaariseen prosessiin perustuva teollinen sodankäynti on ohi. Enää ei ole kysymys maa-alueen puolustamisesta, vaan arvojen ja elämäntavan puolustamisesta. Sota ei ole tilanne, jossa viimeinen resurssi on voiman käyttö, vaan sotilaallisesta voimasta on tullut kokonaisuutta tukeva osa.

Smith toimi panssaridivisioonan komentajana Irakin sodassa sekä YK:n joukon (UNPROFOR) komentajana Bosniassa 1995. Hän kuvaa, kuinka sota on ihmisten joukossa *”war amongst the people”*²⁰ eikä vihollinen ole valtio tai ryhmä valtioita vaan monikansallinen ei-valtiojohtoinen ryhmittymä. Tällä tavoin kehittynyt ajattelu korostaa sitä, että kansalaisten ja sotilaiden on ymmärrettävä kokonaisuus laajemmin, tarvitaan laajempaa maanpuolustusajattelua. Tämä ei kuitenkaan vähennä näkemystä siitä, että maanpuolustustahdolla on edelleen tärkeä rooli pidettäessä yllä kokonaismaanpuolustusta.

Laajemman maanpuolustusajattelun tarvetta voidaan perustella muutenkin. Strategisesta ajattelusta kirjoittanut Michael I. Handel toteaa, että sotatilannetta arvioitaessa kansa ei välttämättä ole valmis tekemään tarvittavia uhrauksia tai seuraamaan johtajien tekemiä päätöksiä.²¹ Handel mukaan sotien ja sotimiseen ryhtymisen taustalla ajatellaan olevan rationaalisia syitä. Rationaalisuutta rajoittavat hänen mukaansa monet tekijät, sodankäynnin kitka, epävarmuus, kontrolloimattomat intohimot, epäpätevyys ja johtajien tai ryhmien epärationaalinen käyttäytyminen. Nämä voivat johtaa siihen, että rationaalsiin kustannus-hyötylaskelmiin perustunut sodankäynnin aloittaminen suuntautuukin epärationaalsiin tavoitteisiin. Hän huomauttaa myös siitä, että sodan käynti voi lähteä käsistä alkuperäisten tavoitteiden ulkopuolelle.

Joka tapauksessa elämme ympäristössä, jossa yksilöön kohdistuvat tai häntä sivuavat informaatiovirratt ovat laajempia, tiheämpiä ja moninaisempi kuin koskaan ennen. Käsitykset tai jopa pelot yksilöön vaikuttamisesta ei-tappavilla tavoilla ovat nousseet uudelle tasolle. Asevoimien kineettisten suorituskykyjen rinnalle yhtä tärkeinä nostetaan informatio-operaatiot.²²

Jyri Kosola ja Tero Solante määrittelevät sähkömagneettisen spektrin yhdeksi viidestä tietoyhteiskuntakauden sodankäynnin ulottuvuuksista. Heidän mukaansa se, joka hallitsee sähkömagneettista spektriä, kykenee voittamaan taistelun. Riistämällä spektrin käyttökyky vastustajalta kyetään tekemään se paitsi sokeaksi ja kuuroksi, myös mykäksi.²³ On helppo nähdä, että tämä koskee koko yhteiskunnan johtamista samoin kuin asevoimienkin johtamista samoin kuin monia niitä arkitoimia, joihin kansalaiset ovat tietoyhteiskunnassa tottuneet ja joihin he turvaavat päivittäisessä elämässä.

¹⁹ Smith 2006, 4.

²⁰ Mt., 5, 19–20.

²¹ Handel 2005, 5.

²² Sirén ym. 2011, 3.

²³ Kosola ja Solante 2013, 9.

Puolustusvoimain komentaja Jarmo Lindbergin syksyllä 2014 lanseeraaman Itä-Ukrainan tilanteeseen liittyvän hybridisodankäynnin käsityksen mukaan tavoitteena on, että sotilaallista voimaa käytettäisiin mahdollisimman vähän. Painopiste on monipuolisessa informaationsodankäynnissä. Tavoitteena on kyseenalaistaa näkyvästi kohteen poliittisen johdon toimintakyky, aiheuttaa yleistä epävarmuutta ja heikentää väestön puolustustahtoa.^{24,25}

1.3 Kohti maanpuolustustahdon määritelmää

Maanpuolustustahdon käsitteellä on yleisessä maanpuolustuskeskustelussa ja -ajattelussa arkikielen tasolla asema, jossa nojaututaan siihen, että kaikkien keskusteluun osallistujien arvellaan ymmärtävän, mistä puhutaan. Useimmiten keskustelussa maanpuolustustahdon yleisyydestä väestön keskuudessa käytetään mittarina Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan mielipidekyselyn kysymystä ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?”.²⁶ Tämä on klassiseksi nimetyn maanpuolustustahtokysymyksen muotoilu. Mittaamista käsittelemme myöhemmin tässä tutkimuksessa. Maanpuolustustahtoisina pidetään niitä tutkimusten vastaajia, jotka ovat antaneet myönteisen vastauksen tähän kysymykseen.

Tutkimuksen kannalta maanpuolustustahdon mittaamisen ja samalla implisiittisesti käsitteenkin supistuminen yhden mielipidekysymyksen prosenttijakauman tarkasteluun ei ole riittävää. Käytännössä nyt käsillä olevassa tutkimuksessa ratkaisu on silti samantapainen, maanpuolustustahto määritellään viime kädessä sen operationalisoinnin kautta. Otan kuitenkin esille joitakin näkökohtia, joiden kautta käsitettä voidaan lähestyä huolimatta siitä, että tämä tutkimus perustuu toisten toimijoiden ja tutkijoiden keräämien aineistojen sekundaarianalyysiin. Mahdollisuudet esimerkiksi maanpuolustustahdon määrittelyyn ja operationalisointiin ovat siis jo ennalta rajatuja.

Julkisessa keskustelussa maanpuolustustahdosta käytetään ilmaisuja, joista ainakin implisiittisesti voidaan ajatella, että maanpuolustustahto on kansan ominaisuus. Maanpuolustustahto nähdään yleisenä yhteiskunnassa olevana ilmiönä, eikä se ole yhteiskunnan jäsenten yksilötason ominaisuus, vaikka yksilöt tietenkin ilmiön käytännön toimenpiteet toteuttavatkin tai ilmentävät sitä muuten. Maanpuolustustahdolla voidaan tarkoittaa tässä yhteiskunnan yhteistä näkemystä siitä, että tiettyä yhteiskuntaa on puolustettava sekä rauhan että kriisin aikana tarvittaessa jopa sotilaallisesti ottamalla vastuu myös puolustautumisen aiheuttamista vahingoista, tappioista ja kustannuksista. Maanpuolustustahdon olemassaolo on siten konsensustila ja maanpuolustustahto käsitteenä konsensuskäsite. Se edellyttää (lähes) koko yhteiskunnan laajaa tukea puolustautumisessa tarvittavan yhteiskunnan instituution, puolustusvoimien, ylläpitämisestä. Tällainen ylläpitäminen edellyttää tarvittavien sotilasvoimien kouluttamista, kehittämistä ja jo rauhantilan aikana varautumista niiden

²⁴ Puhe 210. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 15.9.2014. Saatavilla:

<http://www.maanpuolustuskurssiyhdistys.fi/#!puhe-20140915-lindberg/c1b7w> (Viitattu 15.10.2014).

²⁵ Ks. erityisesti Sirén 2013.

²⁶ Ks. esim. Kekäle 1998.

kriisinaikaiseen käyttöön.²⁷ Sosiologiselta eikä empiiriseltäkään kannalta voidaan määritellä, kuinka laajaa konsensuksen pitää olla maan toimivan puolustuksen kannalta, mutta ilmeistä on, että puolustus ei ole toimivaa, jos se nojautuu vain vähemmistön tukeen.

Toisella tavalla määritellen voidaan sanoa, että maanpuolustustahto on sosiaalinen konstruktio, joka on rakentunut täsmälleen samoin kuin muutkin yhteisön tai yhteiskunnan sosiaaliseen todellisuuteen kuuluvat ilmiöt. Näin ajatellen on viitattava tiedon sosiologeihin Peter L. Bergeriin ja Thomas Luckmaniin.²⁸ Maanpuolustustahdon käsiteanalyysi institutionalisaation, legitimaation ja yhteiskunnan objektiivisen ja subjektiivisen todellisuuden näkökulmasta tuottaisi todennäköisesti mielenkiintoisia tuloksia, mutta tässä ei ole analyysiin mahdollisuuksia eikä tarvettakaan. Olennaista Bergerin ja Luckmannin näkökulmasta on se, että sosiaalinen todellisuus on temporaalinen, aikaan sidottu, ja siten se koko ajan muuttuu. Maanpuolustustahdolle ympäröivän yhteiskunnan muutos tuottaa ajan edetessä erityisiä haasteita.

Aseellisesta maanpuolustuksesta keskusteltaessa viitataan usein siihen, että maotamme ja valtiotamme ei uhkaa mikään ulkopuolinen valtio tai muu sotilaallinen voima. Kun kansakunta on silti valmis ylläpitämään aseellista puolustamista, siirtyy keskustelu kansallisen identiteetin alueelle. Maanpuolustustahdon perustelu on näin ajatellen identiteettiperustelu, joka liittyy kansallisvaltion olemassaolon perusteisiin. Käsiteanalyysi tältä pohjalta ei kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen tehtävään. Riittää kun todetaan, että maanpuolustustahto on yleisenä ilmiönä osa kansakunnan identiteettiä. Tällainen perustelu on myös arvoperustelu. Konsensus maanpuolustustahdosta edellyttää yhteisten arvojen yhteisöä, jossa arvojen yhdenmukaisuus on ”riittävän” laajaa. Mikä sitten on riittävä arvojen yhdenmukaisuuden aste, jää pohdittavaksi eikä siihen ole mahdollisuutta tässä yhteydessä.

Näyttää myös siltä, että Suomessa omaksutun ajattelutavan mukaan maanpuolustustahto ei voi olla johonkin yhteiskunnan tiettyyn alaryhmään – esimerkiksi palkka-armeijaan – liittyvä asia, joka mahdollisesti tarvittaessa ”otetaan käyttöön”. Tällaiseen menettelyyn turvautuminen todennäköisesti heikentää maan puolustamisen menestymisen edellytyksiä Suomen tyyppisessä ja kokoisessa kansallisvaltiossa.

Kansainvälisesti maanpuolustustahto on osittain vieras käsite. Perinteisesti ammatti-armeijaan turvautuvissa maissa on katsottu, että maan puolustuksesta ja yleensäkin sotilasoperaatioista vastaaminen on maan (poliittisen) johdon asia. Siihen ei tarvita koko kansakunnan ilmaisemaa tahtoa tai päätöstä.²⁹ Toisaalta nimenomaan julkisuuden kehittyminen nykyisenlaiseksi tunnista-tuntiin -julkisuudeksi on muuttanut tätä asetelmaa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa pääministeri Tony Blair joutui vuonna 2003 jatkuvasti julkisuudessa taistelemaan tekemänsä Irak-sotapäätöksen puolesta ja menetti vähitellen poliittista kannatustaan.³⁰ Voidaan siis ajatella, maanpuolustustahtelu on tällaisessa tilanteessa epäsuorempaa, aina ei kansan maanpuolustustahto ole

²⁷ Ruotsissa maanpuolustustahtotutkimus on ollut laajaa 1970-luvulta alkaen, ja eri tarkastelukulmia on ehdotettu. Göran Hermerén (1974, 16–17) esitti oman maanpuolustustahdon määrittelyä koskevan mallinsa yhteiskunnan tasolla. Ruotsalaisesta maanpuolustustahdon tutkimuksen perinteestä ks. Leimu ym. 2008.

²⁸ Berger ja Luckman 1976.

²⁹ Ks. esim. Sinkko 2006.

³⁰ Mt., 121.

suoraan näkyvillä mutta se vaikuttaa poliittisesti valittujen johtajien toimintaan heidän arvioidessaan vaikkapa uudelleen valituksi tulemisen mahdollisuuksiansa.

Tahdon käsitettä käyttää brittiläisessä tutkimuksessa kuitenkin Anthony King hieman toisessa yhteydessä. Hän määrittelee tahdon (*will*) osaksi merijalkaväen sotilaan eetos.³¹ Sotilaan eetos on hänen mukaansa tahdon täsmällistä soveltamista. Eetosta tarvitaan nimenomaan taistelutehtävien toteuttamisessa, esimerkiksi Afganistanissa, jossa King on merijalkaväen sotilaiden toimintaa tutkinut. Kysymys on siis taistelutahdosta tai taistelumotivaatiosta, joka suomalaisessa tutkimuksessa on määritelty maanpuolustustahdon ilmentymäksi taistelutehtävässä olevalla sotilaalla sodan tai kriisin aikana.³²

1.4 Kiinnittyminen yhteiskuntaan maanpuolustuskonsensuksen edellytyksenä

Kansalaisyhteiskunta voi toimia vain, jos sen jäsenet ovat edes jonkintasoisilla sidoksilla kiinnittyneet tuohon yhteiskuntaan. Käytän tässä nimenomaan *kiinnittymisen* käsitettä, jolla on vastaava käyttö politiikan tutkimuksessa. Vaihtoehtoinen käsite voisi olla *sitoutuminen*, jota käytetään muun muassa tutkittaessa työ- ja liike-elämän organisaatioita. Tässä tehtävässä sitoutumisen käsite on kuitenkin saanut myös sellaisia negatiivisia konnotaatioita, joiden vuoksi pidän käsitettä huonona oman tutkimukseni vaatimassa mielessä. Sitoutuminen voidaan ymmärtää väärin, koska sitouttamiseen pyritään esimerkiksi huomattavia taloudellisia etuja tarjoamalla.

Elämänsä alussa kansalainen voi yleensä olla kiinnittynyt yhteiskuntaan vain vanhemmuussiteiden kautta – ellei kysymyksessä ole sosiaalisen kriisin tilanne vanhempien ja lasten suhteessa. Koulutuksen ja muun kasvatuksen kautta yksilö sosiaalistuu ja itsenäistyy. Täysi-ikäisyyden saavuttanutta kansalaista pidetään pätevänä osallistumaan yhteiseen päätöksentekoon esimerkiksi äänestämällä tai asettautumalla ehdokkaaksi julkisissa vaaleissa. Muita muodollisia kriteereitä kansalaispätevyydelle ei ole. Tietyn kansalaiseksi kasvamisen tason yhteiskunta kuitenkin haluaa varmistaa pitämällä yllä oppivelvollisuutta. Käytännössä oppivelvollisuus on yhdistetty peruskoulun suorittamiseen.

Oppivelvollisuus on kansalaisvelvollisuutena samantyyppinen kuin miehiä koskeva asevelvollisuus. Velvollisuuden laiminlyönnistä on säädetty sanktiot. Päävastuu oppivelvollisuuden suorittamisesta on tosin koululaisen vanhemmilla. Äänestyspakkoa tai -velvollisuutta ei yhteiskunnassamme sen sijaan ole säädetty. Vaikka yhteisten asioiden hoitamiseen osallistuminen nähtäisiin kansalaisvelvollisuutena, mitään sanktioita äänestämiseen ei liity.

Muutos sekä oppivelvollisuuden suorittamisessa että yhteisten asioiden hoitoon osallistumisessa näyttää kulkevan samaan suuntaan: Peruskoulussa tarvitaan aikaisempaa enemmän tuki- ja lisäopetusta ja muuta ohjausta, jotta oppilaat voivat tyydyttävästi

³¹ King 2004, 30.

³² Ks. esim. Harinen 2011, 14. Tässä on syytä huomauttaa siitä, että Ville Niemen mukaan myös Yhdysvalloissa tutkitaan maanpuolustustahtoa, vaikka tutkimuksen näkökulma onkin taloustieteen ja termit erilaisia kuin Suomessa (Niemi 2010, 70–86).

edetä opinnoissaan.³³ Tästä riippumatta katsotaan, että osa oppilaista saa päästötodistuksen huolimatta siitä, että oppimisen tavoitetasoa ei ainakaan kaikissa oppiaineissa ole käytännössä saavutettu. Kunnallisissa ja valtiollisissa sekä EU-vaaleissa trendinä on äänestysprosenttien lasku tai alhainen taso. Poliitiikan tutkijat katsovat, että kiinnittyminen yhteiskuntaan on heikentymässä.³⁴ Erityiseksi ongelmaksi on nähty nuorten kiinnittymisen heikentyminen.³⁵

1.5 Luottamus yhteiskunnassa

Edellä mainitsemani ruotsalaiset maanpuolustustahdon tutkijat käyttivät jo vuosikymmeniä sitten analyyseissaan yhtenä tekijänä luottamuksen käsitettä. Tämä liittyy mahdollisesti siihen, että toista maailmansotaa käymättömän maan kansalaisten näkemykset maanpuolustuksen tarpeesta kehittyivät moderneiksi ja jopa postmoderneiksi huomattavasti aikaisemmin kuin Suomessa. Meillä raskaat sotakokemukset johdattivat maanpuolustuksen tarpeen perusteluun itseisarvona vielä vuosikymmeniä sodan jälkeen. Luottamuksen käsitteen käyttö tuli keskeiseksi sittemmin myös sosiaalisen pääoman tutkimuksessa.³⁶ Luottamuksen mittaaminen on ollut keskeisesti mukana laajoissa monikansallisissa European Social Survey ja World Values Survey -tutkimuksissa.³⁷ Tätä kehityshistoriaa ei ole tarpeen toistaa tässä. Sen sijaan kiinnitän huomiota yhteen uuteen kehitysvaiheeseen, joka on noussut esiin sekä sosiaalisen median käytön kasvun että Euroopan puoluekartan muutosten myötä.

Uudella kehitysvaiheella tarkoitan populististen puolueiden kannatuksen kasvua eri puolilla Eurooppa. Tähän näyttää kuuluvan luottamuksen alhainen taso sekä toisiin ihmisiin että yhteiskuntaan ja sen instituutioihin. Jamie Bartlett, Jonathan Birdwell ja Mark Littler³⁸ ovat populististen puolueiden kannattajia tarkastelevassa tutkimuksessaan ”The New Face of Digital Populism” havainneet, että tyypillistä eri maiden populistipuolueiden kannattajille on luottamuksen alhainen taso. Erityisen voimakkaasti populististen puolueiden kannattajat poikkeavat muusta väestöstä Pohjoismaissa, joissa luottamuksen taso yleensä on korkea. Tutkimuksen mukaan Suomessa perussuomalaisien kannattajissa on samoja piirteitä, kuitenkin heidän luottamuksensa poliisiin ja puolustusvoimiin on korkealla tasolla.³⁹ Vertailukohteena ovat European Social Survey’n tulokset vuosina 2008 ja 2010.

Nähdäkseni tässä on käsillä ilmiö, johon eivät politiikan analyytikot eivätkä tutkijakaan ole huomanneet paneutua riittävästi. Käsillä saattaa olla laaja ja kauan vaikuttava ilmiö, joka näkyy voimakkaasti yhteiskuntien kehityksessä ja rakenteessa. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tilannetta hyvin kuvaava analyysi on Heikki Paloheimolla.⁴⁰ Maiden vertailussa hänen aineistonaan on European Social Survey 2010. Paloheimo kuvaa myös populismin kasvun syitä ja taustoja Länsi-Euroopassa. Paloheimon tulosten mukaan populistien kannattajat ovat muiden puolueiden kannattajia

³³ Suomen virallinen tilasto.

³⁴ Ks. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti 2007.

³⁵ Borg 1996, Borg ja Paloheimo 2007.

³⁶ Ks. esim. Leimu ym. 2008.

³⁷ Kouvo 2005.

³⁸ Bartlett ym. 2011.

³⁹ Mt., 72.

⁴⁰ Paloheimo 2012, 324–344.

tyytymättömämpiä maan demokratian toimivuuteen ja hallituksen toimintaan.⁴¹ Kun ajatellaan, että Suomessa perussuomalaisten kannattajia vaaleissa äänestäneistä ja äänestysikäisestä väestöstä yleensä on noin viidennes tai lähes viidennes, ei voi välttyä kysymästä, miten näin suuri osuus väestöstä on menettänyt luottamuksensa toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan tai kasvanut äänestysikään kehittämättä tällaista luottamusta.

Puolustusvoimien varusmies- ja reserviläistutkimuksissa on systemaattisesti 1990-luvun alusta asti mitattu luottamusta palvelustovereihin, varusmiesesimiehiin ja kouluttajiin.⁴² Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa keskeiseksi luottamukseen liittyväksi mitattavaksi kohteeksi tulee varusmiehen taisteluluottamus, joka sisältää osioita myös itseensä ja aseistukseen luottamisesta.

1.6 Kiinteydestä taisteluluottamukseen vaikuttavana tekijänä

Sotilassosiologiassa on ryhmän kiinteyttä (*group cohesion*) pidetty keskeisenä taistelussa onnistumisen ja taistelun jatkamisen tekijänä. Ryhmällä tarkoitetaan tässä sotilasorganisaation joukkoyksikön pienintä osaa, hierarkiassa alinta osaa, johon kuuluvat taistelijat pyrkivät toteuttamaan käsketyt taistelutehtävät taistelukentällä. Samuel Stouffer'in ”The American Soldier”-tutkimus toisen maailmansodan taistelijoista julkaistiin alun perin vuonna 1949.⁴³ Hänen tuloksensa tukivat historioitsija S. L. A. Marshall'in ”Men Against Fire”-tutkimusta vuodelta 1942.⁴⁴ Myöhemmin Shils ja Janowitz saivat samanlaisia tuloksia tutkittuaan Wehrmachtin sotilaita, jotka jatkoivat taisteluaan vaikka Berliinin puolustus oli jo murtunut. Charles Moskos⁴⁵ jatkoi tutkimusperinnettä Vietnamin sodassa. On kuitenkin syytä todeta, että uusimmissakin Irakin sotaa koskeissa tutkimuksissa sama tulos on pääsääntöisesti vahvistettu voimassa olevaksi. Tätä kautta päästään myös rakentamaan yhteys edellä käsiteltyyn kiinnittymiseen yhteiskuntaan.

Yksi uudehkon tutkimuksen tekijä on Leonard Wong⁴⁶, jonka tutkimusryhmä toisti Irakissa taisteleville miehille osittain samoja kysymyksiä kuin Stouffer omassa tutkimuksessaan. Tulokset siis olivat myös Stoufferin tuloksia validoivia. Miehet taistelivat ”hoitaakseen homman” ja päästäkseen kotiin, mutta erityisesti he taistelivat lähimpien kavereidensa puolesta. Ryhmän taistelun onnistumisen kannalta olennaisena pidettiin sitä, että vain yhdessä taistellen voidaan varmistaa itse kunkin henkilökohmainen turvallisuus. Yhdenkin miehen taistelematta jättäminen vaarantaa heti koko ryhmän turvallisuuden ja ryhmän käsketyt tehtävän toteuttamisen.

Wong perustaa kiinteyden määrittelyn David H. Marlowen⁴⁷ ja Guy L. Sieboldin sekä Dennis R. Kellyn⁴⁸ näkemyksiin, joiden mukaan voidaan erottaa kiinteyden kaksi suuntaa, horisontaalinen jolla tarkoitetaan yksikön jäsenten keskinäistä kiinteyttä

⁴¹ Mt., 338.

⁴² Harinen 2010, 21.

⁴³ Stouffer ym. 1949.

⁴⁴ Marshall 1947.

⁴⁵ Moskos 1970.

⁴⁶ Wong 2003.

⁴⁷ Marlowe 1979.

⁴⁸ Siebold ja Kelly 1988.

sekä vertikaalinen, jolla tarkoitetaan sitoutumista johtajiin ja esimiehiin sekä armeijaan ja yhteiskunnan eri instituutioihin yleensä. Näiden määrittelyjen hengessä ja vaakiintunutta käsitteiden käyttöä noudattaen tässä tutkimuksessa kiinteydellä tarkoitetaan horisontaalista kiinteyttä. Kiinteyttä tarkastellessaan Wong nojautuu Robert C. MacCounin⁴⁹ kirjallisuuskatsaukseen, jonka keskeinen tuotos on kiinteyden jakaminen kahteen eri tyyppiin, *sosiaaliseen kiinteyteen* ja *tehtäväkiinteyteen* (*social cohesion* ja *task cohesion*). Tämä on MacCounin mukaan yleisin jako, tosin kirjallisuudessa on esitetty muitakin vastaavia mutta erilaisia nimityksiä käytäviä jakoja.

Vertikaalisesta kiinteydestä käytetään vastaavasti nimitystä kiinnittyminen. Kiinnittymisessä on edelleen useita tasoja, joista ensimmäinen tarkoittaa luottamista esimiehiin. Se syntyy siitä, että esimies on kouluttanut yksikkönsä. Seuraava taso on kiinnittymisen armeijaan yleensä. Se syntyy sitä kautta, että armeijan on ollut toimittava siten, että se todella vetää miehiä puoleensa, koska asevelvollisuutta (*conscript*) ei ole. Kolmantena kiinnittymisen tasona on kansakunta patrioottisten motiivien kautta – päinvastoin kuin Stoufferin tuloksissa. Tätä tulosta Wong tulkitsee armeijan professionaalisuuden kehittymisen kautta. Kolmekymmentä vuotta kestänyt täysin vapaaehtoisuuteen perustuva koulutus on tuottanut ammattitaitoisen armeijan, jonka aikaisempaa paremmin koulutetut taistelijat ymmärtävät paremmin myös toimintansa laajemmat yhteydet.

Kiinteyden käsitettä voidaan käyttää Suomessa lähinnä asevelvollisia tarkasteltaessa. Nykyisen joukkotuotantokoulutuksen⁵⁰ olosuhteissa heillä on aikaa ja organisaation tuottamat mahdollisuudet kehittää kiinteitä ryhmiä. Tässä tarkoitettujen ryhmäkiinteyden syntymiseen kuluu kirjallisuuden perusteella useita kuukausia. Muussa tapauksessa puhutaan ”*pikakiinteydestä*” (*swift cohesion, swift trust*), jota myös on jossain määrin tarkasteltu tutkimuskirjallisuudessa.⁵¹ Niinpä reservin kertausharjoituksissa tuskin syntyy määritelmän mukaisia kiinteitä ryhmiä. Eri asia saattaa olla joukkotuotetun ryhmän tapauksessa, kun se kokoontuu uudelleen yhteen kertausharjoituksessa. Silloin ryhmän rakentamista ei tarvitse aloittaa alusta. Varusmiesten kotiuttamistutkimusten aineistoon perustuvassa alustavassa analyysissäni näyttikin siltä, että mitattu kiinteyden on nimenomaan sosiaalista kiinteyttä eikä se liity ainakaan suoraan yksittäisen varusmiehen maanpuolustustahtoon tai -motivaatioon, vaan pikemmin päivittäisestä palveluksesta suoriutumiseen. Päivittäinen palvelus kasarmilla harjoituksista tai leireistä puhumattakaan on helpompaa, kun miehet ryhmässä tukevat ja auttavat toisiaan ja ryhmänjohtajan toiminta tukee kiinteyttä.

Historiallinen näkökulma pienryhmäkiinteyteen avautuu Juha Mälkin väitöstutkimuksessa. Hänen mukaan pienryhmäkiinteyden oli olennainen suorituskykytekijä miehistön ryhmissä. Ammattiupseeriston ja miehistön välinen jännite kuitenkin säilyi, mutta silti joukkoja piti koossa ammattiupseereiden ja asevelvollisten välinen kirjoittamaton sopimus.⁵²

⁴⁹ MacCoun 1993.

⁵⁰ Ks. esim. Envall 2009. Joukkotuotannolle rinnakkainen käsite on mm. brittiläinen rykmenttikoulutus.

⁵¹ Ks. esim. Ben-Shalom ym. 2005, Meyerson ym. 1996.

⁵² Mälkki 2008.

Maanpuolustustahtotutkimukseen liittyneissä varusmiesten haastatteluissa Läntisen Maanpuolustusalueen Pouta 05 -harjoitukseen sisältyneessä ampumaharjoituksessa voitiin todeta, että kiinteitä ryhmiä syntyy vaikka eri joukko-osastoissa nimenomaan kiinteiden liittyvät koulutustavat ovat osittain erilaisia. Harjoituksessa tehtyjen haastattelujen perusteella näyttäisi olevan niin, että kiinteys kyllä syntyy luonnostaan jääkäreiden erikois- ja joukkokoulutusvaiheen aikana, jos kiinteiden syntymistä haittaavia tekijöitä ei ole liikaa. Haastatteluissa ilmeni ainoastaan yksi jääkäriryhmä, johon miehet eivät olisi halunneet mukaan sodan ajan olosuhteissa. Syitä oli kaksi: miehet eivät luottaneet ryhmänjohtajaan ja hänen pätevyyteensä; ja lisäksi ryhmässä oli kaksi miestä, jotka toisten mielestä lähinnä ”pelleilivät”. Haastatteluissa tuli esiin myös muutamassa tapauksessa, että ryhmäkiinteys kyllä syntyy, vaikka miehet eivät täysin luota komppaniansa sodan ajan päällikköön ja varapäällikköön.⁵³

Wongin mukaan sotilaallista tehtäväkiinteyttä voi kuitenkin syntyä vain taistelutodellisuudessa todellisessa taistelutilanteessa, jolloin tappioiden uhat ovat todellisia. Irakissakin tilanteet näyttävät tässä mielessä vaihtuneen ja tulleen osittain yllätyksenä. Sodan hyökkäysvaiheessa tilanne oli yksittäisen taistelijaryhmän (jalkaväkiryhmän) kannalta erilainen kuin sodan ”jälkisiivousvaiheessa”, jolloin taistellaan, partioidaan, vartioidaan ja valvotaan periaatteessa – useimmiten vihamielisen – siviiliyhteiskunnan keskellä eikä yksittäisiä vastustajan taistelijoita tai itsemurhapommittajia ole helppo erottaa muusta väestöstä. Wongin mukaan nimenomaan tässä vaiheessa korostuu taistelijaryhmän kiinteys – jonkun on aina varmistettava tehtävänsä keskittyneen taistelijan selusta.

Ison-Britannian armeijassa⁵⁴ ryhmän (*teamin*) kiinteys on eksplisiitisti annettu koulutuksen tavoitteeksi. Sielläkin kiinteydellä nähdään olevan ryhmän turvallisuutta lisäävä (*lifesaving*) funktio, mutta kiinteys yhdistetään myös kuriin. Kiinteä ja kurinalainen ryhmä ei tehtävänsä suorittaessaan syyllisty tämän näkemyksen mukaan laittomuuksi eli tekoihin, jotka ovat paikallisen tai kansainvälisen lain vastaisia. Brittiläinen näkemys korostaa sitä, kuinka sotilaiden toiminta eri tehtävissä on nykyään aikaisempaa enemmän tarkkailun ja ulkopuolisten paineiden alaisena. Britit näyttävätkin onnistuneen Irakissa välttämään turhia siviileihin kohdistuvia tappioita paremmin kuin amerikkalaiset.

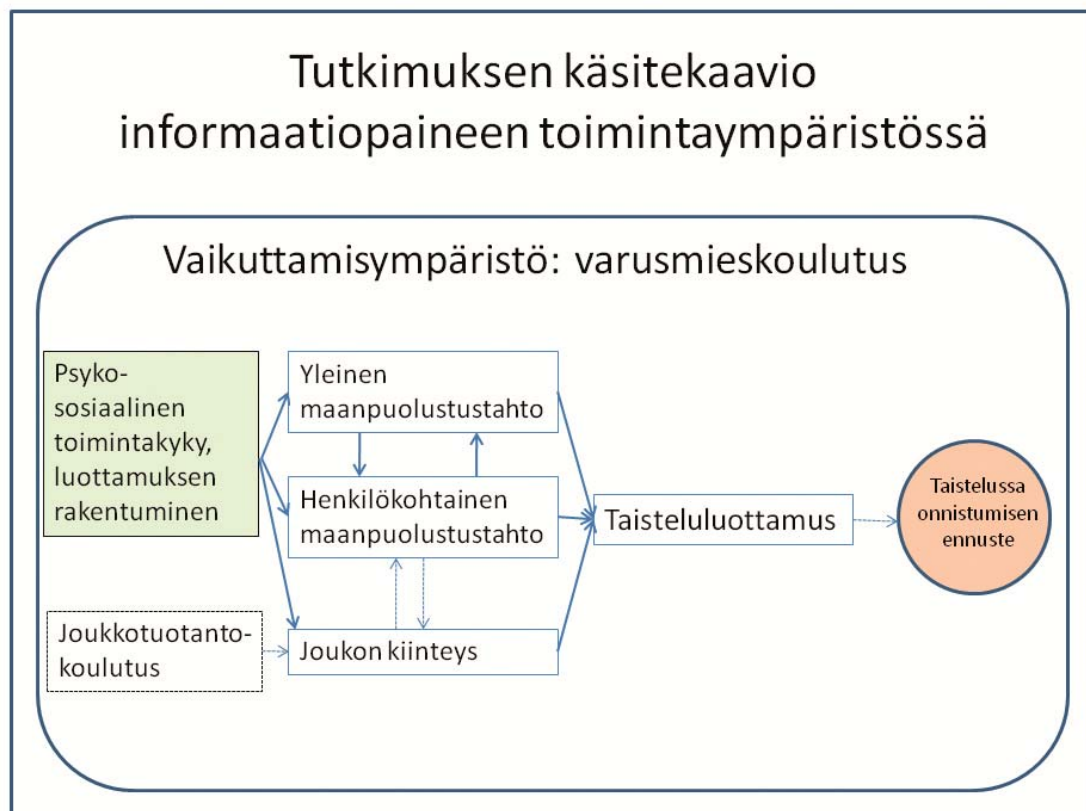
⁵³ Ks. myös Harinen 2013.

⁵⁴ Ministry of Defence UK, 2004.

1.7 Tutkimuskohteiden käsitekaavio

Tutkimuksessani on siis kysymyksessä varusmiesten koulutukseen liittyvien aineistojen sekundaarianalyysi. Tämä lähtökohta muodostaa myös tutkimuksen viitekehysten. Puolustusvoimien nykyinen sodan ajan joukkojen koulutustapa on joukkotuotanto. Se tarkoittaa sitä, että kouluttava joukko-osasto tuottaa saamansa koulutustehävän mukaisen joukon yhdestä saapumiserästä.⁵⁵ Yksi joukkotuotantojärjestelmän peruste on joukon kiinteyden kasvattaminen. Tätä tavoitetta ei joukkotuotantoon siirryttäessä kylläkään ole erityisesti perusteltu käyttäytymistieteellisin perustein. Vuoden 1997 puolustuspoliittisessa selonteossa⁵⁶ on todettu joukkojen kiinteydestä seuraavasti: ”Uusi palvelusaikajärjestelmä lisää sodan ajan joukkojen sisäistä kiinteyttä, kun koulutettava yksikkö pysyy koossa kuuden kuukauden koulutusjakson ja siirtyy samassa kokoonpanossa reserviin.”. Joukkotuotantojärjestelmää sinänsä en tässä tutkimuksessa käsittele.

Varusmieskoulutuksessa kiinteyden on yksi tavoite. Johtajan käsikirjassa ryhmän kiinteyttä käsitellään oppikirjamaisesti eikä esitykseen sisälly varsinaisia tutkimuksellisia perusteita.⁵⁷ Toinen looginen tavoite on se, että koulutetun joukon on pystyttävä toimimaan tehokkaasti tärkeimmässä tehtävässään, taistelussa. Käytettävissäni olevissa aineistoissa taistelussa onnistumisen ennustetta ei voida laatia, ja tämän koulutuksen tuloksen päättely jää analyysien tulkintojen varaan.

Kuvio 1. Tutkimuksen käsitekaavio.

⁵⁵ Ks. Kenttäohjesääntö, 61–63.

⁵⁶ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, 85.

⁵⁷ Johtajan käsikirja 2012, s.136–162.

Maanpuolustustahtoa käsittelen empiirisesti kahden operationalisoinnin kautta yleisenä maanpuolustustahtona ja henkilökohtaisena maanpuolustustahtona. Näitä käsitteitä kuvaamaan olen muodostanut summamuuttujia. Tutkimuksen tärkeimmässä analyysissä, joka tuottaa rakenneyhtälömallin, erikseen perustelemistani syistä maanpuolustustahtoa mittaamaan käytetään yhtä summamuuttujaa. Maanpuolustustahto on tämän tutkimuksen keskeinen käsite. Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa tutkin maanpuolustustahtoa sekä palveluksen alussa että sen lopussa seurantamittauksessa.

Varusmiestutkimus 2010 sisältää myös psykososiaalisen toimintakyvyn mittareita, joita ei varusmiestutkimuksissa ole aikaisemmin käytetty. Mittarit ovat olleet käytössä alku- ja seurantamittauksessa. Psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden kuvaamien käsitteiden ajallis-kausallinen sijoittuminen ei ole edes viitekehysten tasolla selvä. Psykososiaalisen toimintakyvyn kehittymistä tapahtuu nuoren ihmisen kasvaessa. Varusmieheksi tullessaan nuori tuo psykososiaaliset voimavaransa mukanaan palvelukseen, ja samassa vaiheessa niillä on yhteytensä myös maanpuolustustahtoon. Psykososiaalisen toimintakyvyn merkityksen näen tässä mallissa myös siinä, että se mahdollistaa luottamuksen syntymisen ihmisten välille. Luottamus vaikuttaa kiinteyteen, mutta näkyy myös käsittemallin varsinaisessa tulostuottajassa, taisteluluottamuksessa. Psykososiaalisesta toimintakyvystä vaikuttaa myös yksilön sosiaalinen tausta, joka tässä tutkimuksessa otetaan rakenneyhtälömallissa huomioon sosiaalisen pääoman mittarin kautta. Käsitteellisen mallin taustalla on informaatiopaine, kaikki se informaatio, joka koskee maanpuolustusta ja asevelvollisuutta.

1.8 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni perustuu käyttööni saamiini puolustusvoimien piirissä kerättyjen varusmiestutkimusten aineistojen sekundaarianalyysiin. Tämä lähtökohta määrittelee myös tutkimuksen luonteen. Tutkimus on selkeästi kuvaileva, ja kuvailun toteutan tilastollisilla analyyseillä tavoitteena aineistoon sopivan mallin löytäminen. Aineistot eivät mahdollista teoreettisten hypoteesien asettamista, koska vastaavaa teoriaa ei ole käytetty tukena aineistoja kerättäessä tai hypoteeseja ei ainakaan ole raportoitu. Aineistojen keräämisen ja raportoinnin keskeinen funktio on ollut kuvailu.

Tutkimukseni viitekehys rakentuu maanpuolustustahdon, joukon kiinteyden, psykososiaalisen toimintakyvyn sekä luottamuksen ja taisteluluottamuksen käsitteiden ympärille. Tulosten tulkintaa pyrin tekemään nykyisessä viestintäympäristössä vallitsevasta asevelvollisuudesta ja varusmiespalvelusta koskevasta informaatiopaineesta käsin. Tuloksin otan huomioon vaikuttavana taustatekijänä myös nykyisen koulutustavan eli joukkotuotannon. Mahdollisesti pystyn arvioimaan sitä, voidaanko joukkotuotantoa pitää onnistuneena tässä tarkastelemieni muuttujien näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen päätutkimuskysymys on:

1. Säilyykö maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen välinen yhteys kun mahdolliset muut tekijät, psykososiaalinen toimintakyky ja kiinteys otetaan huomioon?

Alatutkimuskysymykset ovat:

2. Missä määrin varusmiesten maanpuolustustahto muuttuu ajan suhteen sekä varusmiespalveluksen aikana?
3. Mitkä psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit soveltuvat parhaiten käytettäväksi varusmiestutkimuksissa?

Tutkimuksen seuraavassa luvussa (luku 2) tarkastelen maanpuolustustahdon mittausta ja sen kehitystä meillä Suomessa. Luvussa 3 tarkastelen joukon kiinteyttä ja sen mittaamista myös lähinnä suomalaisessa sotilassosiologisessa tutkimuksessa. Luvussa 3 otan tarkasteluun myös joukon kiinteyden mittauksen yhdessä erikoistapauksessa, joka liittyy komppanian hyökkäyksen menestystekijöitä selvittävään tutkimukseen. Luottamuksen tarkastelu on kohteena luvussa 4. Tarkastelussani otan esille joitakin näkökulmia luottamukseen sotilasorganisaation kannalta. Tarkastelu etenee yleisestä luottamuksesta sotilaan taisteluluottamukseen.

Luvussa 5 kuvailen varusmiesten loppukyselyiden tuloksia trendinomaisesti 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä lähinnä itse konstruoimieni summamuuttujien kautta. Luku liitteineen antaa yleiskuvaa siitä, mihin varusmieskoulutus on koulutettavien näkökulmasta kehittynyt. Valitettavasti 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen vaihteessa varusmiesten loppukyselyä muutettiin hieman, joten konstruoituihin summamuuttujiin olisi tullut muutoksia, jotka hävittäisivät vertailukelpoisuuden. Tästä syystä en jatkanut aikasarjoja.

Kuudennen luvun keskeinen tarkastelun kohde on varusmiesten psykososiaalinen toimintakyky ja sen mittaamiseksi kehitetyt ja käytetyt mittarit. Tässä luvussa esitän myös tutkimukseni keskeisen tilastollisen analyysin rakenneyhtälömallina.

Luvussa 7 esitän tulokset tutkimukseen liittyvästä tulosten asiantuntija-arvioinnista. Vastaukseni tutkimuskysymyksiin sisältyvät lukuun 8. Yhdeksäs luku sisältää johtopäätelmät, tulosten tarkastelun ja arvioinnin.

1.9 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimukseni liittyy selkeästi tutkimusperinteeseen, jota kuvaan alla olevassa asetelmassa. Käytän termiä ”viitekehys”, koska perinteeseen kuuluvat tutkimukset eivät kaikki välttämättä ole akateemisessa mielessä tieteellisiä tutkimuksia. Tutkimuksia ja mielipidetiedusteluja on tehty toiminnan ymmärtämisen ja kehittämisen tarpeisiin. HMS:n ja MTS:n mielipidetutkimusten taustalla on Ruotsin vastaavien elimien tekemä kehitystyö, josta sopivia asioita on sovellettu Suomeen.

Tutkimuksen taustaviitekehys	
Jaakko Valtanen	Maanpuolustustahdon survey-tutkimuksen aloittaminen 1954
HMS ja MTS	Siviilikansalaisten maanpuolustustahdon kyselytutkimukset 1960-luvulta alkaen, myös varusmiestutkimuksia
Pääesikunnan Tiedotusosaston tutkimukset	Varusmiestutkimukset 1970-luvulla
PvKK:n Tutkimusosaston tutkimukset	
Olli Harinen	Joukon kiinteyden tutkimukset: amerikkalaisten mittareiden soveltaminen ja kääntäminen suomeksi
Juhani Sinivuo	Ryhmädynamiikka ja stressinsietokyky
Jukka Leskinen	Luottamus ja muut psykososiaaliset tekijät

PvKK:n Tutkimusosasto ei ole tässä yhteydessä itse asiassa aivan täsmällinen nimitys ja tutkimusten toteuttaja, koska tutkimukset alkoivat Sotilaspsykologian osastossa, sittemmin niitä tehtiin Pääesikunnan Viestintäosaston Erikoistiedotustoimistossa, sitten muodostettiin Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen Tutkimusosasto. Siitä tuli sitten Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden osasto ja myöhemmin Käyttäytymistieteiden laitos. Nykyisin tutkimusvastuu on Puolustusvoimien Tutkimuslaitoksen toimintakykyosastolla.

Tutkimusosasto tutki varusmiehiä, reserviläisiä sekä rauhanturvaajia. Tutkimusosasto on tilannut tutkimuksia myös ulkopuolisilta, esimerkkinä nuorisotutkimukset. Tutkimusosaston vastuulle ovat kuuluneet myös henkilökunnan työilmapiiritutkimukset. Nuoriso- ja henkilökuntatutkimuksia ei käsitellä tässä työssä.

Tutkimuksessani hyödynnän joitakin PvKK:n Tutkimusosaston keräämiä reserviläistutkimuksia, joiden tekemisessä olen itsekin ollut mukana. Merkittävän suuren aineiston työssäni muodostaa 2000-luvun alusta lähtien kerätty varusmiesten loppukyselyn aineisto. Näille kummallekin aineistotyyppille on ominaista se, että ne käsittävät reserviläisen tai varusmiehen palvelukseen liittyviä muuttujia, jotka tyypillisesti korreloivat voimakkaasti keskenään. Tällaisessa aineistossa monimuuttujamallien laatiminen on hankalaa selittävien muuttujien multikollineaarisuuden vuoksi. Tyypillisesti voimakkaasti korreloivia mittareita ovat esimerkiksi maanpuolustustahto, koettu joukon kiinteytys ja luottamus esimiehiin.

Varusmiestutkimus 2005:ssä⁵⁸ multikollineaarisuutta pyrittiin välttämään ottamalla mukaan palveluksen ulkopuoliseksi selittäjäksi varusmiehen sosiaalinen pääoma. Se osoittautuikin toimivaksi selittäjäksi esimerkiksi maanpuolustustahtoa selitettäessä. Varusmiestutkimus 2010:ssä selittäviksi tekijöiksi otettiin mukaan psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit. Tässä aineistossa monimuuttujamallintaminen oli mahdollista, vaikka mallia rakennettaessa multikollineaarisuutta edelleen esiintyi ja mallin rakentamisen alkuvaiheessa selittäviä muuttujia oli konstruoitava uudelleen.

⁵⁸ Sinkko ym. 2008

Alla olevaan asetelmaan olen koonnut pääpiirteiset tiedot käyttämistäni empiirisistä aineistoista. Tällä muistutan lukijaa myös siitä, että puolustusvoimien piirissä kerätään runsaasti empiirisiä aineistoja, mutta niiden laajempi ja monimutkaisempi tilastollinen analyysi on vähäistä. Varusmiesten loppukyselyiden perusteella koulutusta kehitetään ja varusmiesten antamia arviointeja koulutuksesta seurataan mielenkiinnolla. Siilasmaan työryhmän keräyttämän aineiston keskeiset tulokset sisältyvät ryhmän raporttiin⁵⁹, ja niiden perusteella on tehty esitettyjä muutoksia tutkimuskäytäntöihin. Muun muassa varusmieskyselyiden osaksi on lisätty alkukysely palveluksen alkuvaiheessa.

Tutkimuksen empiiriset aineistot		
Aineisto	Aineiston kerääjä	Sisältö
Varusmiesten loppukyselyt 2000-2008	PvKK:n Käyttätymistieteiden osasto	Varusmiesten maanpuolustustahto, kiinteys, arviointi saadusta koulutuksesta palveluksen lopussa. Kysely tehdään kaikille kotiutuville varusmiehille
Siilasmaan työryhmälle kerätty aineisto 2010	MpKK:n Käyttätymistieteiden laitos	Kolmen varuskunnan varusmiesten maanpuolustustahto, psykososiaalinen toimintakyky, sosiaalinen pääoma. Kysely tehtiin sekä palveluksen alussa että lopussa.
Kiinteysmittaus Komppanian hyökkäys -tutkimukseen osallistuneiden keskuudessa	PvKK:n Käyttätymistieteiden osasto	Joukon kiinteyden mittaus kokeelliseen tutkimukseen osallistuneiden komppanioiden keskuudessa. Tiedot voitiin yhdistää komppanian hyökkäyksen tulokseen.
Reserviläistutkimukset Pv:n sotaharjoituksissa	PvKK:n Käyttätymistieteiden osasto	Reserviläisten maanpuolustustahto, luottamus johtajiin, suhtautuminen kertausharjoituksiin.
Kansalaisten maapuolustustahto -mielipidetiedustelut (2008 ja 2013)	Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (MTS)	Kansalaisten maanpuolustustahto, suhtautuminen maapuolustukseen liittyviin eri kysymyksiin.

⁵⁹ Suomalainen asevelvollisuus 2010.

2

MAANPUOLUSTUSTAHDON JA -AJATTELUN KUVAAMISESTA JA MITTAAMISESTA

2.1 Johdanto

”Emme me voi toistaa jääkärien sankaritekoja – – mutta voimme jääkärien hengessä asettaa Suomen edun oman edun edelle, huolehtia maamme itsenäisyydestä ja puolustusvalmiudesta sekä edistää isänmaanrakkautta kehittämällä maatamme yhä suurempaan kukoistukseen.”

Kenraali Gustav Hägglund Jääkärien perintö -teoksen esitteessä 2013.⁶⁰

Ilmiöiden kuvaamista ja mittaamista voidaan käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa lähestyä monella eri tavalla. Survey-tutkimuksen lähestymistapaan kuuluu mitattavien ilmiöiden määrien kuvaaminen, riippuvuuksien (korrelaatioiden) esittäminen ja niiden pohjalta mahdollisesti selitysten esittäminen. Tilastollisesti havaitut riippuvuudet eivät välttämättä kerro mitään siitä, mitä merkityksiä tutkimuskohteet asioiden välisiin suhteisiin liittävät. Pätevä tulosten tulkitsija pääsee kuitenkin johtopäätelmissään pidemmälle kuin pelkkien tilastollisten tunnusluku-
jen luettelemiseen. Merkitysten esille tuomiseen tarvitaan toisentyypisiä menetelmiä, kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä.

Merkityksiä painottavat tutkimustavat eivät yleensä ole kiinnostuneita siitä, kuinka paljon tai laajalti jotakin ilmiötä tutkittavassa joukossa, yhteiskunnassa, esiintyy. Kaupallisessa tutkimuksessa tyypillistä määrällistä tutkimusta sanotaan markkinatutkimukseksi. Poliittikan tutkimuksessa tyypillisiä määrällisiä paljon kiinnostusta herättäviä tutkimuksia ovat ehdokkaiden tai puolueiden kannatukseen liittyvät tutkimukset. Nämä ovat vain pari esimerkkiä, mutta perustelen niillä sitä, että myös kansalaisten maanpuolustusajattelun kuvaamisessa tarvitaan määrällisiä tietoja ja määrällistä tutkimusotetta. Määrällisen kuvaamisen ehtona on lisäksi muistettava kaksi mahdollisuutta: mittausta perustuu joko tutkittavaa populaatiota edustavaan näytteeseen tai sitten tehdään kokonaistutkimus.

Maanpuolustustahtotutkimuksessa onkin oma pitkä survey-tutkimusperinteensä ja myös kvalitatiiviset lähestymistavat puolustavat paikkaansa. Tässä raportissa käsitte-
len kuvaamista ja mittaamista survey-tutkimustavan näkökulmasta. Kvalitatiivisella tutkimustavalla maanpuolustustahtoa on tutkinut sosiaalipsykologi Liisa Myyry⁶¹, ja hänen tulostensa pohjalta saadaan tärkeitä viitteitä maanpuolustustahdon mittaamisen kehittämiseksi.

⁶⁰ Saatavilla: <http://www.suurteokset.com/files/jaakariesite.pdf>. (Luettu 20.3.2014.)

⁶¹ Myyry 2009.

2.2 Sotilassosiologian ja survey-tutkimusten taustaa

Maanpuolustustahdon tutkiminen määritellään usein sotilassosiologiaan kuuluvaksi ja viitataan esimerkiksi toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen amerikkalaisten tekemiin tutkimuksiin, joissa selvitettiin saksalaisten Wehrmachtin sotilaiden taistelu- tahtoa ja taistelun jatkamista epätoivoiseltakin näyttävässä tilanteessa.⁶² Toinen merkittävä alan founding-tutkimus oli laaja American Soldier -projekti, jonka kohteena olivat amerikkalaiset sotilaat.⁶³ Tämä laaja tutkimus raportoitiin lopulta neljänä eri teoksena.

Edellä mainitut tutkimukset liittyivät käsitetasolla maanpuolustustahdon ja erityisesti sotilaan taistelutahdon käsitteisiin, ja tuon ajan keskeinen lähtökohta oli ”morale”, jolla ymmärrettiin laajasti sellaisia asennetason asioita, jotka liittyivät maan puolustamiseen, sotaan ja sotimiseen, mutta myös sitä, mitä psyykkisellä tasolla tapahtui taistelukentällä. Näissä samoissa tutkimuksissa ovat myös joukon kiinteyden tutkimuksen juuret. Carl I. Hovlandin ja hänen tutkijakumppaneidensa⁶⁴ raportin nimessä esiintyikin jo ”social psychology”, mikä kuvaa sitä, että sittenkään ei ole hedelmällistä määritellä tätä tutkimusaluetta valmiiden tieteiden kategorioiden pohjalta. Parempi lähtökohta saattaisi olla tutkimuskohdekohtainen määrittely.

Sotilassosiologian ensimmäisiin laajoihin tutkimuksiin liittyy myös se, että toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen survey-tutkimusmenetelmät yleistyivät myös tähän käyttöön. Vaikka tietojenkäsittely tuolloin vielä ilman tietokoneita oli hankalaa ja aikaa vievää, toivat survey-menetelmät kuitenkin uudentyyppistä kvantitatiivisuutta tutkimuksiin. Survey-menetelmiä ja kehittyviä otantateknikoita oli menestyksekkäästi sovellettu Yhdysvalloissa muun muassa vaalitutkimuksissa eli ehdokkaiden kannatuksen estimoinnissa.⁶⁵

Sotilassosiologian syntyvaiheita en tässä käsittele laajemmin, koska siitä on suomeksi saatavilla Olli Harisen⁶⁶ tiivis esitys. Harisen näkökulma on sotilassosiologian yhden tutkimusalueen, kiinteystutkimuksen, näkökulma.

Nykypäivän tutkimuksen kannalta on kuitenkin syytä ottaa esiin joitakin mahdollisia relevantteja näkökohtia nimenomaan sotilassosiologiasta. Määritelmän mukaan sosiologia on tieteenala, joka tutkii yleisenä yhteiskuntatieteenä yksilöitä, yhteisöjä ja yhteiskuntia. Yhteiskunnan rakenteen ja sen säilymisen tutkiminen on sosiologian perustutkimuskohteita. Usein erotetaan kuitenkin makrososiologia ja mikrososiologia. Näin voidaan siis nähdä, että edellä mainittu ”morale” on ihmisten käyttäytymistä, joka samalla on osa ihmis yhteisön rakennetta, sen säilymistä osaltaan ylläpitävä liimatekijä.

Makrososiologisena ilmiönä voidaan pitää sen tutkimista, minkälainen puolustus- tai armeijajärjestelmä yhteiskuntaan on valittu. Yhtäältä vaihtoehdon muodostaa militia- tai kansanarmeijajärjestelmä eli institutionaalinen järjestelmä, joka perustuu yleiseen asevelvollisuuteen, ja toisaalta vapaaehtoisuuteen perustuva ammattiarmeijajärjes-

⁶² Shils ja Janowitz 1948.

⁶³ Stouffer ym. 1949.

⁶⁴ Hovland 1949.

⁶⁵ Surveyn historiasta ks. esim. Toivonen 1999.

⁶⁶ Harinen 1992.

telmä. Suomessa tämän tutkimuskohteen tutkiminen sosiologisena – eli siis sotilas-sosiologisena – ongelmana on vaatimattomasti kehittynyttä. Usein valinta nähdään vain poliittishallinnollisena päätöksentekotehtävänä.⁶⁷ Kysymys siviilikansalaisten maanpuolustustahdosta – erityisesti syvän rauhantilan aikana – on aivan eri tavoin relevantti sen mukaan, mikä on valtion valitsema armeijajärjestelmä. Asevelvollisuusjärjestelmän maissa maanpuolustustahto ja siihen liittyvät tekijät ovat usein keskeisesti päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä, sitä vastoin ammattiarmeijamaissa kansalaisten maanpuolustustahtoa ei välttämättä pidetä edes kiinnostavana asiana. Maan johtaja – pääministeri esimerkiksi Isossa-Britanniassa tai presidentti Yhdysvalloissa – voi kansalaismielipiteestä riippumatta käskää sotavoimia operaatioihin ulkomailla. Poliittiset seuraukset tulevat myöhemmin seuraavissa vaaleissa tai parlamenttien käsittelyissä.

Amerikkalaisen Bernard D. Rostkerin⁶⁸ tutkimus Yhdysvaltain armeijajärjestelmästä (*all-voluntary force*) on yli 700-sivuinen yhteenveto aiheen tutkimuksista Yhdysvalloissa. Tutkimusta voidaan pitää nykypäivän makrosotilassosiologisena tutkimuksena. Rostkerin tutkimus nostaa esiin myös näkemyksen siitä, että kun armeijajärjestelmässä siirrytään palkka-armeijaan, siirrytään samalla työmarkkinoille kilpailemaan työvoimasta. Tätä kilpailua voidaan puolestaan tarkastella puhtaasti taloustieteen tutkimusasetelmin ja teorioin. Sotilassosiologian perinteisesti tarkastelemat selitysmallit ja selittävät tekijät, arvot, isänmaallisuus, velvollisuudentunto ja niin edelleen jäävät toisarvoiseen asemaan.

2.3 Maanpuolustustahdon mittareiden vakiintuminen Suomessa

2.3.1 Mittaamisen taustaa Jaakko Valtasen diplomityössä

Maanpuolustustahdon mittaamisen ja käsitteen käytön historian kannalta on keskeistä tarkastella Jaakko Valtasen työn merkitystä. Hänen kapteenina tekemänsä diplomityö Sotakorkeakoulussa vuonna 1954⁶⁹ ei ollut suinkaan ensimmäinen tutkimus suomalaisten sodanaikaisista tai sotaan liittyvistä mielialoista. Työstä seurasi kuitenkin kehitysketju, jonka vaikutukset näkyvät tänäkin päivänä siinä, kuinka maanpuolustustahtoa mitataan. Valtasen työ ansaitsisi laajemman aatehistoriallisen tarkastelun, mutta sellaista ei ainakaan toistaiseksi ole tehty. Itse olen kirjoittanut tässä käsittelemääni laajemmin Valtasen työn taustasta toisaalla.⁷⁰

Kuvaavaa 1950-luvun ajattelulle ja kielenkäytölle lienee, että Valtanen kirjoittaa työnsä otsikossa maanpuolustustahdosta ja suluissa maanpuolustushengestä. Mahdollisesti hänen ajatuksenaan on ollut pitää maanpuolustushenkeä laajempänä ilmiönä kuin maanpuolustustahtoa. Puolustustahdon käsite joka tapauksessa oli tuohon aikaan käytössä. Marsalkka Mannerheim kirjoittaa muistelmiensa loppusanoissa ”päättäväisestä ja uhrivalmiista puolustustahdosta”.⁷¹

⁶⁷ Itse asiassa Bobbitt (2002) esittää, että valtio järjestää sotavoimansa ja taistelee sen mukaan, minkälainen sen perustuslaki on. Näin saadaan siis juridinenkin aspekti mukaan keskusteluun. Toisaalta Bobbitt viittaa myös Max Weberiin, jonka mukaan sotavoimien kehittyminen on vaikuttanut yhteiskuntien rakenteeseen.

⁶⁸ Rostker 2006.

⁶⁹ Valtanen 1954, julkaistu uudelleen teoksessa Huhtinen ja Sinkko 2004.

⁷⁰ Sinkko 2009a.

⁷¹ Mannerheim 1952, 513.

On syytä huomata, että jo ennen sotiakin pohdittiin ja kirjoitettiin kansalaisten maanpuolustuskunnosta. Vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen yhteisvaliokunta⁷² julkaisi kirjoja, joiden tarkoituksena oli jakaa kansalais-maanpuolustajille eri asioista tietoa, jonka ajateltiin tukevan kansalaisen toimintakykyä maanpuolustusasioissa.

Valtasen tutkimuksen valmistuttua siitä ei siis suoraan annettu tietoja tai tuloksia julkisuuteen. Tiivistelmä työstä julkaistiin Sotatieteellisen Seuran Tiede ja Ase -aikauskirjassa 1957. Työn pohjalta syntyneet ajatukset tulivat kuitenkin julkisiksi Valtasen uusien tehtävien kautta. Hänet kutsuttiin vuonna 1960 Henkisen maanpuolustuksen komitean sihteeriksi. Myöhemmin hän toimi komitean työn ehdotusten mukaan perustetun Henkisen Maanpuolustuksen Suunnittelukunnan (HMS) tutkimusjaoston asiantuntijana ja HMS:n varsinaisena jäsenenä.⁷³ Valtasen aineistoa analysoi myöhemmin sittemmin sosiaalipsykologian professoriksi nimitetty Antti Eskola. Työstään Eskola julkaisi raportin Tiede ja Ase -aikauskirjassa.⁷⁴

Valtasen käyttämien lähteiden perusteella nähdään, että hän on tuntenut sodanjälkeisen ajan amerikkalaista ja ruotsalaista tutkimusta. Yksi hänen käyttämistään lähteistä on sosiologian professori Daniel Lernerin teos *Propaganda in War and Crisis*. Lernerin tutkimukset kohdistuivat sodan hävinneiden maiden sotilaiden mielentilaan ja taistelutahtoon. Lernerin jälkeenhäänneistä dokumenteista on koottu arkisto (Online Archive of California).⁷⁵ Lernerillä oli tietenkin yhteyksiä muihin aikansa amerikkalaisiin tutkijoihin ja alalla suorastaan klassikkoaseman saaneen *American Soldier* -tutkimuksen tekijöihin. Ilmeistä on, että näiden lähteiden kautta Valtasen ajatteluun ovat tulleet ideologisen sodan ja totaalisen sodan käsitteet.

Valtasen käyttämien kotimaisten lähteiden perusteella voidaan todeta, ettei hänen tarvinnut kaikkea ajatteluaan aloittaa tyhjältä pöydältä. Hänellä oli käytettävissään T.O. Lehden tutkimus ”Kansallinen ajattelutapa ja maanpuolustushenki”, joka lähdeluettelon mukaan on Sotatieteellisen Seuran stipendityö vuodelta 1952. Saman kirjoittajan aikaisempi tutkimus on Sotakorkeakoulun diplomityö vuodelta 1950, ”Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet”.

Valtasen elämäkerrassa mainitaan myös⁷⁶, että Valtanen tunsikin hyvin Knut Pippingin sota-ajan omakohtaisiin kokemuksiin perustuvan sosiologisen väitöstutkimuksen Komppania pienoisyhteiskuntana.⁷⁷ Teosta hän ei kuitenkaan käyttänyt oman tutkimuksensa lähteenä, mutta elämäkerran mukaan se oli hänen sosiologisen ja psykologisen kiinnostuksensa innoittaja.

Maanpuolustustahtoa selvitettiin vuonna 1953 Ruotsissa komiteassa, jonka mietintöä Valtanen myös lainasi. Kansalaisten suhtautumista aseelliseen puolustautumiseen on Ruotsissa mitattu säännöllisesti vuodesta 1952 lähtien. On oletettavaa, että Valtanen tiesi ja tunsikin nämä mittaukset. Hän ei kuitenkaan käyttänyt ruotsalaista kysymystä

⁷² Ks. Engelberg ym. 1938.

⁷³ Ks. Valtasen elämäkerrasta Suomi ja Suominen 2008. Ks. myös Niemi ja Terho 2010.

⁷⁴ Eskola 1962.

⁷⁵ <http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/tf4b69n6q0> (Viitattu 7.7.2009).

⁷⁶ Mt., 83.

⁷⁷ Pipping 1947.

maanpuolustustahdosta omassa tutkimuksessaan, vaan kysymyksen käytön aloitti 1960-luvulla HMS ja työtä jatkaa edelleen nykyinen Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (MTS).

2.3.2 ”Klassisen” kysymyksen omaksuminen Suomessa ja tutkimustuloksia

MTS:n tietojen mukaan edellä mainittua Ruotsista lainattua ja käännettyä kysymystä käytettiin Suomessa ensimmäistä kertaa 1960-luvulla.⁷⁸ MTS itse julkaisee ensimmäiset tätä kysymystä käyttäen saadut tulokset vuodelta 1970. Tuona vuonna puolustustahtoisia oli 42 prosenttia tutkimuksen vastaajista, ja vastakkaista mieltä oli 51 prosenttia. Raportin mukaan tämä kysymystapa vakiintui käyttöön kuitenkin vasta 1980-luvulla.

Kylmän sodan tiukimpana aikana suomalaisten puolustautumismahdollisuuksia pidettiin ilmeisen huonoina, ja muistettava on myös se, että ydinasepelote oli tuolloin suurimmillaan, vaikka kysymyksen sanamuodossa siihen ei viitattukaan. ”Puolustustahdottoman” asenteen syntymistä voisi perustella esimerkiksi sillä, että puolustautumisen kustannukset ja sen aiheuttamat tuhot arvioidaan suuremmiksi kuin puolustautumisesta saatava hyöty. Parempana vaihtoehtona pidetään esimerkiksi poliittisten neuvotteluiden tietä. Suomessa käytiin keskustelua myös siitä, onko väestönsuojelusta puhuminen ja väestösuojien rakentaminen sodan varalta kansan tuudittamista väärään turvallisuuden tunteeseen ja mahdollisuuteen yleensä selviytyä sodasta.

MTS:n raportin mukaan⁷⁹: ”Vastausten aikasarjoissa on selvä tendenssi: myönteisesti vastanneita oli 1970-luvun alussa 42–43 prosenttia ja 1980-luvulla jo yli 60 prosenttia. Vuodesta 1990 lähtien suomalaisten puolustustahto on kasvanut nopeasti noin 70 prosentin tasosta 80 prosentin tasolle ollen vuoden 1996 syksyllä 79 prosenttia ja syksyllä 1997 76 prosenttia. Tulos on kansainvälisestikin vertaillen erittäin korkea.”

Raportissa ei mainita mitään siitä, että kansainvälisesti merkittävä tapahtuma vuonna 1991 oli Neuvostoliiton romahtaminen ja sen muuttuminen sosialistisesta suunnittelotaloudesta markkinahakuiseksi taloudeksi. Myöhemmin julkaistuissa tutkimuksissa maanpuolustustahtoisien osuus on noussut jopa yli 80 prosentin (vuoden 2000 syksyllä ja vuoden 2004 syksyllä tehdyissä tutkimuksissa).

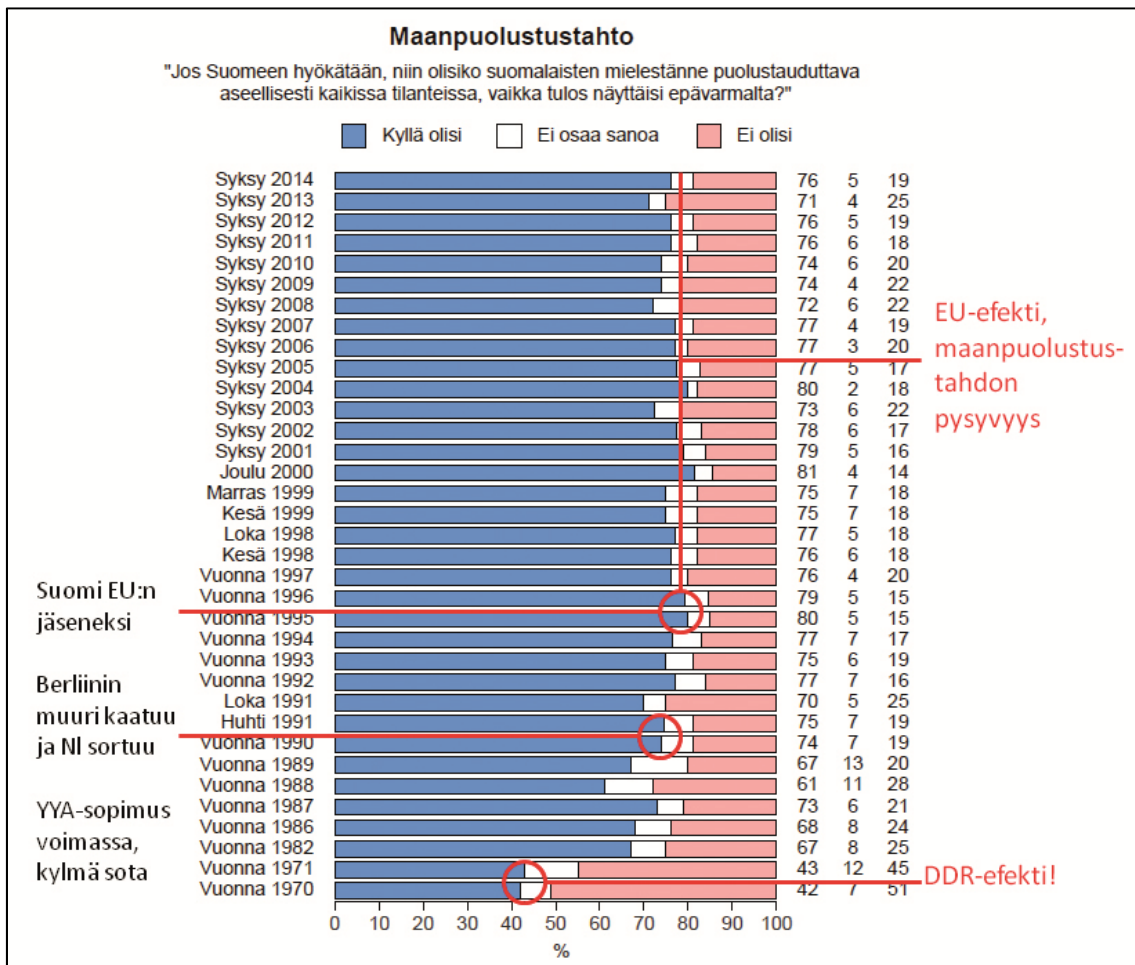
Jotain kuvaavaa suomalaisten suhtautumisessa sotiemme päättymiseen ja entiseen viholliseen on siinä, että vielä 50 vuoden kuluttua ei järjestetty sellaisia jatkosodan torjuntavoittojen muistotilaisuuksia (esimerkiksi Tali-Ihantalan taistelut ja Ilomantsin mottitaistelut) kuin 60 vuoden kuluttua kesällä vuonna 2004 tai 70 vuoden kuluttua kesällä 2014.

⁷⁸ Kekäle 1998.

⁷⁹ Mt., 61.

MTS:n tapaan raportoida tuloksiaan ei ole kuulunut analysoida syntyneitä aikasarjoja. Kuvioon 2 olen merkinnyt joitakin Suomelle läheisiä maailmanpolitiikan tapahtumia, joilla näyttää olevan selitysvoimaa siihen, millaisia tuloksia suomalaisten maanpuolustustahdosta tällä tavalla mitattuna saadaan. Mittarina on siis maanpuolustustahdon ”klassinen” kysymys.

Kuvion esittäminä ensimmäisinä vuosina elimme YYA-sopimusten aikaa, jolloin henkinen ilmapiiri oli meillä samantapainen kuin silloisessa Itä-Saksassa. Tämä kuvaus on peräisin European Social Survey-tutkimuksista.⁸⁰ Neuvostoliiton romahtaminen vapautti maanpuolustusajattelua ja Euroopan unionin jäsenyyden aikana maanpuolustustahto on vakiintunut.

Kuvio 2. Maanpuolustustahtoon mittaustuloksia eri vuosilta Maanpuolustus-tiedotuksen suunnittelukunnan kyselytutkimuksissa. Päällemerkinnät tutkijan.⁸¹

⁸⁰ Inglehart 1997.

⁸¹ MTS 2014.

MTS:n tutkimuksissa ei ole lisätty kysymyksessä esitettäviä vaihtoehtoja Ruotsin mallin mukaan, ja tietävästi tätä ei ole kokeiltukaan. MTS:n piirissä on myös pitäyditty käsityksessä, että asian tutkimiseen riittää yhden kysymyksen käyttö. Toki MTS on tutkinut muita maanpuolustustahtoon läheisesti liittyviä asioita, muun muassa suhtautumista puolustusvoimille myönnettäviin määrärahoihin sekä varsinkin viime vuosina suhtautumista sotilaalliseen liittoutumattomuuteen.

MTS:n käsityksen mukaan eri mittareita ristiintaulukoimalla saadaan riittävä kuva kansalaisten maanpuolustustahdosta. MTS on perehtynyt myös muun muassa Tanskassa noudatettavaan tutkimuskäytäntöön, jonka mukaan maanpuolustustahdosta muodostetaan indeksi kahdeksan kysymyksen perusteella. MTS:n raportti kuittaa asian laajemman pohdinnan toteamalla, että ”Suomessa ei ole varsinaisesti tehty esitystä puolustustahdon operationalisoimiseksi”.⁸² Tästä huolimatta maanpuolustustahdon mittaamista summamuuttuja-tyyppisellä menettelyllä on tutkittu myös HMS:n piirissä. Kari Kärkkäinen ja Pekka Kansi⁸³ esittivät tällaista menettelyä. Tuohon aikaan reikäkortteihin perustuva tietojenkäsittelytekniikka saattoi kuitenkin asettaa rajoituksensa tällaiselle toiminnalle ja teki siitä ainakin osittain työlästä käsityötä. Tarvittavia menettelytapoja esimerkiksi reliabiliteettikertoimien laskemiseksi ei vielä ollut käytössä. Ehkä tästä syystä kehitettyjen asteikkojen käyttö jäi vakiintumatta.⁸⁴

MTS:n raporttoimat ristiintaulukoinnit⁸⁵ kuvaavat havainnollisesti sitä, kuinka vaikeaa puolustustahdon mittaaminen kyselytutkimuksessa on ja kuinka epäjohdonmukaista myös kansalaisten ajattelu asiassa on. Esimerkiksi 52 prosenttia sellaisista vastaajista, joiden mielestä puolustusmäärärahoja on vähennettävä, on kuitenkin sitä mieltä, että Suomen olisi puolustauduttava. Vastaamatta jää kysymys, millä resursseilla näin ajattelevat ihmiset uskovat puolustautumisen tapahtuvan.

Taulukoinnit kuvaavat myös sitä, kuinka pientä puolustautumiseen sitoutuminen joillakin vastaajilla on. 12 prosenttia sellaisista vastaajista, joiden mukaan Suomen olisi puolustauduttava, pyrki uhkaavassa tilanteessa itse kuitenkin poistumaan maasta.

Empiiristä sosiologista tutkimusta kritikoivat tutkijat viittaavat usein siihen, että operationalisoitaessa joitakin tutkittavia asioita ei itse asiassa päästä kuitenkaan tutkimaan tutkimuskohteeksi ajateltua asiaa, vaan luodaan toinen todellisuus, joka elää vain tutkimuskysymysten luomassa viitekehyksessä. Maanpuolustustahdon tutkimuksessa tähän kritiikkiin yhtyminen näyttää perustellulta, sillä aivan ilmeistä on, että tutkimukselta on jäänyt sivuun paljon niitä merkityksiä, arvoja ja asenteita, joita tavalliset kansalaiset oman maansa puolustamiseen liittävät. Ratkaisu tähän ongelmaan voisi osaltaan olla se, että pyritään mahdollisimman konkreettiseen mittaustapaan, joka muun muassa ottaa huomioon vastaajan kykyihin, koulutukseen, sotilas-koulutukseen, elämäntilanteeseen ja muihin valmiuksiin liittyvät seikat henkilökoh-taista maanpuolustustahtoa mitattaessa. Tähän liittyy edellä oleva lainaus ruotsalaisesta raportista, jos mitattavaan asiaan voidaan ottaa kantaa pelkästään tunnepohjal-ta, on tulosten oikea tulkinta mahdotonta tuntematta tuota tunnetaustaa. Näyttää

⁸² Kekäle 1998, 60.

⁸³ Kärkkäinen ja Kansi 1974.

⁸⁴ Ks. myös Leimu ym. 2008, 79–80.

⁸⁵ Kekäle 1998, 68.

myös siltä, että maanpuolustustahtoa voidaan selittävästi lähestyä henkilökohtaisen identiteetin ja kansallisen identiteetin käsitteiden avulla.

On siis tarpeetonta enemmälti referoida tässä MTS:n pohdiskeluja, koska ne ovat luettavissa sen omista raporteista. Ruotsista välittyneen käsityksen mukaan SPF:n näkemys oli se, että ”klassinen” maanpuolustustahdon mittausta on tullut tiensä päähän. Syynä ei ole yksistään tutkimustekniikka, vaan myös itse maanpuolustuksessa ja turvallisuusympäristössä tapahtuneet ja tapahtuvat muutokset. Uudessa tilanteessa tarvitaan uudentyyppistä mittausta. Tiedossa ei – ainakaan toistaiseksi – ole se, millaisiin ratkaisuihin Ruotsissa ollaan menossa, mutta Ruotsin mallista huolimatta kehittäminen on syytä aloittaa meillä Suomessa. Ruotsissa maanpuolustusmielipiteiden Opinioner-raportteja julkaistaan vuosittain perinteiseen tapaan. Ruotsissa toimii yhteiskunnan turvallisuusviranomaisen Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Sen englanninkielisen esitteen mukaan viranomaisen toiminnassa painottuu *safety*-turvallisuus eli luonnononnettomuudet ja ihmisten tahdosta riippumattomat onnettomuudet.⁸⁶ Esitteessä korostetaan kriisien globaalia luonnetta.

Ruotsissa puolustustahtoa mitattaessa ja tuloksia esittäessä muistutetaan myös siitä, että kysymys on mittauksesta rauhan aikana. Selvää on myös se, että rauhankin aikana maailmanpolitiikan jännitteet näkyvät maanpuolustukseen liittyvissä mittauksissa. ”Klassisen” puolustustahtokysymyksen vastausten vaihtelu on ollut puolustautumista koskevan yksimielisyyden tason takia melko vähäistä Suomen EU-jäsenyyden aikana, mutta maailmantapahtumien vaikutus näkyy muun muassa suomalaisten NATO:a koskevissa mielipiteissä.⁸⁷ Maailmanpolitiikan kriisien vaihtelu näkyy myös kansalaisten kokemassa globaalin turvattomuuden tunteen vaihtelussa.⁸⁸

Myös teknisillä tekijöillä on merkitystä eri mittareita arvioitaessa. Survey-tutkimuksissa vaihtelua eli varianssia saadaan lisää lisäämällä vastausvaihtoehtojen määrää. Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen tilaamassa tutkimuksessa (tekijänä TNS-Gallup, puhelinhaastattelu, 500 vastaajaa) kolmen vastausvaihtoehdon klassinen maanpuolustustahtokysymys sai keskihajonnaksi ,401 kun vaihtoehdot olivat ”olisi puolustettava”, ”en osaa sanoa” ja ”ei olisi puolustettava”. Reserviläistutkimuksessa (tässä esimerkkinä Aava 2002 -tutkimuksen aineisto, 752 vastaajaa) viisiluokkaisen väittämämuotoisen kysymyksen vastausten keskihajonta oli ,971. Edelleen varusmiesten arvotutkimuksen aineistossa (vastaajia 3 060) viisiluokkaisen väittämäkysymyksen keskihajonta oli 1,018. Vastaavasti varusmiesten kotiuttamistutkimuksen aineistossa (vastaajia 52 982) keskihajonta oli 1,028. Aivan ilmeistä on, että vastausvaihtoehtojen määrää kasvatettaessa myös kysymyksen herkkyyks mittarina lisääntyy.

Mittarin herkkyyttä voidaan tarkastella myös toisella tavalla. MTS:n tutkimuksissa on usein kysytty mielipidettä ulkopoliittikan hoidosta kysymyksellä ”Miten hyvin tai huonosti Suomen ulkopoliittikkaa on mielestänne viime vuosina hoidettu?”. Esimerkiksi vuonna 2001 tehdyssä tutkimuksessa vastaukseksi saatiin, että 87 prosenttia kansalaisista katsoi ulkopoliittikka hoidetun hyvin. Kolme vastausvaihtoehtoa tässä tapauksessa olivat ”hyvin”, ”en osaa sanoa” ja ”huonosti”. Edellä mainitussa Johta-

⁸⁶ Saatavilla: <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/25377.pdf>. Viitattu 15.3.2015.

⁸⁷ Ks. Sinkko 2002, 42–43.

⁸⁸ MTS 2014.

misen laitoksen tutkimuksessa käytettiin kysymystapaa, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan maan johdon toimintaa ulkopolitiikassa ja EU:ssa arvosana-asteikolla 1–10. Samaa mittaustapaa oli käytetty Jaakko Valtasen tutkimuksessa 50 vuotta aikaisemmin. Vastausten keskiarvoksi saatiin 6,90, mikä antaa melko erilaisen kuvan asiasta kuin MTS:n tulos. Jälkimmäinen mittaustapa on varmasti herkempi, vaikka kysymyksiä ei suoraan voidakaan verrata toisiinsa.

World Values Survey -tutkimuksen Suomen aineistossa⁸⁹ vuodelta 2000 kysyttiin myös maamme johtamisesta kysymyksellä ”Hallitaanko maatamme erittäin hyvin vai erittäin huonosti?”. Erittäin huonosti sai arvon 1 ja erittäin hyvin arvon 10. Useimmiten annettu arvosana oli 7, ja kaikkien vastanneiden keskiarvo oli 5,87. Kysymykseen vastanneita tutkimuksessa oli yhteensä 1 007. Tulos tukee Johtamisen laitoksen tutkimuksessa käytettyä tutkimustapaa.

Nykyistä maanpuolustustahdon mittausta on pohtinut myös Markku Jämsä.⁹⁰ Hän toteaa tulosten ristiriitaisuudet ja pitää ”klassisen” kysymyksen sanamuotoa liian suppeana (pelkästään Suomea koskevana esimerkiksi EU:n asemesta) sekä yhden kysymyksen käyttämistä riittämättömänä. Jämsä kiinnittää huomiota myös siihen, että Suomessa ei oikeastaan ole mitattu puolustustahtoa käyttäen ”äärimmäistä” mitaria eli kysymällä halukkuutta uhrata henkensä maan puolesta.

Meillä maanpuolustustahdon mittaaminen siviiliväestön parissa on tiukasti sidoksissa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) sekä sen edeltäjien Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan (HMS) ja Henkisen maanpuolustuksen komitean tilaamiin tutkimuksiin. Henkisen maanpuolustuksen komitea aloitti toimintansa vuonna 1960 ja ensimmäiset tutkimustiedot ovat vuodelta 1964 kun HMS oli jo aloittanut toimintansa.⁹¹

1960-luvun puolustuspoliittisessa ilmapiirissä oli tekijöitä, joiden perusteella ensimmäiset tutkimukset eivät olleet julkisia. Myös tutkimusten kysymysten asettelu – eivät pelkästään tulokset – kuvastaa selvästi niitä lähtökohtia, joista tutkimuksia tehtiin. Vuonna 1964 tutkimuksen tekijänä oli Risto Hyvärinen.⁹² Tutkimuksen kenttätönn toteutti Suomen Gallup Oy. Raportissa ei kerrota vastaajien lukumäärää tarkkaan, sen mainitaan olevan noin 1 500. Ajankohtaa kuvaa ehkä sekin, että raportin mukaan ”18 haastattelijaa kieltäytyi tekemästä tällaisia poliittisluontoisia kyselyjä”.

Kylmän sodan oloissa Suomi haki puolueetonta ja välittävää roolia kansainvälisessä politiikassa. Niinpä kansalaisille esitettiin kysymys: ”Minkälaiset mahdollisuudet Suomessa nykyään on toimia sovittelijana suurvaltojen välisissä kiistakysymyksissä?”. Tällainen kansallinen toiveajattelu näyttää menneen kohtalaisen hyvin perille myös kansalaisiin, joista enemmistö oli sitä mieltä, että ainakin kohtalaiset mahdollisuudet ovat olemassa.

⁸⁹ World Values Survey 2000: Suomen aineisto. Koodikirja, Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto.

⁹⁰ Jämsä 2003, ks. esim. s. 120.

⁹¹ Alkuvaiheista katso HMS 1964.

⁹² Hyvärinen 1964.

Huolta Suomen sisä- ja ulkopoliittisesta tulevaisuudesta heijastelee seuraava kysymys: ”Minkä maan yhteiskuntajärjestelmä sopisi parhaiten Suomelle jos meillä ei olisi mahdollisuutta pitää omaamme?”. Ruotsia kannatti vastaajista 38 prosenttia, Yhdysvaltoja 17 prosenttia, Neuvostoliittoa 4 prosenttia. Kysymyksen vaikeutta kuvastaa kuitenkin se, että 31 prosenttia vastaajista ei osannut sanoa kantaansa asiaan.

Kylmän sodan rintamalinjojen ytimeen osuu seuraava kysymys: ”Jos jonkun suurvaltan sotajoukot käyttäisivät Suomea kauttakulkumaana tai muuten tunkeutuisivat tänne, niin pitäisikö Suomen ruveta puolustautumaan, jos hyökkäys tulisi lännestä tai jos se tulisi idästä?”. Vastaajista 71 prosenttia sanoi, että olisi puolustauduttava kaikissa tapauksissa, 11 prosenttia kannatti vaihtoehtoa jos länsi hyökkäisi ja 2 prosenttia jos itä hyökkäisi. 13 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen ei pitäisi puolustautua ja 3 prosenttia ei osannut ottaa kantaa. Teknisesti kysymys on aivan ilmeisesti toiminut huonosti tuonaikaisella tavalla toteutettuna, joten vastausten tulkintakin jää vaikeaksi myös tutkimuksen tekijälle. Joka tapauksessa kysymyksen teema on ajankohtaa hyvin kuvaava.

Käytännössä Valtasen jälkeisessä tutkimuksessa eikä poliittisessa ja arkipäiväisessä maanpuolustuskeskustelussa kuitenkaan ole edetty näin suoraviivaisesti. Näyttää käyneen niin, että käsite ”maanpuolustustahto” on useimmiten supistunut tarkoittamaan klassisen maanpuolustustahtokysymyksen vastausjakautumaa. MTS:n tutkimusten mukaan vuodesta 1990 lähtien 70–80 prosenttia suomalaisista on ollut sitä mieltä, että aseellista hyökkäystä vastaan meidän on puolustauduttava, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta.⁹³

Mielipidetiedustelujen kapeakatsantoinen käyttö ja tulkinta saavat myös kritiikkiä. VTT, ye-verstiluutnantti Juha Mälkki kirjoittaa: ”Jos maanpuolustustahtoa olisi mitattu syksyllä 1938, siten kuin sitä nyt mitataan, niin ei ole niinkään varmaa että olisi saatu tuloksia mitkä olisivat rohkaisseet valtionjohtoa tiivistämään sotaponnisteluja ja luottamaan entistä enemmän kansalaissoitilaiden (sotilaspukuinen siviili) kollektiiviseen tahtotilaan ja kyvykkyyteen selviytyä nykyaikaisesta sodankäynnistä.”⁹⁴ Kirjoittajan peruste on se, että ihmisen toimintaa ennalta tuntemattomassa ympäristössä ei voi ennustaa.

2.4 Turvattomuuden tunne ja sen mittaaminen maanpuolustusajattelun kannalta

2.4.1 Mittauksen perusteita

Psykologisilla ja sosiologisilla perusteilla on selvää, että yksilön ja yhteisön kokema oman elämän, elämänpiirin ja elinympäristön turvallisuus on keskeinen normaalin hyvän elämän ehto. Jatkuva turvattomuus vie edellytykset yksilön henkiseltä tasapainolta tai ainakin alentaa hänen mahdollisuuksiaan toimia kansalaisena tuottavasti. Vastaavasti yhteisön jatkuva turvattomuus hajottaa yhteisön rakenteet ja sen toimivuuden. Pitkäkestoinen turvattomuus korostaa yhteisön elämän kielteisiä puolia,

⁹³ MTS 2013, kuva 23.

⁹⁴ Mälkki 2014, 216.

omien etujen liian voimakasta ajamista, korruptiota, rikollisuutta ja jopa systemaattista väkivaltaa. Tyypiesimerkkejä tästä ovat niin sanotut sortuneet valtiot (*failed states*), esimerkiksi Somalia tai Afganistan, joista tulee turvallisuushka naapurivaltioille ja jopa koko maailmanjärjestykselle.

Nykysosiologeista turvallisuuden tunteen tutkimisen kannalta eräs tärkeä arvotutkija on Ronald Inglehart. Hän on tutkimuksissaan ottanut kantaa turvallisuuden tunteeseen. Hänen aineistoinaan ovat olleet pääasiassa World Values -tutkimukset, joihin sisältyvät myös European Values -aineistot.⁹⁵ Vuonna 1977 perustettu European Values Systems Study Group (EVSSG) aloitti laajasti eurooppalaisten arvoja kartoittavien tutkimusten European Values Surveys (EVS) sarjan vuonna 1981. Aineistojen kerääminen on laajentunut Euroopan ulkopuolisiin maihin (World Values Surveys, WVS). Inglehartin projekti on käyttänyt myös Eurobarometri -tutkimusten aineistoa. Hänen keskeinen tuloksensa monien arvioijien mukaan on se, että arvomaailman siirtyminen postmoderneiksi arvoiksi synnyttää turvallisuuden tunteen. Tässä turvallisuudessa vahva osa on taloudellisella turvallisuudella, mutta se sisältää myös ihmisten käsityksen siitä, että turvallisuutta ei muutenkaan uhkaa mikään.

Inglehartin mukaan⁹⁶ turvallisuuden tunteen kasvussa on kaksi yhtä aikaa vaikuttavaa tekijää:

- a) yhteiskuntatasolla kehittyneissä teollistuneissa maissa talouden kehitys on aiheuttanut ihmisten turvallisuuden tunteen kasvun,
- b) yksilötasolla sodan puuttuminen, vaurauden lisääntyminen ja yhteiskuntien hyvinvointivaltio politiikka on saanut aikaan ihmisissä turvallisuuden tunteen, joka on korvannut uskonnon perinteisesti tarjoaman turvallisuudentunteen.

Turvallisuus on siis keskeinen arvo yleisen arvotutkimuksen käsityksen mukaan, mutta lisäksi turvallisuuden tunne on kokonaisuudessa voimakkaasti vaikuttava tekijä. Inglehartin koulukunnan käsitystä voi kuitenkin arvostella siitä, että arvojen muuttuminen postmoderneiksi ja turvallisuuden tunteen kasvaminen sitä kautta ei olekaan tapahtunut lineaarisesti. Maailman ja maiden talouden muutokset ja aika ajoin ilmaantuvat vakavammat tai laimeammat lamat näyttävät palauttavan kansalaisten arvoja takaisin kohti materiaalisia arvoja. Samalla turvattomuuden tunne kasvaa. Näin näyttää käyneen Suomessa viime vuosina. Viimeksi joulukuussa vuonna 2008 on julkaistu arvoraportti osana Eurobarometri 69 -tutkimusta. Siinä on tarkasteltu vastaajien luokittumista erityyppisten arvojen kannattajiksi. Nämä ovat postmaterialistiset arvot, materialistiset arvot sekä näiden välimuoto. Postmaterialistisia arvoja kannattaviksi luokittui tutkimuksessa 11 prosenttia suomalaisista vastaajista, kun esimerkiksi Ruotsissa vastaava osuus oli 23 prosenttia, Hollannissa 20 prosenttia ja Tanskassa 16 prosenttia. Vastaavasti materialisteihin luokittui 30 prosenttia suomalaisista. Tämä osuus on hieman pienempi kuin EU:n keskiarvo 32 prosenttia. Valtaosa suomalaisista luokittui siis sekaryhmään, sen osuus oli 58 prosenttia. Tämän tuloksen mukaan suomalaisten voidaan siis katsoa olevan arvomaailmaltaan jonkinlaisessa siirtymävaiheessa, mutta tällä hetkellä vielä perinteisellä puolella, jossa tärkeää on toimeentulon varmistaminen ja Inglehartin mukaan turvattomuuden tunne kas-

⁹⁵ Katso kuvausta tutkimuksesta ja tulosten prosenttijakaumia esim.: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/meF0154.html>.

⁹⁶ Inglehart 1997, 42.

vaa. Talouden taantuma vahvistanee tätä piirrettä arvomuutoksissa. Itsensä toteuttamisen arvot kuitenkin nostavat päätään erityisesti nuorimmissa ikäryhmissä, joissa yksilöllisiä hedonistisia tavoitteita korostava viihdekulttuuri vaikuttaa.

MTS:n tutkimusten mukaan suomalaisten globaalin turvattomuuden kokeminen on kasvussa vuoden 2014 lopulla. MTS:n käyttämä kysymys kuuluu: "Jos ajattelette nykyistä maailmantilaa kokonaisuutena, niin uskotteko Suomen ja suomalaisten elävän seuraavien viiden vuoden aikana turvallisemmassa vai turvattomammassa maailmassa kuin nykyään?". Tutkimuksen vastaajista 56 prosenttia arvioi maailman muuttuvan turvattommaksi. Ainakin osittainen selitys tälle korkealle turvattomuutta kokevien osuudelle on aikaisemmin samana vuonna eskaloitunut Venäjän-Ukrainan kriisi, joka heijastui myös tutkimustuloksessa, joka kertoi sotilaallisen tilanteen muuttuneen aikaisempaa uhkaavammaksi. Tällaisenkin kehityksen suhteen Inglehartin teoreettinen näkemys tuntuu hieman epärealistiselta.

2.4.2 Turvattomuuden tunne turvallisuuspolitiikan vaikuttavuuden mittarina

Kansalaisten yleisesti käyttämä kieli – arkikieli – tuottaa joskus yllättäviä rajoituksia joidenkin asioiden käsittelyssä. Turvallisuus on käsite, jonka ulottuvuuksia on vaikeaa havaita käyttämättä jotakin toista kieltä apuna. Sama rajoitus saattaa koskea myös tieteellistä kielenkäyttöä. Turvallisuuden käsitteen kahteen eri piirteeseen ja alueeseen on kiinnittänyt huomiota Tom Hånen⁹⁷. Hän lähestyy käsitettä englannin kielen ilmaisujen kautta, ja ottaa esille kaksi turvallisuuden lohkoa, *security* ja *safety*.

Security on ennen muuta "*law enforcement*" -toimintaa, lain ja järjestyksen noudattamisen turvaamista. Siihen liittyy myös piirre siitä, että joku toimija haluaa tarkoituksellisesti toimia tätä tavoitetta vastaan. Kysymys on siis inhimillisestä intentionaalisesta toiminnasta.

Safety on turvaa ja valmistautumista ennalta arvaamattomien ongelmatilanteiden varalta. Näitä ovat tulipalot, suuronnettomuudet, maanjäristykset, sähkö- tai energia-kriisit, epidemiat ja muut "*opus dei*"-tapahtumat, joihin ei liity ihmisten tarkoituksellisia aikeita vaan jotka ovat seurausta luonnollisen tai teknisen ympäristön ennalta arvaamattomasta poikkeavuudesta.

Turvattomuuden ja turvattomuuden tunteen poistaminen liitetään myös terveydenhuollon, kasvatuksen ja sosiaalitoimen tehtäväkenttään; näitä toimialoja ei tässä ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista käsitellä, vaan turvallisuuden tunteen edellytyksiä tarkastellaan siltä kannalta kuin varsinaiset turvallisuusviranomaiset voivat niitä ylläpitää. Tämä viittaus liittyy kuitenkin siihen, kuinka laaja-alaisesti turvallisuuden käsittely voidaan eri tahojen toimintaan liittää. Taustalla on tietenkin todellisuus siitä, että turvallisuus voidaan liittää yksilön elämänkaareen "kehdestä hautaan".

⁹⁷ Hånen 2005.

Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskuksen Varusmiestutkimus 2005:ssä mitattiin yleisen maailmantilanteen huomioon ottavaa turvallisuuden tunnetta yhdellä yksinkertaisella kysymyksellä. Osoittautui, että mittari on sikäli vaikea, että korrelaatioita ei muihin tutkimuksissa kartoitettuihin tekijöihin juuri löytynyt. Tekemänsäni pääkomponenttianalyysissä maailmanpoliittisen turvattomuuden tunne latautui erikseen omalle ulottuvuudelleen. Lievä korrelaatio saatiin muuttujaan, joka kuvasi turvallisuuspoliittista epävarmuutta niin, että muuttujaan oli kerätty summamuuttujamaisesti ei osaa sanoa -vastaukset viiteen turvallisuuspolitiikkaan liittyvään kysymykseen.

Merkitsevä negatiivinen korrelaatio löydettiin sosiaalisen pääoman yhdistettyyn muuttujaan, jossa oli kaikkiaan 16 osiota. Tässä tutkimuksessa sosiaalinen pääoma oli operationalisoitu niin, että se kuvasi lähinnä yksilön resursseja, jotka hän on saanut perheen, koulutuksen ja yleensä sosiaalisten verkostojensa kautta. Tämä viittaa siis siihen, että turvallisuuden tunne voidaan katsoa persoonallisuuden piirteeksi, jota sosiaalinen ympäristö heikentää tai vahvistaa. Sosiaalisesti huono-osaisimmat kokevat enemmän turvattomuuden tunnetta. Tämä tulos ei ole sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa mitenkään uusi.

Varusmiesten kokema turvallisuus/turvattomuus poikkeaa kuitenkin selvästi tuloksesta, joka saadaan käyttämällä haastattelututkimuksessa samaa kysymystä koko kansaa edustavalle otokselle. Varusmiesten näkemys on, että tilanne ei nykyisestä muutu (65 prosenttia vastasi näin), kun esimerkiksi MTS:n tutkimuksessa vuoden 2005 lopulla 37 prosenttia vastanneista miehistä sanoi maailman muuttuvan turvallisemmaksi, mutta vastaavasti aivan yhtä suuri osuus vastaajista arvioi maailman muuttuvan turvattommaksi. Tilanteen samanlaisena säilymiseen uskovien osuus oli siis selvästi vähemmistönä. Naisista enemmistö (55 prosenttia) arvioi maailmantilanteen muuttuvan turvattommaksi. Vuoden 2014 tuloksen mukaan tilanne on muuttunut sikäli, että muutosta turvallisempaan suuntaa odottaa miehistä enää 17 prosenttia, 32 prosenttia arvioi maailmantilanteen säilyvän samanlaisena ja 50 prosenttia muuttuvan turvattomampaan suuntaan. Naisista 62 prosenttia arvioi turvattomuuden lisääntyvän.

Varusmiestutkimuksen aineistossa ilmeni myös, että koettu turvallisuuden/turvattomuuden tunne ei korreloinut lainkaan varusmiehen henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kanssa. Sama ilmiö on havaittu myös tutkittaessa kansalaisten koetun turvattomuuden yhteyttä maanpuolustuksen harrastamiseen – koettu turvattomuus ei suinkaan lisää maanpuolustusaktiiviteettia, vaan on siitä aivan irrallinen ilmiö.⁹⁸ MTS:n aineistoista vuodesta 1995 vuoteen 2014 laskettu kansalaisten yleisen maanpuolustustahdon (klassinen kysymys) ja globaalin turvattomuusnäkemysten välinen korrelaatio on $-0,095$. Riippuvuus on siis negatiivinen ja niin pieni, että sitä ei voi pitää merkitseväenä. Mahdollinen tulkinta turvattomuuden tunteen ja maanpuolustustahdon tai maanpuolustuksen harrastuksen välisen yhteyden puuttumiselle on se, että pitkään rauhanaikaan tottuneiden ihmisten mielestä ei ainakaan omassa lähiympäristössä havaittavia turvallisuuden puutteita korjata aseellisilla toimenpiteillä.

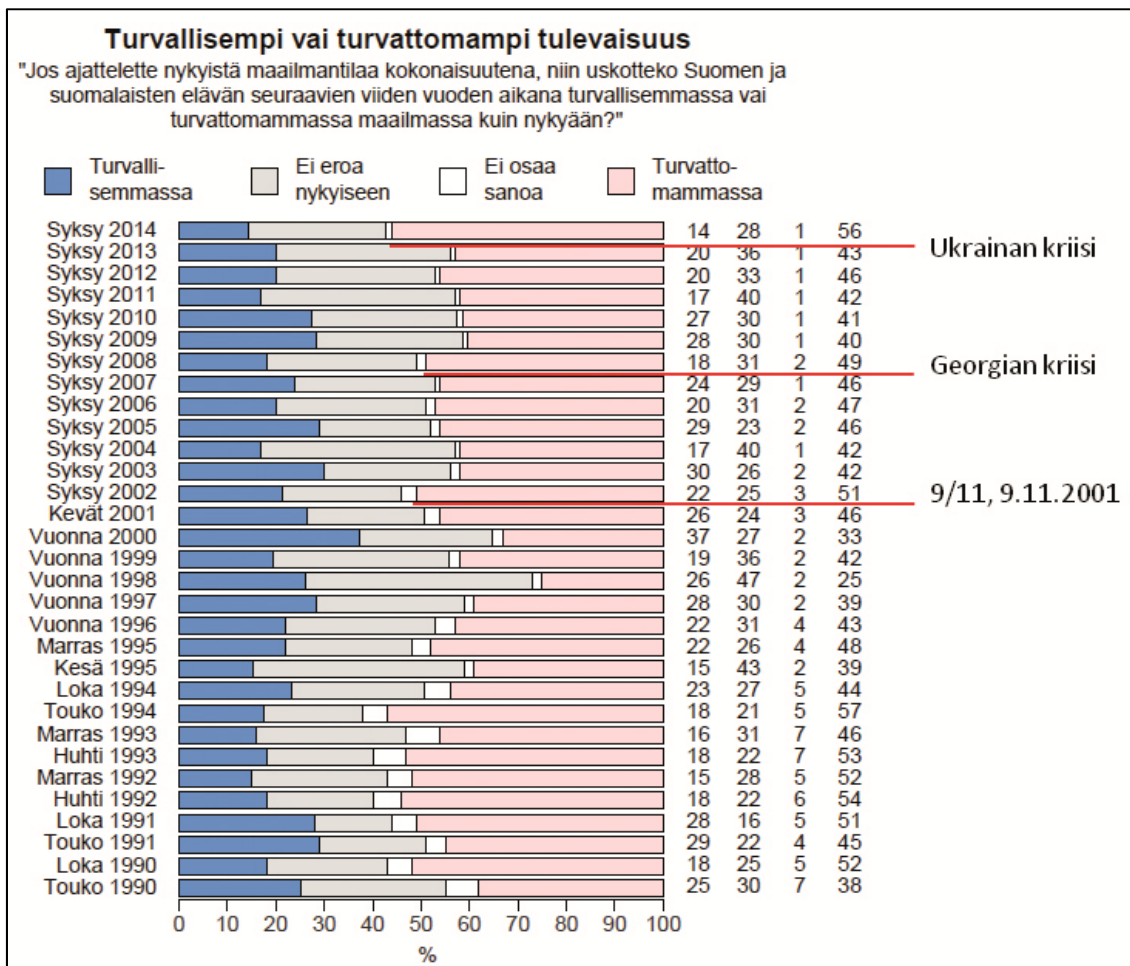
⁹⁸ Vuorisjärvi 2003.

Vuodesta 1998 vuoteen 2014 maailmantilanteen turvattomammaksi katsovien ihmisten osuus on kasvanut 31 prosenttiyksikköä (kuvio alla). Syksyllä 2002 ehdoton enemmistö (51 prosenttia) suomalaisista arvioi maailman tilanteen muuttuvan turvattomammaksi ja sama tilanne on toistunut vuonna 2014 (56 prosenttia). Vuonna 2002 taustalla olivat syyskuun 2001 terrorihyökkäykset Yhdysvalloissa sekä amerikkalaisten hyökkäys taliban-hallintoa vastaan Afganistanissa. Amerikkalaisten hyökkäys Irakiin ei kuitenkaan lisännyt suomalaisten turvattomuuden tunnetta. Vuosia 2002, 2008 ja 2014 verrattaessa havaitaan, että turvattomuuden tunne on lähes täsmälleen samaa tasoa. Tällaiset maailmanrauhan häiriötilanteet siis näyttävät heijastuvan suomalaistenkin ”turvallisuuksentimentissä”. Vuoden 2008 jälkeen turvattomuuden tunteen kokeminen oli taas laskemaan päin rauhalliseksi koettujen vuosien tasolle. Uusi kriisitilanne 2014 muutti jälleen asetelman. Ilman vakavia konflikteja kansalaisten globaalin turvattomuuden tunteen voi arvioida vähenevän. Toisaalta kuvion perusteella voi nähdä, että tietty osa kansalaisista kokee globaalia turvattomuutta aina – maailmanpolitiikan muutoksista huolimatta.

Turvattomuuden kokemista voidaan tarkastella monella eri tasolla. Yksilölle turvattomuus on tietenkin psyykkinen tila tai kokemus. Ei ole tutkimustuloksia maanpuolustustahtoon liittyen siitä, miten kokonaisvaltainen yksilön turvattomuuskokemus on. Voidaan kuitenkin olettaa, että yksilön omassa kokemuspäiressään kohtaama turvattomuus heijastuu myös siihen, kuinka hän kokee poliittisen tai maailmanlaajuisen turvattomuuden. MTS:n mittaama turvattomuuden kokemus saattaa heijastaa siis yksilötason koettua turvattomuutta, vaikka sitä ei ole ajateltukaan mitata.⁹⁹ Tavallaan on puute, että MTS:n tutkimuksissa turvallisuuden/turvattomuuden tunteen mittamista ei ole toteutettu laajan turvallisuuden käsitteen näkökulmasta.

Tässä on myös huomattava se, että naisten kokema turvattomuuden tunne on huomattavasti korkeammalla tasolla kuin miesten. Vuodesta toiseen naisten joukossa globaalia turvattomuutta kokevia on enemmän kuin miesten joukossa. Venäjän-Georgian kriisin jälkeen vuonna 2008 ero oli 18 prosenttiyksikköä ja vuoden 2012 mittauksessa 21 prosenttiyksikköä. Venäjän-Ukrainan kriisin vuonna 2014 ero oli pienentynyt kahteentoista prosenttiyksikköön miestenkin turvattomuuden tunteen voimakkaamman kohoamisen vuoksi.

⁹⁹ Ks. Leimu ym. 2008, 81.

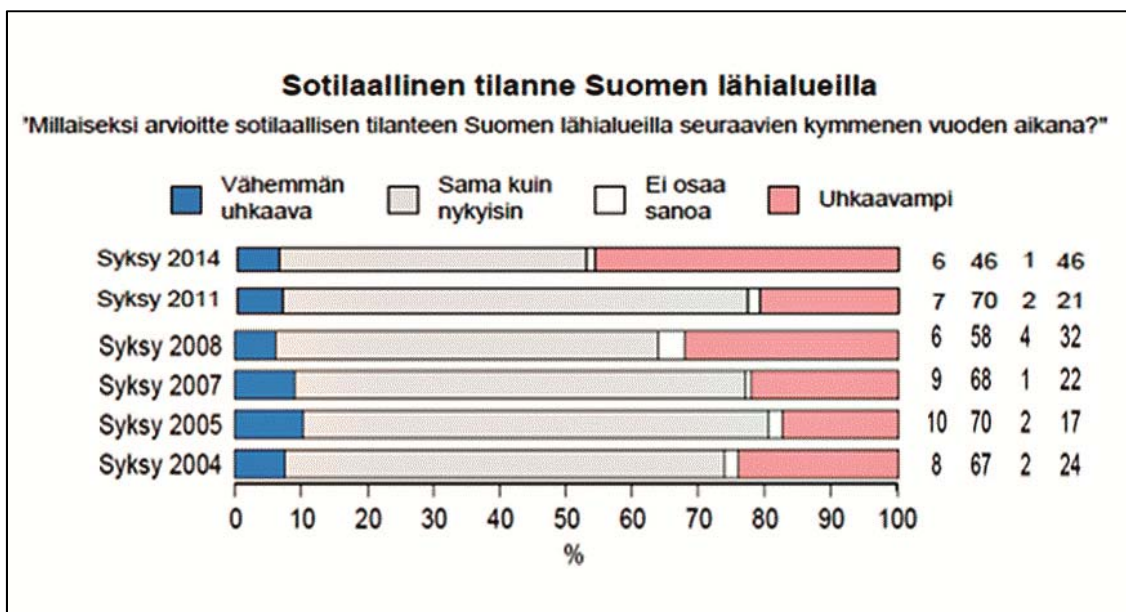

Kuvio 3. Kansalaisten kokemaa globaalin turvallisuuden/turvattomuuden tunne eri vuosina MTS:n kyselytutkimusten mukaan.¹⁰⁰ Pällemerkinnät tutkijan.

Vuodesta 2004 lähtien MTS on kysynyt kansalaisilta myös heidän näkemystään sotilaallisesta tilanteesta Suomen lähialueilla. Todennäköisesti vuoden 2008 elokuun tapahtumat Georgiassa ovat lisänneet tilanteen uhkaavammaksi kokevien osuutta, joka on tuloksen mukaan noin kolmannes vastaajista. Muutosta voidaan pitää tilastollisesti merkitseväenä varsinkin ottaen huomioon vuoden 2005 tulos. Tuolloin vain 17 prosenttia tutkimuksen vastaajista arveli tilanteen muuttuvan uhkaavammaksi. Vuoden 2011 syksyllä tehdyssä tutkimuksessa lähialueiden tilannetta uhkaavampana pitävien osuus oli laskenut 21 prosenttiin.

Kun kysymys on maailmanlaajuisesta turvattomuudesta, voisi ajatella puolustusvoimien määrärahojen korottamisen olevan looginen ratkaisu turvattomuuden poistamiseen – ainakin oma maa saisi olla rauhassa. Kuten edellä tässä raportissa on todettu, tämä ajatusmalli on omaksuttu aikanaan Ruotsissa ja kopioitu sieltä meille. Näin eivät kansalaiset kuitenkaan näytä ajattelevan. Puolustusmäärärahojen korottamishalu (ja mahdollisuus) näyttää olevan yhteydessä kansakunnan talouden tilaan, sillä se vaihtelee lähes tasatahtia bruttokansantuotteen kasvuprosentin kanssa. Siihen ei näytä vaikuttavan kasvava turvattomuuden tunne eikä maailmanpolitiikan todellinen tilanne eli kriisien määrä ja laajuus maailmalla.

¹⁰⁰ MTS 2014.

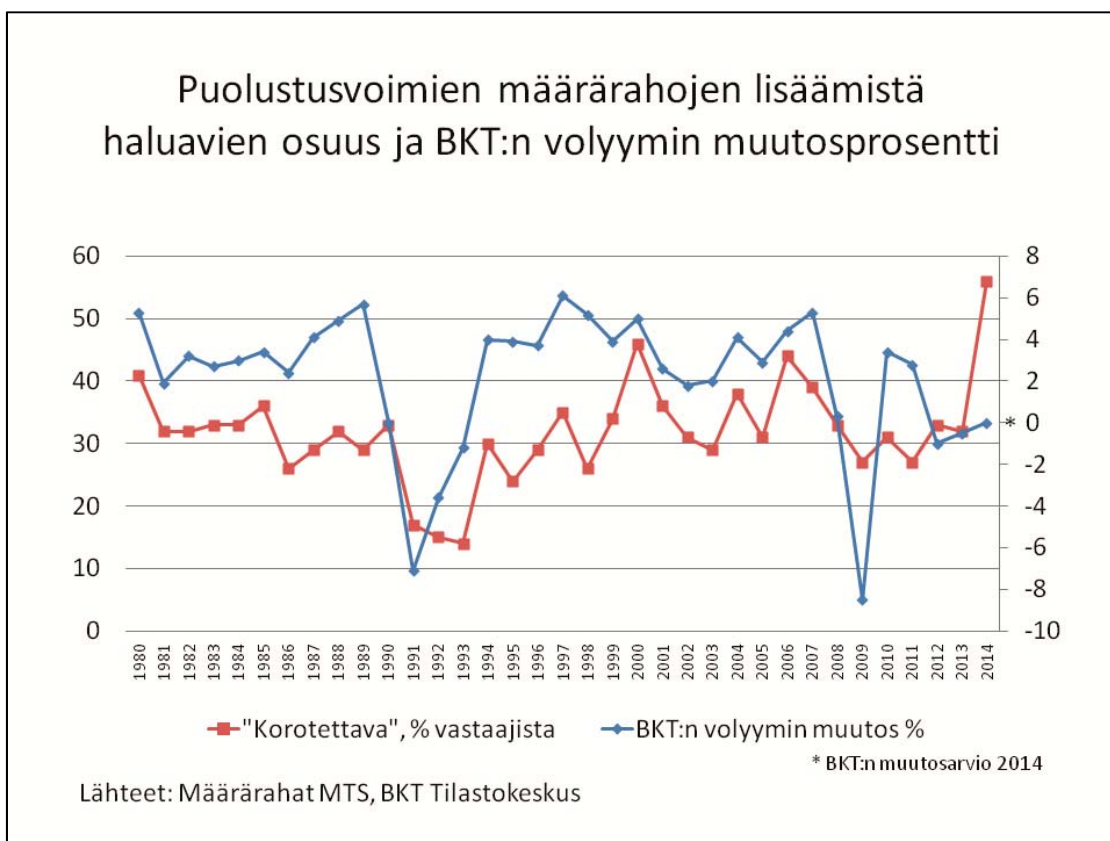

Kuvio 4. Kansalaisten näkemys sotilaallisesta tilanteesta Suomen lähialueilla eri vuosina MTS:n kyselytutkimusten mukaan.¹⁰¹

Seuraavassa kuviossa kuvattujen mittareiden keskinäinen korrelaatio on vuoteen 2013 saakka laskettuna ,599 ja vuosi 2014 huomioon otettuna ,418. Venäjän toimenpiteet vuoden 2014 aikana näyttävät vaikuttaneen voimakkaasti kansalaisten rahoitusmielipiteeseen. Puolustusvoimien rahoittaminen on vuoden 2014 aikana ollut voimakkaasti esillä myös mediassa ja poliitikkojen kannanotoissa, mutta medianäkyvyyden vaikutuksesta mielipiteeseen ei ainakaan toistaiseksi ole tutkittua tietoa. Puolustusmäärärahojen korottamisnäkemys ja koetun globaalin turvattomuuden tunteen korrelaatio vuoteen 2013 saakka laskettuna oli ,042. Havaittavaa riippuvuutta ei siis ollut, mutta vuosi 2014 tuo muutoksen ja korrelaatio saa arvon ,338. Kuviosta havaitaan, että kaksi esitettyä kuvaajaa ovat erittäin lähekkäin toisiaan tarkastelujakson alussa ja taas 2000-luvun alkuvuosina, mutta kokonaisuutenakin kuvatut ilmiöt vaihtelevat selvästi lähellä toisiaan. Tulkinta tästä on se, että kansalaisten näkemyksiin puolustusvoimien määrärahoista vaikuttaa enemmän talouden yleinen tila eli näkemys käytettävissä olevista resursseista kuin puolustusvoimien todellinen tarve rauhalliseksi koetun maailmanpoliittisen tilanteen aikana. Geopoliittinen kriisi näyttää muuttavan kuvattua riippuvuutta nopeasti, ja tuleva kehitys näyttää onko tilanne pysyvä.

Maanpuolustustahdon mittaamista ajatellen tämä tarkoittaa myös sitä, että kansalaisten puolustusmäärärahanäkemys ei ole välttämättä hyvä maanpuolustustahdon mittaamisen osatekijä. Tässä on lisäksi otettava huomioon se, että rauhalliseksi koetussa tilanteessa puolustusmäärärahojen prioriteetti on kansalaisten mielestä pieni, koska maanpuolustusta ei nähdä ratkaisua vaativana ongelmana. Tätä asiaa on tutkittu EU:n komission tilaamissa Eurobarometritutkimuksissa. Niiden mukaan ainoastaan 1–4 prosenttia suomalaisista on pitänyt viime vuosina maanpuolustusta ja ulkomaan asioita maassamme tärkeänä ratkaistavana ongelmana. Vuoden 2014 loppupuoliskolta eli Ukrainan kriisin syntymisen jälkeiseltä ajalta vastaavaa tutkimustulosta ei ole käytettävissä.

¹⁰¹ MTS 2008 ja 2014.

Kuvio 5. Puolustusvoimien määrärahojen lisäämishalukkuus MTS:n tutkimusten mukaan (vasen asteikko) ja BKT:n volyymin muutos (oikea asteikko).¹⁰²

Edellä mainittu Inglehartin turvallisuuskäsitys voidaan nimetä eksistentiaaliseksi turvallisuudeksi. Ihmisten käytännön elämän tasolla voidaan arvioida, että siinä on kysymys kuitenkin aikalailla eri asiasta kuin arjen turvallisuus. Ihmisten ja kansalaisten käsityksiä turvallisuuden kokemisesta arjen tasolla kuvaa hyvin se mittaustapa, jota Suomessa on sovellettu poliisihallinnon toteuttamissa parin vuoden välein tehdyissä poliisibarometritutkimuksissa.¹⁰³ Näissä tutkimuksissa palo- ja pelastuslaitoksen rooli turvallisuutta tuottavana tekijänä on säännöllisesti kasvanut kansalaisten antamien vastausten mukaan. Tämä kuvaa sitä, minkälaisiin tehtäviin viranomaisia tarvitaan turvallisuuden lisäämisen mielessä.

Poliisin rooli on poliisibarometritutkimusten mukaan tärkein kaikista mitatuista, mutta siinä ei ole nähtävissä muutosta suuntaan tai toiseen – ainakaan systemaattisesti. On siis vaikea nähdä mitään kausaalista vaikutussuhdetta esimerkiksi poliisin harjoittamien yhteisöturvallisuutta lisäävien toimenpiteiden ja koetun turvallisuuden tunteen välillä. Palo- ja pelastustoimen tärkeys sen sijaan on kasvanut kansalaisten mielestä. Tässä ei voida välttyä ajatukselta, että koettua turvattomuutta esiintyy aina, koska se on henkilön persoonallisuuden piirre. Sama koskee ulko- ja turvallisuuspoliittisia toimenpiteitä – vaikka ulkopoliitikamme johto ja ulkoministeriömme toimi-

¹⁰² Lähteet: Määrärahojen korottamista haluavien osuus: MTS:n tutkimukset eri vuosilta, BKT:n muutos: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto (SVT): Kansantalouden tilinpito ja <http://www.findikaattori.fi/fi/3> (viitattu 7.12.2014).

¹⁰³ Poliisibarometri 2012, 17.

sivat kuinka tehokkaasti tahansa tai vaikka puolustuspoliittikkamme olisi kuinka tehokasta tahansa ja noudattaisi kansalaisten enemmistön näkemyksiä turvattomuuden tunnetta esiintyy kuitenkin aina.

Voidaan ajatella myös niin, että maailman monimutkaistuessa ihmisten oma elämänpääpiiri ja -kokemus kuitenkin kapenevat. Ei enää hallitakaan uusia tilanteita, vaikka edellisillä sukupolvilla asiat olivatkin paremmin hallussa. Näin saattaa olla juuri tulipalojen ja vastaavien onnettomuuksien tai yllättävien tilanteiden kohdalla. Tietyllä tavalla tätä tilannetta kuvaa termi ”uusavuttomuus”. Pieneenkin poikkeavaan tilanteeseen tarvitaan avuksi viranomaista, kuten linnunpoikasten tai lemmikkieläinten pelastamisesta kertovista uutisista nähdään.

2.5 Maanpuolustustiedotuksen Suunnittelukunnan mittaustuloksia vuosina 1997, 2008 ja 2013

1990-luvun lopulle tultaessa Maanpuolustustiedotuksen Suunnittelukunnan (MTS) teettämien tutkimusten tuloksia oli kerääntynyt pitkiä aikasarjoja kun mukaan otetaan sen edeltäjän Henkisen Maanpuolustuksen Suunnittelukunnan teettämät tutkimukset 1960-luvulta alkaen. Tästä huolimatta suunnittelukunnan piirissä tunnettiin levottomuutta siitä, että mitä oikeastaan mitattiin – maanpuolustustahdolle ei sittenkään tuntunut löytyvän kaiken kattavaa ja tieteelliset kriteerit täyttävää määritelmää. Tässä hengessä pyrittiin perusteellisemmilla tilastollisilla analyyseilla lähestymään tutkimuskohdetta ja koottiin tutkimustuloksia vuosilta 1990–1997.

Koska tutkimukset ovat jatkuneet ja osittain samoja kysymyksiä on käytetty nykyyhetkeen saakka, on mahdollista tarkastella joitakin muutoksia verrattuna vuonna 1997 saatuihin tuloksiin. Ensimmäiseksi tarkastelen kansalaisten suhtautumista puolustusvoimille myönnettäviin varoihin tarkasteltuna sen mukaan, minkä vastauksen he ovat antaneet yleistä maanpuolustustahtoa mittaavaan kysymykseen. Tarkastelun pohjana on vuoden 1997 raportissa esitetty taulukko. Toistin vastaavan taulukoinnin MTS:n vuoden 2008 ja 2013 tutkimusten aineistoissa.

Kaikista vastaajista 27–29 prosenttia oli sellaisia, joiden mielestä olisi puolustauduttava ja puolustusmäärärahoja olisi korotettava. 35–38 prosenttia vastaajista oli kolmena tutkimusvuonna sitä mieltä, että suomalaisten olisi puolustauduttava ja säilytettävä puolustusmäärärahat ennallaan. Kaikista vastaajista 12–13 prosenttia ilmaisi mielipiteenään, että puolustusmäärärahoja olisi vähennettävä.

Osoittautui siis, että muutokset ovat äärimmäisen pieniä. Kolmen mittauskerran tulosten luottamusväliä ei välttämättä voida vertailla suoraan, koska täsmällistä tietoa esimerkiksi näytteenpoimintamenetelmistä vuodelta 1997 ei ole. Vuoden 2008 aineistonkeruun toteuttanut Taloustutkimus Oy ilmoittaa tutkimuksen virhemarginaaliksi 3,2 prosenttiyksikköä suuntaansa.¹⁰⁴ Erot mittauskertojen välillä sopivat tähän virhemarginaaliin. Kansalaismielipide maanpuolustuksesta ja sen rahoittamisesta on säilynyt ennallaan vuodesta 1997 vuoteen 2013.

¹⁰⁴ MTS 2008, 2.

Vastaava vertailu voidaan tehdä myös tarkastelemalla kansalaisten yleistä maanpuolustustahtoa ja heidän käsitystään puolustusvoimien suorituskyvystä tavanomaisessa sodassa. Edellä esitetyn jaottelun mukaan Suomen puolustusvoimien suorituskyky tavanomaisessa sodassa on asiantila, johon yksittäinen kansalainen ei juuri voi vaikuttaa. Siksi tämä tekijä kuuluu kansalaisten maanpuolustusajattelun piiriin. Havaitaankin, että kansalaisten maanpuolustusajattelu näyttäisi muuttuneen siihen suuntaan, että puolustusmahdollisuutemme ovat heikommät kuin aikaisemmin.

Käytössä olevan tutkimusaineiston perusteella syitä tai selityksiä ilmiöön ei voida suoraan analysoida. Voidaan tarkastella yleistä maailman- ja sotilaspoliittista kehitystä. Lähes koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ovat olleet käynnissä sodat Afganistanissa ja Irakissa. Näissä sodissa suurvalta USA liittolaisineen on menestynyt tietyllä tavalla sotilaallisessa voimannäytössä, mutta ei ole menestynyt sodan lopullisen tavoitteen saavuttamisessa. Voidaan ajatella, että kansalaiset vertailevat suurvaltojen sotilaallista voimaa omaamme, ja toteavat omat voimamme heikommiksi näiden sotien pohjalta. Ennen vuoden 2008 tutkimuksen aineistonkeruuta käytiin myös lyhyt sota Venäjän ja Georgian välillä. Tämä sota osoitti, että naapurimaamme Venäjä käyttää niin harkitessaan hyvin perinteiseltä näyttävää kovaa sotilaallista voimaa. Myös tämä on saattanut vaikuttaa kansalaisten puolustusajatteluun omaa puolustuskykyämme arvioitaessa.

Taulukko 1. Puolustustahto ja puolustusvoimien suorituskyky tavanomaisessa sodassa. N(1997) = 1 013, N(2008) = 980.

Puolustustahto		Puolustusvoimien suorituskyky	
		Pitää hyvänä (%)	Pitää huonona (%)
Olisi	1997	45	27
puolustauduttava	2008	37	33
Ei olisi	1997	8	12
puolustauduttava	2008	7	15

Tutkimuksessa käytetty kysymyksen sanamuoto on seuraava: ”Jos Suomi joutuu (vuonna 1997: joutuisi) tavanomaisin asein käytävään sotaan, niin millaiset mahdollisuudet katsoisitte Suomella olevan puolustautua?” Vastausvaihtoehdot olivat vuonna 1997, hyvät, ei osaa sanoa, huonot. Vuonna 2008 vaihtoehtoja oli enemmän, erittäin hyvät, melko hyvät, melko huonot, erittäin huonot, ei osaa sanoa. Taulukossa ”erittäin” ja ”melko” -vaihtoehdot vuodelta 2008 on laskettu yhteen ja ei osaa sanoa -vastaukset on jätetty käsittelemättä kummaltakin tutkimuskerralta. Vuoden 2013 kyselyssä tätä kysymystä ei esitetty.

Täsmällistä käsitystä siitä, onko vastausvaihtoehtojen lisäämisellä vaikutusta tuloksiin, ei voida esittää. Näyttää kuitenkin siltä, että muutosta kansalaisten käsityksissä on tapahtunut. Keskeinen tekijä on se, että kansalaisten näkemys puolustautumismahdollisuuksistamme on aikaisempaa negatiivisempi. Puolustusmahdollisuuksiimme huonoina pitävien osuus on kasvanut 41:stä prosentista 52:een prosenttiin. Siinänsä positiivista on kuitenkin vuoden 2008 tuloksessa se, että puolustusmahdollisuuksiimme huonoina pitävistä 33:n prosentin mielestä maamme olisi aseellisesti puolustettava. Heidän osuudessaan on kasvua noin 6 prosenttiyksikköä.

Muutos näkyy eri puolueiden kannattajien näkemyksissä siten, että vasemmistopuolueiden kannattajien joukossa usko puolustuskykyymme on laskenut. Kokoomuksen kannattajien joukossa näkemys on säilynyt suurin piirtein samana ja Keskustapuolueen kannattajien joukossa on enemmän niitä, jotka pitävät puolustusmahdollisuuksiamme hyvinä. Vuonna 1997 vasemmistoliiton kannattajien joukossa puolustusmahdollisuuksia piti hyvinä 44 prosenttia, vuonna 2008 29 prosenttia. Vastaavat luvut SDP:n kannattajien joukossa olivat 58 prosenttia ja 42 prosenttia ja vihreiden kannattajien 46 prosenttia ja 34 prosenttia. Kokoomuksen kannattajista 1997 puolustusvoimiemme suorituskykyä piti hyvänä 55 prosenttia ja vuonna 2008 57 prosenttia. Keskustapuolueen kannattajien joukossa puolustusmahdollisuuksiamme hyvinä pitävien osuus on kasvanut 53:sta prosentista 62:een prosenttiin.

Merkittävää muutoksen tarkastelussa on lisäksi se, että erityisesti luottamus puolustuksemme mahdollisuuksiin tavanomaisessa sodassa näyttää vähentyneen miesten joukossa. Vuonna 1997 mahdollisuuksiamme hyvinä pitävien osuus miesten joukossa oli 62 prosenttia ja vuonna 2008 se oli laskenut 50:een prosenttiin. Naisilla muutos oli 47:stä prosentista 43:een prosenttiin. Kokonaisuutena näyttää siltä, että maanpuolustusajattelussa eri poliittiset leirit ovat jonkin verran etääntyneet toisistaan, mielipiteet ovat polarisoituneet. Muutokset maanpuolustuskykyymme arvioinnissa ovat tapahtuneet vuoden 2004 jälkeen.^{105 106}

2.6 Turvattomuuden tunne MTS:n mittauksissa

2.6.1 Turvattomuus ja EU

Kansalaisten globaalin turvallisuuden tai turvattomuuden tunteen kokemista on mitattu perinteisesti MTS:n kyselyissä kysymyksellä "Jos ajattelette nykyistä maailmantilaa kokonaisuutena, niin uskotteko Suomen ja suomalaisten elävän seuraavien viiden vuoden aikana turvallisemmassa vai turvattomammassa maailmassa kuin nykyään?". Vastausvaihtoehdot ovat olleet: turvallisemmassa, ei eroa nykyiseen ja turvattomammassa. Kysymysteknisesti tätä kysymystä voidaan kritisoida, sehän jättää arvioimatta sen, millainen nykytilanne on. Mittari ei siis tarkkaan ottaen kuvaa turvattomuuden laajuutta, vaan turvallisuuden ja turvattomuuden kokemisen muutosta. Turvattomuuden kokemisen huippuvuosia ovat olleet 2002 New Yorkin ja Washingtonin terrorihyökkäysten (9/11 hyökkäykset) jälkeen ja 2008 Venäjän ja Georgian välisen sodan jälkeen. Vuonna 2002 turvattomammaksi tulevaisuuden arvioi 51 prosenttia kyselyn vastaajista ja vuonna 2008 49 prosenttia. Ukrainan kriisin vuonna 2014 turvattomuuden kokeminen oli taas korkealla tasolla, 56 prosenttia. Maailmanpolitiikan tapahtumien voidaan arvioida todellakin vaikuttavan kansalaisten globaalin turvattomuuden tunteeseen, mutta aina tämä vaikutus ei ole selvä tai selvästi nähtävissä (katso kuviota 3 edellä).

¹⁰⁵ MTS 2008, 41.

¹⁰⁶ Vuosi 2014 näyttää muodostuneen sotilaspoliittisesti aikaisempaa selvästi kriittisemmäksi Venäjän toimien johdosta mm. Ukrainassa ja Suomen lähialueilla. MTS:n vuoden 2014 mielipidetutkimuksen tulosten mukaan Suomen puolustautumismahdollisuuksia tavanomaisessa sodassa pitää hyvinä enää 33 % vastaajista. Tämän tutkimuksen aineistosta taulukon 1. esittämiä tietoja ei tätä kirjoitettaessa ollut saatavilla.

Turvattomuuden tunteen kokemisessa on paikannettavissa kuitenkin yksi selkeästi siihen vaikuttava tekijä, ja se näyttää olevan Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi. Liittyminen tapahtui vuonna 1995. Asiaa tarkastellaan seuraavassa taulukossa. Taulukon luvut ovat vuosittain esitettyjä prosentteja turvallisuuden tunteen mukaisissa luokissa.

Taulukko 2. Turvallisuuden tunne ja Suomen jäsenyys Euroopan unionissa. N(1997) = 1 013, N(2008) = 980, N(2013) = 1038.

Suomen jäsenyys Euroopan unionissa		Turvallisuuden tunne (%)			
		Turvallisempi tulevaisuus	Turvattomampi tulevaisuus	Ei eroa nykyiseen	Ei osaa sanoa
Lisää turvallisuutta	1997	55	25	33	37
	2008	69	59	71	65
	2013	53	43	49	60
Ei vaikutusta turvallisuuteen	1997	44	66	66	62
	2008	27	32	27	27
	2013	39	43	42	20
Vähentää turvallisuutta	1997	1	9	7	-
	2008	4	9	3	7
	2013	6	12	6	-

Taulukosta nähdään, että vuonna 1997 tulevaisuuden turvallisempana näkevistä vastaajista enemmistö (55 prosenttia) arvioi Suomen jäsenyyden Euroopan unionissa lisäävän turvallisuuttamme. Muissa vastaajaryhmissä yleisin arvio oli, että vaikutusta turvallisuuteemme ei olisi. Vuonna 2008 kaikissa turvallisuuden tunteen mukaan muodostetuissa vastaajaryhmissä tulos oli, että jäsenyyden katsottiin selvästi lisäävän turvallisuuttamme.

Näkemyks Euroopan unionista turvallisuuden tuottajana on siis selvästi lisääntynyt liittymisen jälkeen. Näin on tapahtunut varsinkin ilmeisesti aikaisemmin Euroopan unioniin epäilevästi suhtautuvien kansalaisten joukossa. Vuoden 2008 jälkeen muutos näyttää olevan sitten toiseen suuntaan, Euroopan unionia ei enää koeta yhtä voimakkaasti turvallisuutta lisääväksi. Ainoastaan tulevaisuuden turvallisemmaksi kokevien ryhmässä yli puolet vastaajista arvioi Euroopan unionin lisäävän turvallisuuttamme. Koko väestön eli kaikkien vastaajien tasolla käsitys Euroopan unionista turvallisuutemme lisääjänä on pysynyt käytännöllisesti katsoen samana. Kun vuonna 1997 MTS:n kyselyssä jäsenyyden uskoi lisäävän turvallisuuttamme 51 prosenttia vastaajista, vuonna 2014 näin ajatteli 54 prosenttia tutkimuksen vastaajista.

Vuodesta 2004 alkaen MTS on kansalaistutkimuksissaan mitannut turvallisuuden kokemista hieman toisella tavalla, pyytämällä kansalaisia arvioimaan erilaisia turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä.¹⁰⁷ Kysymys on kuulunut ”Miten arvioitte seuraavassa lueteltuja ilmiöitä ja tekijöitä? Millainen vaikutus niillä on Suomen ja suomalaisten turvallisuuteen?”. Vastausvaihtoehdot ovat olleet lisää turvallisuutta, ei vaikutusta, ei osaa sanoa ja vähentää turvallisuutta. Tämän kysymystapa mahdollistaa nettovaikutuksen laskemisen siten, että turvallisuutta lisäävien vastausten prosenttiosuudesta

¹⁰⁷ MTS 2008, 56–57.

vähennetään turvallisuutta vähentävien vastausten osuus. Seuraavassa taulukossa nettovaikutukset esitetään Euroopan unioniin liittyvistä kysymyksistä.

Taulukko 3. EU-osallistumisen yhteys kansalaisten turvallisuudentunteeseen MTS:n tutkimusten mukaan vuosina 2004–2014, nettovaikutus prosentteina turvallisuuden tunteeseen.

Turvallisuuteen vaikuttava tekijä	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Suomen osallistuminen EU:n yhteisen puolustuksen järjestämiseen	41	43	42	63	57	51	65	40	35	42	51
Suomen jäsenyys EU:ssa	41	47	36	54	57	53	66	43	33	38	47
Suomen kansainv. taloudellisen kanssakäymisen lisääntyminen	24	26	32	41	42	31	46	23	26	29	36
Suomalaisen yksikön mukanaolo EU:n nopean toiminnan joukoissa	21	24	17	39	30	28	45	ei kys.	ei kys.	ei kys.	ei kys.

Taulukosta nähdään, että vuodesta 2007 vuoteen 2010 nettoenemmistö vastaajista on sillä kannalla, että Suomen osallistumien unionin yhteisen puolustuksen järjestämiseen samoin kuin Suomen jäsenyys EU:ssa vaikuttavat turvallisuuttamme lisäävästi. Vuonna 2010 suomalaiset näyttivät luottavan EU:n turvallisuutta tuottavaan vaikutukseen enemmän kuin kertaakaan aikaisemmin tai myöhemmin. Mainittakoon samalla, että suurin negatiivinen nettovaikutus vuonna 2009 oli vastaajien mielestä ulkomaalaisen omistuksen lisääntymisellä Suomen talouselämässä (-51 prosenttia) ja tulos vuodelta 2010 oli -40 prosenttia. Vuonna 2010 suomalaiset vastaajat arvioivat myös Ruotsin luopumisen yleisestä asevelvollisuudesta rauhan aikana turvallisuutemme kielteisesti vaikuttavaksi tekijäksi (-26 prosenttia).

Talouden tekijöiden pysyvään mukaan tuloon turvallisuusajatteluun viittaa se, että vuoden 2014 tuloksissa turvallisuutta heikentää eniten kansalaisten mielestä ulkomaisten yhtiöiden omistuksen lisääntyminen Suomen talouselämässä, nettoluku on jopa -47 prosenttia. Vuonna 2014 voimakkaimmin kansalaisten mielessä (73 netto-prosenttia) turvallisuutta lisäävä tekijä oli Suomen osallistuminen pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhön.¹⁰⁸

2.6.2 Turvattomuuden tunnetta lisääviä tekijöitä

Puolet niistä tutkimuksen vastaajista, jotka arvioivat globaalin turvallisuustilanteen muuttuvan huonommaksi seuraavien viiden vuoden aikana, sanoo sotilaallisen turvallisuustilanteen muuttuvan lähialueillamme huonommaksi. Koettu turvattomuus tässä aineistossa mitattuna kuvaa pitkälti sotilaallista turvattomuutta, mutta muitakin tekijöitä on. Vuoden 1997 tutkimuksessa saatiin tulokseksi, että turvattomuutta kokevista vastaajista katsoi ydinvoiman käytön ja ympäristön tilan vähentävän turvallisuutta. Vielä voimakkaampi turvattomuutta lisäävä tekijä olivat ydinaseet. Vuoden

¹⁰⁸ Vuoden 2015 alkupuolella nousi keskusteluun Euroopan komission puheenjohtaja Jean-Claude Junckerin esittämä ajatus EU:n yhteisestä asevoimasta. Keskusteluun Suomessa osallistuivat sekä Tasavallan Presidentti Sauli Niinistö että pääministeri Alexander Stubb.

2008 tutkimuksessa kysymysten sanamuoto on jonkin verran muuttunut. Vuonna 1997 kysymys kuului: ”Miten seuraavaksi luettelemanne ilmiöt tai tekijät mielestänne vaikuttavat Suomen ja suomalaisten turvallisuuteen?” Vuonna 2008 kysyttiin: ”Miten arvioitte seuraavassa lueteltuja ilmiöitä ja tekijöitä? Missä määrin ne aiheuttavat teissä huolta tulevaisuudesta?”

Kun nämä huolta aiheuttavat tekijät taulukoidaan ristiin turvattomuuden kokemisen kanssa, nähdään, että jokaisen tekijän kohdalla erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Keskeinen ero näyttää olevan se, että globaalia turvattomuutta kokevat ihmiset ovat enemmän huolissaan kaikista kysytyistä huolta aiheuttavista asioista. Tästä voisi päätellä, että turvattomuuden kokeminen olisi jollakin tavalla henkilöiden persoonallisuuteen liittyvä asia. Tällaisia persoonallisuuden piirteitä ei kuitenkaan käytettävissä olevan aineiston puitteissa ole mahdollista analysoida.

Taulukoiden perusteella voidaan todeta myös, että joissain asioissa turvattomuutta kokevat ja tulevaisuuden turvalliseksi näkevät ihmiset eroavatkin enemmän niistä vastaajista, jotka ovat sitä mieltä, että turvallisuustilanteessa ei ole eroa nykyiseen. Voikin olla kenties niin, että osa vastaajista kokee ympäristön muutokset voimakkaammin kuin toiset, ja tämä muutos voi olla sekä turvallisempaan että turvattomampaan suuntaan. Tämänkään oletuksen perusteita ei tämän aineiston perusteella voi tarkemmin tutkia. Näyttää siltä, että MTS:n tällä hetkellä käyttämä turvallisuuden/turvattomuuden tunteen mittari ei toimi kovin hyvin, koska sen tulkinta on vaikeaa. Tällaisenaan mittari on ilmeisesti kaksiulotteinen, se mittaa ensinnäkin sitä, tapahtuuko muutosta, ja jos muutosta tapahtuu, mikä on muutoksen suunta. Tulkinallisesti selvintä olisi jakaa tämä kysymys kaikkiaan kolmeksi eri kysymykseksi. Ensin kysyttäisiin, vastaajilta tämänhetkistä turvallisuustilanteen laatua, sitten sitä, nähdäänkö sen kenties muuttuvan ja kolmanneksi muutoksen suunta – huonompaan vai parempaan päin.

Käytettävissä olevien selittävien tekijöiden perusteella nähdään, että globaalia turvattomuutta kokevia on suhteellisesti muita enemmän ikäryhmässä 35–54-vuotiaat. Vastaajan iän kanssa korreloi perheessä asuvien lasten lukumäärä, ja niinpä havaittiinkin, että turvattomuutta koettiin eniten perheissä, joissa kotona asuvia alle 18-vuotiaita lapsia on 3, 4 tai 5. Tuntuu ymmärrettävältä, että vanhemmat ajattelevat globaalia turvallisuutta lastensa kannalta.

MTS:n globaalia turvattomuuden tuntemisen jakaumaa tarkasteltaessa ilmenee, että koetun turvattomuuden suhde vastaajan ikään on jossain määrin U-muotoinen; nuorin ja vanhin ikäryhmä kokevat siis vähemmän turvattomuutta kuin ”keski-ikäiset”. Vuoden 2008 tutkimuksessa alle 25-vuotiaista turvattomuutta kokevia oli 38 prosenttia ja 50+ -ikäryhmässä 46 prosenttia. 25–34-vuotiaiden joukossa turvattomuutta kokevia oli eniten, 58 prosenttia, ja ikäryhmässä 35–49-vuotiaat 54 prosenttia.¹⁰⁹ Vuoden 2005 tulos on samantapainen – äärimmäisissä ikäryhmissä turvattomuutta kokevia oli alle puolet, keskimmäisissä ikäryhmissä yli puolet.¹¹⁰

Tähän tulokseen voidaan löytää perusteita elämäntilanteesta – nuorimmalla ikäryhmällä asennoitumista elämiseen yleensä kuvastaa nuoruuden ”hurjuus”, yleinen

¹⁰⁹ MTS 2008, 52.

¹¹⁰ MTS 2005, 50.

taipumus vähätellä riskejä ja suhtautua elämään optimistisesti. Vanhimmassa ikäryhmässä kenties vastuut elämässä ovat vähentyneet ja elämänpiiri on kaventunut, eikä turvattomuutta herättäviä impulsseja ympäröivästä maailmasta saada enää entiseen tahtiin. Oma elämä on rakentunut turvallisen lähipiirin sisään.

MTS:n aineistot eivät tarjoa paljoa mahdollisuuksia tutkia vastaajien elämää edellä esitellyltä kannalta. Yksi ikään liittyvä selitys kuitenkin on löydettävissä, ja se on taloudessa asuvien lasten määrä. Kun kaikista vastaajista tulevaisuuden kokee turvattommaksi vuonna 2008 48,9 prosenttia, on vastaava osuus lapsitalouksissa asuvien joukossa 53,5 prosenttia. Vuoden 2013 aineistossa vastaavaa eroa ei havaita. Tässä tarkoitetaan siis sellaisia vastaajia, jotka asuvat taloudessa, jossa on lapsia. Saattaa olla tietenkin mahdollista, että vastaaja itsekin on tällaisessa taloudessa asuva lapsi, koska tutkimuksessa on mukana myös alaikäisiä 15 vuotta täyttäneitä vastaajia. Heidän vaikutustaan vastausjakaumaan ei kuitenkaan voida erikseen arvioida.

Lasten lukumäärä perheessä näyttää olevan yhteydessä koettuun turvattomuuden tunteeseen siten, että globaalia turvattomuutta kokevien osuus on sitä suurempi mitä useampia lapsia perheessä on. Sama yhteys on nähtävissä sekä vuoden 2008 että vuoden 2013 MTS:n aineistossa.

Kun tarkastelu rajoitetaan alle 35-vuotiaisiin vastaajiin, joille edellä on jo todettu tulevan suurin vastuu aseellisesta maanpuolustuksesta, nähdään turvattomuuden kokemisen osuuden kasvavan vielä voimakkaammaksi lapsiperheissä asuvien henkilöiden keskuudessa. Kun kotona asuvien alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä on tässä joukossa kolme, on turvattomuutta kokevien osuus 75 prosenttia. Kun lasten lukumäärä on neljä, on turvattomuutta kokevien osuus täydet 100 prosenttia. Tämän kohderyhmän osuus aineiston perusteella on tosin pieni, noin 22 000 henkilöä. Alle 35-vuotiaista lasketun taulukon mukaan erot ovat kuitenkin painotetussa aineistossa edelleen tilastollisesti erittäin merkitseviä.

Tulosten perusteella on selvää, että lasten lukumäärä taloudessa on merkittävä kansalaisten turvallisuusajatteluun vaikuttava tekijä. Tätä tulosta tukee vielä tarkastelu, jossa taulukoidaan alle 35-vuotiaat vastaajat talouden yleisen tilanteen mukaan. Tulokseksi saadaan, että yksinään asuvien henkilöiden joukossa tulevaisuuden kokee turvattommaksi 39,3 prosenttia vastaajista, ”muussa aikuistaloudessa” asuvista turvattomuutta kokevia on 32,6 prosenttia ja parisuhdetaloudessa asuvista (lapseton pari) 51,3 prosenttia sekä lapsitaloudessa asuvista 53,9 prosenttia. Yhtä selviä eroja ei havaittu 35-vuotiaiden ja vanhempien vastaajien joukossa. Mahdollista on, että käsillä on nuoremmista ikäluokista alkava trendi, joka myöhemmin siirtyy ikärakenteessa vanhempiin ikäluokkiin ja laajenee yhteiskunnassa yleensäkin. Aivan vastaava tutkimustulos saatiin myös alle 35-vuotiaiden miesten joukossa.

Tutkimuskirjallisuudessa länsimaiden tappioiden sietokykyä sodassa¹¹¹ tarkasteltaessa on viitattu siihen, että yksi peruste nykyisten yhteiskuntien kansalaisten haluun välttää tappioita sodassa olisi näiden yhteiskuntien aikaisempaa pienempi hedelmällisyysaste, eli perheiden lasten pieni lukumäärä. Tässä saadun tuloksen mukaan näyttäisi olevan ainakin niin, että huolestuminen globaalin turvallisuustilanteen huonontumisesta on voimakas yleensäkin lapsiperheissä, riippumatta lasten lukumääräs-

¹¹¹ Ks. Sinkko 2009b.

tä, ja itse asiassa huolestuminen näyttäisi kasvavan lasten lukumäärän kasvaessa. Käsillä näyttää olevan sosiodemografinen tekijä, joka tulisi huomattavasti nykyistä laajemmin ottaa huomioon kansakunnan turvaratkaisuja pohdittaessa. Tämän ilmiön vaikutusta kansalaisten maanpuolustustahtoon yleensä ei tässä vaiheessa voida arvioida.

Yleisessä maanpuolustustahdossa lapsiperheissä elävät vastaajat eivät näytä olennaisesti poikkeavan muista ryhmistä. Kun maanpuolustustahtoa tarkastellaan vielä talouden alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärän mukaan, havaitaan kuitenkin, että vähiten maanpuolustustahtoisia ovat 4- ja 5-lapsisissa talouksissa elävät vastaajat. Aineisto ei kuitenkaan anna mahdollisuuksia tämän tuloksen tarkempaan elaborointiin. On mahdollista, että taustalla vaikuttava tekijä on esimerkiksi vastaajan uskonnollinen vakaumus, jonka seurausta sekä suuri lasten lukumäärä että aseellisen puolustautumisen vastustaminen voivat olla.

2.7 Suhtautuminen nykyiseen asevelvollisuusjärjestelmään ja Natoon liittymiseen osana maanpuolustusajattelua

MTS:n tutkimuksissa ehdoton enemmistö vastaajista kannattaa vuodesta toiseen nykyistä asevelvollisuusjärjestelmäämme. Vuonna 2013 68 prosenttia vastaajista oli nykyisen järjestelmän säilyttämisen kannalla.¹¹² Kannatuksen ollessa näin laajaa ei suuria eroja eri väestöryhmissä tai taustatekijöiden mukaan ilmene. Ainoastaan poliittisten puolueiden kannatuksen perusteella eroja syntyy, mutta kaiken kaikkiaan asian analysoiminen ei ole kovin mielenkiintoista.

Lisää mielenkiintoa elaborointiin voi olla mahdollista saada, kun mukaan otetaan vastaajan käsitys siitä, pitäisikö Suomen liittyä NATO:on. Asiaa on kysytty seuraavasti: ”Pitäisikö Suomen mielestänne pyrkiä NATO:n jäseneksi?” Vastausvaihtoehdot olivat¹¹³: Ei, ei osaa sanoa ja kyllä. Kyllä-vastauksia oli 21 prosenttia kaikista, mikä yli 15-vuotiaan väestön estimaattina on 878 000 henkilöä. Vastaajista 70 prosenttia oli jäsenyyttä vastaan, ja he edustavat 2 951 000 henkilöä. Nämä tulokset nähdään taulukon 4. Kaikki-sarakkeesta. Taulukon muissa sarakkeissa esitetään NATO-kannatuksen jakautuminen sen mukaan, mitä mieltä vastaajat ovat nykyisestä asevelvollisuusjärjestelmästä.

¹¹² MTS 2013.

¹¹³ MTS 2013.

Taulukko 4. NATO:n jäseneksi pyrkiminen ja suhtautuminen nykyiseen puolustusjärjestelmään. Lähde: MTS:n kyselyaineisto 2013, N = 1 038.

Pitäisikö Suomen mielestänne pyrkiä NATO:n jäseneksi?	Pitäisikö nykyinen yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä säilyttää vai tulisiko siirtyä valikoivaan varusmiespalvelukseen tai palkattuun ammattiarmeijaan?				
	Säilytetään nykyinen järjestelmä	Pienennetään valikoivasti sotilaallisen koulutuksen saavien määrää	Luovutaan yleisestä asevelvollisuudesta ja siirrytään ammattiarmeijaan	Ei osaa sanoa	Kaikki
Kyllä	586 20,4 %	193 22,6 %	99 21,6 %	0 0,0 %	878 20,7 %
Ei	2052 71,4 %	568 66,4 %	319 69,5 %	12 21,4 %	2951 69,5 %
Ei osaa sanoa	236 8,2 %	94 11,0 %	41 8,9 %	44 78,6 %	415 9,8 %
Yhteensä	2874 100,0 %	855 100,0 %	459 100,0 %	56 100,0 %	4244 100,0 %

Taulukko on laskettu MTS:n vuoden 2013 tutkimuksen painotetusta aineistosta, ja erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($\chi^2=314,476$, $df=6$, $p=,000$). Tutkimuksen kokonaisvastaajamäärä on 1 038. N-luvut taulukossa kuvaavat vastaavaa väestöestimaattia tuhansina henkilöinä eli 15–79-vuotiaiden suomalaisten määrää asianomaisessa ruudussa.

Taulukon sarakkeiden vertailusta huomataan kuitenkin, että selvästi poikkeavin ryhmä ovat vastaajat, jotka eivät osaa sanoa kantaansa puolustusjärjestelmästä. Nykyisen järjestelmä vaihtoehtoiksi annettuja mahdollisuuksia kannattavat eroavat molemmat nykyisen järjestelmän kannattajista vain hyvin vähän. Vastaajat, jotka kannattavat sotilaallisen koulutuksen saavien valikoivaa pienentämistä, vastustavat NATO:on liittymistä enemmän kuin muut. Yleisestä asevelvollisuudesta luopumista ja ammattiarmeijaan siirtymistä kannattavat tukevat NATO:on liittymistä hieman useammin kuin muut. Taulukon antamasta tuloksesta on huomattava myös se, että nykyisen järjestelmän säilyttämistä kannattavien joukossa on 8 prosenttia sellaisia, jotka eivät ole osanneet muodostaa mielipidettään NATO:on liittymisestä. Tällaisia vastaajia voisi kuvata epävarmoiksi nykyjärjestelmän kannattajiksi. Taulukon mukaan tällaisia henkilöitä on Suomessa noin 236 000.

Taulukon esittämät N-luvut tulkitaan siten, että tutkitun aineiston edustama populaatio on yhteensä 4 244 000 15–79-vuotiaista suomalaista. Eniten eli 2 025 000 on sellaisia kansalaisia, jotka kannattavat nykyisen järjestelmän säilyttämistä ja vastustavat NATO:on liittymistä. He muodostavat 48,4 prosenttia tutkimuksen edustamasta suomalaisesta väestöstä. Toiseksi suurin ryhmä on NATO:on liittymistä kannattavat nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän säilyttäjät. Heitä on 586 000, 13,8 prosenttia tutkitusta väestöstä.

MTS:n aineisto ei pienuutensa takia anna mahdollisuutta selvittää taulukossa olevia eroja vastaajaryhmien taustojen mukaan, joten erojen tarkastelu jää arvioiden varaan. Keskeinen taulukon antama tulos näyttää kuitenkin olevan se, että kansalaiset eivät

arvioi NATO:on liittymistä Suomen puolustusjärjestelmän vaihtoehtojen kannalta vaan aivan muilla perusteilla. Vuoden 2013 MTS:n tutkimuksessa keskeisin peruste jäsenyyden vastustajilla oli ”Suomalaiset sotilaat joutuisivat sotiin Suomen ulkopuolelle”, 45 prosenttia mainitsi tämän. ”Suomen on hyvä pysyä suurvaltaristiriitojen ulkopuolella” oli 43:n prosentin peruste ja 36 prosenttia oli sitä mieltä, että ”USA:lla on liian suuri vaikutus- ja määräysvalta Natossa”. Liittymisen kannattajille useimmiten mainittu (36 prosenttia) oli ”Jäsenyys parantaisi Suomen puolustuskykyä”.¹¹⁴

Kyselyssä ei ole selvitetty monia maanpuolustusajatteluun liittyviä tekijöitä, jotka olisivat tutkimuksen kannalta sinänsä mielenkiintoisia. Voidaan ajatella, että valikoivan asepalveluksen kannattajien taustamotiivina saattaisi olla näkemys yleensäkin asevoimien vähentämisestä globaalisti. Tässä ryhmässä on määrällisesti eniten (568 000) NATO:on liittymistä vastustavia, eli NATO:a ei nähdä omien supistuvien asevoimien korvaajana.

Tutkimustuloksen mukaan ammattiarmeijaan siirtymisen kannattajia on Suomessa noin 459 000. Heistä suurin osa eli 69,5 prosenttia vastustaa NATO:on liittymistä. Käytettävissä olevan aineiston perusteella tämän näkemyksen taustoja ei kuitenkaan voida selvittää. Kaikkiaan 99 000 henkilöä on tämän tuloksen perusteella sitä mieltä, että maamme pitäisi siirtyä palkka-armeijajärjestelmään ja liittyä NATO:on.

2.8 Maanpuolustustahtomittarin vaihtoehtoisia muotoiluja

Maanpuolustustahdon mittaamisessa siviiliväestössä ja myös reserviläisten joukossa on perusteltua ottaa huomioon se, että kaikki eivät suinkaan ole saaneet sotilaskoulutusta eivätkä kuulu aseellisesti puolustautuviin joukkoihin. Eräitä vaihtoehtoisia maanpuolustuskysymyksen muotoiluja olen tarkastellut laajemmin aikaisemmin.¹¹⁵ Klassisella maanpuolustustahtomittarilla on ollut niin vakiintunut asema, että muunnellaisista mittareista tai kysymyksistä on käytetty hyvin vähän.

Pääesikunnassa on tehty vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitteiden ja kehittämistarpeiden selvitystyötä, jonka osana oli kansalaisten arvoja, asenteita ja suhtautumista selvittävä tutkimus.¹¹⁶ Tutkimuksessa käytettiin seuraavaa kysymystä: ”Miten itse olisit valmis osallistumaan Suomen puolustukseen tarvittaessa? Merkitse Sinulle sopivin vaihtoehto. a) Sotilaallisen koulutukseni mukaisesti, b) siviilikoulutukseni mukaisesti, c) Vapaaehtoisen (aseettoman) toiminnan kautta, d) En mitenkään.”

Kysymys näyttäisi toimineen loogisesti. Kaikista vastaajista 32 prosenttia oli valmiita puolustamaan maata sotilaallisen koulutuksensa mukaisesti (miehistä 63 prosenttia), siviilikoulutuksen mukaisesti 23 prosenttia, vapaaehtoisen/aseettoman toiminnan kautta 32 prosenttia (naisista 51 prosenttia) ja ei mitenkään 12 prosenttia.

¹¹⁴ MTS 2013.

¹¹⁵ Sinkko 2010, 39–41.

¹¹⁶ Vuorisjärvi 2003.

Helmikuussa vuonna 2004 Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitos tilasi TNS-Gallupilta puhelinhaastattelututkimuksen¹¹⁷, jossa myös mitattiin maanpuolustustahtoa muun muassa seuraavalla kysymyksellä: ”Jos Suomeen hyökätään, olisitteko itse henkilökohtaisesti valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin nykyisen sotilaskoulutukseenne, vai nykyisen siviilityönne mukaisissa tehtävissä, vai mieluummin jossakin vapaaehtoisessa tehtävässä, tai ette lainkaan?”. Tällä kysymystavalla annettiin vastaajille mahdollisuus arvioida kykyjään ja mahdollisuuksiaan saadun sotilaskoulutuksen lisäksi siviilityön mukaisissa tehtävissä tai vapaaehtoisissa tehtävissä, joiden osuus tuloksissa korostuikin. Silti alle 35-vuotiaiden varusmiespalveluksen suorittaneiden miesten joukossa 71 prosenttia valitsi sotilaskoulutuksen mukaiset tehtävät.

Maanpuolustuskoulutusyhdistys on teettänyt omia kansalaistutkimuksiaan¹¹⁸, ja niissä keskeisenä mittarina ollut myös henkilökohtainen maanpuolustustahto eli vastaajan ilmaisema valmius puolustaa Suomea. Vastausvaihtoehdoissa sotilaskoulutuksen ja siviilityön lisäksi eriteltiin myös vapaaehtoiset pelastuspalvelutehtävät muista vapaaehtoisista tehtävistä. Vuonna 2008 tehdyn tutkimuksen tuloksen mukaan kansalaiset arvioivat valmiutensa järkevän tuntuisesti, ja ainoastaan 6 prosenttia vastanneista sanoo, että ei osallistuisi lainkaan maanpuolustuksen tehtäviin. Tämänkin tutkimuksen mukaan ”maanpuolustusväestöön” kuuluvista alle 35-vuotiaista varusmiespalveluksen suorittaneista vastaajista yli 70 prosenttia kertoo haluavansa osallistua puolustustehtäviin sotilaskoulutuksensa mukaan.

Kun halutaan realistinen kuva kansalaisten maanpuolustusajattelusta heidän omista lähtökohdistaan, on tämäntyyppisten mittareiden kehittelyä jatkettava.

2.9 Maanpuolustustahto sosiaalipsykologisesti tarkasteltuna

Survey-tyyppisessä tutkimuksessa tutkittavien ilmiöiden väliset suhteet jäävät usein riippuvuuksien tarkastelun varaan, ja niiden tulkitseminen voi olla kokeneellekin tutkijalle työlästä. Kun halutaan tarkastella ilmiöiden keskinäisiä ja välisiä merkityksiä, saadaan ne usein paremmin esille kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Liisa Myyry¹¹⁹ on tutkimuksessaan lähestynyt maanpuolustustahtoa sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. Hän lähtee liikkeelle oletuksesta, että erilaiset psyykkiset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat siihen, miten ihmiset maanpuolustukseen suhtautuvat. Hänen tarkastelunsa perustana on kolme tekijää: arvot, kansallinen identiteetti sekä usko maanpuolustukseen.

Myyryn kvalitatiivisten haastatteluiden perusteella hahmottui kuva siitä, että maanpuolustustahto on moniulotteinen käsite. Se liittyy siihen, kuinka tärkeäksi suomalaisuus ja kansallinen identiteetti kunkin yksilön arvomaailmassa asettuvat. Kvalitatiivisten haastatteluiden pohjalta tutkimuksessa hahmottui kuusi ulottuvuutta, joiden pohjalta kehitettiin mittareita kvantitatiivista tutkimusta varten. Ulottuvuudet olivat: käsitykset maanpuolustuksesta, sodankuva, maanpuolustuksen uskottavuus, uhkien mahdollisuus, yksilön vastuu ja kansallisuustunne/isänmaallisuus.

¹¹⁷ Ks. Huhtinen ja Sinkko 2004.

¹¹⁸ Häyrynen 2008.

¹¹⁹ Myyry 2009.

Tutkimuksen kvantitatiivisen osan perusteella nähtiin edelleen, kuinka maanpuolustustahto hahmottui eri ulottuvuuksiksi, ja kuinka maanpuolustustahdon ulottuvuuksilla oli yhteyksiä mitattuihin arvoulottuvuuksiin. Tutkijan keskeinen päätelmä on, että maanpuolustustahto on moniulotteinen käsite ja sellaisena myös mitattavissa. MTS:n käyttämä klassinen maanpuolustustahtokysymys kattaa vain pienen osan kokonaiskäsitteen ulottuvuuksista.

Myyryn eräs tulos kertoo siitä, että universaalisten arvojen ulottuvuus korreloi käänteisesti kansallistunteen ja yhteisvastuun kanssa. Tästä voi päätellä myös haasteita maanpuolustustahdon kehittymiselle jatkossa – mikäli universaalisten arvojen kannatus lisääntyy, vähentyy vastaavasti yleinen maanpuolustustahto. Tuloksen mukaan maanpuolustustahto on voimakkaimmin yhteydessä perheeseen samaistumiseen ja perheen merkitykseen yksilölle.

Myyry näkee tutkimuksensa perusteella kiinnostavia jatkotutkimuskysymyksiä. Yksi niistä on iän ja sukupuolen merkitys maanpuolustustahdon osatekijöiden vaihtelussa. Lisääntyykö kansallistunne ja usko maanpuolustukseen naisilla iän myötä ja jos lisääntyvät, niin mikä sitä selittää? Onko yhteisvastuu vanhemmille ikäryhmille tärkeämpää kuin nuoremmille? Onko iällä ja arvojen muutoksella yhteisvaihtelua maanpuolustustahdon selittäjinä? Lisäksi mielenkiintoinen kysymys on, onko maanpuolustustahdon osatekijöillä yhteyttä maanpuolustukseen liittyvään toimintaan, ja voidaanko niiden avulla ennustaa ihmisten toimintaa.

2.10 Ristiriitaisuudet maanpuolustustahdon mittauksissa – todellisia vai näennäisiä?

Maanpuolustustahdon mittaukselle näyttää tietyllä tavalla olevan tyypillistä se, että mitattaessa ilmiöön liittyviä eri puolia saadaan ristiriitaisia tai ainakin ristiriitaiselta näyttäviä vastauksia. Varusmiestutkimuksessa 2005 ilmeni esimerkiksi, että osa sellaisista varusmiehistä, jotka eivät itse olleet sitoutuneet maanpuolustukseen, kuitenkin halusivat puolustusvoimien määrärahoja korotettavaksi. Yksi selitysmalli voisi olla vaikkapa se, että näin vastaava henkilö ajattelee lisämäärärahoilla hankittavan parempia asejärjestelmiä, ja niitä käytettäessä ei itse enää tarvitsisi osallistua maanpuolustustehtäviin. Tällaiset tulkinnat jäävät aina kuitenkin enemmän tai vähemmän ilmaan.

Siviilikansalaisten tutkimuksissa löytyy vastaajia, jotka ovat sitä mieltä, että maata on kyllä puolustettava, mutta haluaisivat puolustusvoimien määrärahoja pienennettäväksi. Puolustautua pitäisi siis pienemmillä resursseilla. Tällainen vastaaja saattaa hyljää mielessään ajatella, että ei mitään sotaa kuitenkaan tule.

MTS:n eri tutkimuksissa on esitetty tutkimustuloksia myös siitä, että tietty osa kansalaisista pyrki poistumaan maasta kriisin uhatessa. Silti osa heistä on sitä mieltä, että maata on puolustettava. Maan puolustaminen ei jää siis ainakaan omalle vastuulle.

Maanpuolustustahdon mittaamiseen liittyvistä ristiriitaisuuksista kuvaava esimerkki on myös Nuorisotutkimuksen 2010 eräs tulos. Alla olevassa nelikenttäkuviossa kuvataan vahvan aseellisen (kotimaisen) maanpuolustustahdon liittymistä vahvaan EU:n turvallisuus- ja puolustusulottuvuuteen.¹²⁰

Taulukko 5. Maanpuolustusajattelun ulottuvuuksia nuorisobarometritutkimuksessa 2010.

VAHVA ASEELLINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO				
		Ei	Kyllä	
VAHVA EU:N TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUS- ULOTTUVUUS	Ei	1. Ongelmatilanne: miten turvallisuus taataan? 12 % (n=188)	2. Nykyinen tilanne 31 % (n=480)	43 % (n=668)
	Kyllä	3. Eurooppalainen identiteetti/turvatakuut 16 % (n=237)	4. Ristiriitatilanne: Suomi erikoistapaus? 40 % (n=614)	57 % (n=851)
		28 % (n=425)	72 % (n=1094)	100 % (N=1519)

Tutkija on nimennyt nelikentän ruudun 4 kuvaaman tilanteen ristiriidaksi, koska siihen luokittuneet vastaajat kannattavat sekä vahvaa kotimaista että vahvaa eurooppalaista puolustusta. Käsitys ristiriidasta syntyyne siitä, että vain jompikumpi voisi olla mahdollinen, ja muussa tapauksessa Suomi olisi erikoistapaus. Kyselyyn vastaavalta kansalaiselta ei voida odottaa päätöstä siitä, että hän kannattaisi ainoastaan vahvaa kotimaista puolustusajatusta tai saman asian hoitamista EU:n kautta. Tulkin- ta jää tässä tapauksessa viime kädessä ehkä lukijalle, mutta välttämätöntä ei ole sanoa ristiriidaksi tilannetta, jossa puolustukselta halutaan vahvuutta molemmilta suunnilta. Voisiko tuloksen nimeäminen ristiriidaksi syntyäkin siitä, että tulos ei vastaa tutkijan ja hänen taustateoriansa oletusta kun iso osa vastaajista (40 prosenttia) ajattelee ”väärin”.

Suomi voi aivan hyvin ollakin erikoistapaus historiamme ja siihen liittyvän kansallisen sentimentin perusteella. Oma käsitykseni on, että kansalaiset ovat vasta EU:n jäsenäikänamme katsoneet maamme olevan vapaa päättämään omista puolustukseen liittyvistä asioistaan itse.

¹²⁰ Myllyniemi 2010, 76.

3

SOTILASSOSIOLOGISEN KIINTEYSTUTKIMUKSEN TAUSTAA

3.1 Ryhmäkiinteyden piirteitä joukon ominaisuutena

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella viime vuosina meillä Suomessa tehtyä empiiristä sotilasjoukon kiinteystutkimusta sekä linkittää saadut tulokset kansainvälisiin tutkimustuloksiin. Käyn läpi lyhyesti tutkimukseen liittyvää käsitteistöä, ja sen jälkeen tarkastelen eräitä ulkomaisia tutkimustuloksia sotilasjoukon kiinteyden alalta.

Guy L. Sieboldin mukaan kiinteys on joukon ominaisuus, joka aina väistämättä vaihtelee joukosta toiseen. Tutkimuskirjallisuuden mukaan kiinteyttä pidetään yhtenä keskeisenä tekijänä selitettäessä joukon suorituskyyä (*performance*).¹²¹ Charles R. Evansin ja Kenneth L. Dionin¹²² raportoiman meta-analyysin mukaan kiinteiden ryhmien suorituskyy on keskimäärin 18 prosenttiyksikköä parempi kuin ei-kiinteiden ryhmien. Eri asia sitten kokonaan on, mitä kukin tutkija tuolla suorituskyyllä tarkoittaa; tätä tarkastellaan tässä raportissa alempana.

Amerikkalainen tutkija Laurel W. Oliver¹²³ kollegoineen käytti myös meta-analyytistä tutkimustapaa ja yhdisti aineistonsa 39:stä erillisestä aineistosta. Heidän tutkimuksensa mukaan ryhmän kiinteyden ja ryhmän suorituskyyyn korrelaatio oli ,40 (tutkittujen kohdejoukkojen koon vaikutus oli eliminoitu). Vastaava korrelaatio yksilökohtaisen suorituskyyyn kanssa oli ,20. He totesivat myös, että korrelaatio kurittomuuden kanssa oli negatiivinen, -,14. James Griffith ja Mark Vaitkus¹²⁴ viittaavat näihin samoihin tuloksiin, ja lisäksi heillä on tieto kuudestatoista siviilitutkimuksesta, joiden perusteella kiinteyden ja suorituskyyyn korrelaatio oli ,36. Smith ja Hagman kirjoittavat¹²⁵: ”*It is widely believed that highly cohesive groups will outperform less cohesive groups, especially under adverse conditions.*”

Yksi terminologinen huomautus on tässä paikallaan. Sosiaalipsykologisessa kirjallisuudessa käytetään yleisesti termiä ryhmäkiinteys (*group cohesion*). Tässä ryhmällä ei tarkoiteta pelkästään sotilasorganisaation ryhmää (yleensä *squad*), vaikka usein niin saatetaankin tehdä. Suomen kielessä sekaantumisen välttämiseksi tässä käytetään ilmaisua joukon kiinteys. Sieboldin mukaan sopivin joukko ryhmäkiinteyden mittaamiseksi on joukkue (*platoon*), vaikka ryhmäkohtainen vaihtelu voikin olla suurempaa kuin saman yksikön joukkueiden välillä. Ryhmäkiinteyden katsotaan toimivan pro-

¹²¹ Salo (2006, 3) viittaa meta-analyyzeihin (analyysien analyyzeihin), joiden mukaan erityisesti primääriryhmän kiinteys (primary group bonding) on positiivisessa yhteydessä ryhmän suorituskyyyn. Salo sai samanlaisia tuloksia omassa tutkimuksessaan.

¹²² Evans ja Dion 1991.

¹²³ Oliver ym. 1999.

¹²⁴ Griffith ja Vaitkus 1999, 42–43.

¹²⁵ Smith ja Hagman 2004, 5.

sessina myös komppanian kokoisissa yksiköissä. Komppanioita suurempiin joukkokokonaisuuksiin mentäessä puhutaan myös muista ilmiöistä (joukko-osastoylpeys, moraali, *esprit de corps*). Kiinteys- ja luottamustutkimuksessa on viitattu myös luontaisen ihmisyhteisöjen kokoon. Amerikkalainen kädellisten tutkija ja psykologi Robert Dunbar¹²⁶ esittää, että noin 150 jäsentä on luontainen alkukantaisen ihmisyhteisön jäsenmäärä. Tämä perustuu siihen, että tämän kokoisessa yhteisössä kaikilla on mahdollisuus tuntea kaikki toiset, ja suusta korvaan viestintä on usein aivan riittävä tapa välittää tietoa. Useissa asevoimissa peruskomppania on juuri tätä kokoluokkaa.

Tästä ei pidä kuitenkaan vetää sellaista johtopäätöstä, että kiinteyttä olisi tutkittu pelkästään tyypillisissä jalkaväkiyksiköissä. Kiinteyttä voidaan tutkia ja onkin tutkittu maailmalla myös muiden aselajien yksiköissä, muun muassa panssarijoukoissa, laivastossa ja ilmavoimissa.

Suomessa varusmiesten koulutuksessa on vähintäänkin vuosikymmenen ajan pyritty tietoisesti ottamaan kantaa joukon kiinteyteen koulutuksessa. Uutta joukkotuotantojärjestelmää silmällä pitäen on vuoden 1997 puolustuspoliittisessa selonteossa¹²⁷ todettu joukkojen kiinteydestä seuraavasti: ”Uusi palvelusaikajärjestelmä lisää sodan ajan joukkojen sisäistä kiinteyttä, kun koulutettava yksikkö pysyy koossa kuuden kuukauden¹²⁸ koulutusjakson ja siirtyy samassa kokoonpanossa reserviin.” Tästä yleisluontoisesta toteamuksesta voi kylläkin huomauttaa, että ei koulutettavan perusyksikön (komppania/vast) miehistö (jääkärit/tykkimiehet/vast) ole sellaisenaan koossa koulutuksessa tuota koko kuuden kuukauden aikaa, koska kuuteen kuukauteen sisältyy myös kahdeksan viikon peruskoulutuskautsi, jonka aikana mukana ovat myöhemmin johtajakoulutukseen ja erikoiskoulutukseen komennettavat varusmiehet. Varusmiesjohtajat tulevat mukaan yksikön alemmiksi esimiehiä edellisestä saapumiserästä.

Suomenkielisen katsauksen sotilasjoukon kiinteyden tutkimukseen ja nimenomaan sen klassikoihin on koonnut Harinen 1992.¹²⁹ Harinen esittää klassikkotutkimusten perusteella kootun luettelon sotilasjoukon kiinteyteen vaikuttavista tekijöistä. Harinen tarkastelee myös nimenomaan sotilasorganisaatioiden kannalta sosiologian ja sosiaalipsykologian tutkimuksessa esitettyjä näkemyksiä ryhmän/joukon organisaatorakenteista eli primääri- ja sekundaariryhmiä sekä virallista ja epävirallista organisaatiota¹³⁰. Sinivuo¹³¹ on raportoinut kiinteyden ja ryhmän suorituskyvyn kannalta keskeiset tulokset tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Amerikkalainen tutkija Robert MacCoun¹³² on raportoinut kirjallisuuskatsauksen, jossa käytiin läpi yli 185 artikkelia ja teosta. Hänen mukaansa ”*Thus, existing research on the cohesion-performance relationship is most readily generalizable to noncombat conditions, which characterize the situation of most military units, most of the time.*” Toisin päin käännettynä hänen näkemyksensä painottaa siis sitä, kuinka tärkeää on tutkia kiinteyttä mahdol-

¹²⁶ Dunbar 1996.

¹²⁷ Valtioneuvoston selonteko 1997, 85.

¹²⁸ Vuoden 2013 alusta lähtien varusmiesten palvelusaikaa lyhennettiin 15 vuorokaudella. Lyhin palvelusaika on siis viisi ja puoli kuukautta.

¹²⁹ Harinen 1992.

¹³⁰ Mt., 11–16.

¹³¹ Sinivuo 2011.

¹³² MacCoun 1993.

lisimman hyvin sotilasjoukon varsinaista tehtävää – taistelua – lähellä olevissa olosuhteissa. MacCoun huomauttaa lisäksi erittelyssään, että tapausselostuksilla (*anecdotal information*) on kyllä merkitystä kiinteyttä koskevien hypoteesien kehittämisessä, mutta tieteellisesti ne eivät ole käyttökelpoisia, koska tuloksia ei voida verifioida.¹³³

MacCoun viittaa artikkelissaan mielenkiintoiseen seikkaan, joka sotilasjoukon kiinteyden tutkijoiden kannattaa ottaa huomioon, koska intuitiivisesti usein ajatellaan kiinteyden ja suorituskyvyn yhteyden olevan voimakkaimman juuri sotilasorganisaatiossa. MacCounin raporttoiman meta-analyysin mukaan näin ei kuitenkaan ole, vaan kiinteyden ja suorituskyvyn yhteys on voimakkaimmillaan urheilujoukkueissa. Toiseksi voimakkain mutta selvästi heikompi yhteys on sotilasorganisaatiossa, kolmanneksi jäävät tavallisen työelämän työryhmät ja heikoin kiinteyden ja suorituskyvyn välinen yhteys on keinotekoisissa (*artificial*) ryhmissä. Selitykseksi esitetään sitä, että sotilasorganisaatiossa mahdollisuudet ryhmän valintaan tai siitä eroamiseen ovat pienemmät kuin urheilujoukkueissa.

Tässä en esittele sellaisia tutkimuksia, joissa mahdollisesti olisi selvitetty ryhmän, partion tai tiimin valintamahdollisuuden vaikutusta kiinteyteen. Voitaneen kuitenkin todeta, että mahdollisuus lähimpien kumppaneiden valintaan todennäköisesti parantaa kiinteyttä, lisää luottamusta ja sitä kautta motivaatiota annetun tehtävän suorittamiseen. Järkevä johtaja varmaan pystyy ottamaan tämänkin näkökohdan huomioon joukkoaan organisoidessaan, mutta peruslähtökohta pysyy, eli sotilasorganisaatiossa ryhmästä eroaminen tai ryhmän vaihtaminen on rajoitettua.

Kirjallisuudessa mainitaan ryhmäprosesseja tutkittaessa joskus, että esimerkiksi perhe on ryhmä, ja ryhmäesimerkkeinä pidetään myös etnis-uskonnollisia ryhmiä (esimerkiksi juutalaiset). Näissäkin ryhmissä ryhmästä eroaminen tai eriytyminen on rajoitettua – eihän kukaan voi vaihtaa biologista isäänsä ja äitiään, vaan side säilyy koko elämän. Sama koskee etnistä alkuperää, se säilyy vaikka henkilö voikin kääntyä toisen uskontokunnan kannattajaksi. Tietenkin ryhmäprosesseja voidaan tutkia tällaisissakin ryhmissä, mutta silloin on otettava huomioon se, että täydellistä eroamista ryhmästä ei useimmiten voi toteuttaa.

Kiinteyden tarkastelussa esiintyy monenlaisia luokitteluja, ja yleisesti käytetään seuraavia tyyppejä:

- horisontaalinen kiinteyden,
- vertikaalinen kiinteyden,
- organisatorinen kiinteyden,
- institutionaalinen kiinteyden ja
- yhteiskunnallinen kiinteyden (*societal cohesion*).

Kiinteyden tyyppien sisällä erotetaan lisäksi affektiivinen ja instrumentaalinen kiinteyden. Hieman toisenlaisessa lähestymistavassa erotellaan puolestaan sosiaalinen kiinteyden (*social bonding*) ja tehtäväkiinteyden (*task cohesion*). Horisontaalinen, vertikaalinen ja organisatorinen kiinteyden ja niiden jakaminen affektiiviseen ja instrumentaaliseen osaan on muun muassa Sieboldin ja Kellyn käyttämä tapa.¹³⁴ Mikael Salo ja Guy L. Siebold

¹³³ Mt., 285.

¹³⁴ Siebold ja Kelly 1988b.

mainitsevat myös institutionaalisen komponentin kiinteyden osana.¹³⁵ Yhteiskunnallisen kiinteyden käsitteen on tähän yhteyteen tuonut muun muassa Nora K. Stewart¹³⁶, ja sitä voidaan pitää hyödyllisenä tässä yhteydessä. Vaikka yhteiskunnan kiinteyttä ei voida mitata samasta sotilasjoukosta kuin esimerkiksi horisontaalista kiinteyttä, muodostaa se samaan käsittekokonaisuuteen kuuluvan osan, joka voidaan tulkita sotilasjoukon kiinteyteen vaikuttavaksi taustatekijäksi. Epäkiinteässä yhteiskunnassa ei todennäköisesti ole yhteistä näkemystä käytävän sodan oikeutuksesta, ja se heijastuu tavalla tai toisella – vaikkapa median kautta – ennemmin tai myöhemmin taisteleviin joukkoihin. Näin tilanne voidaan tulkita Vietnamin sodan loppuvaiheiden ajalta ja sama ilmiö on viime vuosina näkynyt parhaillaan käytävissä Irakin ja Afganistanin sodissa sekä amerikkalaisia että liittolaisjoukkoja koskevana.

Sosiaalinen (*social*) kiinteys ja yhteiskunnallinen (*societal*) kiinteys näyttävät olevan jossain määrin päällekkäisiä käsitteitä. Sosiologian peruskysymyksiin kuuluu kysymys siitä, mikä on se tekijä, joka pitää yhteiskunnat koossa eli estää niitä hajoamasta. Tässä yhteydessä ei ole tarvetta mennä näin syvälle yhteiskuntien rakenteeseen eikä luetella Emil Durkheimista alkaen kaikkia niitä sosiologian klassikoita¹³⁷, jotka asiaa ovat pohtineet, vaan pitäydytään kuitenkin pienempiä ryhmiä koskevissa tarkasteluissa. Latinalaisen Amerikan maiden koheesion tarkastelussa Ernesto Ottone ja Ana Solo¹³⁸ ovat esittäneet määritelmän, jota voi soveltaa minkä kokoisiin ryhmiin tahansa. Olennaista tässä näkemyksessä on, että ryhmät muodostuvat tai muodostetaan niin, että niihin voi kehittyä sisäinen kiinteys, tai sitten seurauksena on *ekskluisio*, jäsenten eroaminen ryhmästä tai ryhmän hajoaminen:

”Social cohesion may thus be defined as the dialectic between instituted social inclusion and exclusion mechanisms and the responses, perceptions and attitudes of citizens towards the way these mechanisms operate.”

Käsitteiden määrittelyjen rajat eivät ole kuitenkaan selvät, edellä on jo todettu sosiaalisen koheesion käsitteen käyttö tehtäväkoheesion vastapainona.

Varsinkin affektiivisellä kiinteydellä katsotaan olevan myös haittavaikutuksia silloin kun ryhmä jostain syystä kääntyy voimakkaasti sisäänpäin, ei välttämättä ota vastaan käskyjä tai vaikutteita ulkopuolelta ja pyrkii ratkaisemaan työnsä tai tehtävänsä sisältä päin kasvaneiden mallien ja päätösten mukaisesti. Tällaisessa ryhmässä korostuu ryhmän oma koettu paremmuus muihin nähden vinoutuneella tavalla. Ilmiölle kuvaava nimitys on *groupthink*, ryhmäajattelu tai ryhmämieli.¹³⁹ Tämän mahdollisuuden huomioon ottaminen merkitsee myös sitä, että kiinteys sinänsä ei voi olla itseisarvo. Parhaiten toimii terveellä tavalla kiinteä joukko. Tehtäväkiinteyden ilmetessä joukon jäsenten välillä ei välttämättä ole juurikaan tunnepohjaisia siteitä, mutta joukkoa yhdistää yhteinen näkemys tavoitteesta, käsketyn tehtävän menestyksellisestä suorittamisesta.

¹³⁵ Salo ja Siebold 2005.

¹³⁶ Stewart 1991, 28.

¹³⁷ Uudempia määrittelyjä ks. esim. Regina Berger-Schmidt 2000.

¹³⁸ Ottone ja Solo 2007.

¹³⁹ Janis 1972. Ks. myös kappale 3.3 myöhemmin.

Yleinen tapa tutkia joukon kiinteyttä on tehdä se koulutuksen tai harjoituksen aikana. Ensin mitataan kiinteyttä, ja sitten todetaan joukon onnistumisen aste arvioimalla tai erilaisilla suoritusmittareilla. Useimmiten tulokseksi saadaan positiivinen korrelaatio kiinteyden ja suorituskyvyn välille. Löytyy myös toisenlaisia tutkimustuloksia kiinteyden vaikutuksesta joukon sopivuuteen tehtäväänsä. Kanadassa on julkistettu vuonna 1997 raportti¹⁴⁰ joukosta, joka oli epäonnistunut tehtävässään. Canadian Airborne Regiment (CAR) lähetettiin YK:n rauhanturvatehtävään Somaliaan vuosiksi 1992–93. Yksikön katsottiin epäonnistuneen tehtävässään muun muassa operaation yhteydessä tapahtuneiden siviilien tappamisten vuoksi, ja Kanadan puolustusvoimien johto teetätti tapahtuneesta tutkimuksen. Yksi tutkimuksen keskeisiä tuloksia oli, että joukon koulutuksessa ja organisoinnissa tapahtui vakavia virheitä, joiden vuoksi joukko ei pystynyt kehittämään kunnollista sisäistä kiinteyttä ja sitä kautta riittävää toimintakykyä. Joukko ei siis ollut valmis lähetettäväksi ulkomaiseen tehtävään, mutta se kuitenkin lähetettiin, koska näitä puutteita ei havaittu.

Yleinen näkemys kiinteystutkimuksessa on se, että joukon kehittyminen kiinteäksi vie huomattavan pitkän ajan, vähintään useita kuukausia. Edellytys kiinteyden kehittymiselle on se, että joukon kokoonpano ei tuona aikana muutu tai muuttuu vain vähän. Tähän näkemykseen perustuu muun muassa Yhdysvaltojen asevoimissa vallitseva näkemys joukon stabiloinnista samoin kuin suomalainen käsitys joukkotuotannosta. Tutkimusten perusteella näyttää siltä, että kiinteys ei kuitenkaan ole tasaisista, vaan graafisesti tarkasteltuna muodostaa U-muotoisen käyrän tietyn yksikön palvelusaikana.¹⁴¹

Kanadalainen K.J. Hamilton ei viittaa Sieboldiin, mutta toistaa perinteisen näkemyksen joukon yhdessä elämisen ja yhteisen ajan käytön merkityksestä kiinteyden kehittymisessä. Hän korostaa kuitenkin sitä, että kysymys on myös siitä, mitä tuona yhteisenä aikana tehdään. Jos yhdessäolon seurauksena on pitkästyminen, laskee myös kiinteys.¹⁴²

Tutkimuskirjallisuudessa nähdään kiinteyden kehittyminen myös siten, että sotilasorganisaation tyypisessä organisaatiossa kiinteys lähtee laajempaan yhteisöön sitoutumisesta ja vasta myöhemmin pääsee kehittymään kiinteys pienimmässä yhteisössä, esimerkiksi kivääriryhmässä. Samalla yksilö tulee tietynlaisen ryhmäytymisprosessin seurauksena myös epävirallisen organisaation jäseneksi. Tällainen kuvaus sopinee hyvin esimerkiksi suomalaiseen varusmieheen, joka yhteiskuntaan kiinnittyneenä sekä mahdollisesti hyvinkin maanpuolustustahtoisena mutta puolustusvoimien organisaatiota sinänsä huonosti tuntevana tulee varusmiespalvelukseen. Palveluksen aikana hän tutustuu omaan joukko-osastoonsa – ja ehkä pariin muuhunkin joukko-osastoon, esimerkiksi Reserviupseerikouluun tai johonkin erityisalan kouluun – ja koulutuksen tuloksena muodostuu kiinteitä pienryhmiä, jotka sitten muodostavat joukkotuotantokoulutetun yksikön.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella ilmeistä on, että joukon kiinteyttä ei voida pitää tasoltaan pysyvänä ilmiönä eikä staattisena. Uudempi kiinteystutkimus korostaakin kiinteyden syklistä luonnetta ja sen vastavuoroisuutta siihen vaikuttavien tekijöiden

¹⁴⁰ <http://www.dnd.ca/somalia/vol2/v2c19e.htm>, viitattu 2.9.2012.

¹⁴¹ Siebold 1989.

¹⁴² Hamilton 2010, 16–17.

kanssa. Esimerkiksi joukon kokema menestys harjoituksessa tai kilpailussa lisää sen kiinteyttä, mutta toisaalta muita kiinteämmät joukot pärjäävät tuon tyyppisissä tilanteissa paremmin. Samalla on ilmeisesti niin, että lähes jokaisen joukon kiinteys voi rakoilla kun joukon jäseniin kohdistetaan äärimmäistä stressiä. Stressin keskeinen tekijä usein puolestaan on taisteluväsymys. Tutkimuskirjallisuuden mukaan joukon kiinteys lisää stressin sietokykyä.¹⁴³ Liian suuret tappiot murtavat myös joukon kiinteyttä. Joidenkin kriittisten amerikkalaisten väitteiden mukaan kiinteys myös alenee joukon toiminta-ajan päättymisen lähestyessä (*near-term decline*), mikä liittyy amerikkalaisten tapaan käyttää joukkoja taistelualueilla.

Kanadassa on arvovaltainen upseereiden ja lääkäreiden ryhmä kirjoittanut tutkimusideapaperin joukon taistelutehon lisäämisestä stressitekijöitä vähentämällä.¹⁴⁴ Kirjoittajat painottavat kiinteiden epävakaisuutta. Kiinteänä tiettyyn tehtävään lähtenyt joukko saattaa muutaman viikon kuluttua olla pelkkä raunio ilman kiinteyttä. Kirjoittajat pitävät tappioita yhtenä keskeisenä tekijänä kiinteiden sortumisessa.¹⁴⁵ Salo ja Siebold näkevät kiinteiden jatkuvana prosessina.¹⁴⁶

”The authors view military unit cohesion as an ongoing process of social integration among the members of a primary group, with its group leaders, and with the larger secondary groups of which the primary group is a part.”

Olennaista tässä on ehkä se, että joukon kiinteyttä ei mielletä kerran sementoiduksi olotilaksi, vaan huonommankin kiinteystason voidaan odottaa paranevan. Johtamisen kannalta on kuitenkin tärkeää seurata myös jo kiinteiksi todettujen ryhmien kiinteiden ilmenemismuotoja. Lienee lähinnä semantiikkaa erotella kiinteiden prosessia kiinteiden syklisestä ilmenemisestä.

Jonathan Shay¹⁴⁷ puolestaan huomauttaa siitä, että kiinteuteen liittyy monia vastavuoroisuuksia (*circularities*). Esimerkiksi kiinteys auttaa monimutkaisten sotilaan taitojen oppimisessa, mutta menestyminen näiden taitojen käyttämisessä lisää kiinteyttä.

Tutkimustuloksia on myös siitä, että kiinteässä joukossa kommunikaatio toimii paremmin.¹⁴⁸ Tässäkin on aivan ilmeisesti kysymys vastavuoroisuudesta: kiinteä joukko oppii kommunikoimaan tehokkaasti eikä viestinnän onnistumiseksi tarvitse turhaan tuhlaa voimavaroja. Tämä koskee sekä joukon instruktiivista ja operatiivista kommunikaatiota (käskyt), että joukon keskenään samanarvoisten jäsenten keskinäistä viestintää (horisontaalinen kommunikaatio). Kommunikaation tarpeen minimoiminen (tehokkaasti toimivat käsimerkit esimerkiksi) lisää muun toiminnan tehokkuutta.

¹⁴³ Ks. esim. Garbutt 2004.

¹⁴⁴ Eggenberger et al. 2007.

¹⁴⁵ Tanskalainen vuonna 2010 valmistunut Janus Metz Pedersenin ohjaama dokumenttielokuva *Armadillo* kuvaa tanskalaisten sotilaiden kokemuksia Afganistanissa. Elokuva kuvaa keskeisesti tappioiden vaikutusta joukkoon ja sen toimintaan sekä miesten välisiin suhteisiin. Elokuvan sanoma tukee em. kanadalaista tutkimustulosta.

¹⁴⁶ Salo ja Siebold 2005.

¹⁴⁷ Shay 2000.

¹⁴⁸ Hult 2002, 71.

Eri maissa näyttää olevan erilaisia painotuksia kommunikaation ja sen toimimisen tärkeyden painottamisessa. Kingin¹⁴⁹ mukaan brittiläisessä armeijan ja merijalkaväen koulutuksessa keskeisessä osassa ovat taisteluharjoitusten kommunikaatioharjoitukset jopa niin, että niistä muodostuvat keskeiset sosiaaliset rituaalit (*the key social rituals*) Britannian puolustusvoimissa. Tämän näkemyksen mukaan kiinteys perustuu tätä kautta syntyvälle toveruudelle.

Olenlaisin tekijä joukon kiinteyden rakentumisessa on kuitenkin joukon johtaminen (*leadership*). Tästä ei tutkimuskirjallisuuden perusteella ole epäilystä. Sotilasorganisaatiossa keskeisessä asemassa on joukon johtaja, joka nykyään (Suomen joukko- tuotantojärjestelmässä) on samalla ensisijainen kouluttaja, jonka tehtävänä on kouluttaa alokkaista tai tietyn peruskoulutuksen saaneista joukon jäsenistä yhtenäisesti toimiva yksikkö. Kanadalaiset Arni Ahronson ja Carolin Eberman näkevät tutkimuksessaan johtajuuden ja kiinteyden vaikutuksen suorituskykyyn kahdella tavalla. Johtajuus – ja heidän näkemyksensä mukaan nimenomaan transformationaalinen johtamiskäyttäytyminen – vaikuttaa suorituskykyä parantavasti ensinnäkin suoraan.¹⁵⁰ Toinen kausaalinen vaikutus kulkee kiinteyden kautta, eli parantuneen kiinteyden kautta myös suorituskyky paranee.

Ahronsonin ja Ebermanin näkemykseen liittyy tavallaan myös Griffith¹⁵¹. Hän korostaa myös sitä, että kiinteydellä on samantyyppinen vaikutus joukon taistelusuoritukseen kuin yleensä sosiaalisella tuella. Hänen mukaansa näin tulkittuna kiinteyden vaikutus on nähtävä epäsuorana tai välittävänä (*moderator*) ennemminkin kuin suorituskyvyn päätekijänä (*main effect*).

Tietyllä tavalla on määrittelykysymys, mitä kokonaisuuksia sotilasorganisaation toiminnassa sitten pidetään johtamisena, ja mikä on ”kiinteysteorian” mukaista vertikaalista kiinteyttä. Varusmiehiä koskevassa maanpuolustustahtotutkimuksessa nähtiin, että maanpuolustustahtoon liittyvien muuttujien pääkomponenttianalyyseissä tärkeimmäksi ulottuvuudeksi (eniten vaihtelua selittäväksi pääkomponentiksi) tuli lähimpien johtajien eli varusmiesjohtajien toimintaan liittyvien muuttujien komponentti.¹⁵² Tämä kuvaa sitä, kuinka tärkeä merkitys varusmiehen primääriryhmällä, ”perheellä”, on sotilasorganisaatiossa. Siihen liittyy olennaisena osana lähimpien johtajien toiminta. Suomalaisessa mallissa nämä lähimmät johtajat eli ryhmänjohtajat ja joukkueenjohtajat ovat aina varusmiehiä varusmiespalveluksen aikana ja reserviläisiä esimerkiksi kertausharjoituksessa.

Tässä yhteydessä on todettava myös se, että tutkimuskirjallisuudessa esitetään kiinteystutkimuksen valtavirrasta poikkeaviakin näkemyksiä. Yksi syy näiden näkemysten esiin nousemiselle on kenties nykyisessä sodan kuvan muutoksessa ja kaiken toiminnan aikajänteen lyhentymisessä. Tämän seurauksena taistelujoukkoihin muodostetaan nopeasti tehtäväkohtaisia yksiköitä (*instant unit*). Uzi Ben-Shalom¹⁵³ kollegoineen arvioi tutkimuksessaan tällaistenkin yksiköiden taistelukykyyn hyväksi. Toiminnan onnistumisen perusteena on joukossa esiintyvä *swift trust*, pikaluottamus. Johtopäätöksissään kirjoittajat päätyvät siihen, että koheesiota sinänsä voi esiintyä

¹⁴⁹ King 2006.

¹⁵⁰ Ahronson ja Eberman 2002, 28.

¹⁵¹ Griffith 2007.

¹⁵² Sinkko ym. 2008.

¹⁵³ Ben-Shalom ym. 2005.

pienryhmissä, joista yksikkö muodostuu, mutta yksikön taistelun onnistumisen edellytyksenä tarvitaan uudenlaista dynamiikkaa. Se synnyttää luottamuksen yksikön kaikkiin osiin vaikka taistelijat eivät edes tunne toisiaan. Yksiköllä on määrätty rajallinen toiminta-aika ja sen jälkeen se purkautuu. Tästä huolimatta tällainen ad hoc -yksikkö pystyy taistelemaan varustukseensa ja ominaisuuksiinsa nähden täydellä teholla.

Artikkelissaan Ben-Shalom ym. esittävät myös yhteenvedon kiinteystutkimuksen kritiikistä. Lähtökohtanaan heillä on näkemys siitä, että toisen maailmansodan jälkeen kiinteys on saanut niin keskeisen osan sotilassosiologisessa ja -psykologisessa tutkimuksessa, että helposti kiinteiden esiintymistä joukossa pidetään myös sen suorituskyvyn ilmentymänä. Kirjoittajien mukaan kriittisiä näkemyksiä alkoi tutkimuskirjallisuudessa esiintyä 1970-luvun lopulla. He viittaavat siihen, että teknisistä syistä ei ole ollut helppoa osoittaa, kuinka kiinteys itse asiassa vaikuttaa sotilaalliseen suorituskykyyn ja tehokkuuteen. He ottavat esille myös näkemyksen siitä, että varuskuntapalveluksessa syntyvä joukon kiinteys on sittenkin eri asia kuin taisteluolosuhteissa kehittyvä kiinteys.

Ben-Shalom ym. päättävät kritiikkinsä esittämällä näkemyksensä, että toisen maailmansodan jälkeisen kiinteystutkimuksen ympärille on kehittynyt ”romanttinen mytologia”. Se on johtanut siihen, että tutkijat eivät ole olleet tarpeeksi kriittisiä käyttämään menetelmiä kohtaan, tutkijat ovat tulkinneet tuloksiaan väärin ja jättäneet huomiotta muita tutkimustuloksia, joiden perusteella heidän tulostensa yleistettävyyys asetetaan kyseenalaiseksi.

Kiinteiden ja yleensäkin taisteleavan joukon henkisten tekijöiden (*human factor*) merkitys on nykyaikaisessa sodassa korostunut tapahtuneen sodan kuvan ja joukkojen käytön muutoksen seurauksena. Massa-armeijoiden rintama vastaan rintama -taisteluissa ratkaisivat muut tekijät, henkisten tekijöiden merkityksen kasvun katsotaan kuuluvan osana nykyiseen armeijoiden muutokseen kun taistelua käyvät pienemmät yksiköt. Muutoksesta puhutaan myös vallankumouksena (*Revolution in Military Affairs, RMA*).¹⁵⁴ Käytännön tasolla on kysymys armeijoiden muutoksesta (*Army Transformation*). Nämä termit ja toimintanäkemykset ja -tavat ovat peräisin Yhdysvalloista, mutta niitä on pyritty siirtämään liittolaismaihin ja osittain niitä on otettu käyttöön muuallakin.

2000-luvulla eli Afganistanin ja Irakin sotien aikakaudella keskustelua ja myös monikansallisia viittauksia on synnyttänyt Leonard Wongin kollegoineen tekemä tutkimus Irakissa toimivien amerikkalaisten joukkojen taistelumotivaatiosta.¹⁵⁵ Tutkimus tehtiin haastatteleamalla amerikkalaisia sotilaita Iraqi Freedom -kampanjan aikana maaliskuusta toukokuun alkuun 2003. He tutkivat myös irakilaisia sotavankeja, mutta tämä puoli tutkimuksesta ohitetaan tässä. Raportin keskeinen tulos on se, että sotilaat jatkavat taistelemista toistensa vuoksi, eli affektiivinen koheesio olisi keskeinen tekijä taistelumotivaatiossa. Kirjoittajien mukaan tämän päivän sotilaat ovat myös riittävän tietäviä (*sophisticated*) tajutakseen sodan moraalisen puolen. Tämä on tulosta 30-vuotisesta kehityksestä, joka on johtanut amerikkalaisen armeijan todelliseen professionaalisuuteen. Tutkimukseen kuuluvassa katsauksessa kirjoittajat referoivat kiin-

¹⁵⁴ Ks. esim. Raitasalo 2005.

¹⁵⁵ Wong ym. 2003.

teystutkimuksen klassikoita, joiden mukaan joukon kiinteys on yksi taistelutehokkuuden keskeisiä osatekijöitä.¹⁵⁶

Wongin ja kollegoiden tutkimus sai tietenkin kritiikkiä. MacCoun kirjoitti kahden tutkijakollegansa kanssa, että tutkimuksen kausaalinen päättely ei täyttänyt tieteellisen tutkimuksen standardeja.¹⁵⁷ Heidän mukaansa Wong ja kollegat jättivät kokonaan huomiotta erottelun sosiaalisen kiinteyden (*social cohesion*) ja tehtäväkiinteyden (*task cohesion*) välillä ja unohtavat näin ison joukon viimeaikaisten tutkimusten tuloksia. MacCounin ja kollegoiden väittämän mukaan sotilaat kyllä täysin rehellisesti ja aidosti ilmaisevat sosiaalisen kiinteyden piirteitä ja olemassa oloa. Käytännössä sosiaalinen kiinteys kuitenkin murtuu kotiuttamisen yhteydessä, ja yhteydenpito vanhoihin taistelutovereihin katkeaa. Moskosiin vedoten tutkijat väittävät, että sosiaalisella kiinteydellä on taistelutilanteessa lähinnä itsekkäitä motiiveja, jotka liittyvät turvallisuuteen taistelun hetkellä. Näin väite sosiaalisesta kiinteydestä taistelutehoa lisäävänä tekijänä on väärä.

Wongin oli tietenkin vastattava tähän kritiikkiin.¹⁵⁸ Hänen mukaansa kriitikot osuvat kauaksi maalista. Wongin mukaan hänen tutkimuksensa tarkoitus ei ollutkaan osoittaa sosiaalisen kiinteyden ja taistelutehokkuuden välistä kausaalista suhdetta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata sitä, miksi väsyneet, kylmissään olevat mutaiset sotilaat pelon maku suussa etenevät kranaattitulituksesta ja määrätietoisen vihollisen konekivääreistä huolimatta. Wongin mukaan kysymys on taistelumotivaatiosta. Joka tapauksessa tämä keskustelu on huomattu laajasti alan tutkijoiden keskuudessa ja artikkeleihin viitataan ahkerasti.

Näiden artikkeleiden pohjalta väitteet ja vastaväitteet eivät ehkä pysty kumoamaan toisiaan. Kysymys saattaa olla sittenkin tutkijoiden näkemys- ja koulukuntaeroista. Kieltämättä Wongin ja kollegoiden tutkimusraportti vaikuttaa hieman ”sodan huumassa” kirjoitetulta. Raportin kirjoittajista Thomas A. Kolditz selitti annettua tutkimustehtävää myös siltä kannalta, että sille oli annettu tietty aikaraja.¹⁵⁹ Raporttia tehtäessä ei ehkä myöskään osattu varautua siihen, että amerikkalaisten sotilaiden motivaatio- ja koheesio-ongelmat saivat toisenlaista sisältöä sodan muututtua nopeasti edenneestä hyökkäyssodasta miehitystilanteeksi tienvarsiräjähteineen. Sodan pitkeytymisen myötä alkoi syntyä turhautumista ja väärinkäytöksiä, perusteettomia hyökkäyksiä siviileitä vastaan.

Irakista raportoitiin myös ”riippumattomia” tutkimustuloksia. Stars and Stripes -sanomalehden teettämässä 1 900:n sotilaan tutkimuksessa 49 prosenttia vastaajista sanoi yksikkönsä moraalin olevan huonon. Tutkimuksesta kertoi Christian Science Monitor -sanomalehti.¹⁶⁰ Sama osuus sotilaista oli myös heitä, jotka kertoivat, etteivät aio uusia palvelussopimustaan.

¹⁵⁶ Eräässä netissä julkaistussa artikkelissa yksi kirjoittajista, Tom Kolditz, kertoo, että heidän tutkimuksensa mallina oli Nora Stewartin tutkimus (1991).

¹⁵⁷ MacCoun ym. 2006.

¹⁵⁸ Wong 2006.

¹⁵⁹ Kolditz 2006.

¹⁶⁰ Christian Science Monitor 2003.

Brittiläinen perinne näyttää ottavan joukon kiinteyteen hieman toisenlaisen näkökulman¹⁶¹, joka näyttääkin toimineen Irakin sodassa sikäli paremmin, että väärinkäytöksiä esiintyi vähemmän. Joukon oikeanlainen kiinteyden nähdään myös sisäisen kurin edellytyksenä. Kiinteän joukon sisäinen harkinta rajoittaa tyhmyyksien tekemistä. Samansuuntaisen näkemyksen esittävät myös kanadalaiset Jeffrey Pfeifer ja Katherine M.B. Owens.¹⁶² Heidän mukaansa kiinteyden saattaa olla keskeinen välittävä tekijä joukon eettisen ilmapiirin syntymisessä.

Kiinteytystutkimuskin elää sotilasmaailman muutoksien mukana ainakin sikäli, että uutena tutkimustyyppinä ovat tulleet monikansallisiin joukkoihin kohdistetut tutkimukset nykypäivän tyypillisissä rauhanturva- tai rauhaanpakottamisoperaatioissa. Heiko Biehl¹⁶³ raportoi esimerkiksi tutkimuksesta, jossa on tutkittu neljän maan joukkoja Althea-operaatioissa Bosniassa. Tutkimuksessa kysytään muun muassa, onko kiinteyden eri kansallisuuksista tulevien joukkojen sotilaiden kesken mahdollista. Kiinteyden nähdään yhdeksi edellytykseksi sille, että joukot pystyvät keskinäiseen yhteistoimintaan tiukassa tilanteessa, jossa taistelijan henki on uhattuna. Tutkimuksen mukaan monikansallisessakin joukossa on mahdollisuudet sekä horisontaalisen että vertikaalisen kiinteyden syntymiselle, mutta kokonaisuutena tilanne on kuitenkin monimutkainen. Siihen vaikuttavat sekä johtamiseen että kommunikaatioon liittyvät seikat samoin kuin yhden kansallisuuden joukossakin. Myös pikaluottamuksen (*swift trust*) kehittyminen on mahdollista monikansallisessakin joukossa.

Nyt käsillä olevan tutkimuksen kannalta ulkomaisten erilaiseen käsitteistöön perustuvien tutkimusten tulosten tulkinta kiinteyden ja taisteluottamuksen sekä maanpuolustustahdon välisestä suhteesta ei voi olla yksioikoinen. Tulkinta voi lähteä kuitenkin siitä, että yleensä kiinteyttä arvioidaan joukon suorituskykyyn vaikuttavana ja sitä lisäävänä tekijänä. Erityisesti taisteluluottamus on joukon suorituskyvyn osatekijä, ja maanpuolustustahdo myös sekä suoraan että epäsuoraan. Kiinteytystutkimuksessa tarvitaan kotimainen sovellus myös siitä syystä, että ulkomaisissa tutkimuksissa maanpuolustustahdon käsitettä ei tunneta.

3.2 Joukon kiinteyden käänteisistä puolista

Sosiaalipsykologisessa peruskirjallisuudessa käsitellään joukon kiinteyden negatiivisena puolena *groupthink* -ilmiötä, joka voitaisiin kääntää vaikkapa ”ryhmämieleksi”. Termin on töissään tehnyt laajemmin tunnetuksi sosiaalipsykologi Irving Janis¹⁶⁴. Alkuperäisessä muodossaan se kuvaa tilannetta, jossa joukon jäsen tekee tekoja, joita ei yksin yksilönä tekisi, mutta joiden ajattelee olevan joukon muiden jäsenten toiveiden ja joukon tavoitteiden mukaisia. Tähän liittyy ryhmäprosesseja, joissa ryhmän ”päätöksiin” kriittisesti suhtautuvat katsotaan epälojaaleiksi, ja usein he taipuvat hiljaisiksi, ja hiljaisuus tulkitaan myöntymisen merkiksi.

¹⁶¹ Ks. esim. http://www.army.mod.uk/atr/atr_winchester/training/the_training.htm. Viitattu 4.8.2011.

¹⁶² Pfeifer ja Owens 2002, 19.

¹⁶³ Biehl 2008.

¹⁶⁴ Janis 1972. Ks. myös Janis 1982.

Sotilasorganisaatioissa tällä tarkoitetaan sitä, että joukon sisäinen koheesio, itsetunto ja arvostus kasvavat niin suureksi, että joukko alkaa erottautua muusta omasta organisaatiostaan. Jäsenet alkavat hyljeksiä joukon ulkopuolisia, katsovat itsensä muita paremmiksi. Äärimmäisyytenä tällainen joukko jopa kieltäytyy ottamasta vastaan käskyjä varsinaiselta esimieheltään, tai tulkitsee saadun käskyn ja tehtävän omien sisäisten normiensä ja näkemystensä mukaan.

Tällainen käyttäytyminen voi johtaa väärin päätöksiin taistelussa (esimerkiksi Tarnak Farm friendly fire -tapaus kun amerikkalainen hävittäjälentäjä tulitti liittolaisia¹⁶⁵) tai suoranaisiin väärinkäytöksiin taistelutilanteessa¹⁶⁶. Tienvarsiräjähteen kohteeksi joutunut ryhmä alkaa tulittaa ja tappaa paikalla olevia syyttömiä siviileitä tai kosta siviileille ja heidän perheenjäsenilleen epäillyn yhteistoiminnan ”vihollisten” kanssa. Tällaiseen käyttäytymiseen liittyy myös virallisen säännösten mukaisen kurin höltymistä, alkoholinkäyttöä ja niin edelleen. Joukon ylempi johto saattaa myös katsoa tällaista käyttäytymistä läpi sormiensa, koska näin käyttäytyvää joukkoa saatetaan pitää tehokkaana tai sen tuloksia hyvinä. Johto joutuu puuttumaan tilanteeseen vasta, kun ärsyke siihen tulee oman organisaation ulkopuolelta.

Janisin mallin mukaiset esimerkit groupthink-ilmistä ovat organisaatioista, jotka tekevät jonkin katastrofaalisen päätöksen, päätöksen jonka seurauksena on katastrofi. Yksi esimerkki on viallisen sukkulan lähettäminen avaruuteen – Challenger vuonna 1986 – ja sen johtaminen sukkulan tuhoutumiseen. Toinen esimerkki on Sikojen lahden taistelu Kuuban kriisin aikana. Huonosti varustellut ja koulutetut kuubalaisista pakolaisista muodostetut joukot lähetettiin huonosti suunniteltuun operaatioon ilman kunnollista tukea, esimerkiksi ilmatukea.¹⁶⁷ Tavoitteena oli saada aikaan kapina Fidel Castron kukistamiseksi.

Isoissakin hallinnon organisaatioissa päätösten syntymiseen ja niiden sisältöön saattaa lopulta vaikuttaa vain pieni ryhmä (presidentin neuvonantajat), mutta selkeästi lähemmäs yksilötasoa tullaan mallissa, josta käytetään nimitystä lusiferiefekti (*lucifer effect*). Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa normaalisti ”hyvät” ihmiset saadaan tekemään eettisesti perustelemattomia tekoja, joita he eivät normaaliolosuhteissa ja tavallisessa toimintaympäristössään tekisi. Tämän mallin mukaan kysymys ei välttämättä tarvitse olla kiinteästä tiimistä tai vastaavasta ryhmästä, vaan riittää se, että henkilö on jäsenenä organisaatioissa, jossa toimintakulttuuri on alun alkaen kehittymätön tai se vähitellen rapautuu, ainakin epävirallisella tasolla luovutaan aikaisemmista toimintaa ohjaavista normeista, ja ajaututaan vääristyneeseen normitilanteeseen. Tämän ajattelun keskeinen kehittäjä on Philip Zimbardo, ja hänen esimerkkinään ovat Abu Ghraibin vankilan väärinkäytökset¹⁶⁸. Alkuperäinen tutkimus mallin taustalla on

¹⁶⁵ Ks. Friscolanti 2005. Myös muita vastaavia tapauksia on Afganistanissa sattunut, elokuussa 2007 kaatui kolme brittiläistä sotilasta.

¹⁶⁶ Tutkimuskirjallisuudessa kuvataan muun muassa amerikkalaisten sotilaiden tekemiä väärinkäytöksiä eri sodissa. Ks. esim. Sando 2004, jonka mukaan näin on tapahtunut intiaanisodista Vietnamin sotaan saakka. Erityisesti hän mainitsee tapahtumat Mai Lain kylässä Vietnamin sodan aikaan.

¹⁶⁷ Tässä voisi huomauttaa siitä, että Janis ottaa amerikkalaisen ”älykkötiedemiehen” tapaan esimerkkejä tilanteista, joilla arvostellaan voimakkaasti kulloinkin vallassa olevaa hallintoa. Esimerkit ovat tieteelliseltä kannalta huonosti valittuja, enemmänkin päivänpoliittisia.

¹⁶⁸ Irakin sodan aikana vuonna 2003 amerikkalaiset sotilaat ja tiedusteluviranomaiset syyllistyivät kidutukseen ja muihin ihmisarvoa loukkaaviin tekoihin kuulustellessaan ja pitäessään vangittuina irakilaisia sotilaita. Yksittäiset sotilaat kuvasivat tapahtumia ”muistoiksi” ja kuvat tulivat julkisuuteen.

Zimbardon kokeellinen tutkimus keinotekoisesta vankilasta vuodelta 1971¹⁶⁹. Siinä valittiin satunnaistetusti vapaaehtoisten joukosta sekä vangit että vanginvartijat. Osoittautui, että vanginvartijat alkoivat nopeasti kehittää erilaisia tapoja alistaa ja kiusata vankeja niin, että kaksiviikkoiseksi suunniteltu koe oli keskeytettävä kuuden päivän jälkeen.

Äärimmäinen ilmiö sotilaan kielteisessä käyttäytymisessä on tarkoituksellinen omien tappaminen (*calculated fractricide, fragging*), joka usein kohdistuu esimieheen tai esimies-asemassa olevaan henkilöön. Stevensonin¹⁷⁰ mukaan luottamus, kiinteytys ja johtajuus ovat keskeisiä tekijöitä kaikissa tavoissa vähentää itse aiheutettujen omien tappioiden määrää.

3.3 Joukon suorituskyky kiinteystutkimuksen näkökulmasta

Edellä viitattiin jo näkemykseen siitä, että kiinteyttä tulisi tutkia mahdollisimman realistisissa olosuhteissa, jotka ovat lähinnä joukon äärimmäistä tehtävää, taistelua. Näin katsotaan saatavan paras kuva joukon valmiudesta taisteluun ja sen suoriutumiseen käsketyissä tehtävissä. Eri tutkijat ovat kuitenkin määritelleet hyvin vaihtelevasti sen, mikä heidän tutkimuksessaan on riippuvan muuttujan eli suorituskyvyn (*performance*) asemassa. Sillä tarkoitetaan yhtäältä joukon tehokkuutta taistelussa, mutta myös joukon kykyä oppia asioita koulutuksessa tai joukon suoriutumista tavallisessa kasarmipalveluksessa. Sieboldin ja Kellyn tutkimuksessa¹⁷¹ suorituskykytekijöitä mittauksessa oli kahdeksan: suorituskyky harjoituskentällä, suorituskyky kasarmilla, stressin sietokyky, joukkueen kiinteytys, taisteluvalmius tutkimushetkellä, sopeutumiskyky muuttuvissa tilanteissa sekä moraali.

Kanadalaisten Ahronsonin ja Ebermanin esittämässä mallissa¹⁷² esitetään huomionarvoinen käsitys siitä, että kiinteytys ei suinkaan itsenäisesti vaikuta suorituskykyyn, vaan kiinteyden vaikutus on tavallaan alisteinen johtamisesta lähtevälle kausaaliselle vaikutukselle. Usein asia nähdäänkin juuri näin, hyvä johtajuus rakentaa yksikön kiinteyttä ja pitää sitä yllä.

Tässä yhteydessä on todettava, että tutkijoiden koulukunta- ja näkemyserot voivat kyllä hankaloittaa eri tutkijoiden tulosten ja heidän esittämiensä mallien rinnastamista. Usein tehdään juuri niin kuin Ahronson ja Eberman ovat tehneet, eli erotetaan johtajuustekijät kiinteystekijöistä joukon suorituskyvyn tarkasteluissa. Tällöin itse asiassa saatetaan implisiittisesti rajata kiinteytys käsittämään vain horisontaalista kiinteyttä. Laajemmassa määrittelyssä johtamistekijät katsotaan kuuluviksi vertikaalisen kiinteyden käsitteen piiriin. Tätä lähestymistapaa voisi pitää vaikkapa Siebold–Kelly -mallina.

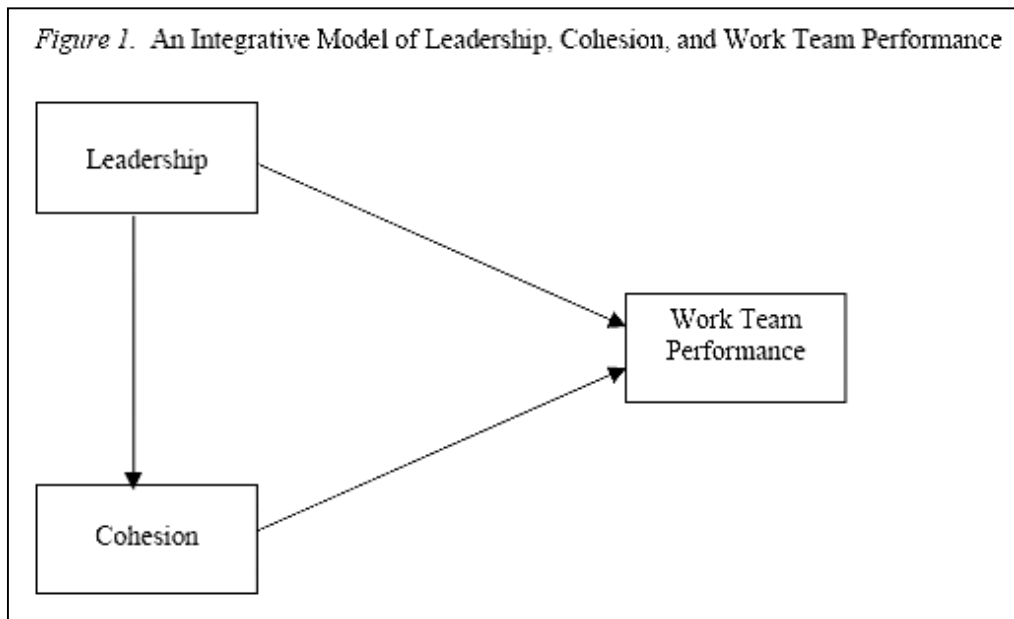
Myöhemmin tässä luvussa tarkastelen vielä kommunikaation asemaa kausaalisesti suorituskykyyn vaikuttavana tekijänä, ja itse asiassa kommunikaatio voidaan nähdä myös yhtenä tekijänä vaikutusketjussa.

¹⁶⁹ Zimbardo 2007.

¹⁷⁰ Stevenson 2006, 31.

¹⁷¹ Siebold ja Kelly 1988, 20.

¹⁷² Ahronson ja Eberman 2002, 28.

Kuvio 6. Ahronsonin ja Ebermanin johtamisen, kiinteyden ja suorituskyyvyn malli.

Kirjoittaessaan suorituskyyvystä Ahronson ja Eberman kuvaavat sitä myös termillä operatiivinen taisteluvallmius (*operative combat readiness*). Sama ajattelumalli on myös omien puolustusvoimiemme omaksuman joukkotuotantomallin perustana. Tällaisesta ajattelusta ei liene erimielisyyttä, ja näin voidaan todeta, että muut suorituskyyvyn osatekijät ja tutkimuksissa mitatut tekijät, esimerkiksi joukon kyyky ottaa vastaan koulutusta, ovat sille alisteisia.

Kenttäohjesäännön mukaan joukkotuotantojärjestelmään kuuluu myös joukkojen suorituskyyvyn mittaaminen.¹⁷³ Kenttäohjesääntö ei kuitenkaan laajemmin määrittele, mitä suorituskyyky tässä kohdin merkitsee. Yhtenä hyvänä esimerkkinä nykyaikaisesta mittausmenetelmästä on vuonna 2007 valmistunut Maasotakoulun toteuttama komppanian taistelussa menestymisen tekijöiden tutkimus, johon liittyvän kiinteyden mittauksen tuloksia käsittelee seuraavassa luvussa.

3.4 Kiinteyden tutkimusmenetelmistä – kyselymittaus ja sosiometrinen mitaus

3.4.1 Kiinteyden survey-tutkimusmenetelmät

Nykyaikaisen kiinteydetutkimuksen katsotaan alkaneen toisen maailmansodan tuotteenä. Amerikkalaisia komentajia ja tutkijoita kiinnosti vihollisarmeijoiden ja erityisesti saksalaisten taistelutahto ja siihen vaikuttaneet tekijät. Tuloksena oli joukko sotilaallisen kiinteydetutkimuksen klassikoita, jotka ilmestyivät sodanjälkeisinä vuosina.¹⁷⁴ Tutkimuksen perustuivat satojen tuhansien yksittäisten taistelijoiden antamiin survey-menetelmin kerättyihin vastauksiin.

¹⁷³ Kenttäohjesääntö 2007, 62.

¹⁷⁴ Ks. Harinen 1992.

Wm. Darryl Henderson¹⁷⁵ kuvaa amerikkalaisen kiinteystutkimuksen seuraavaa etappivaihetta, Vietnamin sotaa ja sen jälkeistä aikaa. Teoksen julkaisemisen taustalla on ilmeisesti Yhdysvaltojen asevoimien turhautuminen Vietnamin sodan tuloksiin. Hendersonin mukaan sotatoimien suunnittelussa kyllä otettiin selkeän kvantitatiivisesti huomioon strategia, aseet ja materiaali, teknologia ja sotilaiden määrä, mutta harvemmin inhimillinen tekijä, *human element*.

Henderson kirjoittaa, että todisteet kiinteydestä pitää etsiä sieltä missä ne esiintyvät – yksiköiden pienimmistä osista, joissa ihmisten väliset suhteet ovat face-to-face -suhteita. Henderson vertailee Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton, Pohjois-Vietnamin ja Israelin armeijoita haastattelututkimusten pohjalta.

Henderson julkaisi kirjansa vuonna 1985, ja saman vuosikymmenen lopulta on peräisin Sieboldin ja Kellyn tutkimus, johon tälläkin hetkellä käytössä olevat kiinteyden mittarit perustuvat. Keskeinen tiivistetty mittaristo on PCI (*Platoon Cohesion Index*). Tämän mittariston taustaa ja käyttöä Suomessa selvitän seuraavassa luvussa.

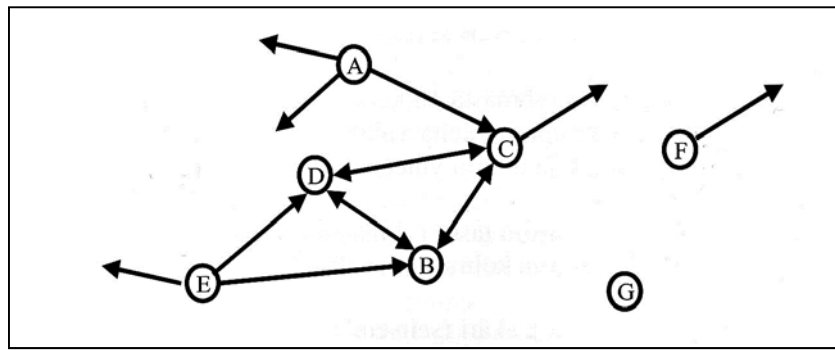
3.4.2 Sosiometrinen tutkimusmenetelmä

Sosiometrisen tutkimusmenetelmän kehittäjänä mainitaan useimmiten Jacob Moreno.¹⁷⁶ Hän oli Wienissä syntynyt psykoterapeutti, joka 1920-luvulla muutti Yhdysvaltoihin ja julkaisi tärkeän tutkimuksensa 1934. Hän nimitti sosiometriikaksi tutkimus- ja kuvausmenetelmän, joka kuvasi ryhmän sisäisiä suhteita graafisesti. Työn tavoitteena ei ollut kehittää sosiologian tutkimusmenetelmiä, vaan Morenon työ liittyi psykoterapiaan ja tavoitteeseen käyttää ryhmien sisäisiä rakenteita hyödyksi yksilöiden terapiassa. Morenon näkemyksen mukaan yksilön asema ryhmässä vaikutti yksilöön itseensä. Morenon psykoterapian kohteena olivat naisvangit.

Osittain Morenosta riippumatta ja osittain hänen työhönsä pohjautuen kehittyi sosiaalisten verkkojen teoria ja niiden analyysi. Moreno piti omaa tutkimustapaansa kvantitatiivisena, sosiaalisten verkkojen analyysi (*Social Network Analysis, SNA*) on selvästi kvantitatiivinen lähestymistapa. Joidenkin kirjoittajien mukaan sitä pidetään matemaattisena sosiologiana. Menetelmän kvantitatiivisuus perustuu sosiaalisia suhteita kuvaaviin matriiseihin, joita käsitellään tietokoneohjelmin ja tuloksena osaltaan ovat suhteita kuvaavat sosiogrammat. Analyysi tuottaa myös erilaisia tunnuslukuja, jotka kuvaavat yksilöiden samanlaisuutta tai erilaisuutta verkoissa samoin kuin verkkojen ominaisuuksia, muun muassa eristyneiden osien eli klikkien osuutta niissä.

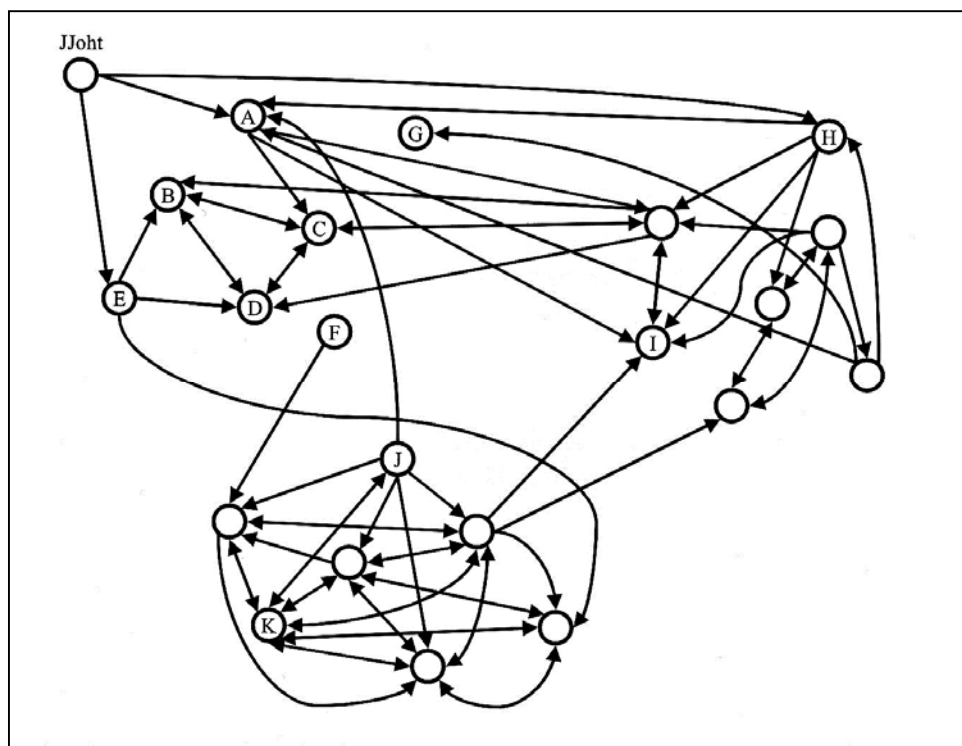
¹⁷⁵ Henderson 1985.

¹⁷⁶ Remer 2007.

Kuvio 7. Esimerkki sosiogrammasta, ryhmän kaverivalinnat.¹⁷⁷

Kuvio 8 esimerkkinä kuvaa sosiometrisen mittauksen perusteella piirrettyjä kaverivalintoja sosiogrammana. Kuvassa esiintyy yhdensuuntaisia valintoja (yksikärkiset nuolet) ja kahdensuuntaisia valintoja (kaksikärkiset nuolet). Kuvasta nähdään kolmen miehen klikki, jossa kaikki ovat valinneet kahdensuuntaisesti toisensa. Verkkoanalyysissä ryhmän tai joukon klikkiytymisen aste voidaan esittää myös tunnuslukuina. Sosiogramma kuvaa havainnollisesti myös joidenkin henkilöiden jäämisen suhdeverkon ulkopuolelle ja heidän suuntautumisensa ryhmän ulkopuolelle. Tässä tapauksessa kaverivalintoja suuntautuu joukkueen sisällä muiden ryhmien jäseniin.

Kuvio 8. Esimerkki sosiogrammasta, joukkueen kaverivalinnat.¹⁷⁸

Kuviosta 8 nähdään, että tutkittavien henkilöiden määrän kasvaessa sosiogrammasta tulee laajempi ja monimutkaisempi. Tässä esimerkkitapauksessa tutkijan tulkinta sosiogrammasta on, että joukkueen ryhmät ovat varsin kiinteitä ja kiinteys ei ulotu ryhmien ulkopuolelle.

¹⁷⁷ Hult 2002, 47.

¹⁷⁸ Hult 2002, 46.

Laskennallisesti sosiometrisen mittauksen perusteella saadaan ryhmälle kiinteysindeksi siten, että jaetaan kaikkien havaittujen kaksipuolisten valintojen määrä kaksipuolisten valintojen teoreettisella maksimimäärällä. Samaa laskutapaa voidaan käyttää sekä kaverivalintojen indeksin laskemisessa (affektiivinen indeksi) tai taisteluparin tai vastaavan valintojen indeksin laskemisessa (instrumentaalisen kiinteyden indeksi).

Sosiometrisiä tutkimuksia on tehty paljon kasvatustieteen piirissä esimerkiksi koulu- luokista. Työyhteisöjen tutkimuksissa tyypillistä on selvittää muun muassa kenet henkilö haluaisi mukaan uuteen projektiin tai työryhmään, tai keneltä hän mieluiten kysyisi neuvoa työtehtävään liittyvässä ongelmassa. Keskeistä jo Morenon ajattelussa oli selvittää ryhmän ”salainen rakenne”, eli nykysosiologian termein ryhmän epävirallinen organisaatio.

3.4.3 Sosiometristen mittauksen yhteyksistä kiinteysmittauksiin

Kiinteystutkimuksessa kyselymittaus validoituine kysymyssarjoineen ja sosiometrinen mittaus ovat tavallaan saman kolikon kaksi puolta. Jompaakumpaa käyttämällä on mahdollista saada samanlaiset tai ainakin samalla tavalla tulkittavat tutkimustulokset. Parhaimmillaan kummallakin menetelmällä saadut tulokset täydentävät toisiaan, ja tästä syystä molempia menetelmiä käytetään samassa tutkimuksessa. Näin on menetelty esimerkiksi Komppanian menestystekijät hyökkäyksessä -tutkimuksen kiinteysmittauksissa, joiden tuloksia ei vielä ole julkaistu.

Mikael Salo on vastaavalla tavalla käyttänyt samassa tutkimuksessa¹⁷⁹ sekä kiinteyden lomakemittausta että sosiometristä mittausta. Salo vertaili aineistossaan sosiometrisessä mittauksessa korkean statuksen ja matalan statuksen saaneita yksilöitä. Matalan statuksen yksilöt arvioivat lomakemittauksessa ryhmänsä kiinteyden merkittäväksi heikommaksi. Ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Myös ryhmätasolla kyselylomakkeella mitatut läheis- ja johtajakiinteydet olivat ,300 -tasolla yhteydessä sosiometrisen mittauksen ryhmän sisäisiin valintoihin.

Kiinteyden survey-mittaamista sekä sosiometristä mittausta samassa tutkimuksessa on soveltanut myös Saaristo.¹⁸⁰ Hänen tutkimuksensa kohdistui IT-jaoksen vertikaaliseen kiinteeseen. Survey-osassa oli kiinteyttä mittaavat kysymykset laadittu erikseen tykkimiehille, ryhmänjohtajille ja jaosjohtajille. Sosiometrisessä mittauksessa selvitettiin kaverivalinnat (Keitä ovat parhaat ystäväsi), sekä taistelutilanteen jaosjohtaja- ja ryhmänjohtajavalinnat.

Tutkimuksen selitettävänä muuttujana olivat jaosten ilma-ammuntojen tulokset. Tutkimus ja ammunnat toteutettiin IT-ampumaleirillä. Tutkija ei raportoi survey- ja sosiometristen mittauksen tulosten keskinäistä riippuvuutta suoraan, vaan tulosten esittämistavaksi oli valittu jaosten luokittelu järjestykseen eri mittauksen tulosten mukaan. Tutkimusmenetelmien kannalta tässä tutkimuksessa kaksi menetelmää tukevat selvästi toisiaan.

¹⁷⁹ Salo 2006, ks. myös Salo 2006b.

¹⁸⁰ Saaristo 2002.

3.5 Tutkimus suomalaisesta KFOR-pataljoonasta

Lahdenperä ja Harinen ovat raportoineet tutkimuksen KFOR-joukkojen suomalaisen pataljoonan reserviläisistä. Tutkimuksessa¹⁸¹ selvitettiin kyselyllä KFOR-joukkojen suomalaisen pataljoonan reserviläisten näkemystä koulutuksellisesta valmiudesta. Tässä tutkimuksen referoinnissa keskitytään lähinnä kiinteeseen vaikuttaviin tekijöihin ja johtamiseen. Tutkimuksessa kartoitettiin laajasti kaikkia rauhanturvatehtävissä tarvittavia valmiuksia.

Tutkimuksen varsinaisena kohdejoukkona oli vuonna 1999 päätetyn suomalaisen KFOR-pataljoonan reserviläishenkilöstö. Lisäksi tutkittiin myös kantahenkilökunnan näkemyksiä operaatiosta ja siinä toimivista reserviläisistä. Suunnitelman mukaan koko kontingentin vahvuus oli 800 henkilöä, josta pataljoonan osuudeksi muodostui 760 henkilöä. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen seikka oli se, että operaatiota aloitettaessa puolet pataljoonan henkilöstöstä oli kansainvälisestä valmiusjoukosta ja puolet oli YK-reserviläisiä, tällä tavalla kuvattuna joukko oli siis heterogeeninen. Tutkimuksen tiedonkeruun ajankohtana pataljoona oli ollut operatiivisessa tehtävässään noin neljä ja puoli kuukautta.

Kyselytutkimus tehtiin tammikuun lopulla vuonna 2000 ja se kohdistui 469 reserviläiseen. Määrä oli noin 66 prosenttia reserviläisten kokonaismäärästä. Kantahenkilökuntaan kuuluvia vastaajia oli 39. Lisäksi kyselyä täydentävä haastattelu tehtiin 98 reserviläiselle ja 17 kantahenkilökuntaan kuuluvalla. Kantahenkilökuntaan kuuluville vastaajille oli oma kysymyssarjansa. Tutkimuksen toteutti viisihenkinen tutkijaryhmä.

Tutkimuksen pääkysymys oli, mitä puutteita kansainvälisessä valmiusjoukkokoulutuksessa on ottaen huomioon sille asetetut kriisinhallintälähtöiset vaatimukset ja suomalaisen KFOR-pataljoonan kokemukset. Tutkimuksessa selvitettiin laajasti reserviläisten käsityksiä kriisinhallintaoperaatioon liittyvistä perustaidoista. Näitä asioista ei kuitenkaan referoida tässä yhteydessä.

3.5.1 Kiinteys

Kiinteyttä mitattiin joukon reserviläisille kohdistetussa kyselyssä kolmella väittämätyyppisellä kysymyksellä:

- Jos saisin vapaasi päättää, olisin mieluummin jossain muussa ryhmässä/joukkueessa.
- Kun palaan Suomeen, tapaisin mielelläni ryhmäni miehiä vapaa-aikanani.
- Ryhmässäni miehet auttavat toisiaan jos tarvitaan.

Raportin mukaan kiinteydelle oli olemassa ennakoedellytyksiä. Kaikki valmiusjoukkokoulutuksen saaneet miehet olivat palvelleet Porin Prikaatissa ja ainakin osa tunsikin toisensa ennakolta. Heillä oli yhteinen varusmieskoulutustausta ja he olivat suunnilleen samanikäisiä. Valmiusjoukkokoulutus oli toteutettu joukkotuotantomenetelmällä. Majoitusolosuhteet muodostivat mahdollisuuksia kiinteiden kehittymiseen sekä ryhmä/joukkuetasolla mutta myös yli joukkuerajojen. Paikalliset olosuhteet olivat sellaiset, että reserviläisten vapaa-aika jouduttiin viettämään lähinnä tukikohdissa.

¹⁸¹ Lahdenperä ja Harinen 2000.

Tehtävät suoritettiin pienryhmissä ajoneuvopartioissa, jalkapartioissa ja tarkastusasemilla.

Tutkijoiden mukaan olosuhteet sisälsivät myös vaaratekijöitä miinoista, ammuskelusta ja väkijoukon aggressiivisuudesta alkaen. Tutkimusajankohtana katsottiin jo, että pataljoona oli siihen saakka onnistunut hyvin tehtävässään alkuvaikeuksista huolimatta. Raportin mukaan yhteiset kokemukset, yhdessä koetut koettelemukset ja yhdessä koetut onnistumiset ovat myös joukon kiinteyttä lisääviä tekijöitä. Raportissa todetaan myös, että kiinteyttä hajottava tekijä oli joukon jakautuminen valmiusjoukkokoulutettuihin ja YK-reserviläisiin. Eri komppanioissa miehiä oli taustansa mukaan vaihtelevia määriä.

Raportin mukaan kiinteyttä koskevista tuloksista saa sen yleiskuvan, että tilanne oli tutkimushetkellä melko hyvä, mutta joukon kiinteydessä oli ollut operaation alussa Kosovoon saavuttaessa luultavasti joitain puutteita. Tarkkaan tätä ei voitu kuitenkaan jälkikäteen selvittää. Tämä viittaa siihen tutkimuskirjallisuudessa esitettyyn ilmiöön, että joukon kiinteys ei suinkaan ole stabiili ilmiö, vaan ajan suhteen muuttuva. Positiivisessa tapauksessa kiinteys kuitenkin paranee.

Tutkitussa pataljoonassa havaittiin osittain negatiivisia tuloksia lähinnä yhdessä komppaniassa, jossa YK-reserviläisten osuus oli suurempi kuin muissa komppanioissa. Haastattelujen perusteella tutkijat päättelivät, että operaation alussa oli puutteita myös esimies-alaisuuksissa eli vertikaalisessa kiinteydessä. Operaatiota edeltänyt koulutus toteutettiin joukkokokonaisuuksina, mikä kuitenkin ei täysin toiminut. Tutkijat mainitsevat esimerkkinä ryhmänjohtajan, joka oli nähnyt ryhmänsä miehet ensimmäisen kerran Kosovossa operaation toisena päivänä. Hän oli saanut vasta kolme päivää ennen lähtöä Kosovoon tietää oman ryhmänsä ja tehtävänsä.

Tutkijoiden mukaan olennaista kiinteyttä koskevissa havainnoissa on kuitenkin se, ettei joukkotuotanto tai kansainvälisen valmiusjoukon kertausharjoituksissa muodostuvan joukon sitouttaminen yhteen ollut toiminut järjestelmänä. Uuden operaation alkaessa Suomi ”heittää tuleen” ainakin osittain toisiaan tuntemattoman ja sisäisesti organisoitumattoman joukon, joka selviää – tai joutuu vaikeuksiin. Tutkijat huomauttavat, että tämä ei vastaa tavoitetta ja saattaa olla vaarallistakin.

Tutkijoiden huomiota voidaan pitää oikeaan osuvana, sillä vaikka tutkittujen suomalaisten Kosovo-palvelus olikin onnistunutta, on olemassa esimerkkejä päinvastaisesta. Tässä luvussa olen jo edellä kuvattu kanadalaisen rykmentin epäonnistumista tehtävässään Somaliassa. Yksi keskeisiä tekijöitä Kanadan hallituksen teettämän erittäin laajan ja perusteellisen selvityksen mukaan oli se, että rykmentin koulutuksessa ei oltu pystytty rakentamaan joukkoon oikeanlaista kiinteyttä ja sen vuoksi joukko ei ollut sopiva eikä valmis siihen tehtävään, johon se määrättiin. Rykmentin kiinteyttä hajotti muun muassa se, että siinä oli sekä englanninkielisiä että ranskankielisiä komppanioita.

3.5.2 Stressinsietokyvyn ja kiinteyden yhteydestä

Reserviläisten kysymyssarjasta iso osa oli laadittu mittaamaan stressiä ja stressitunteuksia. Kysymyksistä muodostettiin pisteyttämällä yhdistetty muuttuja. Muuttujan arvot vaihtelivat välillä 10–30 pistettä siten, että arvo 10 kuvasi täysin oireetonta tilannetta, 15 tai suurempi arvo kuvasi normaalia suurempaa stressiä ja arvo 30 maksimaalista stressiä.

Vastaajista oireettomia oli 16 prosenttia, ja 12 prosentilla oli normaalia suurempi stressi eli arvo 15 tai suurempi. Ainoastaan yksi prosentti vastaajista sai arvon 20 tai sitä suuremman pistemäärän. Tutkijat toteavat, että valmiusjoukkokoulutetut saivat keskimäärin korkeampia pistemääriä kuin YK-reserviläiset. Tutkijoiden mukaan muihin vastaaviin suomalaisia rauhanturvaajia koskeviin tutkimuksiin verrattuna (esimerkiksi Libanon, Bosnia) täysin oireettomia oli vähemmän. Erityistä syytä tähän tutkimustulokseen ei kuitenkaan esitetä.

Erikseen vastaajilta kysyttiin lisäksi muun muassa henkisestä väsymisestä. Raportin mukaan yllättävän monet vastaajat (45 prosenttia) ilmoittivat olevansa joskus ”henkisesti väsyneitä”. Samaa mieltä väittämän kanssa oli jopa enemmän kuin eri mieltä olevia (45 prosenttia versus 43 prosenttia). YK-reserviläiset pystyivät vastaustensa valossa asennoitumaan ”rennommin” kuin nuoremmat valmiusjoukkoreserviläiset. Komppanioiden välillä oli myös jonkin verran eroja väsymyksen tunteen kokemisessa.

Tuloksia pohtiessaan tutkijat kiinnittävät huomiota siihen, että pataljoonan esikunnassa palvelevat kantahenkilökuntaan kuuluvat olivat edullisemmassa asemassa kuin monet jääkärikomppanioiden reserviläiset. Heillä oli käytössään laajempi tukikohtalualue monipuolisempine huolto- ja muine palveluineen. Tutkijoiden mukaan ei käynyt selkeästi ilmi, kuinka hyvin kantahenkilökunta esikunnassa pystyi eläytymään jääkärikomppanioiden reserviläisten arkipäivään, toisin sanoen kuinka realistinen kuva heillä siitä oli. Tutkijat arvioivat, että motivaatioon ja toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden tunteminen ei ehkä ollut riittävän tarkkaa. Toisella tavalla sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että joukon vertikaalinen kiinteyden ei kaikilta osiltaan ollut riittävä.

3.5.3 Palvelusmotivaatio kiinteyteen vaikuttavana tekijänä

Tutkimuksessa palvelusmotivaatiota mitattiin kahdella kysymyksellä:

- Tehtäväni on tärkeä.
- Minulle on haaste selviytyä mahdollisimman hyvin tehtävässäni.

Osoittautui, että tehtävänsä tärkeyttä epäileviä löytyi suhteessa eniten (20 prosenttia) miehistötason YK-reserviläisten keskuudesta. Tutkijat paikansivat kaksi eri komppaniaa, joita he pitivät tässä mielessä ongelmaryhmänä. Tällainen motivaation vaihtelu vaikuttaa mitä ilmeisimmin myös kiinteyteen, vaikka sitä ei tässä tutkimuksessa erikseen selvitetty.

Toisella motivaatiokysymyksellä saatiin parempi tulos, positiivisia vastauksia oli 93 prosenttia. Raportin mukaan motivaation puutetta esiintyi 10 prosentilla YK-reserviläisistä. Raportissa pohditaan syitä motivaatiotasojen eroihin eri ryhmissä. Vaikuttavina tekijöinä nähtiin toisaalta valmiusjoukkoreserviläisten nuoruus ja innokkuus näyttää, ja toisaalla YK-reserviläisten kokemus ja näkemykset aikaisemmista tehtävistä. Ikä- ja koulutustaustaerot toivat myös esiin erilaista käyttäytymistä, vanhemmat YK-reserviläiset eivät välttämättä arvostaneet nuorempiaan näiden vähäisemmän aloitekyvyn vuoksi, käskyjä kyllä noudatettiin mutta omaaloitteisuutta puuttui.

Tutkimuksen tekoajankohdasta on todettava, että kansainvälinen valmiusjoukkokoulutus oli aloitettu vuonna 1996 eli neljä vuotta aikaisemmin. Valmiusjoukkokoulutus on varusmieskoulutusta, joten väistämättä oltiin tilanteessa, jossa valmiusjoukkokoulutetut eivät vielä olleet ehtineet hankkia elämäkokemusta ja varsinkaan varusmiesjohtajat eivät ehkä olleet kypsyneet ”sopivaan” johtamiskäytännön. Tästä syystä ikäeroa valmiusjoukkokoulutettujen ja YK-reserviläisten välillä väistämättä oli. Samalla oltiin myös tilanteessa, jossa joukkoa ei voitu koota ilman YK-reserviläisiä.

Näinkin mitattuna tutkittu joukko osoittautui siis jossain määrin heterogeeniseksi. Miesten tausta vaikutti heidän motivaatioonsa jossain määrin, ja sitä kautta todennäköisesti myös joukon kiinteyteen. Jääkäreiden toiminnan ja motivaation kehittymisen ja mahdollisten muutosten syntymisestä tutkimuksessa ei kuitenkaan saatu käsitystä, koska tutkimuksessa oli vain yksi poikkileikkaustutkimuskerta. Tutkijat kuitenkin viittaavat motivaation muutokseen epäsuorasti toteamalla, että yksi komppania toimi alueella, joka oli helpompi kuin muut. Tästä syystä miehet eivät välttämättä tunteneet tehtävänsä yhtä tärkeäksi kuin muut, jotka toimivat vaikeammilla alueilla. Tästä tutkijat päättelivät, että henkilökunnan tulisikin huolehtia siitä, että operaation tavoitteen hyvä toteutuminen ei pääsisi alentamaan reserviläisten motivaatiota.

Tutkimuksen perusteella tutkijat esittävät parikymmentä kehityskohdetta kansainvälisen valmiusjoukkokoulutuksen kehittämiseksi. Kiinteyden kannalta tutkijat esittävät koulutuksen tiivistämistä operaation mukaisessa organisaatiossa.

”Ennen operaatiota oleva kolmen/neljän viikon koulutusjakso on syytä toteuttaa nykyistäkin enemmän operaation mukaisissa ryhmä-, joukkue- ja mahdollisuuksien mukaan yksikkökokoonpanoissa. Tällä tavalla on mahdollisuutta saada ammattimaisempi ote koko joukon toimintaan jo ennen operaatiota, puhumattakaan ryhmäkiinteydestä. Tämä edellyttäneen entistä pitempää operaatiota edeltävää koulutusjaksoa ja sitoutuneen joukon ylläpitoa kertausharjoituksissa.”

3.6 Vertikaalinen kiinteys IT-jaoksessa

Esa Saaristo¹⁸² on tutkinut diplomityössään IT-jaosten vertikaalista kiinteyttä. Tutkimuksessa pyrittiin myös selittämään jaosten suorituskyyä (koulutustulosta) taisteluammunnassa kiinteyden avulla. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella vertikaalisen kiinteyden näkökulmasta jaoksissa vaikuttavia ryhmäilmiöitä ja kuvailla niissä havaitut keskeisimmät piirteet. Vertikaalista kiinteyttä tutkittiin varusmiesjohtajien ja heidän alaistensa tykkimiesten parissa eritellen siten, että tarkasteltavana oli jaosjohtajien ja miehistön välinen kiinteys, ryhmänjohtajien ja miehistön välinen kiinteys sekä jaosjohtajan ja ryhmänjohtajien välinen kiinteys.

Tutkimuksen kohdejoukkona olivat kaikki 2/99 saapumiserästä joukkotuotetut kevyet ilmatorjuntajaokset ja autoilmatorjuntajaokset mukaan lukien niiden varusmiesjohtajat 1/99 saapumiserästä. Jaoksia oli yksitoista, ja niissä yhteensä 296 varusmiestä.

Tutkimuksen aineistonkeruu tapahtui ilmatorjuntaleirillä Lohtajalla marraskuussa 1999. Varusmiehiin kohdistettiin sosiometrinen mittaus sekä kirjallinen kysely. Lisäksi tutkija haastatteli muutamia vastaajia kyselymateriaalin luovuttamisen yhteydessä kyselyä koskevista asioista. Edelleen tutkija teki yhteensä 32 haastattelua henkilöille, joista viisi oli leiriyksiköiden päälliköitä, neljä jaoksen kouluttajaa, viisi jaosjohtajaa, neljä jaoksen varajohtajaa, viisi tykkiryhmän johtajaa ja yhdeksän tykkimiestä. Päälliköiden haastattelujen painopiste oli saapumiserän koulutusjärjestelyissä ja varusmiesjohtajissa. Jaoksen kouluttajan kanssa keskityttiin hänen jaokseensa.

Tutkijan tieteellisenä lähtökohtana olivat Sieboldin ja Kellyn esittämät näkemykset kiinteydestä. Käytetyt kysymykset kyselyssä perustuivat olennaisesti näiden tutkijoiden käyttämiin kysymyksiin. Keskeistä oli vertikaalisen kiinteyden erottele instrumentaaliseen ja affektiiviseen kiinteyteen.

Jaosjohtajien ja heidän miestensä välistä vertikaalista kiinteyttä koskeva keskeinen tulos oli tutkijan mukaan se, että instrumentaalinen kiinteys vaikuttaa olevan edellytys affektiivisen kiinteyden kehittymiselle heidän välillään, sillä sotilaalliselta ammattitaidoltaan heikkoa johtajaa ei valittu ystäväksi (sosiometrisessä mittauksessa) yhdessäkään jaoksessa. Edelleen sosiometristen mittauksen johtajavalinnoissa osoittautui, että ystävystymisen perusedellytys on ammattitaitoinen johtaja, johon miehistö kokee voivansa luottaa mahdollisessa taistelutilanteessa.

Raportin mukaan sosiometrinen mittaus ryhmänjohtajien ja jaosjohtajan ystävystymisestä osoitti, että jaoksen johtajat muodostivat hyvin kiinteän ryhmän jaoksen sisällä. Vastaavasti kiinteyskyselyn tuloksista havaittiin, että jaosjohtajan ja ryhmänjohtajien välinen vertikaalinen instrumentaalinen kiinteys oli muodostunut hyvin vahvaksi. Molemmat sotilasarvoryhmät kokivat toistensa valmiudet ja yhteistoimintakyvyn hyvin samalla tavalla.

¹⁸² Saaristo 2002.

Edelleen sosiometrinen mittaus ryhmänjohtajien ja jaosjohtajan välisestä vertikaalisesta instrumentaalisesta kiinteydestä osoitti, että molemmat sotilasarvoryhmät katsoivat toistensa sopivan nimenomaan koulutustansa vastaavaan tehtävään. Raportin mukaan ryhmänjohtajan ja miehistön välisen vertikaalisen affektiivisen kyselyn tuloksista selvisi, että miehistö suhtautui varauksellisimmin ryhmänjohtajan valmiuteen toimia heidän hyväkseen sotatilanteessa. Ryhmänjohtajat arvioivat oman toimintansa kaikilla väittämämittareilla paremmaksi miehistön arvioon verrattuna. Tutkija kuvaa ryhmänjohtajan ja miehistön välistä vertikaalista affektiivista kiinteyttä lievästi positiivisen suuntaiseksi. Miehistö ei kuitenkaan kokenut ystäväystyneensä vahvasti ryhmänjohtajansa kanssa.

Tutkija raportoi, että sosiometrinen mittaus ryhmänjohtajan ja miehistön välisestä vertikaalisesta instrumentaalisesta kiinteydestä osoitti miehistön keskuudessa virallisten ryhmänjohtajien aseman ja arvostuksen olevan hyvin vahvan kun tarkastellaan ryhmänjohtajan roolia jaoksessa. Tutkija toteaa myös, että jaoksiin oli muodostunut yli virallisten ryhmärajojen ulottuva vahva vertikaalinen instrumentaalinen kiinteyden tai jaoksissa oli ainakin hyvät edellytykset sen kehittymiselle. Kaikkein arvostetuin ryhmänjohtaja oli useissa tapauksissa joku muu kuin oma ryhmänjohtaja.

3.7 Ampumatulosten selittyminen kiinteystekijöillä

Tutkitun vertikaalisen kiinteyden ja ilma-ammunnoissa saatujen tulosten yhteyden analysoinnissa tutkija joutui vaikeuksiin, koska osoittautui, että ammuntojen tulokset olivat herkkiä suurille vaihteluille niiden pienen lukumäärän ja olosuhteiden vaihtelun vuoksi. Tutkija toteaa, että vertikaalisen kiinteyden luokittelun tulosten ja koulutustulosten välillä voidaan karkeasti olettaa olevan yhteyttä.

Tutkijan kokoamasta tulostaulukosta tein tätä tutkimusta varten vielä järjestyskorrelaatiokerroinanalyysin. Analysoitavina olivat tutkittujen yhdentoista jaoksen järjestys ammuntatulosten mukaan (LearJetin hinausten ilma-ammunta ja maalilennokkien hinausten ilma-ammunta) sekä kaksi jaosten luokittelua vertikaalisen kiinteyden mukaan ja lisäksi jaosten luokittelu kiinteyskerroimen perusteella ja luokittelu ryhmien kiinteysindeksin perusteella.

Osoittautui ensinnäkin, että kaksi vertikaalisen kiinteyden luokittelua korreloi keskenään voimakkaasti (.900), mutta ne eivät korreloineet jaosten kiinteyskerroimen tai ryhmien kiinteysindeksien kanssa. Myöskään kaksi ilma-ammuntatyyppiä eivät korreloineet keskenään.

Tulos vahvistaa tutkijan näkemyksen ammuntojen alttiudesta olosuhdetekijöille. Korrelaatioanalyysi antoi kuitenkin sen lohduttavan tuloksen, että sekä jaoksen kiinteyskerroin että ryhmien kiinteysindeksi korreloivat tilastollisesti melkein merkitsevästi maalilennokkiammunnan tulosten kanssa.

Tutkimuksen perusajatus ja analyysitavoite on hyvä – kiinteystekijöillä selitetään toiminnan todellista tulosta. Ongelma muodostuu ilmeisesti – mainittujen amputatulosten satunnaisvaihtelun lisäksi – myös siitä, että tällaisessa tutkimuksessa selvästi eritasoisten ja erityyppisten muuttujien keskinäisten riippuvuuksien toteaminen on vaikeaa. Tätä varten tutkimusasetelmat pitäisi voida suunnitella todella huolellisesti. Vaikka tutkimuksessa kiinteyden ja suorituskyvyn (koulutuloksen) yhteyttä ei voimakkaasti tai selkeästi pystytty osoittamaan, voidaan myös todeta, ettei myöskään päinvastaista hypoteesia osoitettu vääräksi.

3.8 Rauhanturvaajakomppanian kiinteys

Vuonna 2000 Jarkko Kosonen¹⁸³ toteutti Kosovossa suomalaisen rauhanturvajoukon pienryhmäkiinteystutkimuksen tietyllä tavalla osallistuvan havainnoinnin tutkimusmenetelmän tutkimusotteella siten, että tutkija itse oli tutkittavan joukon jäsenenä. Tutkimuksen perusmittausmenetelmä oli Suomeen sovellettu sotilaiden sosiometrinen mittaus, jonka kysymykset sovellettiin rauhanturvatoimintaympäristöön sopiviksi. Mittauksen tasoja oli kaksi, joukkue- ja komppaniataso.

Kysymyssarjassa oli seuraavat kysymykset:

- Ketkä ovat parhaita kavereitasi omassa joukkueessasi?
- Ketkä ovat parhaita kavereitasi omassa komppaniassasi?

Lomakkeella kysyttiin myös henkilövalinnoista operatiivista toimintaa ajatellen:

- Mikäli joutuisit vaatimaan palvelustehtävään, kenet/ketkä valitsisit taistelijapariksesi omasta joukkueestasi?
- Mikäli joutuisit vaatimaan palvelustehtävään, kenet/ketkä valitsisit taistelijapariksesi C-komppaniasta?
- Ketkä kuusi henkilöä joukkueestasi ja koko komppaniasta valitsisit ryhmääsi vaativan tehtävän suorittamiseksi?

Yhdellä kysymyksellä selvitettiin lisäksi henkilövalintoja tilannejohtajaksi vaatimaan tilanteeseen:

- Nimeä, kenet joukkueesi henkilöstöstä valitsisit johtamaan ryhmäsi toimintaa vaativassa palvelustehtävässä, jos virallisia ryhmänjohtajia ei olisi nimetty.

Mittauksia tehtiin kahteen kertaan, tutkimusvuoden huhtikuussa ja elokuussa. Mittaukset tehtiin samoin kysymyssarjoin, ainoastaan joitakin teknisiä tarkennuksia oli tehty vastaamisen helpottamiseksi. Tutkija täydensi sosiometristä mittausta havainnoinnilla, josta oli avoimesti kerrottu muun muassa tutkijan omalle joukkueelle jo koulutusvaiheen alussa. Havainnot tutkija kirjasi päiväkirjaan, jota hän vielä täydensi havainnointijakson jälkeen.

Tutkimusasetelma ja tutkijan mukana olo tutkittavassa joukossa antavat mahdollisuuden kuvata kiinteyden syntymistä prosessina. Tämä prosessi on otettu huomioon jo koulutusvaiheessa. Raportin mukaan¹⁸⁴ ”koulutusjakso pyritään järjestämään siten,

¹⁸³ Kosonen 2003.

¹⁸⁴ Mt., 37.

että koulutusjoukkueet muodostetaan mahdollisimman tarkasti vastaamaan rauhan-
turvaajan lopullista sijoitusta toimialueella”. Tutkijan havaintojen mukaan rotaatio-
koulutuksen aikana toimivat joukkueet muodostuivat kiinteiksi. Koulutusjakson pää-
tyttyä toimialueelle lähtijöiden sijoitukset tarkistettiin, ja se aiheutti muutamia muu-
toksia koulutusvaiheen joukkueisiin. Jotkut joutuivat lähtemään toimialueelle täysin
vieraiden ihmisten kanssa. Tutkijan tulkinnan mukaan se vaikeutti primaariryhmien
muodostumista ja vaikutti tulokkaan sosiaaliseen asemaan tulevassa joukkueessa.

Tutkijan mukaan seuraava mielenkiintoinen vaihe sosialisatiossa oli saapuminen
Kosovoon, jonne tulokkaat tulivat valmiiseen yhteisöön. ”Sekä alueella kauemmin
olleilla että uusilla tulokkailla oli joukon vaihtumiseen ja uusiin olosuhteisiin liittyviä
odotuksia.” Tulovaiheeseen liittyi tutkijan kuvauksen mukaan myös tiettyjä epävirallisia
initaatiopiirteitä, muun muassa tiettyjen epävirallisten varusteiden hankintaa.

Joukon rotaatiossa tapahtui muutoksia ryhmäkokoonpanossa, ja lisää muutoksia tuli
tukikohtien muutoksen yhteydessä. Tutkijan mukaan rotaatiot vaikuttivat myös
joukkueen sisäisiin sosiaalisiin ryhmiin ja joukkueen epäviralliseen organisaatioon.

Tutkijan mukaan joukkueeseen muodostui muutosten jälkeen kolme ikäryhmää –
puoli vuotta alueella olleet, Bosniasta siirtyneet sekä helmikuun rotaatiossa tulleet.
Ikäryhmät oli jaettu eri ryhmiin ja virallisen organisaation mukainen toiminta tapah-
tui ryhmittäin. Epävirallisessa organisaatiossa jako uusiin ja vanhoihin säilyi kuitenkin
pitkään.

Tutkija toteaa sosiometristen mittaustensa ja havaintojensa perusteella, että kaveri- ja
taistelijaparivalinnat eivät ole yhteneväisiä. Tämä tulos on ”kiinteysteorian” mukai-
nen, affektiivinen kiinteys ja instrumentaalinen kiinteys (tehtäväkiinteys) eivät ole
sama asia. Tutkija kiinnittää huomiota myös siihen, että ryhmät yhdistyvät ja kiintey-
tyvät tehokkaimmin toiminnan myötä. Esimerkkinä tutkija mainitsee operatiiviset
tehtävät sekä majoitus- ja rakennusryhmät. Tätäkin vastaavia havaintoja tutkimuskir-
jallisuudessa on.

Aiempien tutkimustulosten – Shils ja Janowitz – mukainen on myös havainto siitä,
että rauhanturvajoukosta on löydettävissä ”kova ydin”. Kosovossa tämä joukko
muodostui päällekkäisistä primaariryhmistä. Tutkijan mukaan ”kova ydin” vaikuttaa
joukkoon sekä affektiivisen että operationaalisen kiinteyden dimensioissa.

Tutkimusasetelmaan ei sisältynyt selittävää tarkoitusta siten, että kiinteydellä olisi
selitetty toiminnan tehokkuutta. Kosovo-operaatio oli tutkimuksen aikana normaali-
lissa rutiininomaisessa toiminnassa, jossa ilmeisesti ei esiintynyt odottamattomia
epäonnistumisia tai todettua toiminnan heikkoutta. Tällaisessa tilanteessa tutkija ei
varsinaisesti pääse vertailemaan eri tavoin kiinteitä ryhmiä tai joukkueita toisiinsa
toiminnan tehokkuuden mielessä. Kaikki joukkueet tai tukikohdat onnistuvat rapor-
tin mukaan toimitaan, vaikka tehtävien vaikeusaste vaihtelee. Kiinteyden vaihte-
lut muutosten tai rotaation seurauksena eivät näy toiminnan tuloksessa, joka pysyy
vähintäänkin rutiininomaisella tasolla.

Tutkimus kuvaa hyvin sitä, miten kiinteys prosessinomaisesti vaihtelee ja kehittyy. Erityisesti raportista ei kuitenkaan ilmene, olisiko joitakin asioita voitu tehdä kiinteyden kannalta eri tavoin niin, että myös toiminnan tulos tai tehokkuus olisi parantunut. Kahden mittauskerran vertailu kertoo tutkijan mukaan, että joukkue näyttää muuttuneen sosiaaliselta rakenteeltaan merkittävästi. Kaveruusvalinnat olivat kuitenkin säilyneet pääasiassa oman ikäryhmän sisäisinä. Vuoden alueella olleet muodostivat oman ryhmänsä sekä Bosniasta ja muualta myöhemmin tulleet oman ryhmänsä.

Tutkimus on tehty hieman edellä esittelemäni Lahdenperän ja Harisen tutkimuksen jälkeen, mutta siis saman vuoden aikana. Yhteistä tuloksille on ainakin se, että kiinteyseroja aiheuttaa miesten tausta (valmiusjoukkokoulutus versus aiempi YK-rauhanturvaamiskokemus), joka heijastuu myös miesten ikäeroina.

Sosiometrinen tutkimusmenetelmä ja havainnollinen sosiogramma antavat pohittamisen aihetta myös joukon johtamiseen liittyvistä asioista silloin, kun esimerkiksi joukkueenjohtaja osoittautuu eristyksissä olevaksi. Johtamisen analysointi ei kuitenkaan kuulunut tämän raportin tutkimustehtävään.

3.9 Kiinteys ja kommunikaatio joukkueessa

Sotilasorganisaatiossa niin kuin missä tahansa muussakin organisaatiossa toiminnan ohjaaminen ja ohjautuminen perustuu viestintään, organisaatiossa toimivien yksilöiden väliseen kommunikaatioon. Heini Hultin tutkimuksessa¹⁸⁵ on selvitetty ryhmän kiinteyttä ja kommunikaatiota sekä niiden välistä yhteyttä. Tutkimus on osa ”Taistelun tutkimus” -projektia, ja sen tarkoituksena oli selvittää muun muassa miten kiinteys ja viestintä vaikuttavat taistelun tulokseen vai vaikuttavatko ne lainkaan.

Tutkimuksen kohteena olivat jääkäriryhmän fyysinen, sosiaalipsykologinen, kognitiivinen ja taistelutekninen toiminta taistelussa. Ryhmien lähtötasoja ja taistelunaikaisia suorituksia mitattiin useilla eri menetelmillä. Tutkimusta varten rakennettiin koetilanne, jossa jääkärijoukkue hyökkäsi puolustavaa vihollista vastaan. Tutkimus kohdistui kahteen varusmiehistä ja varusmiesjohtajista muodostettuun jääkärijoukkueeseen ja päähuomio kummankin joukkueen ensimmäiseen ryhmään. Varsinaisille koe-ryhmille suoritettiin ennen koetta alkumittaukset, jotka sisälsivät myös sosiometrisen mittauksen sekä kiinteyskyselyn. Tutkimusraportissa kiinteyskyselyn osuutta ei käsitellä.

Tietoja ryhmän kommunikaatiosta saatiin muun muassa videokuvauksella, havainnoimalla (taistelutekninen havainnointi) sekä haastatteleamalla ryhmiä jälkeinpäin. Ryhmänjohtajien antamat käskyt merkittiin muistiin ja aineistoa kerättiin myös tilanetietoisuushaastatteluin. Ryhmänjohtajilla oli henkilökohtaiset mikrofoni poskeen teipattuina, ja kaikki heidän viestintänsä kuiskauksia myöten tallennettiin.

¹⁸⁵ Hult 2002.

3.9.1 Tuloksia kiinteydestä

Tutkija kiinnittää voimakkaasti huomiotaan siihen, että kaksi tutkittua joukkuetta ovat kiinteydeltään selvästi erilaisia. Raportin mukaan ensimmäinen joukkue oli ollut samassa kokoonpanossa pitempään kuin toinen joukkue. Siitä huolimatta ensimmäinen joukkue ei yltänyt niin suureen koko joukkueen yli ulottuvaan horisontaaliseen kiinteyteen kuin toinen joukkue. Ensimmäisessä joukkueessa kiinteyks oli voimakasta ryhmätasolla, mutta hyökkäyksissä tulleet tappiot hajottivat minuuteissa ryhmän virallisen organisaation.

Tutkijan raporttoiman mukaan osa molempien koeryhmien toiminnan ohjauksesta siirtyi taistelun aikana ainakin joksikin ajaksi ja joissakin tilanteissa viralliselta organisaatiolta epäviralliselle. Tutkijan tekemien sosiometristen mittausten mukaan epävirallinen johtajuus ja organisaatio eivät suinkaan syntyneet taistelun aikana, vaan ne olivat olemassa jo ennen taistelua.

Raportin mukaan virallinen taistelijapari valittiin usein myös parhaaksi kaveriksi. Joukkue B:n kolmimiehininen sinkopartio muodosti ketjumaisen ryhmän. Tutkija kuvaa, että ensimmäisen joukkueen ryhmissä kaikki taistelijaparit hajosivat taistelussa. Tutkimushavaintojen mukaan koeryhmien toiminnassa ja kiinteydessä oli havaittavissa eroja, jotka ilmenivät jo siinä, kuinka ryhmät koetilanteeseen tullessaan käyttäytyivät ja olivat varustautuneet. Innostava ja kannustava ryhmänjohtaja oli käskenyt miehille naamioinnin, toinen ryhmä tuli paikalle ilman naamiointia. Kiinteän ryhmän toiminta joutui kuin pian uuteen tilanteeseen kun kannustava ryhmänjohtaja sai osuman ja varajohtajan piti ottaa hänen tehtävänsä.

Tutkija viittaa myös luottamukseen osana hyvää toiminnan tulosta. Raportin mukaan kiinteässä ryhmässä on helppo luottaa muiden kykyihin ja jakaa vastuuta, jolloin tehtävän suorittaminen helpottuu. Luottamusta ja ymmärrystä toisten taistelijoiden tehtäviin voidaan lisätä koulutuksella tehtävien kierrättämisellä, ”*cross-training*”.

3.9.2 Tuloksia kommunikaatiosta

Tutkijan mukaan keskeistä kommunikaatiossa ei ole sen määrä, vaan sen laatu. Tämä koskee sekä operatiivista kommunikaatiota (käskyt ja tilannetietoisuuden ylläpito) että joukon kiinteyttä ja motivaatiota ylläpitävää kommunikaatiota. Hyvin annettu ryhmänjohtajan käsky on olennainen tilannetietoisuuden kannalta. Toisaalta turhatakin tuntuva löpinä tutkijan mukaan rauhoittaa, rentouttaa ja rohkaisee innostamalla. Tutkija toteaa myös, että informaation tasainen jakautuminen jakaa myös vastuuta, jolloin yksittäisen taistelijan kuorma helpottuu. Toisaalta tutkija kuvaa kuitenkin, että tilannetietoisuuden kasvattaminen ei ole itseisarvo, koska se vaatii tähytystä ja kommunikaatiota, joka saattaa paljastaa ja tuhota ryhmän tarpeettomasti.

Kommunikaation laatuun havaittiin tutkimuksen mukaan vaikuttavan myös se, miten jäkärit suhtautuivat ryhmänjohtajaansa. Kysymyksessä on siis myös johtamisen (*leadership*) laatu. Tämä tulos voidaan siis nähdä siten, että johtaminen, kiinteyks ja kommunikaatio vaikuttavat yhdessä toisiinsa.

3.9.3 Tulosten yhteenveto

Tutkija ei aineistonsa perusteella ryhdy tekemään kausaalisia päätelmiä, vaan tutkimuksen tulokset ovat voittopuolisesti kuvailevia. Kuvailunkin perusteella löytyy ilmiöitä, jotka on havaittu aikaisemmissa tutkimuksissa. Yksi tällainen tulos oli havainto siitä, että sosiometrisesti kiinteyttä tutkittaessa (kaverivalinnat) ei kannata kiinnittää huomiota pelkästään molemminpuolisiin valintoihin. Yksipuoliset valinnat lisäävät joukon sosiaalisen rakenteen ymmärtämistä merkittävästi.

Raportin mukaan oli havaittavissa myös aikaisemmissa tutkimuksissa todettu tulos siitä, että koheesio ja kommunikaatio kulkevat käsi kädessä. Kiinteä ryhmä viestii tehokkaammin kuin ryhmä, jolla ei ole yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Ilmiö on vastavuoroinen, mitä helpompi ryhmän jäsenten on kommunikoida keskenään, sitä todennäköisempää on, että kiinteys vahvistuu.

Hultin raporttoimassa taistelusimulaatiossa päästiin lähelle todellista taistelukentän tilannetta. Rauhanajan harjoituksessa on luonnollista, että todellista kuolemanpelkoa ei ”pelaajissa” esiinny, mutta toisaalta voidaan arvioida, että poikkeuksellinen tutkimustilanne panee miehet yrittämään tilanteen ja annettujen ohjeiden mukaan parastaan ja myös välttelemään osumia. Tutkija ei myöskään raportoi, miten haavoittumistapauksissa toimitettiin. Raportissa todetaan ainoastaan, että osuman saanut ei enää osallistunut taisteluun. Taisteluohjesäännön mukaan haavoittuneet on pyrittävä evakuoimaan, ja tämä vähentää joukon taistelukykyä lisää kun yksi haavoittunut edellyttää vähintään yhtä evakuoijaa, todennäköisemmin kaksi. Haavoittumisten lisääntyessä hyökkäävän joukon liike saattaa pysähtyä kokonaan toimintakuntoisten taistelijoiden puutteeseen. Toiminnan tätä aspektia toiminnan mittauksessa ja kuvauksessa ei todennäköisesti otettu huomioon.

3.10 Kiinteyden mittaamisesta varusmiesten kotiuttamistutkimuksissa

Puolustusvoimien varusmieskoulutukseen on liitetty vuodesta 2000 lähtien kaikille kotiutuville varusmiehille tehty kotiuttamiskysely. Kyselyn keskeisenä tavoitteena on saada tietty palauteaineisto siitä, kuinka varusmiehet ovat kokeneet koulutuksensa onnistuneen. Kyselyyn sisältyy myös osioita joukon kiinteydestä. Tutkimuksessa esitettäviä kysymyksiä on yli 100, joten mittaus on laaja. Tutkimuksen kiinteyteen liittyvät kysymykset ovat väittämätyyppisiä ja käytetty vastausskaala on tehty seuraavasti:

- 1 täysin samaa mieltä
- 2 osittain samaa mieltä
- 3 vaikea sanoa
- 4 osittain eri mieltä
- 5 täysin eri mieltä
- 6 ei vastausta

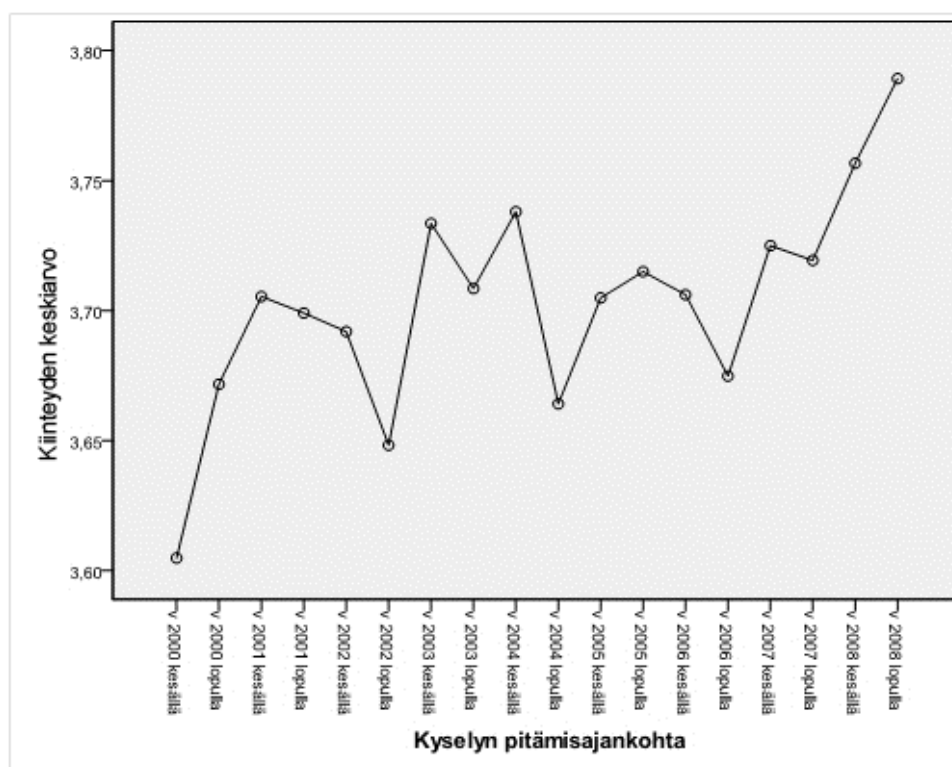
Tulosten käsittelyssä vaihtoehto 6 on määritelty puuttuvaksi tiedoksi, joka ei tule mukaan käsittelyyn.

Seuraavassa tarkastelen kiinteyteen liittyviä kyselyn osioita sekundaarianalyysin tapaan. Kiinteydestä muodostettiin summamuuttuja, ja sitä muodostettaessa osioiden skaala käännettiin laskennallisesti toisin päin, eli positiivisen väittämän tapauksessa suurin arvo on paras tulos. Summamuuttujalla säilytettiin samat arvovajat yhdestä viiteen. Summamuuttuja muodostettiin yksinkertaisesti laskemalla osioiden arvot yhteen ja jakamalla tulos osioiden lukumäärällä. Näin summamuuttujaa voidaan käsitellä jatkuvana muuttujana, ja yleensä niitä kuvattaessa käytetään keskiarvoja. Summamuuttujan reliabiliteetti tarkastettiin laskemalla Cronbachin alfa-kerroin. Seuraavassa tarkastelussa osioiden sanamuoto esitetään osioiden korrelaatiomatriisin yhteydessä. Laskennassa on käytetty SPSS-ohjelmistoa. Analyysissa ovat mukana miehistöön kuuluvat vastaajat.

Taulukko 6. Kiinteyssummamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	59.	60.	61.
59. Nykyiseen ryhmääni on syntynyt todella hyvä me-henki.	1,000		
60. Sodassa sotilaan henki voi riippua lähellä olevista kavereista. Jos olisi sota, ryhmäni jäsenet auttaisivat minua, vaikka voisivat itse joutua vaaraan.	,595	1,000	
61. Jos joutuisin sotaan, haluaisin olla nykyisessä ryhmässäni.	,637	,649	1,000

Cronbachin alfa = ,836, N = 115 038

Kuvio 9. Varusmiesten joukon kiinteyden summamuuttujan keskiarvot 2000–2008 loppukyselyiden mukaan. Muuttujan vaihteluväli 1 ... 5, vain osa piirretty näkyviin. Varianssianalyysin testisuure $F = 10,215$, $p = ,000$. Miehistöön kuuluvat vastaajat.

Joukon kiinteyden ylläpito ja lisääminen eli sisäisesti kiinteyden joukkojen tuottaminen on yksi joukkotuotantojärjestelmään siirtymisen kulmakivistä. Asiaan on kiinnitetty huomiota selonteossa 1994. Käytännössä joukkotuotantojärjestelmä on ollut kaikissa varuskunnissa käytössä 2000-luvulle tultaessa. Tässä käytettävä kiinteyden mittari on horisontaalisen kiinteyden mittari, ja mittaa ryhmän kiinteyttä. Mittarin reliabiliteetti on hyvä ja keskiarvojen trendi näyttää nousevaa suuntaa.

Varianssianalyysin tuottamassa keskiarvojen kuvaajassa on keskellä huippu vuoden 2004 kesän kohdalla. Siitä keskiarvo pienenee seuraavalla mittauskerralla, ja sen jälkeen alkaa taas uusi nousu. Tämän käännekohdan merkitys jää tässä selvittämättä.

3.11 Simputus, vertaiskiusaaminen ja niihin liittyvät tekijät kiinteyden näkökulmasta

Simputuksen ”sateenvarjokäsitteen” alle liitetään monenlaisia ihmisryhmässä tapahtuvia ilmiöitä, joita eri perusteilla pidetään kielteisinä. Tilanteelle suomalaisessa mediajulkisuudessa näyttää olevan tyypillistä, että simputuskeskustelu puolustusvoimista nousee otsikoihin aika ajoin, muutaman vuoden välein. Simputusta ei meillä ole laajasti tutkittu käyttäytymistieteellisillä menetelmillä, ehkä senkin takia, että koko ilmiö voidaan ilman tutkimustakin tuomita vääräksi ja kielteiseksi.

”Varsinainen” simputus voidaan määritellä esimiesaseman väärinkäytöksi. Raja simputuksen ja vertaiskiusaamisen välillä on määrittelykysymys, jos esimiesasemaksi katsotaan myös senioriteetti eli esimerkiksi se, että varusmies kuuluu vanhempaan saapumiserään.¹⁸⁶ Sotilasperinteessä tällaisesta tilanteesta ja ilmiöstä käytetään nimitystä pennalismi, joka johtaa aina initiaatioon, uuden tulokkaan hyväksymiseen joukkoon. Vertaiskiusaamisena voidaan pitää perinteistä pennalismia lievempiä ilmiöitä, joihin ei liity initiaation ajatusta. Kiusaaminen on jopa spontaania, se saa alkunsa esimerkiksi kiusattavan henkilön fyysisistä tai psyykkisistä ominaisuuksista.

Yhteiskunnan kehittymisen myötä yksilön arvon ja oikeuksien tunnustaminen ja varjeleminen on aikaisempaa laajempaa ja herkempää. Niinpä simputuksen käsitteen piiriin on alettu sisällyttää myös esimiehen muu epäeettinen tai epäasiallinen käyttäytyminen.¹⁸⁷

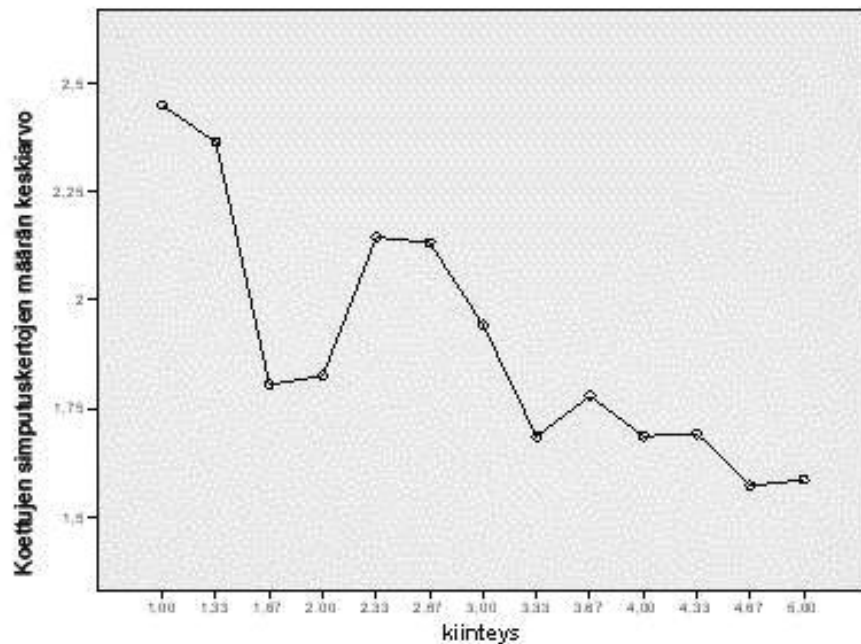
Yksi vertaiskiusaamiseen liittyvä piirre on henkilön eristäminen ryhmässä tai joukossa, johon hän kuuluu ja jonka tavoitteiden saavuttamiseksi hänen pitäisi antaa täysipainoisesti oma panoksensa. Harvemmin meillä on kiinnitetty huomiota siihen, että tällainen sosiaalinen eristäminen tai tunne siitä lisää todennäköisyyttä taistelustressireaktioon.¹⁸⁸ Tässä tarkoitetaan reaktiota (*Combat Stress Reaction, CSR*), joka on niin voimakas, että siitä kärsivä henkilö luokitellaan psykiatrisiin tappioihin kuuluvaksi. Psykiatrisetkin tappiot vähentävät joukon tehokkuutta taistelussa. Helmus ja Glenn viittaavat Israelin armeijan tutkimustuloksiin, joista tuoreimmat ovat Libanonin sodasta.

¹⁸⁶ Itse käsite ”simputus” liittyy kadettiperinteeseen, ks. Laiho 1997.

¹⁸⁷ Ks. pääesikunnan vastaus puolustusministerille. MUISTIO AD21809.

¹⁸⁸ Ks. esim. Helmus ja Glenn 2005, 28.

Kääntäen sama ajatusmalli tarkoittaa sitä, että kiinteässä joukossa ei sosiaalista eristämistä tapahdu, ja kiinteys näin ollen on keskeinen taistelustressireaktiolta suojaava tekijä. Tähän viittaava tutkimustulos on saatu myös Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskuksen Käyttäytymistieteiden osaston vuonna 2005 keräämässä varusmiesten maanpuolustustahtotutkimuksen aineistossa.¹⁸⁹ Tutkimuksessa kysyttiin varusmiesten kokemien simputuskertojen määrää. Simputusta sinänsä ei kyselyn yhteydessä määritellyt sen tarkemmin. Seuraavassa kuviossa esitetään simputuskertojen määrän keskiarvo joukon kiinteyttä kuvaavan summamuuttujan luokissa. Koetut simputuskerrat on luokiteltu siten, että arvon 1 on saanut tilanne ”en ole ollut simputuksen kohteena kertaakaan”.

Kuvio 10. Koettujen simputuskertojen määrän keskiarvo joukon horisontaalisen kiinteiden summamuuttujan mukaisissa luokissa, varusmiesten maanpuolustustahtotutkimus 2005, N = 2 127.

Tulos on varianssianalyysistä, ja vaikka simputuskertojen keskimäärä ei täysin lineaarisesti vähenekään kiinteiden kasvaessa, on tulos silti tilastollisesti erittäin merkitsevä ($F = 5,592$, $p = ,000$). Varusmiesten loppukyselyiden aineistossa testisuureen arvo on vieläkin suurempi¹⁹⁰. Pienimmät koettujen simputuskertojen keskiarvot ovat mitatun kiinteiden ollessa suurimmillaan. Kiinteydellä tarkoitetaan tässä ryhmän horisontaalista kiinteyttä. Simputuskertojen määrän yhteys kiinteeseen on samanlainen tarkasteltaessa myös vertikaalista kiinteyttä, eli vastaajien tuntemaa luottamusta ryhmänjohtajiin, kokelaisiin ja kouluttajiin. Tältä pohjalta näyttää olevan oikeutettu yleistys siitä, että koettuina simputuskertoina ilmenevä epäasiallisena pidetty käyttäytyminen on seuraus puuttuvasta kiinteestä.

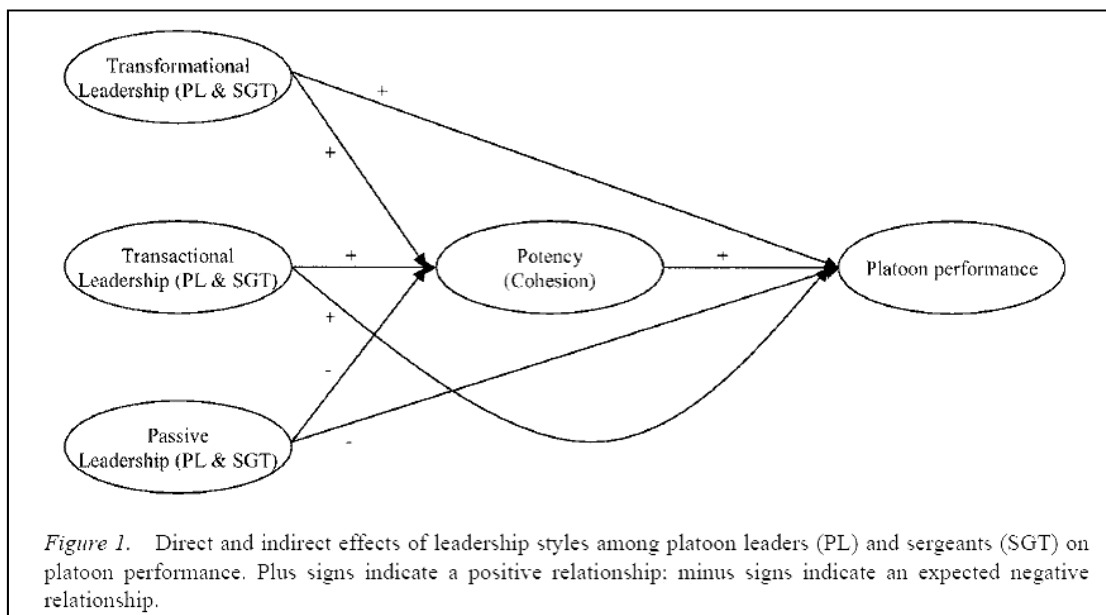
¹⁸⁹ Tätä tulosta ei ole aikaisemmin julkaistu.

¹⁹⁰ Varusmiesten loppukyselyissä koettujen simputuskertojen keskiarvo on 2000-luvulla ollut voimakkaasti laskeva.

3.12 Johtamisen ja joukon kiinteyden yhteydestä

1980-luvulta lähtien on sotilassosiologiassa ja johtamisen tutkimuksessa tutkittu aikaisempaa enemmän johtamistyylien ja joukon kiinteyden välistä riippuvuutta. Kiinnostuksen kohteena on ollut transformationaalisen ja transaktionaalisen johtamistyylin vertailu ja keskinäinen arviointi. Tämä tutkimussuunta on liittynyt Suomeenkin sitä kautta, että transformationaaliseen johtamiskäsitykseen ja -tapaan on perustunut puolustusvoimiin keskeisesti omaksuttu syväjohtamisen paradigma.

Keskeisiä tämän tutkimussuunnan edistäjiä ovat olleet Bernard M. Bass ja Bruce J. Avolio, joilta on lainattu seuraava kaavio eri johtamistyylien suhteesta joukon kiinteyteen ja suorituskyykyyn.¹⁹¹

Kuvio 11. Johtamistyylien suhteet joukon kiinteyteen ja suorituskyykyyn Bassin ym. mukaan.

Tutkijat tarkastelevat joukkueenjohtajien (PL) ja varajohtajien (SGT) johtamistyylien yhteyttä joukkueen kiinteyteen ja sodanomaisessa simulaatioharjoituksessa mitattuun suorituskyykyyn. Johtamistyyliä on kartoitettu tarkoitusta varten suunnitellulla johtamismittaristolla Multifactor Leadership Questionnaire (MLQ–Form 5X).

Kuvion esittämät positiiviset ja negatiiviset korrelaatiot todentuivat empiirisessä mitauksessa. Tuloksen mukaan siis sekä transformationaalisella että transaktionaalisella johtamistyyllillä oli positiivinen yhteys kiinteyteen ja suorituskyykyyn, ja positiivinen yhteys välittyi myös kiinteyden kautta. Tutkijat pitivät tulostaan kuitenkin yllätyksenä siinä mielessä, että heidän odotuksensa mukaan ainoastaan transformatiivisella johtamisella olisi ollut positiivinen yhteys kiinteyteen ja suorituskyykyyn. Aliupseereiden johtamistapaa koskeva tulos vastasi paremmin ennakko-odotuksia. Tuloksen mukaan passiivisella johtamistavalla ei ollut yhteyttä kiinteyden ja suorituskyydyn parantamiseen.

¹⁹¹ Bass ym. 2003, 210.

Johtamisen yhteyttä yksikön tehokkuuteen on tutkinut myös Anne Goyne.¹⁹² Australian armeijassa tavoitteena on ollut rakentaa mittausmalli ja -menettely, joka palvelisi komentajien tiedontarpeita heidän arvioidessaan joukkonsa tilaa. Mallissa tarkastellaan sekä joukon (*unit*), ryhmän (*group*) että yksilöiden tasoa. Goyne ei erottele johtamistyyliä samaan tapaan kuin Bass ja Avolio, vaan käsittelee johtamistyyliä yhtenä kokonaisuutena tarkasteltavina tekijöinä. Kehitetystä mittausjärjestelystä käytetään nimitystä Profile of Unit Leadership Satisfaction and Effectiveness (PULSE), ja se on laadittu yhteistyössä Kanadan puolustusvoimien psykologien kanssa.

Mallin mukaan johtamistyyli ja johtamisviestintä vaikuttavat ryhmätasolla kiinteyteen, työtyytyväisyyteen ja luottamukseen johtajia kohtaan. Seurauksena on ryhmän suorituskky tai vaihtoehtoisesti jäsenten pyrkimys päästä pois ryhmän jäsenyydestä.

Bass¹⁹³ kiinnittää huomiota myös siihen, että yksilötasolla sitoutuminen (*commitment*) on keskeinen tekijä selitettäessä ryhmän (*group*) toiminnan tuloksellisuutta. Bass vetoaa itse asiassa Reuven Galin 1985¹⁹⁴ esittämiin näkemyksiin. Galin mukaan sitoutuminen on sotilaan ammatin selkäranka, ja sitoutumisen synnyttämiseksi tarvitaan transformationaalista johtamista kaikilla tasoilla.

3.13 Yhteenvedo ja pohdiskelu

Tässä luvussa olen tarkastellut inhimillistä tekijää sotilasorganisaatiossa (*human element, human factor*) lähinnä vain kiinteyden näkökulmasta. Kiinteyden on ilman muuta keskeinen tekijä sotilasorganisaation toimintakyvyssä. Henderson¹⁹⁵ liittyy kiinteyden mielenkiintoisella tavalla sotilaan omaan tahtoon (maanpuolustustahto, taistelutahto):

“... cohesion has been defined as the bonding together of members of an organization/unit in such a way as to sustain their will and commitment to each other, their unit, and the mission.”

Käsitteellisesti ja käytännössä kiinteyden liittyy siis taistelijan tahdon suuntaamiseen ja lisäksi taistelukumppaneihin, yksikköön ja tehtävään. Hendersonin vertailevasta tutkimuksesta nähdään myös, että eri armeijoiden kulttuuri tuottaa erilaisia ratkaisuja, jotka vaikuttavat kiinteyden syntymiseen ja kestämiseen eri tavoin. Universaalia kiinteyden sosiaalista mallia ei siis ole järkevää rakentaa. Tässä raportissa käsiteltyjen tutkimusten perusteella on ilmeistä, että oma tapamme käsitellä ja rakentaa kiinteyttä on hyvin suomalainen – sekä hyvässä että pahassa.

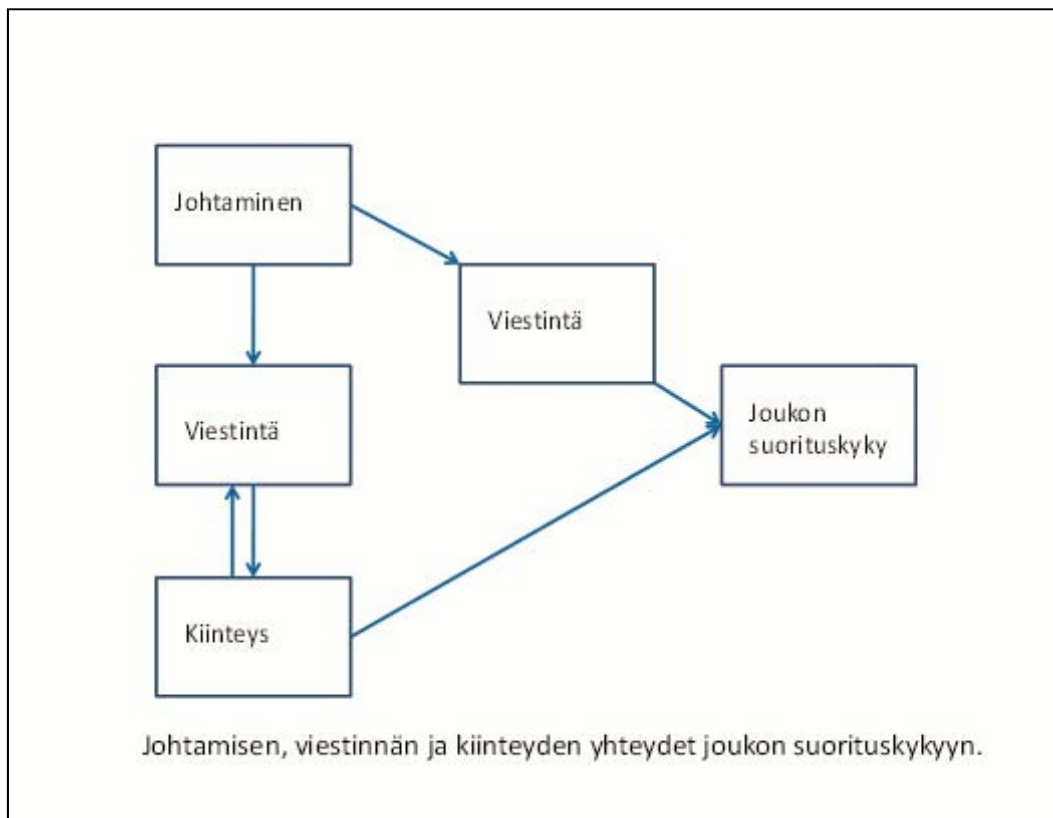
Yleistyksenä tässä tutkimuksessa käsitellyistä raporteista ja tuloksista voidaan modifioida edellä esitettyä Ahronsonin ja Ebermanin käsitteellistä kuviota lisäämällä siihen kommunikaation vaikutus.

¹⁹² Goyne 2006.

¹⁹³ Bass 1998.

¹⁹⁴ Gal 1985.

¹⁹⁵ Henderson 1985, 4.

Kuvio 12. Johtamisen, viestinnän, kiinteyden ja joukon suorituskyvyn käsitteellinen malli.

Tässä käsitteellisessä mallissa nähdään viestinnällä kaksi roolia. Selkeä operatiivinen viestintä voi vaikuttaa ja vaikuttaa joukon suorituskykyyn suoraan. Joukon kiinteyttä ylläpitävä sosiaalinen ja muu vastaava johtamiseen kuuluva viestintä vaikuttaa suorituskykyyn epäsuorasti kiinteyden kautta. Samalla tällaisen viestinnän vaikutus kiinteyteen on kaksisuuntainen tai vuorovaikutteinen. Kiinteyden lisääminen ja helpottaminen nimenomaan viestinnän tätä funktiota.

Hendersonin edellä olevassa lainauksessa esiintyy mielenkiintoisella tavalla sitoutumisen (*commitment*) käsite. Jostain syystä sotilasjoukon inhimillisten tekijöiden analyysi tämän käsitteen avulla on ollut meillä vähäistä. Ehkä puhuminen suomalaisten vahvasta maanpuolustustahdosta on peittänyt alleen tarvetta käyttää tätä käsitettä. Itse asiassa sitoutuminen voidaan määritellä ja myös operationalisoida maanpuolustustahdon kautta. Maanpuolustustahtotutkimuksessa¹⁹⁶ on määriteltä erikseen yleinen maanpuolustustahto eli henkilön näkemys siitä, pitäisikö maata puolustaa aseellisesti, ja henkilökohtainen maanpuolustustahto eli henkilön oma tahto osallistua aseellisen maanpuolustuksen eri tehtäviin. Maanpuolustukseen sitoutumisen mittari voidaan muodostaa yksinkertaisesti vähentämällä henkilökohtaisen maanpuolustustahdon mittarin arvosta yleisen maanpuolustustahdon mittarin arvo. Kun yleinen maanpuolustustahto on huomattavasti parempi kuin vastaajan henkilökohtainen maanpuolustustahto, voidaan tulkita hänen olevan huonosti sitoutunut. Tässä arvioinnissa on tietenkin otettava huomioon henkilön todelliset mahdollisuudet osallistua aseellisen maanpuolustuksen tehtäviin. Kaikki voimakkaasti sitoutuneet henkilöt

¹⁹⁶ Ks. esim. Sinkko ym. 2008, 11–12.

eivät edes pääse aseellisen maanpuolustuksen tehtäviin oman tärkeän siviilitehtävänsä vuoksi.

Sotilassosiologian ulkomaiset tutkijat näkevät myös kiinteystutkimuksen olevan muutoksessa sotavoimien muuttuessa siviiliyhteiskunnan muutoksen mukana. Tämä muutos puolestaan on seurausta globaalista muutoksesta. Kylmän sodan päättymisen¹⁹⁷ on yksi keskeinen tekijä tässä globaalissa muutoksessa, ja se heijastuu myös tieteelliseen ja filosofiseen kehitykseen kansainvälisen yhteisön puitteissa. Postmodernismi kuvaa käsitteenä olennaisesti tätä muutosta. Harry Bondyn mukaan¹⁹⁸ länsimaissa (*Anglo West*) sosiaalinen pääoma, yhteiskunnallinen kurinalaisuus, uudenaikainen byrokratia ja professionalismismi tarjoavat perustan sotilaalliselle kiinteydelle, kurille, tehokkuudelle ja legitimitetille. Postmodernin ajattelutavan interventiolla sotilasorganisaatioihin voidaan korjata väärin käytettyä ja ymmärrettyä modernismia, joka on johtanut henkilökunnan vaihtuvuuteen (*turbulence*), yksilökohtaisen uran korostamiseen (*careerism*) ja ammatilliseen eristäytymiseen (*factionalism*).

Myös israelilaisessa tutkimuksessa on havaittu muuttuvien sosiaalisten arvojen vaikuttavan siihen, kuinka ihmiset suhtautuvat puolustusvoimiin sekä rauhan että kriisin aikana. Otsikolla ”I versus We” Gabriel Ben-Dor ym.¹⁹⁹ kirjoittavat, että kaikki hyvä loppuu aikanaan. Israelilaisten reserviläisten suhtautuminen palvelukseen on olennaisesti muuttunut arvojen yksilöllistymisen vuoksi. ”Lipun seuraaminen” ei enää heijastele kollektiivista kiinteyttä tai yhteisöllistä järkeilyä vaan yksilön henkilökohtaisten palkkioiden (*incentive*) tavoittelua.

Tässä en ole selostanut kiinteyttä armeijoissa, jotka poikkeavat suuresti meikäläisestä järjestelmästä. Amerikkalaiset tutkivat Vietnamin sodan aikaan Viet Congin kiinteyttä sotavankeja ja karkureita haastatteleamalla.²⁰⁰ Terence Lee on tutkinut Kiinan ja Indonesian armeijoita kiinteyden kannalta.²⁰¹ Myös saksalaisten joukkojen taistelu- tahto ja kiinteyden on jaksanut kiinnostaa tutkijoita viime vuosiin asti, vaikka asiaa tutkittiin laajasti jo toisen maailmansodan aikana ja heti sen jälkeen.²⁰² Löytyy myös tutkimuksia, joissa on arvioitu ja selvitetty kiinteyttä Venäjän armeijassa Neuvostoliiton sortumisen jälkeen Jeltsinin ja Putinin kaudella.²⁰³ Sosiologiselta kannalta näissäkin tutkimuksissa on kiinteydestä ja sen merkityksestä varten otettavia tuloksia, mutta ne ovat kuitenkin sellaisista tilanteista ja toimintaympäristöistä, että niiden sovellutusarvo meille on vähäinen.

Suomalaisen joukon – varusmiesjoukon tai rauhanturvatehtävässä toimivan reserviläisjoukon tai kertausharjoituksessa olevan reserviläisyksikön – kiinteyden ja toimintakyky rakentuvat yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan osaltaan hyvän maanpuolustustahdon ja nimenomaan hyvän henkilökohtaisen maanpuolustustahdon perustalle.

¹⁹⁷ Noin neljännesvuosisata kylmän sodan päättymisen jälkeen ollaan yllättäen uudessa tilanteessa Venäjän politiikan muututtua suuntaan, jota länessä ei osattu ennakoida. Venäjän uuden politiikan ytimenä näyttää olevan uudenlaisen ideologisen vastakkainasettelun synnyttäminen Venäjän ja länsimaiden, erityisesti Yhdysvaltojen välille. Vuoden 2014 aikana NATO on raportoinut toimintatapansa muutoksesta Afganistanin ISAF-operaation päättymisen jälkeen.

¹⁹⁸ Bondy 2004.

¹⁹⁹ Ben-Dor ym. 2008.

²⁰⁰ Ks. esim. Kellen 1969.

²⁰¹ Lee 2005.

²⁰² Ks. esim. Rush 1999.

²⁰³ Ks. esim. Herspring 2006.

Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa pyrin tarkentamaan tätä suhdetta. Tarvitsemme oman mallimme sotilasjoukon kiinteyden sosiologiasta ja sosiaalipsykologiasta, mutta tämä ei tarkoita sitä, etteikö suomalaisessakin sotilasjoukossa esiintyisi sellaisia psyykkisiä ja sosiaalisia ilmiöitä, joita esiintyy myös muiden maiden armeijoissa ja joukoissa. Kiinteys joukossa ei synny ja säily sattumalta, vaan siitä on huolehdittava koulutuksella ja oikeanlaisella johtamisella. Lisäksi on syytä muistaa se, että joukon hyvä horisontaalinen kiinteys ei välttämättä riitä silloin, kun tarkastellaan joukon suorituskykyä kokonaisuutena.

Salo ja Siebold²⁰⁴ huomauttavat useisiin meta-analyysseihin ja kirjallisuuteen viitaten, että sekundaarisen kiinteyden eli organisatorisen ja institutionaalisen kiinteyden on oltava hyvät, tai muuten joukossa saattaa esiintyä tyytymättömyyttä, huonoa motivaatiota, halua vaihtaa yksikköä ja jopa kuriongelmiä. Kirjoittajien omassa tutkimuksessa osoittautui, että organisatorinen ja institutionaalinen kiinteys olivat tärkeimmät kiinteystekijät selitettäessä joukon asenne- ja käyttäytymistekijöitä.

Varusmiehistä joukkotuotantojärjestelmällä koulutettujen joukkojen kiinteyden mittaaminen ei meillä ole systemaattista, vaikka nykyisin säännöllisesti tehtävät varusmiesten loppukyselyt antavatkin siihen mahdollisuuksia. Ottaen huomioon kaikki tässä raportissa käsitellyt kiinteyden alat ja piirteet voidaan myös sanoa, että varusmiesten loppukyselyn kysymyssarjaa voitaisiin kehittää edelleen kiinteysmittauksia paremmin palveleviksi. Mittauksista tuotetaan myös joukko-osastokohtaista tietoa, jota mahdollisesti vertaillaan aikasarjamaisesti, mutta vähemmän vertaillaan joukko-osastoja toisiinsa. Tällainen vertailu tuottaisi lisätietoja erilaisten paikallisten varuskunta- ja koulutuskulttuurien vaikutuksesta joukkojen ryhmäkiinteyteen.

3.2. Komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimus – joukon kiinteyden yhteys toiminnan tuloksellisuuteen

3.2.1 Komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimuksen tausta

Komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimuksen oheistutkimuksena tehtiin tutkimukseen osallistuneille joukoille kiinteysmittaukset, jotka eivät sisällyneet varsinaiseen tutkimukseen. Niitä ei ole aikaisemmin julkaistu. Tässä luvussa esitän komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimuksesta ainoastaan muutamia sen yleispiirteitä, jotka ovat tarpeen jäljempänä esitettävien kiinteystekijöihin liittyvien tutkimustulosten ymmärtämiseksi. Peruste esittelyn suppeuteen on se, että tutkimuksesta kirjoitettu raportti²⁰⁵ on määritelty turvaluokittelultaan viranomaiskäyttöön. Tässä ei esitellä tutkimusmenetelmää eikä varsinaisia tutkimustuloksia.

Tutkimuksen toteuttaja on Maasotakoulu, ja tutkimus on tehty vuosina 2002–2007. Varsinainen aineistonkeruuvaihe oli vuosina 2004–2005. Yleisesti kuvattuna tutkimusasetelma oli sellainen, että tutkimuskohteena yksi kerrallaan oli hyökkäävä komppania. Vastustaja oli pääpiirteissään samankokoinen mekanisoitu yksikkö, joka puolusti ja suojasi esikuntaa. Hyökkäyksen tavoitteena oli tuon esikunnan tuhoami-

²⁰⁴ Salo ja Siebold 2005.

²⁰⁵ Maasotakoulu 2007. Tutkimuksesta on julkaistu myös julkinen raportti: Sormunen ja Eskelinen 2010.

nen. Jokainen hyökkäykseen osallistunut komppania hyökkäsi useamman kerran ja käytti hyökkäyksessään eri menetelmiä.

Raportin mukaan²⁰⁶ tutkimuksen tärkein päämäärä on tuottaa puolustusvoimille teolliseen näyttöön perustuvaa ja käytännönläheistä tietoa taistelusta ja joukkojemme suorituskyvystä siinä. Toinen päämäärä on tukea sotataidon, johtamisen ja sotilaspedagogiikan opetusta ja tutkimusta tuottamalla tarvittavia taistelun lähtökohtatietoja. Tutkimuksen yhtenä tutkittavana muuttujaryhmänä ovat inhimilliset tekijät.

Sotilasjoukon kiinteystutkimuksessa (*small unit cohesion*) perinteiseksi käsitykseksi on muodostunut näkemys siitä, että joukon kiinteys parantaa sen suorituskykyä (*performance*). Joukon suorituskyky ei ole pelkästään sen pärjäämistä taistelussa, vaan myös sen kykyä käyttäytyä ja toimia pätevästi ja asiallisesti kasarmioloissa samoin kuin sen kyky ottaa vastaan annettu koulutus. Meta-analyyseissa on löydetty kiinteiden ja suorituskyvyn välille korrelaatio.

Tutkimuskirjallisuudesta löytyy myös näkemyksiä siitä, että kiinteiden ja suorituskyvyn välinen riippuvuus ei olisi suora vaan epäsuora (moderoiva) eli yhteys olisi välittävä. Stanley M. Gully ym.²⁰⁷ toteavat myös, että eroja on organisaatioiden tyyppien välillä, esimerkiksi urheilujoukkueiden tai sotilasyksiköiden tai muiden ryhmien välillä²⁰⁸. Kirjoittajat viittaavat myös tutkimuksiin, joissa ei löydetty lainkaan yhteyttä kiinteiden ja tuottavuuden välillä.

Kiinteystutkimuksen perinteen pohjalta nähtiin, että mahdollisimman todellinen kiinteiden ja taistelussa suoriutumisen välinen yhteys saataisiin todennettua kontrollidussa taistelusimulaatiotutkimuksessa. Hyökkäävät komppaniat olivat eri varuskunnista, jotka kouluttavat maavoimien jääkäreitä. Jokaiselle komppanialle hyökkäystutkimus oli luonnollisesti samalla harjoitus, ja kokonaisuus kesti noin viikon. Varsinaisen hyökkäystutkimuksen liitännäisenä toteutettiin kiinteysmittaus sekä sosiometrinen mittaus, jonka kohteena olivat myös yksi puolustava komppania sekä verifiointikomppania. Verifiointikomppania mitattiin sen selvittämiseksi, olivatko varsinaiset mittaukseen osallistuneet komppaniat koulutuksessaan riittävän pitkällä, jotta tuloksia voidaan pitää koulutustasoa riittävän hyvin kuvaavana. Tutkimus tehtiin jääkäreiden koulutuksen J-vaiheen keskivaiheilla. Verifiointikomppania tutkittiin sen ollessa J-vaiheen lopussa. Vertailua verifiointikomppaniaan ei kuitenkaan tehdä tässä yhteydessä.

Ryhmäkiinteysmittaus toteutettiin laajana kirjallisena kyselynä, joka oli koostettu amerikkalaisista Platoon Cohesion Index- ja Combat Platoon Cohesion Questionnaire -kysymyssarjoista, jotka oli käännetty suomeksi ja sovitettu meikäläisiin oloihin mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi lomakkeella oli neljä kysymystä, joita on käytetty kiinteiden mittaamiseen kotimaisissa tutkimuksissa aikaisemmin.

²⁰⁶ Mt., 2.

²⁰⁷ Gully ym. 1995.

²⁰⁸ Mt., 499.

3.2.2 Platoon Cohesion Index (PCI) kiinteyden mittarina komppanian hyökkäys -tutkimuksessa

Platoon Cohesion Index tunnetaan ennen kaikkea Guy L. Siebold'in kehittämänä. Työtoverinsa Dennis R. Kelly'n kanssa hän julkaisi sitä koskevan tiettävästi ensimmäisen raportin lokakuussa 1988. Heidän työpaikkansa oli Manpower and Personnel Research Laboratory U.S. Army'n Research Institute for the Behavioral and Social Sciences -nimisessä tutkimuslaitoksessa.

Siebold ja Kelly kuvaavat²⁰⁹, kuinka syksyllä 1986 oli saatu kehitettyä tarkka (*high resolution*) mittaustapa joukkueen kiinteyttä kuvaamaan. Tuo mittausten menetelmä oli Combat Platoon Cohesion Questionnaire (CPCQ), jota myös on käytetty ja sovellettu komppanian hyökkäys -tutkimuksen yhteydessä tehdyissä kiinteysmittauksissa. Kirjoittajien mukaan esityön olivat tehneet ARI:n (Walter Reed Army Institute of Research) tutkijat. Lomakkeen kehittelyn taustalla oli sarja haastatteluja ja havaintoja, joita ARI:n tutkijat olivat tehneet useissa pataljoonissa.

Siebold ja Kelly ovat myöhemmissä raporteissaan kuvanneet, kuinka indeksiä pyrittiin validoimaan monipuolisesti. Heidän tutkimustensa yksi tulos oli myös se, että nimenomaan joukkue on sopivin yksikkötaso kiinteysmittausten suorittamiseksi, vaikka joukkueiden sisällä ryhmissä eroja syntyykin.

Siebold kuvaa työnsä tuloksia artikkelissaan tammikuussa 2007²¹⁰, ja esittää kantanaan, että käytettyyn käsitteistöön ja tutkimustapaan perustuu kiinteyden tutkimuksen standardimalli. Sieboldin artikkeli on samalla kritiikkiä englantilaisen tutkijan Kingin²¹¹ artikkeliin, jossa tämä käsittelee kommunikaation osuutta brittiläisessä taisteluharjoitusperinteessä ja kommunikaation osuutta ryhmän tai joukkueen kiinteyden luomisessa.

Tutkimuskirjallisuudessa on viitteitä siitä, että PCI on omaksuttu käyttöön muun muassa Israelissa ja Kanadassa.²¹² Kanadassa on käytössä myös ”lähisukuisia” mittaustapoja armeijassa ja laivastossa. Israelissa on toistettu PCI:n kehittämisen yhteydessä tehtyjä analyyseja, muun muassa faktorianalyyseja. Tulokset ovat hyvin samantapaisia kuin Sieboldin ja Kellyn alkuperäiset tulokset.²¹³

Saksassa on käytetty KFOR-joukkoja tutkittaessa kysymyspattereita, jotka sisältävät hyvin samanlaisia yksittäisiä kysymyksiä, joita PCI sisältää.²¹⁴ Ilmeistä on siis, että PCI on sovelletussa muodossa käytössä myös Yhdysvaltojen ulkopuolella.

Sieboldin kehittämiä mittareita ja niiden perusteella sovellettuja kysymyksiä on eri tutkimuksissa ja eri versioina käytetty myös meillä Suomessa. Tutkimustavan keskeinen soveltaja on ollut Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, sittemmin Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitos (tutkija Olli Harinen).

²⁰⁹ Siebold ja Kelly 1988, vii.

²¹⁰ Siebold 2007.

²¹¹ King 2006.

²¹² Ks. esim. Gupta 2004 tai Ahronson ja Eberman 2002.

²¹³ Yagil 1990.

²¹⁴ Biehl ym. 2001.

Puolustusvoimauudistuksen jälkeen työtä jatkaa Puolustusvoimien Tutkimuslaitoksen Toimintakykyosasto.

Sieboldin ja Kellyn kehittämä kysymyssarja ja mittaristo eivät tietenkään ole ainoat laatuaan. Amerikkalaiset Peggy McClure ja Walter Broughton²¹⁵ ovat tutkineet kiinteyttä sotilasyhteisössä, käytännössä varuskunnassa (*base*). Tässä tutkimuksessa otettiin huomioon varuskunnassa asuvien perheiden ja perheenjäsenten vaikutus samoin kuin varuskunnassa työskentelevien siviileiden vaikutus, joka on lisääntynyt toimintojen ulkoistamisen vuoksi. Tutkijoiden keskeinen tulos oli se, että yhteisön kiinteyks oli läheisessä yhteydessä sotilasyksiköiden kiinteyteen ja vaikutti muun muassa sotilaiden näkemykseen sotilasuransa jatkamisesta. Tutkijat eivät kuitenkaan ota kantaa siihen, kuinka varuskunnan kiinteyks vaikuttaa tuossa varuskunnassa annettuun sotilaskoulutukseen, sen onnistumiseen tai tuloksiin.

3.2.3 Vertailututkimus komppanian hyökkäys-aineistossa

Komppanian hyökkäys-tutkimuksen yhteydessä käytettiin suomeksi käännettä lomaketta, joka oli yhdistelmä PCI:stä ja CPCQ:sta. Kysymyksiä lomakkeella oli myös Combat Readiness Morale Questionnaire (CRMQ) kysymyssarjasta.²¹⁶ Lisäksi lomakkeeseen oli lisätty neljä kysymystä, joita oli aikaisemmin käytetty meillä varusmies- ja reserviläistutkimuksissa. Amerikkalaiset kysymykset sovellettiin meikäläiseen järjestelmään siten, että leader -termi käännettiin varusmiesjohtajaksi. Muutenkin kääntämisen lisäksi sanamuotoja sovellettiin meikäläiseen ajattelutapaan, mutta kysymysten perusidea pyrittiin suojelemaan ja pitämään samana.

Koska käytettävissä oli 20 kysymystä (*item*) sisältävän PCI:n alkuperäisten faktorianalyysien tulokset, tein samanlaisen analyysin samoilla kysymyksillä komppanian hyökkäys-tutkimuksen aineistolla kohdistamalla se jääkäreiden antamiin vastauksiin. Faktorianalyysin tuloksen esitän tämän luvun liitteessä 1. Tulos on hämmästyttävän paljon samankaltainen alkuperäisen analyysin tuloksen kanssa. Osoittautui kuitenkin, että alkuperäisen kolmen faktorin ratkaisun asemesta parempi selitysosuus saatiin neljän faktorin ratkaisulla. Silti faktoriratkaisun selitysosuus jäi hieman pienemmäksi kuin alkuperäisessä analyysissä.

Suomalaisessa neljän faktorin ratkaisussa selitetyn varianssin osuus on 51,9 prosenttia, kolmen faktorin ratkaisussa 45,8 prosenttia. Vastaajia oli 786. Sieboldin alkuperäisessä faktoroinnissa selitysosuus oli 60,58 prosenttia. Sieboldin vastaajamäärä oli 752.

Suomalaisen ratkaisun ykkösfaktorin voisi nimetä varusmiesjohtajien faktoriksi (vertikaalinen kiinteyks), toinen on miehistön horisontaalisen kiinteyden faktori, kolmas ja neljäs ovat organisatorisen kiinteyden faktoreita, ja niiden kohdalla syntyy ero alkuperäiseen tulokseen. Yllättävää tämä ei kuitenkaan ole siinä mielessä, että amerikkalaisen ja suomalaisen joukon tausta on niin erilainen. Itse asiassa erikoista olisi, jos suomalaisen varusmiesarmeijan organisatorinen kiinteyks käyttäytyisi mittauksessa aivan samalla tavalla kuin amerikkalaisessa vapaaehtoiseen listautumiseen perustavassa palkka-armeijassa.

²¹⁵ McClure ja Broughton 2000.

²¹⁶ Lång 2003.

Johtopäätös ilman muuta analyysin tuloksesta kuitenkin on se, että PCI-mittaus toimi myös suomeksi sovellettuna kohtalaisen hyvin. Silti pohdittavaksi jää joitakin seikkoja, joihin palataan myöhemmin tässä luvussa. Tältä perustalta jatkettiin koko kyselyaineiston analyysia ottaen mukaan kaikki käytetyt kysymykset.

Analyysia jatkettiin siten, että edelleenkin jääkäreiden vastauksista tehtiin pääkomponenttianalyysi. Analyysi tuotti kaikkiaan 12 pääkomponenttia. Niiden perusteella muodostettiin kuusi summamuuttujaa, joiden perusteella aineistoon kuuluvia joukkueita ja komppanioita vertailtiin keskenään. Lisäksi muodostettiin kiinteys-summuuttuja kolmesta kysymyksestä, joita on käytetty suomalaisissa varusmies- ja reserviläismittauksissa, mutta jotka eivät sisälly amerikkalaisiin mittaristoihin.

Tätä raporttia kirjoitettaessa käytettävissä oli aineisto yhteensä kahdeksan komppanian kiinteysmittauksesta. Sosiometrisiä tuloksia ei tässä käsitellä, koska aineiston sosiometriset indeksit eivät olleet käytettävissä. Mukana oli myös puolustajan asemassa toiminut komppania. Komppanioita ja joukkueita komppanioiden sisällä vertailtiin keskenään laskemalla summamuuttujien keskiarvojen perusteella varianssianalyysia. Analyysia varten summamuuttujat oli uudelleenskaalattu niin, että minimi- ja maksimi-arvot olivat aina samat saman summamuuttujan sisällä, koska alkuperäisten muuttujien skaalat olivat sekä 5- että 7-luokkaisia.

Keskeinen tulos näistä varianssianalyyseista on se, että komppanioiden välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja, ja komppanioiden sisällä on joukkueiden välillä tilastollisesti merkitseviä eroja – toisten komppanioiden sisällä enemmän kuin joidenkin muiden. Tilastollisen merkitsevyyden tulkinta tässä on se, että kyseenä oleva tulos ei aiheudu tilastollisesta sattumasta. Tältä pohjalta voidaan alustavasti edelleen todeta, että tasoerot komppanioiden kiinteydessä vaikuttivat myös niiden taistelun onnistumiseen.

3.2.3.1 Summamuuttujat ja niiden reliabiliteetti

Tätä tutkimusta kirjoitettaessa ei ollut käytössä Combat Platoon Cohesion Questionnaire (CPCQ)-kysymyspatteristoa kehitettäessä mahdollisesti tehtyjä analyysia samaan tapaan kuin PCI-kysymyksistä oli. Välttämättä tämä ei ole ongelma, sillä kysymysten sisältö on joka tapauksessa Suomeen sovitettaessa niin erilainen, että vastaavuutta amerikkalaisen ja suomalaisen aineiston välillä ei olisi löytynyt.

Joka tapauksessa pääkomponenttianalyysi tehtiin jääkäreiden antamista vastauksista, ja tuloksena saatiin kaikkiaan 12 pääkomponenttia. Niiden tulkinta oli osittain selvää, mutta myös vaikeammin selitettäviä ilmiöitä esiintyi. Ongelmallisina oli 12. komponentti, jolla ei latautunut yhtään muuttujaa itsenäisesti, toisin sanoen kaikilla muuttujilla oli parempi lataus jollakin toisella komponentilla. Komponentti kuitenkin täytti normaalisti käytettävän ominaisarvokriteerin.

Pääkomponenttianalyysin perusteella käsittelyä jatkettiin niin, että suurimpien selitysosuuksien perusteella komponenteista muodostettiin summamuuttujia. Summamuuttujien määrittelyssä ei käytetty mitään varsinaista tilastollista kriteeriä, vaan niihin otettiin mukaan vaihteleva määrä komponenttien kärkimuuttujia ajatellen lähin-

nä summamuuttujan tulkintaa ja selkeyttä. Lisäksi muodostettiin osittain pääkomponenttianalyysistä riippumatta luottamus- ja kiinteys-summamuuttujat.

Latausten perusteella päätettiin analyysiin ottaa mukaan vielä yksi summamuuttuja, varuskunta-summamuuttuja, joka esitellään tarkemmin alempana. Ensimmäiseksi esittelen luottamus-summamuuttujan, joka koostuu seitsemästä osatekijästä.

Taulukko 7. Luottamus-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 5, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keski-hajonta	N
13. Joukkueesi miehistön jäsenet luottavat toisiinsa.	2,30	,749	718
17. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat toisiinsa.	2,24	,771	718
32. Joukkueesi miehistön jäsenet voivat luottaa toisiinsa.	2,72	1,063	718
45. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat miehistönsä jäseniin.	3,00	1,157	718
60. Missä määrin luotat kouluttajaasi?	2,58	,947	718
64. Voitko luottaa kouluttajasi antamiin lupauksiin?	2,53	1,046	718
67. Kouluttajasi on luotettava.	2,38	,950	718

Väittämät	13.	17.	32.	45.	60.	64.	67.
13. Joukkueesi miehistön jäsenet luottavat toisiinsa.	1,000	,275	,529	,289	,147	,161	,192
17. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat toisiinsa.	,275	1,000	,299	,363	,248	,235	,241
32. Joukkueesi miehistön jäsenet voivat luottaa toisiinsa.	,529	,299	1,000	,352	,207	,236	,243
45. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat miehistönsä jäseniin.	,289	,363	,352	1,000	,258	,323	,298
60. Missä määrin luotat kouluttajaasi?	,147	,248	,207	,258	1,000	,542	,599
64. Voitko luottaa kouluttajasi antamiin lupauksiin?	,161	,235	,236	,323	,542	1,000	,635
67. Kouluttajasi on luotettava.	,192	,241	,243	,298	,599	,635	1,000

Summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,775. Tätä arvoa voidaan pitää tyydyttävänä reliabiliteettina, mutta toisaalta jatkoanalyysissä on syytä tarkastella luottamusta myös osissa. Ilmeistä on, että kouluttajiin tunnettu luottamus voidaan eriyttää myös omaksi ulottuvuudekseen. Luottamusta kiinteyden osatekijänä voidaan kuitenkin pitää niin tärkeänä analyysin kokonaisuuden kannalta, että summamuuttuja säilytetään sellaisenaan tässä. Tätä summamuuttujaa ei myöskään ole muodostettu suoraan pääkomponenttianalyysin perusteella, vaan mukana on vahvasti yksittäisten kysymysten sisältöön (nimenomaan luottamus) perustuva kriteeri. Seuraava summa-muuttuja kuvaa varusmiesjohtajia.

Taulukko 8. Varusmiesjohtaja-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 7, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keskiahjonta	N
46. Varusmiesjohtajasi ymmärtävät aidosti miehistönsä jäseniä.	3,12	1,191	709
45. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat miehistönsä jäseniin.	3,01	1,156	709
48. Kun joukkueesi miehistön jäsen haluaa keskustella, ovat varusmiesjohtajat käytettävissä.	3,01	1,217	709
53. Varusmiesjohtajat osaavat soveltaa heille opetettuja asioita käytännön ongelmanratkaisutilanteissa.	2,84	1,077	709
52. Varusmiesjohtajat ovat sellaisia, joiden alaisina miehistön jäsenet haluaisivat palvella jos joutuisivat taisteluun.	2,99	1,356	709
44. Joukkueesi miehistön jäsenen pyytäessä apua varusmiesjohtajalta, hän kuuntelee ja välittää siitä mitä tällä on sanottavaa.	2,92	1,295	709
57. Joukkueesi varusmiesjohtajat ovat ammattitaitoisia ja osaavat itse näyttää, miten tehtävä suoritetaan oikein.	2,81	1,212	709
56. Varusmiesjohtajasi havaitsevat/ovat perillä miehistön jäsenien kehityksestä koulutuksessa.	2,99	1,149	709
47. Jos heiltä pyytää neuvoja ongelmiin, joukkueesi varusmiesjohtajat tekevät parhaansa auttaakseen.	2,95	1,240	709
51. Joukkueesi varusmiesjohtajat huolehtivat/välittävät toisistaan yksilöinä (esim. auttaminen).	2,81	1,054	709

Väittämät	46.	45.	48.	53.	52.	44.	57.	56.	47.	51.
46. Varusmiesjohtajasi ymmärtävät aidosti miehistönsä jäseniä.	1,000	,736	,659	,558	,620	,688	,583	,569	,704	,584
45. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat miehistönsä jäseniin.	,736	1,000	,555	,552	,628	,636	,617	,537	,627	,569
48. Kun joukkueesi miehistön jäsen haluaa keskustella, ovat varusmiesjohtajat käytettävissä.	,659	,555	1,000	,526	,561	,652	,524	,529	,700	,543
53. Varusmiesjohtajat osaavat soveltaa heille opetettuja asioita käytännön ongelmanratkaisutilanteissa.	,558	,552	,526	1,000	,676	,565	,592	,568	,532	,527
52. Varusmiesjohtajat ovat sellaisia, joiden alaisina miehistön jäsenet haluaisivat palvella jos joutuisivat taisteluun.	,620	,628	,561	,676	1,000	,590	,655	,603	,570	,608
44. Joukkueesi miehistön jäsenen pyytäessä apua varusmiesjohtajalta, hän kuuntelee ja välittää siitä mitä tällä on sanottavaa.	,688	,636	,652	,565	,590	1,000	,572	,540	,686	,535
57. Joukkueesi varusmiesjohtajat ovat ammattitaitoisia ja osaavat itse näyttää, miten tehtävä suoritetaan oikein.	,583	,617	,524	,592	,655	,572	1,000	,624	,553	,519
56. Varusmiesjohtajasi havaitsevat/ovat perillä miehistön jäsenten kehityksestä koulutuksessa.	,569	,537	,529	,568	,603	,540	,624	1,000	,508	,514
47. Jos heiltä pyytää neuvoja ongelmiin, joukkueesi varusmiesjohtajat tekevät parhaansa auttaakseen.	,704	,627	,700	,532	,570	,686	,553	,508	1,000	,577
51. Joukkueesi varusmiesjohtajat huolehtivat/välittävät toisistaan yksilöinä (esim. auttaminen).	,584	,569	,543	,527	,608	,535	,519	,514	,577	1,000

Summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,935, eli muuttuja kuvaa jääkäreiden suhtautumista varusmiesjohtajiin erittäin luotettavasti.

Motivaatio-summamuuttuja muodostettiin viidestä osakysymyksestä.

Taulukko 9. Motivaatio-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 5, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keski-hajonta	N
77. Millainen on oma palvelusmotivaatiosi?	3,05	1,043	768
75. Kuinka tärkeää sinulle on kyvykkyyden osoittaminen asepalveluksessa?	2,65	1,044	768
78. Kuinka tyytyväinen olet asepalvelukseesi yleensä?	3,00	1,022	768
74. Kuinka tärkeää sinulle on suoriutua tehtävistäsi hyvin?	2,47	1,009	768
79. Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen asemaasi joukkueessa / tehtävään, johon saat koulutusta?	2,62	1,080	768

Väittämät	77.	75.	78.	74.	79.
77. Millainen on oma palvelusmotivaatiosi?	1,000	,605	,565	,548	,364
75. Kuinka tärkeää sinulle on kyvykkyyden osoittaminen asepalveluksessa?	,605	1,000	,468	,720	,355
78. Kuinka tyytyväinen olet asepalvelukseesi yleensä?	,565	,468	1,000	,436	,413
74. Kuinka tärkeää sinulle on suoriutua tehtävistäsi hyvin?	,548	,720	,436	1,000	,356
79. Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen asemaasi joukkueessa / tehtävään, johon saat koulutusta?	,364	,355	,413	,356	1,000

Tämän summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,834, jota voidaan pitää hyvänä.

Taulukko 10. Varusmiesjohtajien horisontaalisen kiinteyden summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 5, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keskiahjonta	N
18. Joukkueesi varusmiesjohtajat huolehtivat/välittävät toisistaan (esim. auttaminen).	2,35	,734	779
17. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat toisiinsa.	2,26	,776	779
19. Joukkueesi miehistön jäsenet saavat tarvittaessa varusmiesjohtajilta apua henk.koht. ongelmiinsa.	2,78	,914	779
20. Joukkueesi varusmiesjohtajat ja miehistön jäsenet huolehtivat/välittävät toisistaan (esim. auttaminen).	2,46	,787	779
21. Joukkueesi varusmiesjohtajat ja miehistön jäsenet toimivat koulutuksessa hyvin yhdessä.	2,22	,717	779
22. Joukkueesi varusmiesjohtajilla on tarvittavat taidot johtaa alaisiaan taistelussa.	2,23	,823	779

Väittämät	18.	17.	19.	20.	21.	22.
18. Joukkueesi varusmiesjohtajat huolehtivat/välittävät toisistaan (esim. auttaminen).	1,000	0,627	0,402	0,440	0,332	0,381
17. Joukkueesi varusmiesjohtajat luottavat toisiinsa.	0,627	1,000	0,346	0,335	0,345	0,400
19. Joukkueesi miehistön jäsenet saavat tarvittaessa varusmiesjohtajilta apua henk.koht. ongelmiinsa.	0,402	0,346	1,000	0,560	0,311	0,305
20. Joukkueesi varusmiesjohtajat ja miehistön jäsenet huolehtivat/välittävät toisistaan (esim. auttaminen).	0,440	0,335	0,560	1,000	0,478	0,391
21. Joukkueesi varusmiesjohtajat ja miehistön jäsenet toimivat koulutuksessa hyvin yhdessä.	0,332	0,345	0,311	0,478	1,000	0,482
22. Joukkueesi varusmiesjohtajilla on tarvittavat taidot johtaa alaisiaan taistelussa.	0,381	0,400	0,305	0,391	0,482	1,000

Kysymyksenalaiseksi voidaan asettaa se, kuinka hyvin jääkärit pystyvät arvioimaan varusmiesjohtajiensa horisontaalista eli keskinäistä kiinteyttä, mutta tämän tuloksen mukaan arviointia voidaan pitää luotettavana. Summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,806, jota voidaan pitää täysin hyväksyttävänä.

Seuraavaksi tarkastelen varusmiesten keskinäisen kiinteyden summamuuttujaa.

Taulukko 11. Horisontaalisen kiinteyden summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 7, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keskihajonta	N
33. Joukkueesi miehistön jäsenet ovat erittäin hyviä kavereita keskenään.	2,83	1,154	777
35. Miehistön jäsenet kunnioittavat/arvostavat aidosti toisiaan.	3,21	1,119	777
32. Joukkueesi miehistön jäsenet voivat luottaa toisiinsa.	2,71	1,051	777
36. Joukkueesi varusmiehet pitävät toisistaan (kaveruus, henkilökemia).	2,78	1,033	777
14. Joukkueesi miehistön jäsenet huolehtivat/välittävät toisistaan (esim. auttaminen).	2,34	,778	777

Väittämät	33.	35.	32.	36.	14.
33. Joukkueesi miehistön jäsenet ovat erittäin hyviä kavereita keskenään.	1,000	,538	,570	,632	,421
35. Miehistön jäsenet kunnioittavat/arvostavat aidosti toisiaan.	,538	1,000	,558	,580	,448
32. Joukkueesi miehistön jäsenet voivat luottaa toisiinsa.	,570	,558	1,000	,515	,481
36. Joukkueesi varusmiehet pitävät toisistaan (kaveruus, henkilökemia).	,632	,580	,515	1,000	,424
14. Joukkueesi miehistön jäsenet huolehtivat/välittävät toisistaan (esim. auttaminen).	,421	,448	,481	,424	1,000

Tämäkin summamuuttuja saa hyvän Cronbachin alfa-kertoimen arvon ,845. Lisäksi voidaan todeta, että kysymyksessä on nimenomaan affektiivista kiinteyttä kuvaava skaala.

Pääkomponenttianalyysissa tärkeä ulottuvuus oli kouluttajiin liittyvä komponentti, josta myös muodostettiin summamuuttuja.

Taulukko 12. Kouluttaja-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 5, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keskihajonta	N
68. Kouluttajasi on esimerkillinen kouluttaja	2,42	1,022	730
67. Kouluttajasi on luotettava.	2,34	,904	730
60. Missä määrin luotat kouluttajaasi?	2,56	,922	730
65. Kouluttajasi on vastuuntuntoinen.	2,23	,818	730
71. Kouluttajasi kouluttaa joukkuetta tehokkaasti.	2,23	,855	730
69. Kouluttajasi huolehtii joukkueen jäsenten tarpeista. (Tarpeeksi unta, vaatteiden vaihdot, jne.)	2,66	,962	730
64. Voitko luottaa kouluttajasi antamiin lupauksiin?	2,49	1,019	730
70. Kouluttajasi antaa joukkueen jäsenille asianmukaista tietoa siitä mitä tapahtuu.	2,53	,915	730
61. Oletko valmis "seuraamaan kouluttajaasi" tehtävästä riippumatta?	2,55	,956	730

Väittämät	68.	67.	60.	65.	71.	69.	64.	70.	61.
68. Kouluttajasi on esimerkillinen kouluttaja	1,000	,688	,620	,606	,626	,543	,559	,534	,549
67. Kouluttajasi on luotettava.	,688	1,000	,613	,632	,589	,508	,642	,505	,536
60. Missä määrin luotat kouluttajaasi?	,620	,613	1,000	,598	,515	,481	,549	,457	,641
65. Kouluttajasi on vastuuntuntoinen.	,606	,632	,598	1,000	,535	,465	,552	,470	,525
71. Kouluttajasi kouluttaa joukkuetta tehokkaasti.	,626	,589	,515	,535	1,000	,541	,478	,570	,496
69. Kouluttajasi huolehtii joukkueen jäsenten tarpeista. (Tarpeeksi unta, vaatteiden vaihdot, jne.)	,543	,508	,481	,465	,541	1,000	,461	,604	,427
64. Voitko luottaa kouluttajasi antamiin lupauksiin?	,559	,642	,549	,552	,478	,461	1,000	,482	,513
70. Kouluttajasi antaa joukkueen jäsenille asianmukaista tietoa siitä mitä tapahtuu.	,534	,505	,457	,470	,570	,604	,482	1,000	,437
61. Oletko valmis "seuraamaan kouluttajaasi" tehtävästä riippumatta?	,549	,536	,641	,525	,496	,427	,513	,437	1,000

Tämän muuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,914, joka on erittäin hyvä arvo. Osaltaan se kuvaa myös sitä, että vastaava tieto jääkäreiden suhtautumisesta kouluttajiin saataisiin lähes yhtä luotettavasti pienemmälläkin kysymysmäärällä eli summamuuttujalla, jolla on vähemmän osioita.

Seuraavaksi tarkasteltava summamuuttuja on kiinteyden summamuuttuja. Kuten edellä todettiin, ovat kiinteyden osiot sellaisia, joita on laajasti käytetty suomalaisissa varusmies- ja reserviläistutkimuksissa, ja vastaavia kysymyksiä ei ole tässä yhteydessä käytetyissä amerikkalaisissa mittaristoissa mukana.

Taulukko 13. Kiinteyden summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 5, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keski-hajonta	N
81. Nykyiseen joukkueeseeni on syntynyt todella hyvä mehenki	2,36	,948	767
82. Sodassa sotilaan henki voi riippua lähellä olevista kavereista. Jos olisi sota, joukkueeni jäsenet auttaisivat minua, vaikka voisivat itse joutua vaaraan.	2,38	,898	767
83. Jos joutuisin sotaan, haluaisin olla nykyisessä joukkueessani.	2,27	1,078	767

Väittämät	81.	82.	83.
81. Nykyiseen joukkueeseeni on syntynyt todella hyvä mehenki	1,000	,530	,565
82. Sodassa sotilaan henki voi riippua lähellä olevista kavereista. Jos olisi sota, joukkueeni jäsenet auttaisivat minua, vaikka voisivat itse joutua vaaraan.	,530	1,000	,540
83. Jos joutuisin sotaan, haluaisin olla nykyisessä joukkueessani.	,565	,540	1,000

Summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,782, jota voidaan pitää hyvin käyttökelpoisena arvona.

Taulukko 14. Varuskunta-summamuuttujan osakysymykset ja niiden keskiarvot (skaala 1 ... 5, paras arvo = 1) sekä keskinäiset korrelaatiot.

Väittämät	Keski-arvo	Keski-hajonta	N
27. Kuinka tyytyväisiä joukkueesi miehistön jäsenet ovat käytössään olevan vapaa-ajan riittävydestä (Esim. aikaa ihmis-suhteille sekä itselle)?	3,73	1,016	781
28. Kuinka tyytyväisiä miehistön jäsenet ovat varuskunnassa vapaa-ajalla järjestettäviin tilaisuuksiin?	3,02	,795	781
30. Joukkueesi miehistön jäsenillä on mahdollisuuksia kehittää itseään (kasarmialueella) palveluksessa ja vapaa-ajalla.	2,58	,985	781

Väittämät	27.	28.	30.
27. Kuinka tyytyväisiä joukkueesi miehistön jäsenet ovat käytössään olevan vapaa-ajan riittävydestä (Esim. aikaa ihmis-suhteille sekä itselle)?	1,000	,402	,314
28. Kuinka tyytyväisiä miehistön jäsenet ovat varuskunnassa vapaa-ajalla järjestettäviin tilaisuuksiin?	,402	1,000	,280
30. Joukkueesi miehistön jäsenillä on mahdollisuuksia kehittää itseään (kasarmialueella) palveluksessa ja vapaa-ajalla.	,314	,280	1,000

Summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimen arvo on ,598, joka on yleisesti käytetyn kriteeriarvon (,700) alapuolella. Nämä muuttujat kuitenkin korreloivat keskenään selvästi, ja muodostavat PCI:n faktoroinnissa kolmannen faktorin kolme kärkimuuttujaa. Tulkintaa tämän summamuuttujan käyttäytymiselle on vaikea löytää.

Seuraavassa taulukossa esitän varianssianalyysin tuloksen, jossa vertaillaan tutkimuksessa mukana olevia komppanioita edellä esitettyjen summamuuttujien perusteella.

Taulukko 15. Varianssianalyysin tulos, komppanioiden vertailu summamuuttujien perusteella, jääkärit, N = 775.

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Varuskunta	Between Groups	48,295	7	6,899	16,231	,000
	Within Groups	328,569	773	,425		
	Total	376,864	780			
Kouluttaja	Between Groups	20,034	7	2,862	5,822	,000
	Within Groups	354,901	722	,492		
	Total	374,935	729			
VMJohtajuus	Between Groups	25,220	7	3,603	4,026	,000
	Within Groups	647,057	723	,895		
	Total	672,277	730			
Kiinteys	Between Groups	7,641	7	1,092	1,655	,117
	Within Groups	500,467	759	,659		
	Total	508,107	766			
Motivaatio	Between Groups	10,407	7	1,487	2,308	,025
	Within Groups	497,238	772	,644		
	Total	507,645	779			
VMJohtHor-Kiint	Between Groups	7,332	7	1,047	3,089	,003
	Within Groups	263,843	778	,339		
	Total	271,175	785			
Luottamus	Between Groups	6,245	7	,892	1,959	,058
	Within Groups	323,406	710	,456		
	Total	329,651	717			
HorisKiint	Between Groups	9,570	7	1,367	1,975	,056
	Within Groups	530,816	767	,692		
	Total	540,386	774			

Tulos kertoo sen, että tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja komppanioiden välillä on kolmella summamuuttujalla, varuskunta-, kouluttaja- ja varusmiesjohtaja- summamuuttujilla. Varuskunta-summamuuttuja voitaisiin nimetä Sieboldin tapaan organisatorisen kiinteyden muuttujaksi, koska kaikki kolme osatekijää ovat PCI:n organisatorisen kiinteyden tekijöitä. Toisaalta saattaa olla niin, että vapaa-ajalla on tässä tutkimuksessa tutkimuskohteille eli varusmiesjääkäreille aivan erilainen merkitys kuin alkuperäisen amerikkalaisen aineiston palkatuille sotilaille. Siebold itse oli faktorianaalysejaan tulkitessaan myös tyytymättömin juuri organisatorisen kiinteyden osamuuttujien käyttäytymiseen. Asian pohdintaa on ilman muuta syytä jatkaa uusissa tutkimuksissa vertailemalla eri varuskuntia myös muiden tekijöiden perusteella. Yksi selitys voisi olla jopa se, että eri varuskuntiin tulee eri tavoin palvelukseen suhtautuvia varusmiehiä, ja heidän näkemyksensä toiminnasta varuskunnassa poikkeaa jo yksin tästä syystä, eikä välttämättä lainkaan johdu heidän saamastaan koulutuksesta kyseisessä varuskunnassa. Tämän tutkimusaineiston perusteella tätä ei kuitenkaan voida selvittää.

Tämä tulos on itse asiassa aika yllättävä ja odottamaton. Jos lähtökohta on se, että koulutus ja koulutustavat ovat puolustusvoimissa pitkälle standardoituja, kuinka näin voimakas ero kuitenkin syntyy? Itse asiassa tässä kannattaa todeta, että vastaavassa

varianssianalyysissa, jossa olivat mukana myös varusmiesjohtajat, varuskunta-summamuuttujan kriteeriarvo eli F-arvo oli vielä suurempi, 20,539.

Kaksi muuta komppaniaita tilastollisesti merkitsevästi erottelevaa muuttujaa ovat johtajuusmuuttujia eli vertikaalisen kiinteyden muuttujia. Tietyllä tavalla ennakkoodotusten vastaista on se (vaikka testattavia hypoteeseja ei varsinaisesti asetettu tutkimuksen kuvailevan luonteen vuoksi), että kiinteys-summamuuttuja erottelee komppanioita vähiten. Myöskään jääkäreiden keskinäisessä kiinteydessä eli horisontaalisessa kiinteydessä komppanioiden erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Sinänsä tilastollisen merkitsevyyden puute ei tietenkään ole huono asia, asian merkityksen ratkaisee viime kädessä näiden muuttujien keskimääräinen taso, jota tässä ei lainkaan tarkastella. Komppanian hyökkäyksen menestystekijöiden analyysin kokonaisuuden kannalta keskeinen kysymys on se, ovatko tässä komppanioita erotteleviksi osoittautuneet tekijät riippuvuussuhteessa hyökkäyksissä menestymisen kanssa.

3.2.4 Komppaniatason analyysi

Kun kiinteysmittaus tehtiin yhteensä 8 komppanialle, oli yksi niistä jätettävä pois sen takia, että komppania toimi keltaisena, eli tutkittavien komppanioiden vastustajana, joka ei hyökännyt vaan puolusti. Vertailtavina on siis seitsemän komppaniaa, ja komppanioiden vertailu tehtiin suoritettujen hyökkäysten saamien arviointien perusteella. Arviointien tekijöinä olivat erityisesti tähän tehtävään koulutetut taistelun tuomarit. Arvioinnit annettiin kouluarvosanoina 4–10 neljännespisteen tarkkuudella. Arvioitavat tekijät olivat joukon koulutus, johtaminen, toiminta, vaikuttaminen sekä näistä laskettu kokonaisarvio keskiarvona. Lisäksi mukana oli joukon oma tappioprosentti. Edelleen käytettävissä oli tieto siitä, onnistuiko hyökkäävä komppania tehtävässään vai ei. Tätä muuttujaa ei sen dikotomialuonteen takia kuitenkaan käytetty analyysissa, ainoastaan taustatietona.

Kiinteysmittauksen tulokset otettiin komppaniatasolla käyttöön komppanian keskiarvoina, jotka oli laskettu laadituista summamuuttujista. Keskeinen tulos riippuvuuksista on se, että yleensä kiinteysmuuttujien ja arviointimuuttujien välisiä riippuvuuksia ei juuri ole. Kiinteysmuuttujat kyllä korreloivat keskenään samoin kuin arviointimuuttujat keskenään. Sinänsä tällainen tilanne ei ole outo, onhan kysymys hyvin eri tavoin saaduista muuttujista ja niiden arvoista.

Korrelaatioiden arvoista voidaan kuitenkin tehdä joitakin huomioita. Varusmiesjohtajia ja -johtamista kuvaava muuttuja saa arviointimuuttujien kanssa negatiivisia korrelaatioita. Tilastollisesti melkein merkitsevä (0,05-taso) korrelaatio (-,761) varusmiesjohtajuusmuuttujalla on toiminta-arviointimuuttujan kanssa. Varusmiesjohtajuus korreloi samalla tasolla positiivisesti komppanian tappioprosentin kanssa. Myös jääkäreiden arvio varusmiesjohtajien keskinäisestä kiinteydestä korreloi melkein merkitsevästi komppanian tappioprosentin kanssa.

Tulos on ilman muuta ajattelun arvoinen, vaikka saatu signaali onkin heikko. Mistä syystä voi olla niin, että jääkäreiden arvio hyvästä varusmiesjohtajuudesta onkin taistelussa onnistumisen kannalta komppanian saamaa arviointia heikentävä tekijä?

Korrelaatioissa kannattaa vielä huomata se, että kouluttajasta annettu arvio korreloi kyllä positiivisesti arviointimuuttujien kanssa, mutta riippuvuudet eivät kuitenkaan ole merkitseviä. Tulos tuntuu kuitenkin loogiselta ja sinänsä ennako-arvioiden mukaiselta.

Kokonaistulos komppaniatason tästä analyysistä oli siis se, että selkeitä komppanian menestymistä selittäviä kiinteystekijöitä ei löytynyt. Aineiston tarkastelun yksinkertaistamiseksi ja havainnollistamiseksi päätettiin menetellä niin, että luovuttiin muuttujien arvojen tarkastelusta ja laadittiin taulukko, jossa kunkin muuttujan arvot korvattiin komppanian järjestysluvulla.

Tämä tarkastelu toi esiin yhden komppanian, jonka tulos oli yllättävä. Se oli järjestysluvun mukaan ensimmäinen useimmilla kiinteysmuuttujilla, mutta hyökkäysten arvioinnissa se sai heikoimmat pisteet. Tilanteen tulkinta on ongelmallinen, mutta selitysmalli voisi löytyä siitä, että komppanian kouluttaneessa joukko-osastossa joukko-osastohenki on poikkeuksellisen korkealla tasolla, ja se heijastuu sinänsä positiivisesti myös vertikaalisen ja horisontaalisen kiinteyden muuttujiin. Tämä ”kova” joukko-osastohenki kuitenkin johti taistelussa ”jääräpäiseen” suoraviivaiseen yrittämiseen, joka kostautui poikkeavan suurina tappioina. Tämä johti siihen, että komppanian hyökkäystehtävää ei täytetty. Muuten taulukon tulos ei ole yllättävä, vaan sen perusteella nähdään, että parhaiten onnistuu komppania, joka on tasaisen hyvä useimmilla muuttujilla ja arviointikriteereillä.

Tämän tutkimuksen yhteydessä on omaksuttu käytäntö, että komppanioita kouluttaneita joukko-osastoja ei nimetä joukko-osastojen välisen perusteettoman kilpailu- ja vertailutilanteen välttämiseksi. Tutkimuksen keskeinen tavoite on tieteellisesti löytää niitä tekijöitä, jotka komppanioita erottelevat.

Koska järjestyslukutaulukossa ilmeni yksi selvä ”ristiriitatapaus”, päätettiin palata vielä takaisin korrelaatioanalyysiin, nyt kuudesta komppaniasta. Muutokset korrelaatioissa ovatkin huomattavat, ja nyt selvästi enemmän kiinteysteorian mukaisia. Jääkäreiden luottamus sekä horisontaalinen kiinteys korreloivat tilastollisesti melkein merkitsevästi johtamisen arviointimuuttujan kanssa. Horisontaalinen kiinteys korreloi melkein merkitsevästi myös arvioinnissa annetun kokonaisarvosanan kanssa. Ensimmäisessä korreloinnissa havaitut riippuvuudet tappioprosentin kanssa ovat hävinneet samoin kuin varusmiesjohtajuuden negatiiviset melkein merkitsevät korrelaatiot arviointimuuttujien kanssa. Kannattaa kuitenkin huomata se, että varusmiesjohtajuuden korrelaatiot säilyvät arviointimuuttujien kanssa negatiivisina, vaikka ne eivät ole lähelläkään merkitseviä. Yleistulos on kuitenkin edelleen sama eli se, että huomattavia riippuvuuksia ei todeta.

3.2.5 Analyysin kolmas vaihe, kontekstuaalianalyysi

Koska vertailukelpoisten komppanioiden määrä supistui kuuteen, jouduttiin vielä pohtimaan analyysin jatkamista jollakin muulla tavalla. Kun edellisessä analyysissä annettiin komppanioiden arvoiksi kiinteysmuuttujilla komppaniakohtaiset keskiarvot, voidaan menetellä myös päinvastoin eli antaa yksittäiselle vastaajalle, jääkärille, arvoksi hänen komppaniansa saama arvo eri arviointimuuttujilla. Tällaista analyysitapaa nimitetään **kontekstuaalianalyysiksi**, koska tämän ajattelun mukaan yksi-

lö elää tietyssä kontekstissa, tässä tapauksessa siis komppaniassaan, joka vaikuttaa ympäristötekijänä häneen monin tavoin²¹⁷.

Tämänkin vaiheen analyysi aloitetaan korrelaatiotarkastelulla. Korrelaatiomatriisi esitetään tämän luvun liitteessä 4. Tässäkin tarkastelussa edellä mainittu ”ristiriitainen” komppania on poistettu. Myös tässä tarkastelussa kiinteysmittauksen summuuttujien suunta on käännetty niin, että suurempi arvo on aina parempi. Päällimmäisin havainto on nyt, että tilastollisesti erittäin merkitseviä korrelaatiota löytyy selvästi enemmän kuin tarkasteltaessa komppanioita havaintoyksikköinä.

Merkitseviä korrelaatiota on tuloksen mukaan kiinteysmuuttujalla, joka on nimetty varuskunta-muuttujaksi. Tämän muuttujan sisältönä on jääkäreiden näkemys vapaa-ajan riittävydestä, vapaa-ajan viettomahdollisuuksista varuskunnassa sekä kehittymismahdollisuuksista varuskunnassa. Näiden korrelaatioiden tulkinta ei välttämättä ole helppoa. Sieboldin alkuperäisen viitekehysten ja terminologian mukaan kysymys on organisatorisesta instrumentaalisesta kiinteydestä, joka liittyy miehen tarpeisiin ja tavoitteisiin. Mahdollisesti kysymys on joukko-osaston yleisestä ”hengestä”, tavasta jolla asioita on hoidettu ja organisoitu varuskunnassa. Avoimeksi jää kuitenkin kysymys siitä, miten tämä vaikuttaa koulutuksen tuloksiin.

Halonen²¹⁸ kirjoittaa joukko-osastojen välisistä kulttuurieroista seuraavasti:

”Joukko-osastoihin on muodostunut pitkän ajan kuluessa tehtävien, perinteiden, koulutuskaluston ja henkilöstön kokemustaan sekä maantieteellisen sijainnin kautta omia kulttuurisia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat kouluttajien toimintaan. Ne ilmenevät arvoina, normeina, perinteinä sekä yhteisinä toimintatapoina ja -malleina. Nämä toimintakulttuuriset rakenteet muuttuvat hitaasti, koska ne ovat juurtuneet syvälle työyhteisöön sekä henkilöstön ajattelu- ja toimintakäytäntöihin.”

Halonen ei kylläkään esitä konkreettisia mittaustuloksia joukko-osastojen vertailusta. Tämä näkökulma haastaa tutkimaan joukko-osastojen välisiä eroja enemmän kuin mitä tähän asti on tehty. Erityinen syy vertailulle on se, että tässä tutkimuksessa valmiusyhtymäjoukko-osastot eivät saaneet parhaita arvioita taistelun onnistumisesta, vaan parhaat komppanijat tulivat keskisuurista joukko-osastoista.

Varuskunta-summamuuttujan sisällön tulkintaa voidaan ajatella myös yksilön eli yksittäisen jääkärin tai varusmiesjohtajan kannalta, koska vapaa-aika kuitenkin on niin tärkeä tekijä yksilön elämässä. Näin ajatellen tulkinta liittyy lähinnä elämän laatuun (*well-being*) varuskunnassa. Tätä varten pitäisi kuitenkin tietää, onko varusmiehillä eri varuskunnissa tai jopa varuskunnan sisällä eri yksiköissä eroja vapaa-ajan käytöissä tai -mahdollisuuksissa. Tällaista taustatietoa ei tässä yhteydessä ole käytettävissä, joten tulkinta jää auki; ehkä vihjeeksi tulevia tutkimuksia varten.

Amerikkalaiset Peggy McClure ja Walter Broughton²¹⁹ ovat tutkineet kiinteyttä sotilasyhteisössä, käytännössä varuskunnassa (*base*). Tässä tutkimuksessa otettiin huomioon varuskunnassa asuvien perheiden ja perheenjäsenten vaikutus samoin kuin va-

²¹⁷ Valkonen 2012, 156–157.

²¹⁸ Halonen 2007, 156.

²¹⁹ McClure ja Broughton 2000.

ruskunnassa työskentelevien siviileiden vaikutus, joka on lisääntynyt toimintojen ulkoistamisen vuoksi. Tutkijoiden keskeinen tulos oli se, että yhteisön kiinteys oli läheisessä yhteydessä sotilasyksiköiden kiinteeseen ja vaikutti muun muassa sotilaiden näkemykseen sotilasuransa jatkamisesta. Tutkijat eivät kuitenkaan ota kantaa siihen, kuinka varuskunnan kiinteys vaikuttaa tuossa varuskunnassa annettuun sotilaskoulutukseen, sen onnistumiseen tai tuloksiin.

3.2.6 Yhteenvedo ja pohdinta

Komppanian taistelun menestystekijät -tutkimuksen varsinaisessa kenttätutkimusosassa tulokset olivat hyökkäyskohtaisia, mutta keskimäärin saman komppanian eri hyökkäysten tulokset olivat keskenään samaa tasoa. Tuloksissa siis erottuivat hyvät komppaniat vähemmän onnistuneista. Kiinteysmittauksessa mittaus oli komppaniakohtainen, ja tuloksia käsiteltiin sekä komppaniakohtaisesti että jääkäritasolla. Eri kiinteysmuuttujien yhteys hyökkäysten tuloksiin olisi ollut selvä, jos samat komppaniat olisivat olleet kärjessä sekä kiinteys- että hyökkäysten arviointimuuttujilla. Näin ei kuitenkaan suoraviivaisesti käynyt. Tilannetta sekoitti vielä se, että yksi mitatuista komppanioista oli poikkeuksellisen hyvä kiinteysmuuttujilla, mutta heikoin taistelutuloksissa.

Sinänsä tällainen tulos ei puolustusvoimien tutkimuksissa ole uusi. Esa Saaristo on tutkinut IT-jaosten vertikaalista kiinteyttä ja sen yhteyttä ampumaleirillä saatuihin ammuttuloksiin²²⁰. Hänen mukaansa suoraa riippuvuutta kiinteiden ja ammuttulosten välillä oli vaikea osoittaa muun muassa sen takia, että ilma-ammuntojen tulokset ovat herkkiä suurille vaihteluille niiden pienen lukumäärän ja olosuhteiden vaihtelun vuoksi. Tuon tutkimuksen tilanne muistuttaa siis tässä tutkimuksessa eteen tullutta tulkinnan vaikeutta. Kyse on ilmeisesti laajemmastakin metodisesta ongelmasta – selitettävät ja selittävät muuttujat ovat luonteeltaan niin erilaisia, että riippuvuuksia on vaikea löytää.

Tässä tutkimuksessa löydettiin negatiivinen riippuvuus jääkäreiden arvioiman varusmiesjohtajuuden ”hyvyyden” ja taistelun tulosten välillä. Vaikka riippuvuudet eivät ehkä lopulta kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä, antaa tämä myös ajattelamisen aihetta. Yksi näkökohta on se, että käytetyissä kysymyksissä ei eroteltu ryhmänjohtajia ja kokelaita, vaan molemmat johtajaryhmät käsiteltiin yhtenä varusmiesjohtajien ryhmänä. Varusmiesten maanpuolustustahtotutkimuksessa 2005²²¹ varusmiehet arvioivat kokelaita niin, että he sijoituivat ryhmänjohtajien ja kantahenkilökuntaan kuuluvien kouluttajien puoliväliin. Kokelaiden rooli näyttäytyy jääkäreille ilmeisesti selvästi erilaisena kuin ryhmänjohtajien. Saariston tutkimuksessa vuodelta 2002 jaosjohtajat (kokelaat) käsiteltiin erikseen.

Joka tapauksessa tulos antaa viitteitä siitä, että varusmiesjohtajuuden onnistumista olisi tutkittava lisää. Tulos viittaa myös siihen, että syväjohtamisen toimimista nimenomaan varusmiesjohtajilla on tarkasteltava lisää muodostetun joukon toimintatulosten kannalta.

²²⁰ Saaristo 2002, 96.

²²¹ Sinkko ym. 2008.

Tässä yhteydessä ei tehty erikseen mitään validointitutkimusta käytetyistä mittareista, vaan lähdettiin siitä, että alkuperäinen validointi on riittävä²²². Tätä arviota tukee myös saatu Platoon Cohesion Index'in faktorianalyysin tulos, joka viittasi vahvasti siihen, että mittaristo toimii samoin kuin alun perin on ajateltu. Tästä huolimatta voidaan ajatella, että käytettyjen kysymysten sanamuodoissa olisi vielä parantamisen varaa, kääntäminen toisesta kielestä ja kulttuurista tahtoo jättää jälkensä. Erikseen kannattaisi harkita ilmauksen ”miehistö” käyttämistä ja sen korvaamista esimerkiksi ilmaisulla ”jääkärit” tms. Miehistö kyllä viittaa puolustusvoimien normaalissa kielenkäytössä jääkäreihin ja korpraaleihin, mutta toisaalta kielenkäyttöön on vakiintunut myös esimerkiksi tietyn aseiden miehistö tai vaikkapa aluksen miehistö. Näissä tapauksissa mukana on myös aliupseereita ja upseereitakin.

Se, että kiinteystekijöiden ja taistelussa onnistumisen välillä oli vaikeuksia osoittaa riippuvuuksia tässä aineistossa, ei tietenkään merkitse sitä, etteikö ”kiinteysteorian” mukaisia riippuvuuksia olisi. Kysymys on sekä metodinen että myös ilmiöön itseensä liittyvä. Tässä tutkimuksessa kiinteyttä mitattiin kerran, komppanian valmistautuessa noin viikon kestävään harjoitukseen, jossa hyökkäysten onnistumista mitattiin. Ryhmädynaamisena ilmiönä kiinteys ei kuitenkaan ole pysyvä, vaikka onkin järkevä olettaa, että tietty lähtötaso säilyy ja että lähtötasolla on merkitystä myöhemmin. Tutkimuskirjallisuuden perusteella kiinteys on syklinen ilmiö, se vaihtelee tilanteen mukaan. Menestyminen ja siitä saatu positiivinen palaute lisää kiinteyttä. Stressaavat epäonnistumisen kokemukset vastaavasti vaikuttavat kiinteyyteenkin haastavasti.

Komppanian kiinteystä voidaan sanoa, että komppania on kiinteä kun joukkueet ovat kiinteitä, ja joukkueet ovat kiinteitä kun ryhmät ovat kiinteitä. Tosiasia kuitenkin on, että joukkueiden välillä oli selviä kiinteyseroja komppanioiden sisällä. Saman asian on todennut jo Siebold alustavissa tutkimuksissaan.

Tässä tutkimuksessa ei ole lainkaan voitu analysoida sitä, kuinka taistelussa kohdatut tappiot vaikuttavat kiinteyyteen ja mitä tapahtuu silloin, kun lähijohtajat eivät enää voi joukkoaan johtaa. Ryhmänjohtajilla ja joukkueenjohtajilla on jääkäreitä suurempi todennäköisyys joutua tappiolistalle. Kivääriryhmän perusorganisointitapa on taistelupareihin perustuva. Teoretisoiden voidaan ajatella, että yhdenkin miehen kaatuminen tai haavoittuminen rikkoo ryhmän sosiaalisen rakenteen ainakin niin, että taistelijan pari eli yksi mies jää silloin yksin. Käytännössä taistelijan pari joutuu evakuoimaan haavoittunutta toveriaan, ja tarvitsee siihen mahdollisesti apua. Näin ryhmän organisaatio hajoaa, osa jatkaa taistelua ja osa evakuoi haavoittuneita. Evakuoijat palaavat aikanaan takaisin, mutta tilanne on silloin jo muuttunut ja palaajien tilannetietoisuus on todennäköisesti huono. Näitä seikkoja voidaan mahdollisesti tutkia kenttätutkimuksen aineistossa, mutta tässä yhteydessä sitä kuitenkin ei ole tehty.

Lisäksi on huomattava se, että tappiot katkaisevat ryhmän normaalin kommunikaatioketjun tai ainakin vaikeuttavat kommunikaatiota. Muun muassa Hultin²²³ tutkimuksen mukaan kommunikaation toimiminen on keskeinen taistelussa onnistumisen tekijä. Onnistunut kommunikaatio ylläpitää ryhmässä ja joukkueessa luottamusta

²²² Siebold ja Kelly (1988) raportoivat validiteettiarvioistaan, joissa selvitettiin sekä rakennevaliditeettia (*construct validity*) että validiteettia ulkopuolisiin kriteereihin verrattuna (*external criterion validity*).

²²³ Hult 2002.

ja kiinteyttä. Toisaalta on ilmeisesti niin, että tappioitakin kärsineessä kiinteässä ryhmässä kommunikaatio toimii paremmin kuin vähemmän kiinteässä.

Nämä näkökohdat johdattavat ajatukseen, että kivääriryhmän organisaatio voi olla toisenlainen kuin kahden miehen taistelupareihin perustuva. Näin vältettäisiin mahdollinen ongelma siitä, että taisteluparin toimivuus on huono silloin kun kaksi miestä eivät ominaisuuksiltaan tai toimintatavoiltaan sovi hyvin yhteen. Taisteluparin määräämistä tai valintaa ei tiettävästi ole systemaattisesti tutkittu. Tiimi- tai partioperiaatteelle rakennettu ryhmän organisaatio on todennäköisesti sosiaalisesti vahvempi, kommunikaatioltaan toimivampi ja ehkä paremmin tappioita – ainakin pieniä tappioita – kestävä. Lisäksi voidaan ajatella niinkin, että tällä tavoin organisoidussa ryhmässä olisi enemmän aliupseereita – ainakin yksi tai kaksi – mikä vahvistaisi ryhmän johtoa ryhmänjohtajan tai varajohtajan kaatumisen varalta. Nämä ehdotukset perustuvat pelkästään kiinteystutkimuksesta lähteviin ajatuksiin, tässä ei oteta mitenkään kantaa siihen, perustuuko kivääriryhmän organisaatio esimerkiksi yhteen ryhmäaseeseen (kevyeen konekivääriin) tai mikä on ryhmää kuljettavan ajoneuvon kapasiteetti.^{224 225}

Tutkimustuloksia tulkittaessa on selkeästi tiedostettava se, että kuitenkin tässä tutkimuksessa kysymys on rauhanaikaisesta tutkimuksesta toimintaympäristössä, josta puuttuu kuolemanvaaran läheisyyden elementti. Tämä asia on selkeästi todettu kenttätutkimuksen raportissa. Samaan seikkaan puuttuu muun muassa Kolditz²²⁶ vastatessaan Wongin ja kumppaneiden tutkimuksen kritiikkiin amerikkalaisten taisteltahdosta Irakissa (Kolditz oli siis yksi alkuperäisen raportin kirjoittajista). Hänen mukaansa rauhanomaisissa olosuhteissa saadut tutkimustulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä taistelutilanteeseen. Tämä ei tietenkään vähennä sellaisen tutkimusotteen ja menetelmän käyttöä, jossa pyritään mahdollisimman lähelle todellisen taistelun toimintaympäristöä, vaikkakin rauhan aikana.

Komppanian hyökkäystutkimuksen kiinteysmittaukset on toteutettu soveltamalla yhden tutkimusryhmän kehittämää järjestelmää. Osoittautui, että käytetyt mittarit toimivat perusteiltaan hyvin meillä Suomessa. Samoin ilmeni, että niitä voidaan vielä joissain yksityiskohdissa parantaa. Silti tämä ei tarkoita sitä, etteikö olisi syytä ja tarvetta selvittää myös muiden lähestymistapojen ja mittareiden käyttökelpoisuutta. Esimerkiksi Australian armeijassa²²⁷ on kehitetty Profile of Unit Leadership, Satisfaction and Effectiveness (PULSE) -järjestelmää vastaamaan komentajien yksiköidensä mentaaliseen tilaan kohdistuvaan tiedontarpeeseen. Uusien tutkimustapojen kehittämistarve on jatkuva.

²²⁴ Nämä huomiot perustuvat pelkästään kiinteystutkimuksen ajattelutapaan eivätkä ne ole kannanotto maavoimien uuden taistelutavan ja uuden organisaation puolesta tai sitä vastaan.

²²⁵ Maavoimien taistelutavasta 2015 ks. esim. Sinkko 2015.

²²⁶ Kolditz 2006.

²²⁷ Ks. Goynes 2006.

4

NÄKÖKULMIA LUOTTAMUKSEEN SOTILASORGANISAATION KANNALTA – YLEISESTÄ LUOTTAMUKSESTA SOTILAAN TAISTELULUOTTAMUKSEEN

4.1 Luottamus monitieteisenä käsitteenä

Luottamus on niitä käsitteitä, joihin kohdistuva kiinnostus on lisääntynyt käyttäytymistieteellisessä tutkimuksessa parin viime vuosikymmenen aikana.²²⁸ Taustalla on tietenkin tämäntyyppisen ajattelun kysynnän lisääntyminen erityyppisten organisaatioiden kehittämisessä ja johtamisessa. Vuoden 2008 pankkikriisin vaiheissa kävi erityisen selväksi se, miten suuria taloudellisia ja niihin liittyviä sosiaalisia vahinkoja syntyy kun luottamus markkinoilta häviää. Tilanne näyttää uusiutuvan aina niissä maissa, joissa samantyyppinen pankki- tai finanssikriisi nostaa päätään. Sama trendi on nähtävissä myös sotilasorganisaatioissa ja puolustusinstituutioissa eri maissa. Puolustushallinnon on pystyttävä pitämään yllä luottamusta ympäröivään yhteiskuntaan eikä tietenkään yhtään vähemmän vallitsevaan poliittiseen päätöksentekojärjestelmään.

Sinänsä luottamuksen käsitteen voidaan sanoa olevan arkipäivän kielenkäytön käsite. Millä perusteilla siitä on tullut kiinnostuksen kohde? Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että luottamusta tarvitaan organisaation kaikissa toiminnoissa ja kaikilla tasoilla silloin kun eri osapuolten yhteistyö on tärkeää. Luottamus on sitä tärkeämpää, mitä suurempi merkitys on tehokkaalla informaation välityksellä, sitoutumisella, oppimisella ja yhteistyöllä. Luottamuksella on myös merkittävä organisaation jäsenten oma-toimisuutta ja innovatiivisuutta tukeva rooli.

Tässä luvussa tarkastelen luottamusta erityisesti varusmiesten ja muiden asevelvollisten sekä varusmiehiin perustuvan organisaation ja sen johtamisen kannalta. Puolustusvoimissa keskeisesti sovellettavassa syväjohtamisen (transformationaalisen johtamisen) mallissa luottamus ja sen kehittäminen ovat keskeisiä käsitteitä. Nyt en kuitenkaan tarkastele luottamusta tässä viitekehyksessä. Tarkastelun ulkopuolelle rajataan myös luottamuksen yleinen tarkastelu yhteiskunnan kokonaisuuden osana, koska silloin joudutaan tarkastelemaan yhteiskuntien olemassaolon perusteita ja peruskäsitteitä. Tällaisessa tutkimuksessa liikutaan sosiologian klassikoiden alueella.

On kuitenkin syytä todeta, että tuoreiden tutkimusten mukaan elämme yhteiskunnassa, jossa luottamuksen perustaso on korkea. Esimerkiksi marraskuussa vuonna 2008 julkaistussa Eurofoundin²²⁹ tutkimuksessa Suomi sijoittui toiseksi Tanskan jälkeen mitattaessa kansalaisten ilmaisemaa luottamusta politiikan instituutioihin ja yleensä ihmisiin. Turvallisuusorganisaatioihin luotetaan meillä eniten Euroopan

²²⁸ Ks. esim. Costa ym. 2001 tai Khodyakov 2007.

²²⁹ Eurofound 2008.

unionin jäsenvaltioista. Kansalaisista 93 prosenttia luottaa puolustusvoimiin ja 91 prosenttia poliisiin maaliskokuussa 2008 tehdyn Eurobarometritutkimuksen mukaan²³⁰. Kesäkuussa 2008 tehdyn Flash Eurobarometrin²³¹ tulosten mukaan suomalaisista luottaa poliisiin täysin 62 prosenttia ja osittain 35 prosenttia. Tullille vastaavat luvut ovat 62 prosenttia ja 33 prosenttia. Luottamusluvut ovat suurimmat kaikkien tutkittujen EU-jäsenvaltioiden joukossa. Myös verohallinto saa EU:n parhaat luottamusluvut ja oikeushallintomme saa EU:n toiseksi parhaat luottamusluvut. Lehdistöön ja mediaan luottaa täysin 8 prosenttia suomalaisista ja 66 prosenttia osittain. Vaikka nämä luvut ovat selvästi alhaisemmat kuin edellä mainittuihin julkisen vallan instituutioihin, ovat ne silti myös Euroopan toiseksi parhaat. Elämme suuren luottamuksen ja luottavaisuuden maassa.

Sosiaalipsykologian ja psykologian näkökulmasta luottamus voidaan nähdä psyykkisenä tilana, jossa toimija on jopa valmis hyväksymään haavoittuvuutensa, sillä hänellä on myönteinen käsitys ja positiivisia odotuksia toisen aikomuksista ja yhteisen tavoitteen suuntaan tapahtuvasta toiminnasta. Haavoittuvuudella tarkoitetaan tässä sitä, että organisaatiossa toimiva henkilö voi esimerkiksi kysyä neuvoa tai tietoa toiselta samassa organisaatiossa toimivalta – vertaiselta, vanhemmalta tai esimiesasemassa olevalta – tarvitsematta pelätä maineensa menettämistä tai uskottavuuttaan. Luottamus voidaan määritellä tämän näkemyksen mukaan ”yksilön halukkuudeksi asettua haavoittuvaksi toisen teoille perustuen uskomukseen, että toinen toimii yksilön odotusten mukaan riippumatta yksilön kyvystä tarkkailla tai kontrolloida toisen tekemisiä”.²³²

A.C. Costa ym.²³³ lähestyvät asiaa hieman toisin ja näkevät luottamuksen määritelmän seuraavasti:

”Luottamus on psyykkinen tila, joka ilmenee käyttäytymisessä toisia kohtaan. Se perustuu toisten käyttäytymisen seurauksena syntyneisiin odotuksiin sekä niihin motiiveihin ja aikomuksiin, joita on saatu aiemmista kanssakäymisistä heidän kanssaan.”

Tuotantoelämän kannalta luottamusta tarkasteltaessa erityisesti tuotantotalouden psykologian näkökulmasta se on jaettu kolmeen alatyyppiin, laskelmoivaan luottamukseen (*calculus-based trust*), kognitiiviseen luottamukseen (*cognition-based trust*) ja tunneperäiseen luottamukseen (*affection-based trust*)²³⁴.

Sosiologian näkökulmasta luottamus vähentää tehokkaasti erilaisten ihmisten yhteistyöstä aiheutuvaa kitkaa organisaatioissa, instituutioissa ja yhteiskunnan päätöksenteossa ja toimii kitkaa vähentävän öljyn tavoin lisäten näkemystä yhteistyön hyödyistä.

Organisaatiotutkimuksissa luottamuksen on todettu olevan keskeinen menestystekijä esimiestyössä, perinteisesti toimivissa tuotekehitystiimeissä samoin kuin viestintätekniikan välityksellä kommunikoivissa virtuaalitiimeissä ja -organisaatioissa. Virtuaalisen luottamuksen ja esimerkiksi virtuaalisen projektityön tutkimuksessa on noussut

²³⁰ Eurobarometer 69/5 2008.

²³¹ Flash Eurobarometer 236, 2008.

²³² Mayer ym. 1995.

²³³ Costa ym. 2001, 228.

²³⁴ Ks. Lewicki ja Bunker 1996, McAllister 1995.

esiin käsite, *swift trust*²³⁵, ”pikaluottamus”. Kysymys on siitä, että organisaatiolla ei enää ole mahdollisuutta rakentaa perinteisillä tavoilla luottamusta, vaan luottamuksen on nopeasti synnyttävä esimerkiksi osallistujien ammattitaidostaan antaman kuvan sekä sosiaalisten ja kommunikaatiotaitojen perusteella. Luottamusta vaatii keskeisesti yhteisesti omaksuttu tavoite projektin tehtävän täyttämisestä. Sen jälkeen virtuaaliryhmä hajoaa, ja usein jäsenet liittyvät toisiin ryhmiin tai projekteihin.

Sotilasorganisaatioiden kannalta asiaa tarkastellen taistelukentän muuttunut kuva, toiminnan kasvaneet nopeusvaatimukset tai yhtäläillä rauhanturvatehtävien monimutkaistunut kokonaisuus ovat tutkimusten mukaan johtaneet myös tilanteisiin, joissa *swift trust* -tyyppinen ilmiö syntyy tai sitä tarvitaan. Tietyn tehtävän suorittamiseksi kootaan nopeasti yksikkö osista, joihin kuuluvat miehet eivät välttämättä tunne toisiaan etukäteen, tai jos tuntevatkin, ovat roolit uudet ja erilaiset. Aikaa ennen tehtävää synnyttävään keskinäiseen luottamukseen ei ole. Organisaation osallisten on luotettava siihen, että tehtävän aikana eri osat yksiköt tekevät oman osansa ammattitaitoisesti. Tehtävän toteuduttua yksikkö hajoaa ja sen osat palaavat alkupe- räisiin yksiköihinsä.

Luottamus on tekijä, joka mahdollistaa uuden tiedon luomisen, oppimisen sekä tekniikan ja myös palveluiden kehittämisen verkostoyhteistyössä. On olemassa jo tutkimustuloksia, jotka tukevat odotusta luottamuksen ja innovatiivisuuden – tai omaaloitteellisuuden – välisestä yhteydestä. Luottamus mahdollistaa uusiin ideoihin ja kehittämishankkeisiin väistämättä liittyvän riskin ottamisen ja eri osapuolten välisen yhteistyön.

4.2 Instituutioihin kohdistuva luottamus

Henkilökohtaisella luottamuksella on suuri merkitys organisaation sisäisissä suhteissa. Vertikaalinen kiinteys ei rakennu ilman luottamusta. Johtaminen organisaation millä tahansa tasolla saattaa onnistua hetken ilman koeteltua luottamusta, mutta tämä asiantila ei kestä pitkään. Organisaatioiden välinen luottamus perustuu lopulta usein avainhenkilöiden varaan, ja tämä koskee sekä suuria että pieniä organisaatioita. Globaalissa – ja pitkälti virtuaalisesti toimivassa – maailmassa luottamusta ei kuitenkaan voi rakentaa pelkästään henkilösuhteiden varaan. Sosiaalisen luottamuksen lisäksi instituutiot ja jopa yhteiskunnat tarvitsevat toimiakseen myös ei-henkilöityvää, institutionaalista luottamusta. Se luo yhteiset pelisäännöt ja lisää ennustettavuutta.

Organisaation sisällä institutionaalinen luottamus koostuu niistä organisaation mekanismeista, prosesseista, rakenteista ja perinteistä, jotka eivät henkilöidy esimieheen tai työkavereihin. Tällöin organisaation jäsen voi luottaa organisaation johdonmukaiseen toimintaan vaikka esimiehet ja työkaverit vaihtuisivat. Työntekijöiden – ja muidenkin sidosryhmien – silmissä organisaation institutionaalista luottamusta rakentavat esimerkiksi organisaation visio, strategia, toimijoiden roolit sekä reilut ja läpinäkyvät henkilöstöjohtamisen käytännöt. Organisaation ylin johto nähdään usein osana kyseistä instituutiota.

²³⁵ Käsitteen on ensimmäisenä esittänyt Meyerson kumppaneineen, ks. Meyerson ym.1996.

Luottamuksen rakentaminen lähtee organisaation tavoitteiden, arvojen, normien ja konkreettisen toiminnan yhteensovittamisesta. Yhteiset arvot ja normit, laadukkaat toiminnan tulokset, uskottava strategia, hyvä toiminnan ja ihmisten johtaminen sekä läpinäkyvät rakenteet ja toimintamallit luovat institutionaalista luottamusta. Organisaation vahva identiteetti ja organisaatiokulttuuri sekä tehokas sisäinen viestintä ja siihen oikealla tavalla synkronoitu ulkoinen viestintä rakentavat luottamusta. Jokaisen organisaation jäsen on organisaationsa edustaja ulospäin, mutta organisaation jäsenten pelkästään ulkoisista viestimisistä saama organisaation sisäinen tieto hajottaa luottamuksen toiminnan luottamuksellisuuteen nopeasti.

4.2.1 Luottamus puolustusvoimiin Suomessa ja Ruotsissa

Puolustusvoimat on tyypillisesti instituutio, jolla tasapainoisessa ja stabiilissa yhteiskunnassa on oltava kansalaisten luottamus. Puolustusvoimien yksi lakisääteinen tehtävä on laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen. Toisesta maailmansodasta lähtien tämä puolustusvoimien funktio on korostunut aina vain vähemmän ja kansalaisten luottamus puolustusvoimiin on selvästi kohentunut.

Taulukko 16. Luottamus (luottaa paljon tai melko paljon, %) puolustusvoimiin Suomessa eri vuosina.²³⁶

Luottamus puolustusvoimiin	1981	1986	1988	1993	1996	1998	2000	2005
	69	76	70	65	80	88	83	87

Taulukosta nähdään, että mielipidemittauksissa todettu kansalaisten luottamus puolustusvoimiin on ollut todella korkealla tasolla 1990-luvun puolesta välistä lähtien. Eurobarometritutkimuksessa 69 vuoden 2008 keväältä on kysytty luottamusta kaksi-luokkaisena luottaa – ei luota, ja puolustusvoimiin luottavien osuudeksi saatiin 93 prosenttia aikuisista suomalaisista. Vastaavanlainen korkea taso on havaittu muun muassa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) mittauksissa esimerkiksi maanpuolustustahdon kohdalla. Yksi keskeinen ilmiön selittäjä on Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi, minkä kansalaiset ovat nähneet turvallisuuttamme lisäävänä tekijänä. Poliisi instituutiona saa osakseen kansalaisten samantasoisesta luottamuksesta, ja nämä kaksi instituutiota kilpailevat tasaväkisesti luotetuimman instituution asemasta.

Puolustusvoimiin luottamista ei kuitenkaan voida pitää itsestäänselvyyttenä. Ruotsia pidetään lähinaapurinamme hyvin samanlaisena yhteiskuntana, mutta Ruotsissa puolustusvoimat ei saa kansalaisilta läheskään samantasoisesta luottamusta. Ilmiötä on Ruotsissa tutkittu pitkään ja laajasti.²³⁷ Selvää on, että Ruotsissa kuitenkin ajatellaan maanpuolustuksesta hyvin eri tavoin kuin Suomessa. Ruotsin asevoimia koskeva ajattelu muuttui 1990-luvun lopussa. Muutoksesta käytetään nimitystä ”suuri puolustusreformi”, ja siitä päätettiin keväällä 1999 ja keväällä 2000.²³⁸ Ruotsalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen ajattelun muutos tarkoitti uuden uhkakuvan muodosta-

²³⁶ Lähteet: Litmala 2000, 13 ja World Values Survey 2005-aineisto.

²³⁷ Luottamuksen tutkimus liittyy maanpuolustustahdon tutkimukseen Ruotsissa, ks. Leimu, Harinen ja Sinkko 2008.

²³⁸ Haldén 2001, 1.

mista. Ruotsin asevoimille ongelmalliseksi nykyään osoittautuvat perusasioiden ongelmalliset kysymykset siitä, mitä ja kuinka puolustetaan²³⁹.

Luottamuserot Suomessa ja Ruotsissa näkyvät selvästi muun muassa EU:n Eurobarometritutkimuksissa. Esimerkiksi vuoden 2004 EB62-tutkimuksessa²⁴⁰ ruotsalaisista vastaajista 58 prosenttia sanoi luottavansa maansa asevoimiin (*försvaret*). Östermanin²⁴¹ tutkimuksessa samalta vuodelta luottavien osuus oli 47 prosenttia, 25 prosenttia vastaajista ilmaisi epäluottamusta. Keväällä vuonna 2008 tehdyssä EB69-tutkimuksessa ruotsalaisten luottamus puolustusvoimiinsa ei ollut olennaisesti muuttunut. Ruotsissa reagoitiin Georgian vuoden 2008 elokuun tapahtumiin siten, että puolustusselonteon julkaisemista viivästettiin. Vuonna 2008 Ruotsin kansalaiset arvioivat sotilaallisen uhkatilanteen muuttuneen turvattommammaksi kuin koskaan aikaisemmin näissä tutkimuksissa. Kuitenkin vuoden 2011 uhkatilannearvio oli palautunut aikaisemmalle tasolle.²⁴²

Pettersson ja Nurmela²⁴³ ovat World Values Survey-tutkimuksen lisäosassa vertailleet Suomen ja Ruotsin arvopohjaa, ja vertailu kattaa myös luottamuksen näiden maiden puolustusvoimiin. Suomalaisista 88 prosenttia sanoo tutkimuksessa luottavansa puolustusvoimiin, ruotsalaisista 46 prosenttia. Yllättävää oli tuloksissa se, että ruotsalaiset ilmaisivat Suomen puolustusvoimia kohtaan suurempaa luottamusta kuin omiinsa.

Tutkijoiden mukaan selitys sille, miksi ruotsalaiset tuntuvat luottavan enemmän suomalaisiin instituutioihin kuin suomalaiset ruotsalaisiin, voisi sen vuoksi liittyä siihen, että ruotsalaisilla on toisenlaiset odotukset näiden instituutioiden toiminnan suhteen kuin suomalaisilla. Tässä yhteydessä he muistuttavat suomalaisten ja ruotsalaisten välisistä eroista suhteessa perusarvoihin. Näillä eroilla voisi heidän mukaansa olla merkitystä sille, mitä yleisiä odotuksia kohdistetaan tiettyyn instituutioon. Toiseksi voidaan ajatella, he kirjoittavat, että subjektiivisen hyvinvoinnin tunteilla ja subjektiivisella oman elämän hallinnalla olisi merkitystä. Aikaisempi tutkimus on nimittäin viitannut näihin tekijöihin mahdollisena selityksenä sille, miksi joku luottaa yhteiskunnallisiin instituutioihin.²⁴⁴

Näistä kahden maan vertailuista ei kuitenkaan voida päätellä mitään siitä, miten luottamus Suomessa puolustusvoimiin muuttuu tai kehittyy, jos arvomaailma lähestyy sitä, mikä Ruotsissa jo vallitsee.

²³⁹ Mt., 2.

²⁴⁰ Eurobarometer 62 2004.

²⁴¹ Österman 2004, 20.

²⁴² Myndigheten för samhällsskyd och beredskap 2011, 37.

²⁴³ Pettersson ja Nurmela 2007.

²⁴⁴ Delhey ja Newton 2003.

4.2.2 Onko luottamus organisaation maineen strateginen osa?

Uusimman luottamusta käsittelevän monitieteisen tutkimuksen mukaan luottamus organisaatiossa ja organisaatioon on yksi tärkeimmistä tehokasta ja tuloksellista kommunikaatiota, sitoutumista ja yhteistyötä selittävästä tekijöistä. Tietointensiivisessä verkostotaloudessa luottamuksen rooli toiminnassa korostuu entisestään, koska riippuvuus ja riskit kasvavat verkostoitumisen myötä. Tämä koskee tyypillisesti nopeasti koottuja ad hoc -organisaatioita, vaikkapa nykypäivän sotilasorganisaatioiden Response Force- tai Battle Group -tyyppisiä organisaatioita. Luottamuksen merkitys on vieläkin suurempi, jos tällaiset joukot ovat monikansallisia. Tutkimuksia luottamuksesta tällaisissa joukoissa on toistaiseksi vähän, mutta käytännön kokemukset viittaavat siihen, että vaikka operaation alussa luottamusta onkin olemassa yleisellä tasolla, erilaiset toimintatavat ja -kulttuurit alkavat helposti murentaa luottamusta eikä parasta mahdollista yhteistoimintaa synny. Tällaisia oireita oli esimerkiksi suomalaisten ja irlantilaisten yhteisessä Unifil-operaatiossa Libanonissa 2006–2007. Operaatiossa suomalaiset olivat rakentajia, joita irlantilaiset suojasivat. Vajaaksi jääneen yhteistoiminnan takia suomalaiset joutuivat kuitenkin tekemään myös irlantilaisten töitä.

Eri maiden nykypäivän puolustusvoimia maan sisälläkin tarkasteltaessa institutionaalinen luottamus ei ole itsestäänselvyys, vaan itse asiassa entistä harvinaisempaa. Eri maiden väliset erot ovat suuret – vaikkapa Suomea ja Ruotsia vertailtaessa. Useimmiten institutionaalista luottamusta kansalaisten joukossa mitataan mielipidetutkimuksin²⁴⁵. Niiden perusteella tiedetään myös, että hyväkin institutionaalinen luottamus voidaan nopeasti menettää. Syynä voi olla epäonnistuminen annetussa tehtävässä tai sitten selkeät lakien ja sääntöjen rikkomukset tai väärinkäytökset.

Kanadassa on julkistettu 1997 raportti²⁴⁶ joukosta, joka oli epäonnistunut tehtävässään. Canadian Airborne Regiment (CAR) lähetettiin YK:n rauhanturvatehtävään Somaliaan 1992–1993. Yksikön katsottiin epäonnistuneen tehtävässään muun muassa operaation yhteydessä tapahtuneiden siviilien tappamisten vuoksi, ja Kanadan puolustusvoimien johto teetätti tapahtuneesta tutkimuksen. Yksi tutkimuksen keskeisiä tuloksia oli, että joukon koulutuksessa ja organisoinnissa tapahtui vakavia virheitä, joiden vuoksi joukko ei pystynyt kehittämään kunnollista sisäistä kiinteyttä ja sitä kautta riittävää toimintakykyä. Raportissa kiinnitetään myös huomiota johtavien upseereiden väliseen luottamuspulaan. Myös upseereiden ja aliupseereiden (Non-Commissioned Officers) välillä oli voimakasta epäluottamusta. Epäluottamus vähensi myös osapuolten välistä keskinäistä kunnioitusta ja seurauksena oli komento-
ketjun toimimattomuus. Joukko ei siis ollut valmis lähetettäväksi ulkomaiseen tehtävään, mutta se kuitenkin lähetettiin, koska näitä puutteita ei havaittu.

²⁴⁵ Kansakuntien vertailukelpoisia eroja instituutioihin kohdistetussa luottamuksessa kuvaavat hyvin Euroopan unionin komission teettämät mielipidetutkimukset, Eurobarometri Standard -tutkimukset, eri vuosilta. Niiden mukaan puolustusvoimat ovat Suomessa parhaiten tai toiseksi parhaiten (poliisin jälkeen) luotettu instituutio. Ruotsissa puolustusvoimat sijoittuvat huomattavasti huonommin, tyypillisesti tutkittujen EU-jäsenmaiden keskiarvon alapuolelle. Suomessa luottamus näyttää pysyvältä, Ruotsissa siinä on lievää laskua. Tutkimukset ovat saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_arch_en.htm (viitattu 20.9.2012).

²⁴⁶ Somalia Commission of Inquiry 1997.

Israel ja Hizbollah-järjestö ajautuivat täyteen sotaan Etelä-Libanonissa heinä-elokuussa vuonna 2006. Hizbollah oli voinut varustautua sotaa varten kuuden vuoden ajan, ja kävi sotaa epäsymmetrisen sodan periaatteiden mukaan, muun muassa ampuamalla rakettiasein keskeltä siviiliasutusta. Israelin ilma-, tykistö- ja panssarivoimat eivät täysin pystyneet vaikuttamaan vihollisensa operaatioihin kuten ennakkoon oli ajateltu.²⁴⁷ Sotaan jouduttiin lähettämään jalkaväkijoukkoja, joiden varustus ja huolto eivät olleet parhaat mahdolliset. Sodan jälkeen jouduttiin kovan sisäpoliittisen painostuksen seurauksena perustamaan komitea selvittämään tehtyjen päätösten syitä ja perusteita. Armeijaa kesällä vuonna 2006 johtanut Dan Halutz joutui eroamaan jo ennen komitean väliraporttia ja puolustusministeri Amir Peretz sen jälkeen. Kritiikki ja erovaatimukset ulottuivat sotaa johtaneeseen pääministeri Ehud Olmerttiin asti.

Luotettavan maineen hankkineen ja luottamusta rakentamaan kykenevän sotilasorganisaation voi ajatella kykenevän hyödyntämään muuttuvissa tilanteissa parhaita mahdollisia resursseja ja sitouttamaan niin upseerit, aliupseerit, sotilaat, siviilityöntekijät, ulkopuoliset arvioijat ja yhteistyökumppanit kuin poliittiset päätöksentekijätkin.

Organisaation strategiaa, johtoa, henkilöstöä, kyvykkyyttä ja toiminnan tulosta kohtaan koetulla luottamuksella on osansa myös sen yhteiskunnallisen merkityksen, maineen ja roolin muodostumisessa. Luottamuksella voi olla keskeinen rooli organisaation resurssikilpailukyvyyn rakentamisessa, mikäli organisaatiossa on tästä yhteinen näkemys ja sen perusteella rakennetaan tietoisesti luottamusta tukevat käytännöt ja periaatteet.

Perinteisesti Suomessa puolustushallinnolla ja puolustusvoimilla on ollut kansalaisten luottamus. Yksi tekijä tässä on yleisen asevelvollisuuden järjestelmämme, joka on samalla leveä viestintäkanava puolustusvoimista kansalaisiin päin. Tämä ei koske pelkästään palveluksessa olevaa tai palveluksensa suorittanutta varusmiestä tai kertausharjoituksissa käynyt reserviläistä, vaan myös heidän viiteryhmiään, läheisiä ihmisiä, sukulaisia, työtovereita ja tuttavvia. Ruotsissa on todettu viime vuosina koulutettujen varusmiesten määrän supistumisen jälkeen, että maanpuolustusta ja puolustuspolitiikkaa koskevissa kyselyissä on lisääntynyt ”ei osaa sanoa” -vastausten määrä.²⁴⁸ Opinion-kyselyyn vastanneiden osuus on samoin viime vuosina laskenut selvästi. Samaan ilmiöön kiinnittävät huomiota myös Gronke ja Feaver²⁴⁹ tarkastellessaan Yhdysvaltojen kansalaisten luottamusta maan asevoimiin – kun kansalaisilla on entistä vähemmän omakohtaisia tietoja asevoimista, on helppo olettaa luottamuksen tuleva väheneminen.

4.3 Luottamuksen määritelmästä

Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa suomen kielen luottamus-termiä vastaa kaksi eri termiä, *trust* ja *confidence*. Yleinen ero näiden kahden käsitteen välillä voidaan nähdä niin, että *trust* kohdistuu jostakin ulospäin, henkilöstä itsestään tai myös organisaatiosta ulospäin, johonkin ulkopuoliseen. *Confidence* kohdistuu sisäänpäin, henkilökohtaisella tasolla itseluottamuksena tai itsevarmuutena. Sotilaan kohdalla voi-

²⁴⁷ Ks. esim. Tira 2007.

²⁴⁸ Stütz 2007, 39.

²⁴⁹ Gronke ja Feaver (ilman päivystä).

daan puhua myös taisteluluottamuksesta, luottamuksesta kykyyn hallita itsensä taistelutilanteen paineissa, luottamuksesta kykyyn käyttää omia aseita, viestivälineitä ja muita tarvittavia välineitä, sekä luottamuksena aseiden ja muiden välineiden tehoon. Confidence on tietyllä tavalla siis myös varmuutta.

Käsitteitä käytetään myös rinnan kuvaamaan luottamuksen koko ilmiökenttää. Lokakuussa 2006 julkaistussa Yhdysvaltojen armeijan kenttämanuaalissa FM-66²⁵⁰ todetaan: ”*Army leaders recognize that organizations, built on mutual trust and confidence, successfully accomplish peacetime and wartime missions.*” *Confident* on jopa yksi kolmesta adjektiivista, jotka esiintyvät tämän manuaalin nimessä kuvaten johtamisen ominaisuuksia. Muut kaksi ovat *competent* ja *agile*. Tässä näkemyksessä siis itsevarmuus-luottamusta pidetään keskeisenä johtamisen onnistumisen kannalta.

Kirjallisuudessa luottamus nähdään myös kaksisuuntaisena ilmiönä, puhutaan luottamuksesta ja epäluottamuksesta. Tämä voidaan nähdä niin, että luottamuksen puute ei välttämättä tarkoita epäluottamusta ja päinvastoin, eli epäluottamuksen puute ei tarkoita luottamuksen esiintymistä. Lisäksi voi olla vielä niin, että luottamus ja epäluottamus tiettyä toimijaa kohtaan voivat esiintyä samanaikaisesti rinnan. Voimme luottaa tiettyyn henkilöön jossakin asiassa tai toiminnassa, mutta jossakin muussa pidämme häntä epäluotettavana. Kaksisuuntaisuudessaan luottamus ilmiönä on siis erilainen kuin sille läheinen ilmiö ja käsite kiinteyden.

Luottamuksen erottaa kiinteydestä ehkä myös se, että johtaja voi nopeasti hävittää luottamuksensa, ja sen jälkeen hänen toiminnastaan tulee tehotonta:

*”Leaders build teamwork and trust. Trust is a key attribute in the human dimension of combat leadership. Soldiers must trust and have confidence in their leaders. Leaders must command the trust and confidence of their soldiers. Once trust is violated, a leader becomes ineffective.”*²⁵¹

Joukon horisontaalinen kiinteyden säilyy vaikka luottamus johtajaan onkin mennyt. Toisaalta kiinteyden voi tuhota toisentyypinen tilanne, esimerkiksi äärimmäinen taistelustressi tai suuret tappiot.

Luottamuksen määritelmää tarkasteltaessa – erityisesti empiiristä tutkimusta varten – on määriteltävä myös luottamuksen suhteet lähikäsitteisiin. Sotilasorganisaatiossa ja sotilasjohtamista tarkasteltaessa tällaisia lähikäsitteitä ovat horisontaalinen kiinteyden (luottamus palvelustovereihin) ja vertikaalinen kiinteyden (luottamus lähimpiin esimiehiin, esimerkiksi ryhmänjohtajiin ja joukkueen/jaosjohtajiin). Institutionaalisen kiinteyden käsite tulee lähelle institutionaalisen luottamuksen käsitettä. Joissakin organisaatiotutkimuksissa on esimerkiksi luottamus esimieheen tulkittu osaksi sosiaalista pääomaa. Koivumäki²⁵² käyttää tutkimuksessaan horisontaalisen luottamuksen ja vertikaalisen luottamuksen käsitteitä, jotka ainakin hänen operationalisointiensa mukaan tulevat erittäin lähelle horisontaalisen ja vertikaalisen kiinteyden käsitteitä. Riippuen tutkimuksen näkökulmasta samaa ilmiötä voidaan siis tulkita eri lähtökoh-

²⁵⁰ Department of the Army 2006.

²⁵¹ Department of the Army 2001.

²⁵² Koivumäki 2008.

dista ja erilaisen teoreettisen viitekehyksen mukaan. Alempana tässä luvussa tarkastelen varusmiesten luottamusta lähimpiin esimiehiinsä.

Tutkimuskirjallisuudessa viitataan myös siihen, että sekä hyvä kiinteys että luottamuksen eri ilmenemismuodot vähentävät taistelustressiä ja nimenomaan taistelustressin negatiivisia ilmentymiä, jotka heikentävät yksittäisen taistelijan ja joukon tehokkuutta. U.S. Marine Corps'in taistelustressiä käsittelevän kenttäohjesäännön FM 90–44/6–22.5²⁵³ mukaan ensimmäinen tekijä on luottamus (*confidence*) johtajiin, toinen tekijä on luottamus saatuun koulutukseen, kolmas luottamus yksikköön (*unit*) ja neljäs luottamus varustukseen, aseisiin ja laitteisiin. Lisäksi ohjesäännössä mainitaan stressiä vähentävänä tekijänä koheesio ja moraalit *(cohesion and morale)*, joihin kuuluu myös siviiliyhteiskunnalta saatu tuki.

Ruotsalainen tutkija Fors²⁵⁴ kiinnittää huomiota siihen, että luottamusta ja sen ilmenemistä on syytä tutkia neljällä tasolla: yksilötasolla, kahdenvälisenä (*dyad*), ryhmä- tai tiimitasolla ja kollektiivin tasolla. Hänen mukaansa organisaatiossa esiintyvä luottamus erittäin todennäköisesti vaikuttaa yksilöön ja hänen kykynsä kasvattaa luottamusta itseensä, johtajiinsa, työryhmäänsä ja koko organisaatioon.

4.4 Luottamuksen luonteesta

Yksi keskeisiä kuluvaan ajan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteita on sosiaalisen pääoman tutkimus. Sosiaalisen pääoman ilmiön keskeinen käsite on puolestaan luottamus. Tämän tutkimussuunnan ongelmanasettelu on saanut alkunsa varmaankin siitä havainnosta, että erilaiset yhteiskunnan ”pärjäävät” kehittyemisessään ja taloudellisessa kilpailussaan eri tavoin. Menestyneitä yhteiskuntia ovat esimerkiksi pohjoiseurooppalaiset maat verrattuina eteläisempiin maihin. Selittäväksi tekijäksi on nähty sosiaalinen pääoma. Yksi keskeinen ensimmäisistä sosiaalisen pääoman pohti-joista on Francis Fukuyama²⁵⁵, joka tarkastelee sosiaalista pääomaa ja luottamusta pitkällä aikavälillä. Hän kuvailee yhteiskuntia, joissa luottamus esiintyy perheiden sisällä.

Perheiden vaikutus taloudelliseen kehitykseen kuitenkin vaihtelee. Jos familismin ei liity voimakasta koulutuksen korostusta, jota esiintyy esimerkiksi konfutselaisessa ja juutalaisessa kulttuurissa, se voi johtaa nepotismin suohon tai sisäsyntyiseen stagnaatioon. Lisäksi liian vahva familismi voi toimia muiden sosiaalisuuden muotojen kustannuksella. Täten ei-sukulaisten kesken vallitseva epäluottamus vahvan familismin yhteiskunnissa, kuten Kiinassa ja Etelä-Italiassa, rajoittaa muukalaisten mahdollisuuksia yhteistyöhön.²⁵⁶

Sosiaalisen pääoman viitekehyksessä kehittyneiden pohjoismaisten kansakuntien voimana nähdäänkin luottamus, joka vallitsee kansalaisten kesken sekä kansalaisten ja instituutioiden kesken ja ylittää perherajat. Yksi talouden kehittymistä edistävä tekijä tämän seurauksena on korruption vähyys. Yhteiskunnassa vallitseva sosiaali-

²⁵³ Department of the Navy 2000.

²⁵⁴ Fors 2007.

²⁵⁵ Fukuyama 1996.

²⁵⁶ Mt., 336.

nen pääoma helpottaa tarvittavien kansallisten instituutioiden toimintaa ja niiden toiminnan ei tarvitse perustua kansalaisten pakottamiseen.

Valtionvarainministeriön vuonna 2001 tilaamassa tutkimuksessa kansalaisten luottamuksesta ministeriöihin²⁵⁷ Risto Harisalo ja Jari Stenvall kysyvät, mistä luottamuksessa on kysymys. Heidän mukaansa²⁵⁸:

”Luottamus kuvaa sitä perustaa, jonka varassa julkiset organisaatiot toimivat. Luottamus on inhimillistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaan mahdollistava pääoma. ... Luottamus on kuin liima tai näkymätön sidos, joka pitää osapuolet yhdessä. Luotettavat johtajat yltyvät huomattaviin tuloksiin vähäisemmin kustannuksin kuin epäluotettavat johtajat.”

Edelleen luottamusta määritellessään tutkijat näkevät siinä useita ulottuvuuksia. Ensimmäinen on lupauksiin perustuva luottamus. Siitä on kysymys esimerkiksi ministeriöiden poliittisissa kannanotoissa, erilaisissa suunnitelmissa ja julkilausumissa antamista lupauksista tehdä tai korjata jotakin, puuttua johonkin ja kehittää jotain.

Luottamuksen toista ulottuvuutta he kutsuvat kompetenssiin perustuvaksi luottamukseksi. Tässä on kyseessä suoriutuminen tehtävistä kompuroimatta ja ongelmitta. Tutkijoiden mukaan kansalaiset tuskin luottavat ministeriöön, joka epäonnistuu usein ja on kyvytön toteuttamaan lupauksiaan.

Luottamuksen kolmatta ulottuvuutta tutkijat kutsuvat uudistamiseen perustuvaksi luottamukseksi. Siinä on kysymys kyvystä saada aikaan sekä pieniä että suuren mittakaavan muutoksia. Lisäksi tutkijat muistuttavat siitä, että luottamus on luonteeltaan elastinen käsite. Luottamus voi ajoittain olla vahvaa, ajoittain heikkoa ja se voi muuttua jopa vahvaksi epäluottamukseksi.

Tutkijat päätyvät näkemykseen, että luottamus kansallisiin poliittisiin instituutioihin kuten ministeriöihin on välttämätön ehto yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämiseksi. Tutkimuksen kannalta he päätyvät vielä näkemykseen siitä, että tutkittaessa kansalaisten luottamusta poliittisiin instituutioihin luottamus voidaan määritellä kansalaisten harkituksi kannanotoksi ministeriöiden toiminnasta, sen tarkoituksista saavutuksista ja vaikutuksista.

Ulkomaisten tutkijoiden lähestymistapa luottamuksen käsitteeseen on usein samantapainen, ja yleistä on luottamuksen näkeminen moniulotteisena käsitteenä. Tältä pohjalta voidaan sanoa, että tietyn yhteiskunnallisen toimijan, eli tässä tapauksessa puolustushallinnon, strategian osuvuuden ja menestyksellisen jalkautumisen edellytyksenä todellakin on luottamus, sekä organisaation sisällä että sen ulkopuolella.

²⁵⁷ Harisalo ja Stenvall 2001.

²⁵⁸ Mt., 39.

Tässä yhteydessä on ehkä syytä todeta se, että ruotsalaisessa tutkimuksessa paneuduttaessa maanpuolustukseen ja maanpuolustustahtoon luottamus nousi keskeiseksi käsitteeksi jo 1980-luvulla. Luottamuksen painoarvo oli tutkimuksessa vähintään yhtä suuri kuin maanpuolustustahdon, ja sittemmin jopa suurempikin²⁵⁹.

4.5 Luottamus puolustusvoimiin ja puolustushallintoon

Kansalaisille on Suomessa tyypillistä, että he luottavat julkisen turvallisuuden organisaatioihin. Poliisin toteuttaman Poliisibarometri 2005²⁶⁰ -tutkimuksen mukaan suurimman luottamuksen saa palo- ja pelastuslaitos. Seuraavaksi tulevat poliisi ja rajavartiolaitos, sitten puolustusvoimat. Euroopan unionin komission teettämien vuosittaisten Eurobarometritutkimusten²⁶¹ mukaan luotettavimpia viranomaisia Suomessa ovat poliisi ja puolustusvoimat (edellä mainitut pelastuslaitos ja rajavartiolaitos eivät ole näissä mittauksissa mukana). Esimerkiksi syksyllä vuonna 2004 tehdyssä Standard Eurobarometri -tutkimuksessa suomalaisista vastaajista 93 prosenttia sanoi luottavansa puolustusvoimiin ja 91 prosenttia poliisiin. Nämä luvut ovat korkeammat kuin missään muussa EU-maassa ja poikkeuksellista on nimenomaan puolustusvoimien nouseminen luotetuimpien instituutioiden listan kärkeen. Syksyllä vuonna 2006 tehdyssä tutkimuksessa poliisiin luottavia suomalaisia oli 88 prosenttia suomalaisista vastaajista. Puolustusvoimiin luotti 89 prosenttia vastaajista. Tämänkin luku oli korkein koko tutkimuksessa, jossa olivat mukana myös niin sanotut uudet jäsenmaat. Keväällä vuonna 2008 tehdyssä Eurobarometri -tutkimuksessa puolustusvoimien saama luottamusosuus oli taas 93 prosenttia ja poliisin 91 prosenttia.

Edellä mainitsemissani Harisalon ja Stenvallin tutkimuksessa vertailtaessa eri ministeriöitä keskenään puolustusministeriö osoittautui kansalaisten eniten luottamaksi.²⁶² Kysyttäessä kansalaisten luottamusta yhteiskunnan instituutioihin tässäkin tutkimuksessa poliisi ja puolustusvoimat olivat listan kärjessä.²⁶³ Vastaavasti luottamusvaje oli tämän mittauksen mukaan pienin puolustusministeriötä kohtaan.

Tutkijat mittasivat myös ministeriöiden yhteiskunnallista tärkeyttä, ja tässä mittauksessa ensimmäiselle sijalle tuli sosiaali- ja terveysministeriö. Puolustusministeriö sai sijaluvun 5.²⁶⁴ Tuloksia tarkastellaan myös joidenkin taustamuuttujien mukaan. Miehet luottavat tuloksen mukaan puolustusministeriöön selvästi enemmän kuin naiset. Porvarillisesti ajattelevat luottavat puolustusministeriöön enemmän kuin vasemmistolaisesti ajattelevat. Samaan tapaa jakaantuvat tulokset myös ministeriöiden yhteiskunnallisen tärkeyden kohdalla. Tämä tutkimustulos on samantapainen kuin eräissä muissakin tutkimuksissa saatu: jos kriittisyyttä puolustusvoimia kohtaan esiintyy, tulee se juuri mainitusta ryhmistä, jotka voi vielä yhdistää, eli kriittisin ryhmän on vasemmistolaisesti ajattelevat naiset. Puolustusvoimiin kriittisesti suhtautuvia naisia on myös vihreiden puolueen kannattajissa. Tällaisia tuloksia on saatu muun muassa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) mielipidetutkimuksissa. Ko-

²⁵⁹ Ks. esim. Olsson 1993.

²⁶⁰ Poliisibarometri 2005.

²⁶¹ Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_arch_en.htm (Viitattu 30.9.2012.)

²⁶² Harisalo ja Stenvall 2001, 72.

²⁶³ Mt., 74.

²⁶⁴ Mt., 91.

konaistulos näistä empiirisistä tarkasteluista on kuitenkin ilman muuta se, että puolustusvoimiin ja puolustushallintoon luotetaan Suomessa poikkeuksellisen lujasti.

4.6 Luottamus eri toimintaympäristöissä

4.6.1 Sodan kuvan muutos

Tämän tarkastelun tarkoituksena ei ole paneutua laajasti sodan kuvan muutokseen sellaisena kuin se tämän päivän tutkimuksen mukaan nähdään. Sodan kuvan muuttosta ei kuitenkaan voi sivuuttaa kun arvioidaan luottamuksen merkitystä kokonaisuuden kannalta. Kuluneen irvailun mukaan kenraalit elävät aina edellistä sotaa, mutta analyttisen tarkastelun mukaan mikään (laajempi) sota ei ole edellisen sodan kaltainen. Tilanteista riippuen kehityksessä voidaan joskus juuttua vanhaankin – esimerkiksi elokuussa vuonna 2008 käyty Georgian ja Venäjän välinen sota, jossa aseet ja toimintatavat olivat vanhahtavia.

Nyt 2000-luvulta taaksepäin katsottaessa voidaan edellisen vuosisadan sotia arvioida monella tavalla. Ensimmäinen maailmansota oli massojen sota, ja siinä ei Euroopan ja vallankäytön ongelmia pystytty ratkaisemaan niin, etteikö toinen maailmansota olisi syttynyt. Tämä sota oli myös massojen sota, ja samalla koneiden sota. Molemmat sodat olivat kulutus­sotia, jossa vahvimmat taloudet tai itse asiassa niiden liittoutumat lopulta voittivat. Toisen maailmansodan jälkeensä jättämille asetelmille syntyi kolmas maailmansota, josta ei koskaan tullut kineettistä sotaa, mutta tietyllä tavalla kulutus­sota kuitenkin. Sota oli kylmä sota, jonka länsiliittoutuma voitti ja kommunistinen yhteiskuntajärjestelmäkokeilu pyyhkäistiin kartalta. Nyt 2000-luvun alussa nähdään, onko neljäs maailmansota jo menossa – joka tapauksessa eräänlaisessa maailmoiden sodan tilanteessa eletään.

Scalesin²⁶⁵ mukaan neljäs maailmansota muuttaa *sodan painopisteen (center of gravity)* hallitusten ja asevoimien tahdosta väestöjen havaintoihin. Samalla käsitys voitosta ja voittamisesta muuttuu. Voittajaksi ei enää katsota sitä, joka valloittaa tietyt tärkeät maa-alueet (*high ground*), vaan se joka saa psyykkis-kulttuurisen valta-aseman. Tässä korostuvat ymmärtäminen ja empatia:

”Culture awareness and the ability to build ties of trust will offer protection to our troops more effectively than body armor.”

Tämä näkemys osoittautuu oikeaksi vaikkapa tarkastelemalla nykyisiä sotia Irakissa ja Afganistanissa. Sota voidaan teknisesti voittaa ilman luottamusta, mutta sodasta ei pääse irti ilman luottamusta – sodan ”hävinneen” yhteiskunnan eri fraktiot saattavat voittajien vetäytyttyä ryhtyä tuhoamaan toisiaan, ja seurauksena on tuon yhteiskunnan vaipuminen ”takaisin pimeään keskiaikaan”.

Muuttuneen sodan kuvan taistelijan on löydettävä luottamus myös omassa joukossaan. Haaste tälle vaatimukselle on se, että sodan hektinen luonne ja taistelu­tehtävien vaihtuvat vaatimukset edellyttävät joukon rakenteelta joustavuutta. Taisteleva joukko kootaan uudestaan aina jokaista tehtävää varten. Perinteiseen joukon sisäisen luot-

²⁶⁵ Scales 2006.

tamuksen rakentamiseen ei jää aikaa, joukon on rakennettava *sisäinen luottamuksensa (swift trust)*²⁶⁶ nopeasti.

Ben-Shalom ym.²⁶⁷ ovat tutkineet israelilaisia taisteluyksiköitä Al-Aqsa Intifadan aikana. Heidän lähtökohtansa on se, että taistelevien joukkojen toimintaa ei enää voi rakentaa perinteisen kiinteyskäsitteen varaan. He kirjoittavat:

”Instead of socially cohesive structures (based upon mutual, continuous, and common experiences), the action of these combat units during operations is based upon temporary frameworks based on short-term, ad hoc, and diverse components.”

Taistelevan joukon muodostamisessa korostuu siis väliaikaisuus ja tehtävänmukaisuus. Tehtävän tultua suoritetuksi joukon osat palaavat omiin yksiköihinsä. Tämän tyyppinen toiminta ei toki ole eikä ole ollut tuntematonta Suomenkaan puolustusvoimissa, joukkoja on kyllä osattu alistaa toisen komentajan alaisuuteen tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Ben-Shalom ym. kirjoittavat kuitenkin, että heidät yllätti se monimutkaisuus joukkojen käytössä tässä konfliktissa, joka oli nopea, intensiivinen ja väkivaltainen²⁶⁸. Todettu tulos joukkojen toiminnan tehokkuudesta oli kuitenkin se, että tehokkuudessa ei hävitty verrattuna perinteiseen tapaan koottuihin joukkoihin.

Keskeistä tutkijoiden mukaan on käytettävissä olevan lyhyen ajan pakote. Joukkoa koottaessa syntyy dynamiikka, joka perustuu esimerkiksi komppanian päälliköiden ja heidän komentajiensa intensiiviseen esittäytymiseen, jossa selvitetään kunkin kokemus aseista ja taistelusta. Koska muuta vaihtoehtoa ei ole, osapuolten on luotettava siihen, että toinen osaa tehtävänsä.

Kirjoittajat toteavat myös kuvatuslaisen joukon muodostamisen vaikuttavan johtamiseen. Jonkin yksikön johtajaksi tulee ”asiantuntija” riippumatta hänen virallisesta sotilasarvostaan. Nopeasti muodostetut joukot nähdään tällaisen asiantuntemuksen varastona, esimerkkinä vaikkapa vaunukomppanian päällikkö, joka neuvoa jalkaväkipataljoonan komentajaa vaunujen sijoittamisessa.

Pikaluottamus (*snabb tillit*) on laajasti tutkimuskohteena myös Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulussa²⁶⁹. Tiivistäen ruotsalaisista tutkimustuloksista voi sanoa, että pikaluottamuksen syntymiseen tai luottamuksen puuttumiseen vaikuttavat kaikki ne tekijät, jotka yleensäkin liittyvät hyvään johtamiseen alkaen johtajan henkilökohtaisista ominaisuuksista ja päätyen hänen johtamistyyliinsä ja tapaansa rakentaa alaisten työskentelystrukturi. Ruotsalainen tapa hahmottaa luottamuksen käsite kokonaisuutena näyttää olevan se, että luottamusta joko on tai sitä ei ole, mutta varsinaista epäluottamusta ei oteta käsittelyyn.

NATO:n piirissä tehdään myös pikaluottamuksen tutkimusta. Suuren sotilasjärjestön joukoissa on selvää, että keskeiseksi tekijäksi nousevat kulttuurierot. Silti sielläkään ei pikaluottamuksen merkitystä vähätellä. Zakaria ja Yusof²⁷⁰ näkevät raportissaan eron

²⁶⁶ Käsitteen alkulähteenä mainitaan usein Meyerson ym. 1996.

²⁶⁷ Ben-Shalom ym. 2005.

²⁶⁸ Mt., 68.

²⁶⁹ Ks. esim. Larsson 2005 tai Larsson ym. 2006.

²⁷⁰ Zakaria ja Yusof 2007.

yksilökeskeisen ja yhteisökeskeisen kulttuurin välillä vaikuttavan selvästi siihen, miten pikaluottamus syntyy. Yhteisökeskeisessä kulttuurissa ihmiset ovat haluttomampia kehittämään pikaluottamusta ryhmän ulkopuolisten kanssa.

4.6.2 Monikansalliset joukot toimintaympäristönä

Edellä lyhyesti kuvattu sodan kuvan muutos sisältää sen ajatuksen, että Suomen – niin kuin ei minkään muunkaan eurooppalaisen maan – asevoimien keskeisenä tehtävä ole pelkästään oman maan alueen puolustaminen, vaan oman arvo- ja ajatusmaailmamme puolustaminen. Tämän puolustamisen on nähty tapahtuvan monikansallisten rauhanturvajoukkojen kautta. Rauhanturvatoimintaan osallistuminen on katsottu tärkeäksi, vaikka aseelliset kriisit eivät uhkaisikaan Eurooppaa saati sitten omaa maatamme.

Rauhanturvaoperaatiot ovat tyypillisesti monien organisaatioiden yhteisoperaatioita. Mukana on eri maiden sotilasjoukkoja (*kontingenteja*) sekä mahdollisesti eritasoisia siviiliorganisaatioita. Viimeaikaisessa amerikkalaisessa tutkimuksessa on todettu, että suuronnettomuuksien yhteydessä yhden maan sisälläkin yhteistyö sotilas- ja muiden organisaatioiden kesken ontuu pahasti. Esimerkkeinä tästä ovat 9/11-tapahtumat sekä Katrina-myrskyn jälkihoito. Hollantilaiset Houben ja Peters²⁷¹ toteavat tutkimuksessaan, että myös monikansalliseen joukkoon osallistuvien maiden poliittiset järjestelmät vaikuttavat siihen, kuinka onnistunutta yhteistyö on. Heidän mukaansa usein tuijotetaan vain joukon operatiiviseen yhteensopivuuteen, kulttuurinen yhteensopivuus on ikään kuin itsestään selvä oletus. Luottamus ja kasvokkain tapahtuvat neuvottelut ovat heidän mukaansa hyvä optio kun yhteistyön käytäntöjä rakennetaan.

Monikansallisissa rauhanturvaoperaatioissa ovat myös suomalaiset törmänneet yhteistoiminnan ongelmiin.²⁷² Rauhanturvaoperaation esikunnassa työskennelleet suomalaiset upseerit ovat raportoineet yhdestä luottamuksen puutteen ilmentymästä, ohjohtamisesta. Esimies-alais -suhdeketjussa toisesta maasta tullut välissä oleva alaisen esimies ohitettiin.²⁷³ Operaatiossa esiintyy eri maiden erilaisista tavoitteista syntyneitä piiloagendoja, maan omiin poliittisiin tavoitteisiin liittyviä tavoitteita.

Ruotsalaiset tutkijat²⁷⁴ ovat vieneet tämän analyysin vielä pidemmälle, heidän näkemyksensä perustuu epäsuoran johtamisen malliin. Tämän ajatuksen mukaan korkeimmat komentajat johtavat roolimalleina, ja he käyttävät alempana organisaatiossa olevia välittäjiä, linkkejä, jotka välittävät heidän näkemyksensä ja visionsa omille alaisilleen. Positiivisessa tapauksessa näin toimittaessa syntyy luottamus alaisten ja johdon välille. Epäsuoran johtamisen malli ei kuitenkaan toimi, jos välissä on alemman portaan johtajia, jotka kulttuurisista tai poliittisista syistä eivät käytännössä tue ylimmän johdon näkemyksiä. Näin saattaa syntyä epäluottamusta.

Tällaiset välissä olevat ”hankalat” johtajat saattavat olla esimerkiksi oman kontingenttinsa päälliköitä, ja heihin kohdistuu poliittista painetta kotimaasta. Esimerkkitalanteena mainitaan tulossa olevat vaalit kotimaassa, ja niiden takia haluttaisiin rau-

²⁷¹ Houben ja Peters 2003, 13.

²⁷² Ks. Leskinen ja Sinkko 2008.

²⁷³ Tammikivi ja Kalliomaa 2006.

²⁷⁴ Larsson ym. 2006.

hanturvaoperaation olevan hiljaa tai näkymätön. Tämä synnyttää ristiriidan operaation johdon kanssa.

Luottamuksen rakentamisen asemaa korostetaan myös ulko-, sisä- ja puolustusministeriöiden sekä puolustusvoimien ja Crisis Management Initiative'n raportissa *Comprehensive Approach – Trends, Challenges and Opportunities for Cooperation in Crisis Prevention and Management*. Raportin mukaan luottamuksen ja tiedon kulttuuri pitäisi saada rakennettua etukäteen ennen operaation aloittamista.²⁷⁵ Raportin liitteenä olevassa artikkelissa norjalainen tutkija Tone Danielsen toteaa, kuinka vaikeaa on luottamuksen, keskinäisen kunnioituksen ja lojaalisuuden rakentaminen. Organisaatioiden välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä terve järki ei olekaan niin tavallista, ”*common sense is not that common*”. Uusia haasteita operaatioille tuo se, että kun aikaisemmin organisaatiot työskentelivät rinnakkain toisistaan irrallisina yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi, nyt vaaditaan operaatiolta myös sosiaalisten interaktioiden asiantuntijuutta. Danielsen kiinnittää huomiota myös kaikissa organisaatioissa esiintyvään epäviralliseen organisaatioon. Luottamus, kunnioitus ja lojaalisuus noudattelevat usein sittenkin epävirallisen organisaation verkkoa.

4.7 Luottamuksen empiirinen analyysi tässä luvussa

Sotilasorganisaatiossa korostuu erityisesti näkemys ja vaatimus siitä, että organisaation sisäinen luottamus sekä ulkoinen luottamus ja luotettavuus rakentuvat organisaation yksittäisen osan toiminnalle. Sotilasorganisaation luottamus ratkaistaan viime kädessä sen äärimmäisen tehtävän, taistelun, toteuttamiskyvyllä. Tämän tutkimuksen empiirisessä osassa tarkastellaan yksittäisen taistelijan luottamusta, jota nimitetään taisteluluottamukseksi. Yksittäisen taistelijan luottamus taistelukykyynsä ja menestymiseensä taistelussa rakennetaan keskeisesti varusmieskoulutuksessa. Niinpä tutkitavat henkilöt tässä tutkimuksessa ovat varusmiehiä. Varusmiesten kotiuttamistutkimuksen 2000–2008 aineiston palvelusta ja palvelustyytyväisyyttä koskevassa laajassa pääkomponenttianalyysissä parhaaksi koko muuttujajoukon vaihtelua selittäväksi komponentiksi tuli luottamus joukkueen/jaoksen johtajaan. Analyysi tehtiin miehistötason koulutuksen saaneiden joukossa ja käsittelen tulosta taisteluluottamuksen käsittelyn jälkeen.

4.7.1 Maanpuolustustahdon ja taistelukykyyn luottamisen yhteys varusmiehillä

Miehen luottamusta omaan taistelukykyynsä, ryhmänsä ja joukkueensa/vast taistelukykyyn on laajimmin mitattu varusmiesten kotiuttamiskyselyissä. Loppukyselyjen yhteisaineiston pääkomponenttianalyysin tuloksessa tärkein ja selitysvoimaisin ulottuvuus oli omaan ryhmään ja ryhmänjohtajaan liittyvä komponentti. Tämä kertoo siitä, kuinka tärkeä lähin sosiaalinen yksikkö taistelijalle on. Ryhmä on taistelijajaksikon sosiaalisessa rakenteessa ikään kuin perheen korvike. Toisaalta kysymys on myös varusmieskoulutuksen erästä koulutustavoitteesta eli kiinteyden lisäämisestä, jossa näytetään siis tältä osin onnistuneen – ainakin jossain määrin.

Toimiva sosiaalinen ympäristö on myös tavoitteiden toteuttamisessa tarvittavan luottamuksen syntyminen ehto. Sotilasorganisaation tärkein tavoite on tietenkin me-

²⁷⁵ Rintakoski ja Autti 2008.

nestyminen taistelussa, ja koulutuksessa pyritään luomaan taistelukykyisiä joukkoja, ja yksittäisen taistelijan on uskottava omaan kykyynsä taistella osana taistelukykyistä organisaatiota.

Taisteluluottamusta kuvaavan summamuuttujan laatimista varten laskin useita reliabiliteettianalyyskejä miehistöön kuuluvien vastaajien joukossa, $N = 113\ 653$. Tarkastelin mahdollisuuksia muodostaa summamuuttujan neljällä, viidellä tai kuudella osiolla. Analyysissa mukana oli kuudes väittämä, joka mittasi luottamusta koulutuksessa käytettyyn aseistukseen todellisessa taistelutilanteessa, mutta tämä muuttuja poistettiin, koska se itse asiassa vähensi skaalan reliabiliteettia. Tämän seikan merkitystä ei näiden aineistojen perusteella voi selkeästi tutkia, mutta arveluna voidaan esittää, että kysymyksessä voivat olla suuret erot eri aselajien varusmiesten luottamuksessa aseistukseensa todellisessa taistelutilanteessa, ja kaikki aselajit ovat nyt mukana analysoitavassa aineistossa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi ilmatorjunta-aselajin varusmiesten ja reserviläisten luottamus kevyisiin ilmatorjuntatykkeihin on pieni, ei välttämättä aseiden teknisten ominaisuuksien takia vaan siksi, että he eivät täysin ymmärrä näiden aseiden roolia ja tehtävää taistelussa.

Summamuuttujan muodostin viidestä osiosta eli väittämäkysymyksestä, jotka olivat:

- Ryhmäni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.
- Joukkueeni/jaokseni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.
- Olen saanut selvän kuvan siitä, mitkä asiat minun pitäisi osata tehtävässäni sodan aikana.
- Osaisin tällä koulutuksella toimia sodassa omassa sodan ajan tehtävässäni.
- Pystyn hallitsemaan kaikissa olosuhteissa omassa sodan ajan tehtävässäni tarvitsemani aseet ja varusteet.

Analyysissa saatu reliabiliteettikerroin ,797 on erittäin lähellä hyvää arvoa 0,8, joten muodostettavaa summamuuttujaa voidaan pitää käyttökelpoisena. Reliabiliteettia parantaa miehen koulutustaan kohtaan tunteman luottamuksen mukaan ottaminen.

Tämän perusteella lasketun summamuuttujan keskiarvo on 3,67 (skaala 1 ... 5, paras arvo 5), joten luottamusta taistelukykyyn voidaan pitää todennäköisesti hyvänä. Tämä tulos koskee siis miehistötasoisien koulutuksen saaneita varusmiehiä. 16,1 prosenttia vastaajista on saanut summamuuttujalla arvon alle 3 ja arvon 3 on saanut 6,1 prosenttia, joten selvä enemmistö vastaajista on saanut kohtalaisen tai hyvän tuloksen. Tässä mielessä koulutusta voidaan pitää onnistuneena, taistelijoihin on kehittynyt luottamus taistelukykyyn.²⁷⁶

Muuttujan arvojen kehittymisestä yhteensä 18 eri mittauskerran välillä 2000–2008 on todettava kuitenkin, että systemaattista muutosta ei ole tapahtunut kuten joidenkin toisten vastaavien summamuuttujien kohdalla on tapahtunut. Eri mittauskerroilla keskiarvo vaihtelee arvon 3,75 ympärillä. Tämä kertoo ehkä siitä, että taisteluluottamukseen sellaisenaan ei kiinnitetä koulutuksessa systemaattisesti huomiota. Toisaalta

²⁷⁶ Varusmiesten kotiutumiskyselyiden aineistosta ei selviä se, onko mies todella sijoitettu sa-joukkoon taistelijan tehtäviin. Tehtyjen haastatteluiden perusteella näyttää siltä, että taistelijaksi sijoitettujen taisteluluottamus ja yleensäkin maanpuolustustahto on parempi kuin ei-sijoitettujen.

ainakin yhdessä aikaisemmassa tutkimuksessa²⁷⁷ on huomattu, että koulutusuudistuksen jälkeen palvelleet varusmiehet olivat varmempia toimimaan sodan ajan tehtävässään kuin ennen palvelusaikauudistusta palvelleet varusmiehet. Vanhaan koulutustapaan verrattuna muutosta on siis tapahtunut, mutta uuden koulutusjärjestelmän aikana tuloksissa ei enää ole tapahtunut muutosta. Taisteluluottamuksen keskiarvot näyttävät olevan systemaattisesti pienempiä vuoden lopulla tehdyissä mittauksissa kesällä tehtyihin mittauksiin verrattuna.

Luottamus taistelukykyyn on kuitenkin varusmiesten kotiuttamistutkimuksen aineistossa yksi vahvimmin maanpuolustustahdon kanssa korreloivista tekijöistä. Korrelaatio henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kanssa on ,475^{**}, ($p = 0,000$) ja yleisen maanpuolustustahdon kanssa 344^{**}, ($p = 0,000$).

Taistelukykyyn luottaminen korreloi voimakkaasti varsinkin henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kanssa. Tälle aineistolle on tyypillistä, että useimmat havaitut korrelaatiot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä, mikä johtuu aineiston suuresta koosta. Korrelaatiokertoimia tarkasteltaessa voidaan ottaa huomioon myös se, että kertoimen neliö kertoo kahden muuttujan välisen selitysosuuden suuruudesta. Näin ajatellen on selvää, että myös muita selittäviä tekijöitä on olemassa, koska selitysosuudet ovat kuitenkin suhteellisen pieniä.²⁷⁸

Taistelukykyyn luottaminen on tässä aineistossa kehitetyistä summamuuttujista parhaiten maanpuolustustahdon ja erityisesti henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kanssa korreloiva tekijä tarkasteltaessa tilannetta nimenomaan siinä asetelmassa, että mittaus on tehty varusmiespalveluksen lopussa. Taisteluluottamus on tekijä, joka on voinut syntyä ainoastaan varusmiespalveluksen aikana. Maanpuolustustahtoon liittyviä asennekomponentteja asevelvollisella on todennäköisesti jo ennen varusmiespalveluksen alkamistakin ja asenteet ovat olemassa palvelukseen tultaessa.

Yhden mittauksen perusteella taisteluluottamuksen ja maanpuolustustahdon kausaalista suhteesta on vaikea päätellä lopullisesti mitään, koska nämä muuttujat ovat kuitenkin käsitteellisesti eritasoisia. Korrelaatiokerroin kuvaa lähinnä niiden teknistä suhdetta tehtyjen operationalisointien perusteella. Voidaan ajatella esimerkiksi niin, että varusmiehen koulutuksen edistyessä hyvin ja taisteluluottamuksen kasvaessa myös maanpuolustustahto kasvaa. Toisaalta jo valmiiksi maanpuolustustahtoisien varusmiehen on mahdollisesti helpompi omaksua taisteluluottamukseen johtava koulutus.

Kun joukkotuotantojärjestelmässä varusmieskoulutuksen tavoitteena on taistelukykyisten ja -tahtoisten joukkojen aikaansaaminen, voidaan maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen yhteyttä tulkita niin, että maanpuolustustahdon lisäämiseksi kannattaa koulutusta suunnata ja kehittää taisteluluottamuksen parantamiseksi.

²⁷⁷ Eloluoto ja Jaakkola 2000.

²⁷⁸ Saadun selitysosuuden pienuuteen on törmännyt myös Määttä (1999, 59) tutkiessaan varusmiesten palvelusmotivaatiota. Hänen regressiomallinsa selitysosuus oli ainoastaan 8 prosenttia, kun selittävinä muuttujina oli varusmiespalveluksen sisäisiä tekijöitä. Aivan ilmeistä on, että parempien selitysosuuksien saamiseksi esim. maanpuolustustahdon tai palvelusmotivaation tutkimuksessa tarvitaan myös muun tyyppisiä selittäjiä, jotka relevantilla tavalla kuvaavat asevelvollisten taustaa.

4.7.2 Varusmiesten luottamus lähimpiin esimiehiin

Varusmiesten kotiuttamistutkimuksessa on kaikkiaan 76 kysymystä, jotka mittaavat miehen käsitystä palveluksestaan. Jo tutkimuksen alkuvaiheessa niitä tarkasteltiin aineiston rakennetta selvittävässä pääkomponenttianalyysissä. Todettiin, että selitysvormaisiin ja siinä mielessä paras pääkomponentti oli joukkueen/jaosken johtajaan kohdistuvaan luottamukseen liittyvä komponentti. Se selitti 21,05 prosenttia yhteisvaihtelusta. Seuraavaksi paras pääkomponentti oli luottamus ryhmänjohtajaan. Tämä komponentti selitti 4,66 prosenttia yhteisvaihtelusta. Yhdessä näiden komponenttien selitysosuus oli 25,71 prosenttia ja koko 17 pääkomponentin ratkaisun selitysosuus oli 59,25 prosenttia. Tätä voidaan tulkita niin, että luottamus lähimpiin esimiehiin on siis todella tärkeä tekijä varusmieskoulutuksen onnistumisen kokonaisuudessa. Varusmiehille vuonna 2005 tehdyssä erillisessä arvotutkimuksessa oli mukana vielä suurempi joukko kysymyksiä, jotka kattoivat varusmiesten maanpuolustukseen liittyviä arvoja ja asenteita. Siinä parhaiten selittäväksi pääkomponentiksi tuli maanpuolustustahtoa ja yleisen asevelvollisuuden kannattamista kuvaava faktori. Toiseksi paras oli joukkueenjohtajiin luottamisen pääkomponentti ja kolmas ryhmänjohtajiin luottamisen pääkomponentti. Kotiuttamistutkimuksen kahden pääkomponentin lataukset esitän seuraavassa taulukossa.

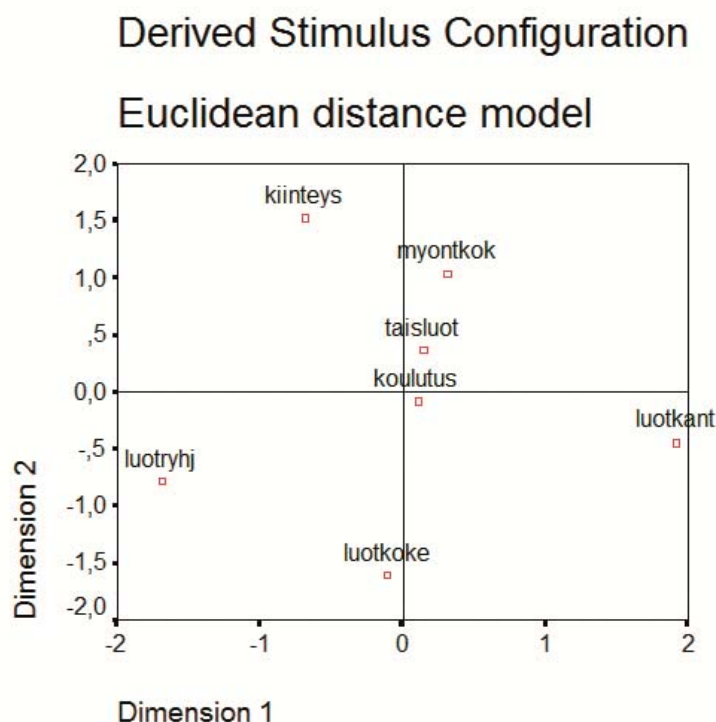
Taulukko 17. Varusmiesten kotiuttamistutkimuksen palvelusta mittaavien osioiden pääkomponenttianalyysi 2000–2008, miehistö, N = 115 038, kaksi ensimmäistä rota-toitua komponenttia.

Muuttujat	1	2
51. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) on kaiken kaikkiaan "hyvä tyyppi".	0,849	0,132
53. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) alaisena.	0,824	0,111
52. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).	0,797	0,141
49. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) on kohdellut minua reilusti ja oikeudenmukaisesti.	0,785	0,183
50. Maastoharjoituksissa joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) on näyttänyt esimerkkiä ja pannut usein kaiken peliin.	0,777	0,137
46. Ryhmänjohtajani on kaiken kaikkiaan "hyvä tyyppi".	0,141	0,832
47. Ryhmänjohtajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).	0,148	0,791
48. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen ryhmänjohtajani alaisena.	0,119	0,790
45. Maastoharjoituksissa ryhmänjohtajani on näyttänyt esimerkkiä ja pannut usein kaiken peliin.	0,127	0,748
44. Ryhmänjohtajani on kohdellut minua reilusti ja oikeudenmukaisesti.	0,181	0,741

Analyysin perusteella muodostettiin yhteen latautuneista muuttujista summamuuttujat, ja vastaavalla tavalla muodostettiin myös kantahenkilökuntaan kuuluvia kouluttajia kuvaava summamuuttuja. Joukkueenjohtajaan luottamista kuvaavan summamuuttujan reliabiliteettikerroin (Cronbachin alfa) oli erittäin hyvä ,902 ja ryhmänjohtajasummamuuttujan samoin hyvä ,882.

Luottamus kantahenkilökuntaan -summamuuttuja laskettiin kolmesta osakysymyksestä: ”Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva kouluttajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, koulutustaito, johtaminen).”, ”Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva kouluttajani on kohdellut minua reilusti ja oikeudenmukaisesti.” ja ”Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen lähimmän kantahenkilökuntaan kuuluvan kouluttajani alaisuudessa.”. Tämän muuttujan reliabiliteettikertoimeksi saatiin ,844.

Taistelukykyyn luottamisen summamuuttujan asemaa muiden aineistossa kehitettyjen summamuuttujien joukossa tarkasteltiin heti muuttujien muodostamisen jälkeen tutkimuksen alkuvaiheessa vielä moniulotteisella skaalauksella (MDS-analyysi). Mukana analyysissä olivat myös varusmiehen palveluksesta saamien myönteisten kokemusten summamuuttuja sekä koulutuksesta annetun arvioinnin summamuuttuja. Näitä kahta en kuitenkaan tarkastele enempää tässä yhteydessä. Kahden ulottuvuuden mukaan muuttujat asettuivat suhteessa toisiinsa seuraavan kuvion mukaisesti. Mukana analyysissä ovat edelleen miehistökoulutuksen saaneet.

Kuvio 13. Varusmiesten kotiuttamistutkimuksen 2000–2003 summamuuttujien sijoittuminen MDS-analyysissä, miehistö, N = 49 153.

Tämä analyysi toimii siten, että tarkasteltaville muuttujille lasketaan etäisyydet valittavalle ulottuvuusmäärälle. Kuvio kertoo, että taisteluluottamus-summamuuttuja sijoittuu lähelle koulutuksesta annettujen arvioiden summamuuttujaa ja toinen läheinen muuttuja on myönteisten kokemusten summamuuttuja. Selvästi kauemmaksi sijoittuu kiinteyden summamuuttuja sekä myös luottamusta eri tason johtajiin kuvaavat summamuuttujat. Merkittävää tuloksessa on juuri se, että kiinteys ja taisteluluottamus toimivat muuttujina eri tavoin. Tämä saattaa merkitä esimerkiksi sitä, että rauhanajan palveluksessa kiinteyden sosiaaliset funktiot ovat erilaiset kuin taistelutilanteessa, jossa ryhmän konkreettisena tavoitteena on sekä ryhmän jäsenten turvallisuuden säilyttäminen että tuloksekas taistelemine. Rauhan aikana kiinteys palvelee enemmän päivittäisestä palveluksesta suoriutumisen tavoitteita. Kysymyksiä herättävää on myös se, miksi kiinteys ja luottamus kokelaisiin sijoittuvat analyysin toisella ulottuvuudella ääripäihin. Tämän tuloksen analysoinnin jätän kuitenkin tulevien tutkimusten tehtäväksi.

Tässä on syytä todeta se, että kiinteyden tutkimus jatkuu edelleen ympäri maailmaa, eikä kiinteyden relevanttisuus ryhmän taistelukyvyn ja taistelussa onnistumisen selittäjänä ole vähentynyt. Amerikkalaisen Irakin sotaa koskevan tutkimuksen²⁷⁹ mukaan ryhmän kiinteys on keskeinen tekijä tarkasteltaessa taistelussa menestymistä kapinallisten vastaisessa taistelussa. Kirjoittajat viittaavat kuitenkin myös siihen, että näin ei aina ole asianlaita, jos muut edellytykset eivät ole kunnossa. Tällainen tilanne oli Vietnamin sodassa ainakin sen loppuvaiheissa kun johtajien kyvykkyys ei ollut riittävällä tasolla ja henkilökohtaiset hengissä säilymisen motiivit käytössä olleessa rotaatiomenetelmässä menivät ryhmän tavoitteiden ja ryhmäkiinteyden edelle. Kiinteyden merkityskään ei siis aina ole itsestään selvä.

4.7.3 Vertikaalinen henkilöluottamus

Edellä esitetyt analyysit viittaavat vahvasti siihen, että varusmiesten luottamuksessa eri tason esimiehiinsä näkyy siten, että luottamus on jollain tavalla erilaista, kenties jopa spontaanisti eri kriteereihin perustuvaa. Koska tässä on kuitenkin kysymyksessä käytettävissä olevan aineiston sekundaarianalyysi, on tyydyttävä niihin muuttujiin, jotka ovat käytettävissä. Aineistoa ei ole erityisesti suunniteltu johtajasuhteiden syvälliseen analyysiin. Keskiarvoista eri luottamusmuuttujilla voidaan kuitenkin nähdä, että luotettavimmiksi varusmiehet kokevat kantahenkilökuntaan kuuluvat kouluttavat. Vastaavasti pienimpiä luotettavuuskeskiarvoja saavat ryhmänjohtajat ja kokelaat asettuvat näiden kahden esimiesryhmän väliin. Tämä tulos tuntuu intuitiivisesti ymmärrettävältä.

Tästä eriytymisestä huolimatta seuraavassa tarkastellaan vielä mahdollisuutta kehittää aineistosta yksi summamuuttuja, joka kuvaisi yleisellä tasolla varusmiesten luottamusta esimiehiinsä. Summamuuttujan kehittäminen aloitettiin pääkomponenttianalyysillä, johon otettiin kaikkia esimiehiä koskevat luottamuskysymykset. Analyysi tehtiin miehistön joukossa ja se ainoastaan vahvasti edellä todetun, eli ryhmänjohtajia, kokelaita ja kouluttajia koskevat muuttujat eriytyivät omille ulottuvuuksilleen.

²⁷⁹ Wong ym. 2003.

Tarkastelua jatkettiin kohdistamalla analyysi luottamustekijöiden eri tyyppeihin. Ensimmäisenä tarkasteltiin miesten luottamusta esimiestensä yleiseen kyvykkyyteen. Tätä on kysytty seuraavalla kysymyksellä: ”Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen ryhmänjohtajani alaisena.” Sama kysymys on kysytty myös kokelaista sekä kouluttajista. Muuttujia tarkasteltiin reliabiliteettianalyysillä, johon siis sisältyi kolme osiota. Tulokseksi saatu Cronbachin alfa-kerroin ei muodostunut hyväksi ja oli ,466. Tämä arvo on niin paljon suositellun tavoitearvon (,800) alle, että tältä pohjalta summamuuttujan muodostaminen ei ole perusteltua.

On aivan mahdollista olettaa, että miehen halu toimia tietyn esimiehen alaisuudessa johtuu muistakin seikoista kuin esimiehen yleisestä kyvykkyydestä. Tästä syystä reliabiliteettitarkasteluun otettiin mukaan lisäksi kysymys esimiehen ammattitaidosta: ”Ryhmänjohtajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).” Vastaavasti kuin edellä sama kysymys on kysytty myös kokelaista ja kouluttajista. Näin reliabiliteettitarkasteluun tuli mukaan kuusi osiota. Nyt alfa-kerroin sai arvon ,739, jota voidaan pitää jo tyydyttävänä. Summamuuttuja voidaan tältä pohjalta muodostaa.

4.7.4 Reserviläisten taisteluluottamus ja luottamus lähimpään esimieheen

Kertausharjoituksessa olevia reserviläisiä ei ole tutkittu samaan tapaan kuin varusmiehiä, mutta reserviläisiäkin on tutkittu reserviläistutkimuksissa 1990-luvun alusta alkaen²⁸⁰. Tutkimusten toteuttajana on ollut Puolustusvoimien Koulutuksen kehittämiskeskuksen Käyttäytymistieteiden osasto. Reserviläistutkimukset ovat harjoituksen yhteydessä tehtyjä lomakekyselytutkimuksia, jotka on kehitetty harjoitusympäristöön soveltuviksi. Reserviläistutkimuksia on tehty pääsääntöisesti puolustusvoimien pääsotaharjoituksissa, mutta myös useissa muissa harjoituksissa. Tutkimusten kysymykset ovat samantyyppisiä kuin varusmiestutkimuksissakin ja niiden taustalla on tietenkin sama tutkimusperinne ja lähestymistapa.

Reserviläistutkimuksissa on käytetty itse asiassa useampia väittämäkysymyksiä, joita voidaan käyttää osioina taisteluluottamuksen summamuuttujassa. Sekä Vaara2000 -harjoituksen aineistossa että Aava2002 -harjoituksen aineistossa yhdeksällä muuttujalla tehty reliabiliteettianalyysi antoi tulokseksi jopa paremmat reliabiliteettikertoimen arvot kuin edellä varusmiesaineistossa. Osoittautui myös, että samoin kuin varusmiesten kotiuttamistutkimuksessa, taisteluluottamus korreloi voimakkaimmin yleisen maanpuolustustahdon kanssa.

Reserviläistutkimusten kysymyssarjoissa on kysymyksiä kokonaisuutena hieman vähemmän kuin varusmiesten kotiutumistutkimuksissa. Esimiehiä koskevat kysymykset on kohdistettu ”lähimpään reserviläisesimieheen” ja ”lähimpään kantahenkilökuntaan kuuluvaan kouluttajaan”. Näistä syistä tutkimusmuuttujien pääkomponenttianalyysissä rakenteet muodostuvat tietenkin erilaiseksi varusmiestutkimukseen verrattuna.

²⁸⁰ Reserviläistutkimuksista ei juuri ole julkisia raportteja. Jokaisesta tutkimuksesta tehdään harjoituksen johdolle yhteenveto, joka jää osaksi harjoituksen dokumentaatiota. Nämä analyysit on tehty PvKK:n Maanpuolustustahto 2005 -tutkimuksen yhteydessä (Sinkko ym. 2008), eikä näitäkään tuloksia ole aikaisemmin julkaistu.

Taulukko 18. Reserviläistutkimuksen tutkimusmuuttujien pääkomponenttianalyysi. Kymi -96 harjoitus, N = 2 893, kaksi ensimmäistä rotatointua komponenttia. Täydellinen matriisi ja selitysosuudet esitetään tämän luvun liitteessä 1.

Muuttujat	1	2
9. Olen yrittänyt todella parhaani tässä harjoituksessa	,705	,148
25. Haluan pärjätä hyvin harjoituksessa ja kavereiden ja esimiesten silmissä	,687	,235
35. Minulle on tärkeää se, että opin tehtäväni hyvin	,672	,130
47. Olen suoriutunut hyvin minulle annetuista tehtävistä	,582	,072
27. Oma tehtäväni olisi tositilanteessa tärkeä	,515	,124
18. Jos Suomeen hyökätään tavanomaisin asein, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta	,365	,041
24. Lähin reserviläisesimieheni on "hyvä jätkä"	,077	,732
8. Lähin reserviläisesimieheni on huolehtinut parhaansa mukaan alaisensa hyvinvoinnista	,067	,719
32. Jos joutuisin sotaan, haluaisin toimia nykyisen lähimmän reserviläisesimieheni alaisuudessa	,078	,715
28. Lähin reserviläisesimieheni osaa kouluttaa niin että siitä oppii	,096	,673
15. Lähin reserviläisesimieheni on ylläpitänyt aikuisille miehille sopivan tiukkaa kuria	,107	,610
26. Olen saanut lähimmältä reserviläisesimieheltäni kiitosta tai tunnustusta oikeista suorituksista	,237	,597

Taulukossa esitän vuonna 1996 kerätyn Kymi -96 -harjoituksen reserviläisaineiston tutkimusmuuttujien kahden ensimmäisen pääkomponentin lataukset. Ensimmäinen lähinnä reserviläisen henkilökohtaiseen motivaatioon liittyvä pääkomponentti selitti kokonaisvaihtelusta 25,65 prosenttia. Toinen komponentti liittyy lähimpään reserviläisesimiehen, ja sen selitysosuus on 5,82 prosenttia. Tämä tulos voidaan tulkita siten, että myös reserviläisille lähin esimies on tärkeä tekijä ja vaikuttaja harjoituksen kokonaisuudessa. Analyysin kokonaisuus on tietenkin kiinni käytettävissä olevista muuttujista, ja niihin ei tämältyyppisessä sekundaarianalyysissä ole voitu vaikuttaa, vaan on ollut tyytyminen niihin muuttujiin, jotka tutkimuksen alkuperäinen suunnittelija ja toteuttaja ovat valinneet.

Reserviläistutkimusten kyselylomaketta on kehitetty ja muutettu ajan mittaan aikaisemmista tutkimuksista saatujen kokemusten perusteella. Aineistojen rakennetta kuvaavissa analyysissä tämä tietenkin näkyy niin, että rakenteet muodostuvat erilaisiksi kun käytettyjen mittareiden sisältö muuttuu. Tämä ei tietenkään välttämättä ole huono asia, esille voi nousta uusia mielenkiintoisia asioita. Vaara 2000 -harjoituksessa tehdyn reserviläistutkimuksen aineiston pääkomponenttianalyysin tulos on tämän luvun liitteessä 2. Nyt huomataan, että ensimmäisen pääkomponentin kärkimuuttujaksi tulee väittämä ”Luottaisin tositilanteessa ryhmäni taistelijoihin”. Tämän tuloksen voi sanoa vahvistavan luottamustutkimuksen suorastaan klassista hypoteesia siitä, kuinka tärkeitä taistelijalle ovat hänen lähimmät toverinsa nimenomaan turvalli-

suuden takaajina. ”Kiinteyskielellä” voidaan sanoa, että kysymys on horisontaalisesta kiinteydestä. Koko ensimmäinen pääkomponentti kuvaa tätä samaa. Sen selitysosuus on 25,2 prosenttia.

Vaara-aineiston toinen komponentti liittyy taistelijan itseluottamukseen ja hänen näkemykseensä omista kyvyistään ja saamastaan koulutuksesta. Se selittää kokonaisvaihtelusta 6,3 prosenttia. Jo näiden kahden tuloksen perusteella voi sanoa, että tutkitun joukon koulutuksessa ainakin nämä *human element* -piirteet ovat merkittäviä.

4.8 Luottamus systeemisessä lähestymistavassa

Organisaatioita käsittelevässä systeemisessä lähestymistavassa on viime vuosina kehittynyt tutkimustapa, jossa keskeisiä käsitteitä ovat systeemiäly ja supertuottavuus. Tätä lähestymistapaa ei juuri ole sovellettu militaariorganisaatioiden tutkimukseen, mutta luottamuksen käsitteen kautta on kuitenkin hedelmällistä tarkastella myös tätä tutkimussuuntaa. Systeemiälykkyyttä on käytetty muun muassa selittämään suomalaisen koulujärjestelmän hyvää menestystä.²⁸¹

Luoman mukaan²⁸² systeemiälyn tutkimus on toimintatutkimusta. Systeemiälyn tutkimuksen tarkoitus ei siis ole tutkia inhimillisiä systeemejä ulkoa päin ja vastata kysymykseen *miksi*. Systeemiälyn tutkimuksen tavoitteena on tutkia *miten* inhimillisiä systeemejä voidaan tehdä paremmiksi. Tätä varten Luoma on kehittänyt systeemien matemaattista analyysia. Ehkä hieman yllättävästi tässäkin analyysissa esiin nousee luottamuksen merkitys. Luoma lähtee siitä, että inhimilliset systeemit koostuvat näkyvästä ja näkymättömästä osasta.

Tämän ajattelutavan mukaan näkymätön osa on haamusysteemi, joka ohjaa myös näkyvää systeemiä. Luoma esittää, että näkyvien systeemien parametrit riippuvat näkymättömästä systeemistä. Edelleen hänen mukaansa näkymätön systeemi koostuu muun muassa merkityksistä, tulkinnoista ja kokemuksista. Näkymättömät systeemit voidaan käsitellä subjektiivisten muuttujien (kuten luottamus) välisenä takaisinkytkentänä vaikei näitä kytkentöjä voitaisi tarkalleen kuvatakaan. Näkyvien systeemien parametrit ovat siis funktioita henkilöiden subjektiivisista muuttujista.

Perinteisessä organisaatiososiologiassa käsitellään paljon epävirallisen organisaation merkitystä organisaation toiminnalle. Tässä kuvatulla haamusysteemillä on selvästi-kin erilainen funktio, positiivisessa tapauksessa se lisää kokonaisjärjestelmän sisäistä älykkyyttä, joka näkyy organisaation parempana suoriutumisena. Sotien historiasta on löydettävissä esimerkkejä johtajista tai joukoista, jotka ovat toimineet systeemiälykkäästi tässä tarkoitettussa mielessä taistelun äärimmäisen kaoottisissa olosuhteissa. Samassa Systeemiälykkyys 2006 -kirjassa Fischer kuvaa²⁸³ systeemiälykkyyden ja luottamuksen merkitystä sodassa, ei kylläkään suoraan vaan Väinö Linnan Tunte mattoman sankareiden esimerkin kautta. Tutkijan mukaan kysymys on positiivisesta yläkierreilmästä.

²⁸¹ Helakorpi 2007.

²⁸² Luoma 2006.

²⁸³ Fischer 2006.

4.9 Yhteenveto: luottamus, taisteluluottamus ja kiinteys

Tutkimuskirjallisuudessa näyttää olevan useimmiten niin, että toisilleen läheiset luottamuksen ja kiinteyden käsitteet ja ilmiöt nousevat esiin samoissa tarkasteluissa. Itse asiassa käsitteet ovat jopa niin läheisiä, että joissakin teksteissä ne ovat lähes synonyymeja. Tällainen määrittely ei tietenkään ole tarkoituksenmukaista, koska sitenhan analyysi ei etene.

”Kiinteyskielenkäytön” vertikaalinen kiinteys saattaa jossakin tutkimuksessa olla sama asia kuin luottamus esimiehiin. Vastaavasti institutionaalisella kiinteydellä tarkoitetaan itse asiassa luottamusta siihen instituutioon, jonka pürissä työskennellään. Nämä ovat vain esimerkkejä, vastaavia päällekkäisyyksiä on löydettävissä helposti lisää.

Sosiaalisen pääoman tutkimuksessa luottamusta pidetään keskeisenä käsitteenä. Sen asema tässä ajattelutavassa on kuitenkin epäselvä. Joidenkin tutkijoiden mukaan luottamus ymmärretään sosiaalisen pääoman tuotoksena, toisinaan sitä pidetään taas sosiaalisen pääoman lähteenä. Tämä kuvastaa sitä, kuinka tärkeää on pohdiskella ja analysoida havaittujen riippuvuuksien (korrelaatioiden) logiikkaa ja kausaalisuutta. Mihin suuntaan kausaalinen vaikutus itse asiassa kulkee, ettei tehdä kehäpäätelmiä, vai onko kysymyksessä useamman tekijän itse itseään vahvistava prosessi, positiivinen kierre?

Keskeistä onkin ehkä tarkastella luottamusta ja kiinteyttä militaariympäristössä joukon stabiilisuuden kautta. Tässä yhteydessä ei ole syytä paneutua tutkimuksiin, joita nimenomaan Yhdysvaltojen asevoimissa on tehty *joukon rakentamisen* (*unit manning*) periaatteista. Keskeinen tulos on kuitenkin se, että joukon jäsenten on tunnettava toisensa hyvin ja joukon kokoonpano on pidettävä samana riittävän pitkään. Joukon täydentäminen yksittäisillä taistelijoilla laskee sen toimintakykyä, sekä taistelukykyä että kykyä ottaa vastaan koulutusta. Jos joukossa on yksittäisiä miehiä, joille erikseen joudutaan opettamaan perusasioita, laskee se koko joukon suoritusasoa.²⁸⁴

Tässä tutkimuksessa määrittelemäni ja operationalisoimani taisteluluottamuksen käsite voidaan nähdä yleisemmän luottamuksen käsitteen militaarispesifiksi tekijäksi. Itse asiassa on yllättävää, että tämäntyyppistä muuttujaa ei laajemmin tutkimuksen pürissä ole käytetty, kotimaassa vähän ja ulkomaisessa tutkimuksessa ei lainkaan, vaikka taisteluluottamuksen osatekijät onkin hyvin tunnistettu. Kotimainen muuttujan käyttö on peräisin kotimaisesta sotilassosiologisesta tutkimusperinteestä, johon tämä tutkimus ja käyttöni saamat empiiriset aineistot perustuvat. Koulutettavalle taistelijalle syntyvä taisteluluottamus on tässä omaksumani lähestymistavan perusteella nähtävissä myös koulutuksen tavoiteltuna tuloksena.

Joukkotuotantokoulutuksessa lähimmät esimiehet ovat myös lähimmät kouluttajat. Varusmiesaineistossa nähdään, että ryhmänjohtajia arvioidaan eri tavoin kuin henkilökuntaan kuuluvia kouluttajia, ja joukkueenjohtajina toimivat kokelaat asettuvat tässä laskennallisessa ulottuvuudessa näiden kahden ryhmän väliin. Sekä varusmies- että reserviläisaineistossa lähimpiin esimiehiin liittyvät muuttujat ovat muuttujara-

²⁸⁴ Towell 2004.

kennetta tarkasteltaessa tärkeitä ulottuvuuksia. Esiemiessuhteet ja johtaminen ovat siis keskeisiä tekijöitä koulutuksen onnistumisen kannalta. Tässä tutkimuksessani soveltamassani tutkimustehtävässä johtaminen ei kuitenkaan ole lopullisessa tarkasteltavassa mallissa keskeisesti esillä.

5

VARUSMIESTEN LOPPUKYSELYTUTKIMUKSEN TRENDIT JA SUMMAMUUTTUJAT 2000-LUVUN ENSIMMÄISELLÄ VUOSIKYMMENELLÄ

Tällä luvulla taustoitan sitä kehitystä, joka on johtanut alempana analysoimani Varusmiestutkimus 2010:n aikaiseen tilanteeseen. Olennainen muutos 2000-luvulle tultaessa oli koulutuksen kokonaisajatuksen siirtyminen joukkotuotantoon. Esittelemäni tulokset ovat omia summamuuttujakonstruktioita käytettävissäni olleesta varusmiesten kotiuttamistutkimusten aineistosta. Lukijalle voin kertoa jo tässä vaiheessa, että tuloksista nähdään nousujohteisesti koulutuksen parempi onnistuminen. Mukana on myös tekijöitä, joiden analyysi herättää ajatuksia siitä, kuinka tilannetta voisi vielä parantaa.

5.1 Johdanto: varusmiesten kotiuttamistutkimuksesta

Puolustusvoimissa on 2000-luvun alusta alkaen tehty varusmiehille laaja palvelusta koskeva kysely heidän kotiuttamisensa yhteydessä. Nykyisessä järjestelmässä kotiutumisiahan on kaksi kertaa vuodessa ja niinpä kyselyitäkin tehdään vuosittain kaksi, kesällä ja vuoden lopussa seuraavan vuoden alkupäivinä kotiutuville. Yhdeksän kuukautta palvelleiden loppukyselyt liitetään kaksitoista kuukautta palvelleiden aineistoon. Tutkimusta nimitetään myös varusmiesten loppukyselyksi.

Tutkimus on siis kokonaistutkimus, siihen vastaa koko kotiutuva ikäluokka. Teknisesti kysely toteutetaan puolustusvoimien yleisvastauslomakkeella ja tietojen tallennus tapahtuu koneellisesti optisesti. Kokonaisuudesta vastaa Puolustusvoimien Tutkimuslaitoksen Toimintakykyosasto (aikaisemmin Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttätymistieteiden laitos). Tutkimuksessa esitettäviä kysymyksiä on yli 100, joten mittaus on laaja.

Tutkimuksen kysymykset, joista tässä käsittelemäni summamuuttujat on muodostettu, ovat väittämätyypisiä. Useimmiten käytetty vastausskaala on tehty seuraavasti:

- 1 täysin samaa mieltä
- 2 osittain samaa mieltä
- 3 vaikea sanoa
- 4 osittain eri mieltä
- 5 täysin eri mieltä
- 6 ei vastausta

Tulosten käsittelyssä vaihtoehto 6 on määritelty puuttuvaksi tiedoksi, joka ei tule mukaan käsittelyyn, koska skaalassa keskellä on ”vaikea sanoa” -vaihtoehto. Kysymyksessä on siis tyypillinen Likert-asteikko.²⁸⁵

Summamuuttujia muodostettaessa osioiden skaala käännettiin laskennallisesti toisin päin, eli positiivisen väittämän tapauksessa suurin arvo on paras tulos. Summamuuttujilla säilytettiin samat arvorajat yhdestä viiteen. Summamuuttujat muodostettiin yksinkertaisesti laskemalla osioiden arvot yhteen ja jakamalla tulos osioiden lukumäärällä. Näin summamuuttujaa voidaan käsitellä jatkuvana muuttujana, ja yleensä niitä kuvattaessa käytetään keskiarvoja. Jokaisen summamuuttujan reliabiliteetti tarkastettiin laskemalla Cronbachin alfa-kerroin. Seuraavassa tarkastelussa esitän osioiden sanamuodon korrelaatiomatriisin yhteydessä. Laskennassa on käytetty SPSS-ohjelmistoa. Tekstissä esittelen summamuuttujia, joiden muodostamistapa on ollut pohjana luvussa 6. käytettävillä summamuuttujille. Joidenkin muiden summamuuttujien muodostaminen ilmenee tämän luvun liitteestä. Varianssianalyysin perusteella tulostetut keskiarvokäyrät saattavat olla kiinnostavia tarkasteltaessa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä tapahtunutta muutosta varusmiesten koulutusta koskevissa mielipiteissä.

Tässä luvussa käsittelen tuloksia trendinomaisesti käytettävissä olevien mittauskertojen perusteella, tuorein mittauskerta on vuoden 2008 lopulta. Tämän jälkeen kyselyä on osittain muutettu, eli joitakin summamuuttujia ei ole voitu muodostaa täsmällisesti samalla tavalla. Käsittely perustuu muuttujien yhdistelyyn summamuuttujiksi, joiden reliabiliteetti tutkitaan tilastollisesti. Summamuuttujien muodostaminen perustuu osittain aikaisempaan tutkimukseen.²⁸⁶ Summamuuttujien keskiarvot eri mittauskerroilla esitän yksisuuntaisen varianssianalyysin (*One-way Anova*) tulostamana käyränä. Käyrän yhteydessä esitän tehdyn F-testin testisuureen arvon ja sen merkittävyyden. Koska kysymys on kokonaistutkimuksesta, antaa testisuureen merkittävyys käsityksen siitä, ettei tulos perustu satunnaisvaihteluun. Tässä on siis kysymys muita tarkoituksia varten kerätyn aineiston sekundaarianalyysistä, käytettyjen kysymysten sisältöön en ole voinut vaikuttaa.

Huomautan lukijalle vielä, että tuloksia tarkasteltaessa on huomattava, että keskiarvokäyrät on esitetty niin kuin laskentaohjelma (SPSS:n Anova) on ne tulostanut. Ohjelma valitsee tulostettavan skaalan aina erikseen, kuvioihin ei siis ole piirretty koko teoreettista skaalaa 1 ... 5. Tämä tapa on valittu tulostuksen havainnollisuuden vuoksi, koska tarkasteltavat erot eri mittausajankohtien välillä ovat itse asiassa hyvin pieniä.

²⁸⁵ En ole onnistunut löytämään dokumenttia, jossa tämän tutkimuksen mittaustason valintaa olisi perusteltu. Kysymyksessä on järjestysasteikon muuttuja, ja esimerkiksi keskiarvon laskemista tällaisesta muuttujasta voidaan perustellusti kritisoida varsinkin kun keskimääräinen vaihtoehto on ”vaikea sanoa” eikä esimerkiksi ”ei samaa eikä eri mieltä”, joka olisi neutraalimpi vaihtoehto. Tässä käytän näin määriteltyjä osioita summamuuttujissa, ja niiden reliabiliteetit on laskettu ja esitetään. Koska esityksen luonne on lisäksi kuvaileva, voidaan tulosten esittämistä tähän tapaan pitää perusteltuna.

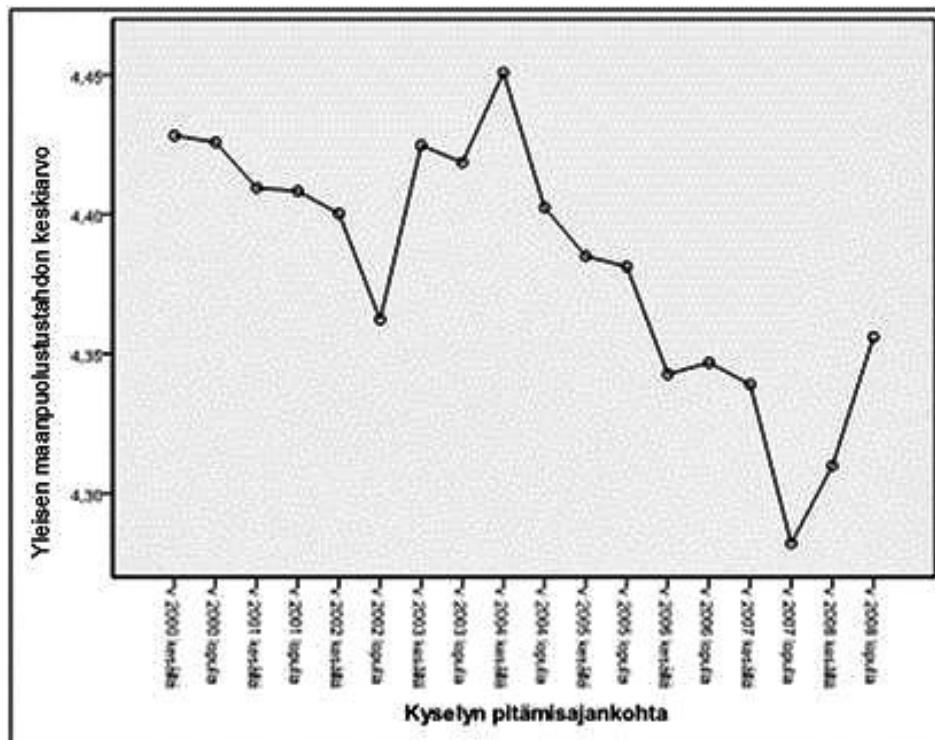
²⁸⁶ Sinkko ym. 2008.

5.2 Yleinen ja henkilökohtainen maanpuolustustahto

Taulukko 19. Yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan osioiden korrelaatio.

Väittämät	10.	12.
10. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta.	1,000	0,478
12. Suomella pitää olla toimintakykyiset puolustusvoimat.	0,478	1,000

Cronbachin alfa = ,647, N = 167 530

$F = 30,327$, $p = ,000$, $df = 167528$

Kuvio 14. Yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Taulukko 20. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

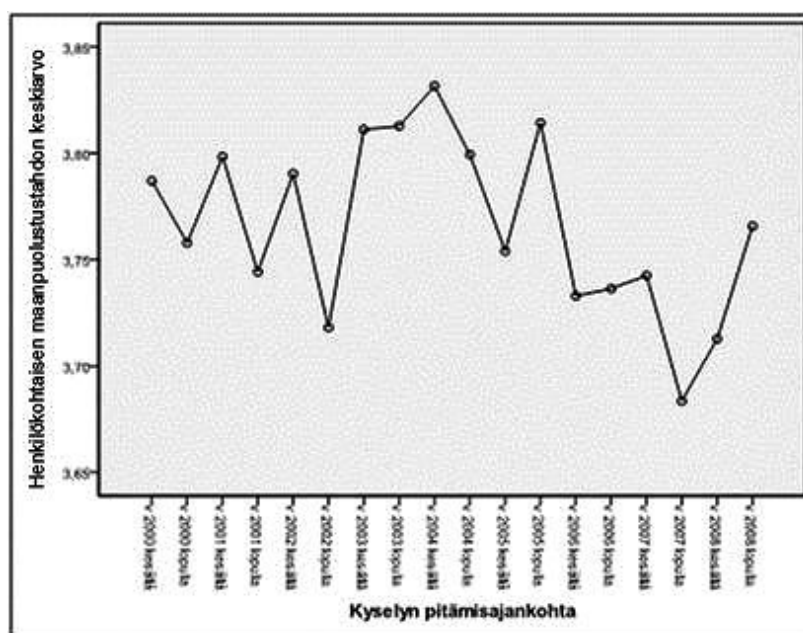
Väittämät	11.	13.	14.	15.
11. Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistumaan sotilaalliseen maanpuolustukseen omassa sodan ajan tehtävässäni.	1,000	0,446	0,510	0,451
13. Olisin tullut asepalvelukseen, vaikka sen suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista.	0,446	1,000	0,566	0,461
14. Saamani sotilaskoulutus on tärkeää.	0,510	0,566	1,000	0,579
15. Haluan suoriutua mahdollisimman hyvin palveluksesta.	0,451	0,461	0,579	1,000

Cronbachin alfa = ,801, N = 166 959

Summamuuttujien laskentaperiaate on seuraava: osioiden arvot lasketaan yhteen ja summa jaetaan osioiden lukumäärällä. Näin säilytetään laskennallisesti sama skaala kuin alkuperäisillä osioilla eli 1 ... 5. Alkuperäisessä kysymyksessä arvo 1 merkitsi parasta tulosta (täysin samaa mieltä) ja arvo 5 huonointa (täysin eri mieltä). Kun summamuuttujaan otettujen osioiden eli väittämien sisältämä asia on positiivinen, syntyy tästä epäintuitiivinen tilanne siinä mielessä, että pieni arvo edustaa hyvää tulosta. Tästä syystä summamuuttujan skaala on vielä laskennallisesti käännetty niin, että suurin arvo on paras tulos, mikä on siis tulkinnallisesti helpompaa esimerkiksi graafisissa esityksissä.

Tässä luvussa tarkasteltavat summamuuttujat on laskettu kaikista vastaajista, mikäli toisin ei mainita. Kahdesta osiosta muodostetun yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan reliabiliteetti ei ole erityisen korkea, mutta parempaan ja mahdollisimman yksiuototteiseen summamuuttujaan käytettävissä oleva aineisto ei anna mahdollisuutta.²⁸⁷

Tässä aineistossa henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttuja voitiin muodostaa neljästä osiosta, joiden sisältö on esitetty yllä olevassa korrelaatiomatriisissa. Mukana on komponentteja vapaaehtoisuudesta, sotilaskoulutuksen arvostuksesta sekä henkilökohtaisesta palvelumotivaatiosta. Summamuuttujan reliabiliteettikertoimen arvo on hyvä.

$F = 19,185, p = ,000, df = 16695$

Kuvio 15. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Kokonaisuutena katsoen sekä yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan että henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujan trendit ovat keskiarvoina tarkasteltuina laskevat. Kuvion yhteydessä on esitetty käytetyn testin testisuureen (F) arvo ja sen merkitsevyys. Vaikka maanpuolustustahdon summamuuttujien muutok-

²⁸⁷ Useammasta osiosta muodostetusta yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujasta katso esimerkiksi Sinkko ym. 2008.

set tarkasteltujen ajankohtien välillä ovat pienet, ovat ne testin mukaan tilastollisesti erittäin merkitseviä. Koska kysymyksessä on kokonaistutkimus, tulkinta tälle on se, että tulokset eivät aiheudu sattumasta.

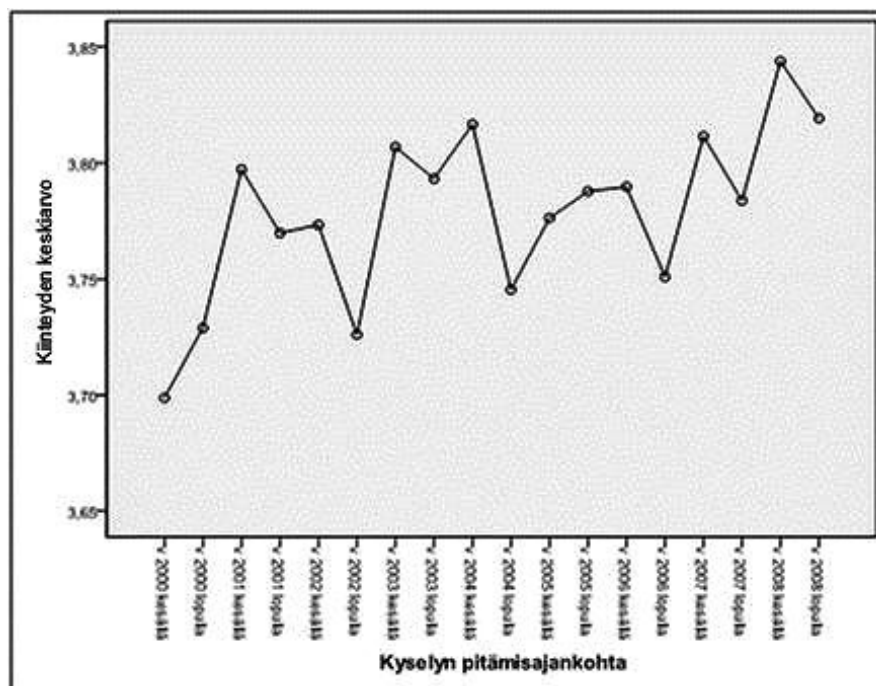
Kummassakin keskiarvokäyrässä kiinnittää huomiota se, että suurin arvo osuu kesälle 2004, vaikka kokonaistrendi näyttää olevan laskeva. Tälle ilmiölle ei tässä vaiheessa ole löydettävissä selitystä. Voidaan arvioida, että vuoden 2004 jälkeen on tapahtunut esimerkiksi yleisessä mielipiteessä sellaisia muutoksia, jotka heijastuvat näihin tuloksiin.

5.3 Varusmiesjoukon kiinteys ja luottamus pärjäämiseen taistelussa

Taulukko 21. Kiinteys-summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	59.	60.	61.
59. Nykyiseen ryhmääni on syntynyt todella hyvä me-henki.	1,000	0,602	0,636
60. Sodassa sotilaan henki voi riippua lähellä olevista kavereista. Jos olisi sota, ryhmäni jäsenet auttaisivat minua, vaikka voisivat itse joutua vaaraan.	0,602	1,000	0,650
61. Jos joutuisin sotaan, haluaisin olla nykyisessä ryhmässäni.	0,636	0,650	1,000

Cronbachin alfa = ,836, N = 166 378

$F = 13,347, p = ,000, df = 166376$

Kuvio 16. Varusmiesten joukon kiinteyden summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Joukon kiinteyden ylläpito ja lisääminen eli sisäisesti kiinteyden joukkojen tuottaminen on yksi joukkotuotantojärjestelmään siirtymisen kulmakivistä. Asiaan on kiinnitetty huomiota selonteossa 1994. Käytännössä joukkotuotantojärjestelmä on ollut kaikissa varuskunnissa käytössä 2000-luvulle tultaessa. Tässä käytettävä kiinteyden

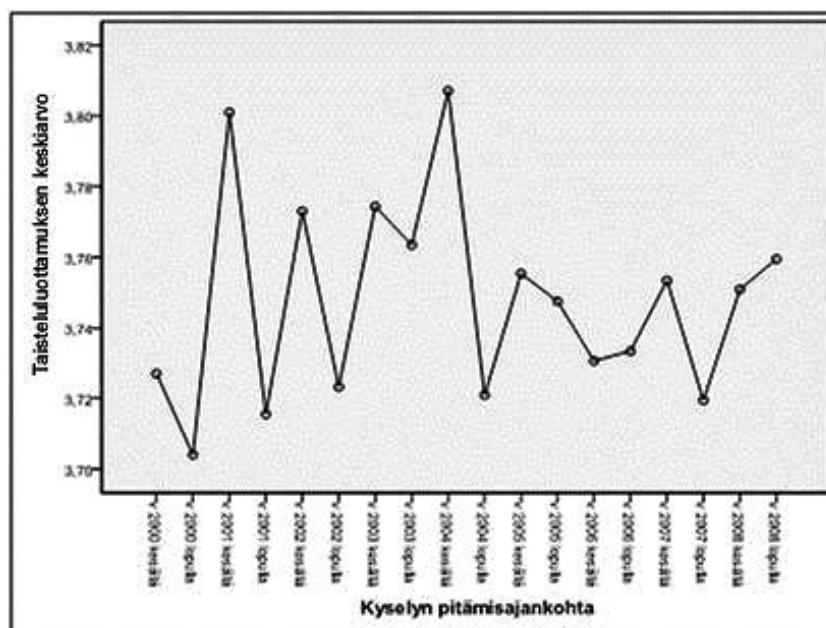
mittari on horisontaalisen kiinteyden mittari, ja mittaa ryhmän kiinteyttä. Mittarin reliabiliteetti on hyvä ja keskiarvojen trendi näyttää nousevaa suuntaa.

Varianssianalyysin tuottamassa keskiarvojen kuvaajassa on keskellä huippu vuoden 2004 kesän kohdalla. Siitä keskiarvo pienenee seuraavalla mittauskerralla, ja sen jälkeen alkaa taas uusi nousu. Tämän käännekohdan merkitys jää tässä selvittämättä.

Taulukko 22. Taisteluluottamus-summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Taisteluluottamus-summamuuttujan osioiden korrelaatiot	35.	36.	38.	39.	41.
35. Ryhmäni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.	1,000	0,745	0,350	0,407	0,335
36. Joukkueeni/jaokseni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.	0,745	1,000	0,362	0,412	0,343
38. Olen saanut selvän kuvan siitä, mitkä asiat minun pitäisi osata tehtävässäni sodan aikana.	0,350	0,362	1,000	0,623	0,372
39. Osaisin tällä koulutuksella toimia sodassa omassa sodan ajan tehtävässäni.	0,407	0,412	0,623	1,000	0,459
41. Pystyn hallitsemaan kaikissa olosuhteissa omassa sodan ajan tehtävässäni tarvitsemani aseet ja varusteet.					1,000

Cronbachin alfa = ,798, N = 165 724

F = 12,738, p = ,000, df = 165 722

Kuvio 17. Varusmiesten taisteluluottamuksen summamuuttujan keskiarvot eri mitauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Joukkotuotantokoulutuksen keskeisiä ideoita on tuottaa taistelijoita, jotka luottavat omaansa ja taistelukumppaneidensa osaamiseen. Tässä muodostetun taisteluluottamus-summamuuttujan sisältö kuvaa hyvin tätä tavoitetta. Summamuuttujan reliabiliteetti on kohtalaisen hyvä. Varianssianalyysin tuottaman keskiarvokuvion tulkitseminen tuottaa kuitenkin hankaluuksia.

Käyrän alussa nähdään selvää vaihtelua kesä- ja loppuvuoden mittausten välillä, loppuvuonna saadaan pienempi keskiarvo. Vuoden 2004 kesästä nähdään voimakas pudotus saman vuoden lopun mittaukseen. Tämän jälkeen vaihtelua on vähemmän ja käyrän loppupään trendi on nouseva. Kokonaisuutena tilanne ei siis ole huono, mutta tulos vaatii selventävää jatkoanalyysia. Viitteitä on jo siitä, että taisteluluottamuksen trendi on eri varuskunnissa erilainen, mutta riittävän laajaa varuskuntien vertailua ei ole toistaiseksi tehty.

5.4 Varusmiesten näkemykset palveluksen rasittavuudesta

Varusmieskoulutuksen arvioinnin ja koulutuksesta saadun palautteen perusteella on jatkuvasti kiinnitetty huomiota koulutuksen koettuun rasittavuuteen. Koulutuksen alkuvaiheessa pyritään aloittamaan fyysinen koulutus vaihteittain ja rasitusta lisätään koulutettavien kunnon kohotessa. Loppukyselyaineistossa on omat kysymyksensä fyysiselle ja henkiselle rasittavuudelle. Tämän tutkimuksen kannalta voidaan myös ajatella, että koettu koulutuksen rasittavuus on yhteydessä yleiseen ja henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon sekä taisteluluottamukseen tai niiden väliseen suhteeseen.

Tuloksen mukaan varusmiesten suhtautuminen palveluksen fyysiseen raskauteen on hyvällä tasolla. Kysymyksen ”Varusmiespalvelus on ollut minulle fyysisesti liian raskas” vastausskaalassa 1 ... 5 arvo 5 tarkoittaa ”Täysin eri mieltä”. Jakson alussa kaikkien vastanneiden keskiarvo oli 4,09 ja jakson lopussa 4,23. Muutos on pieni, mutta hyvään suuntaan ja kuvaa koulutuksen muutosta tarkasteluvälin aikana.

Palveluksen henkisen raskauden kokemisen tilanne ei ole aivan yhtä hyvä. Kysymyksen ”Varusmiespalvelus on ollut minulle henkisesti liian raskas” vastaava keskiarvo kuin edellä oli jakson alussa 3,90 ja lopussa 3,96. Käytännössä muutosta ei siis ole.

Molemmat palveluksen raskautta kuvaavat muuttuja korreloivat lievästi negatiivisesti yleisen maanpuolustustahdon, henkilökohtaisen maanpuolustustahdon sekä taisteluluottamuksen kanssa. Suurin korrelaatio on henkilökohtaisen maanpuolustustahdon ja henkisen rasittavuuden kokemisen välillä. Palveluksen henkisen raskaaksi kokemisen taustalla lieenee koettu siviilimaailman ja sotilaspalveluksen erilaisuus, jota siviilielämän muutos on mahdollisesti vielä lisännyt. Varusmiesten koulutuksessa on edelleen perusteita kiinnittää tähän asiaan huomiota. Tämän tutkimuksen kannalta näyttää kuitenkin siltä, että palveluksen raskaaksi kokemisella on vain lieviä yhteyksiä maanpuolustustahtoon ja maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen väliseen suhteeseen.

Tulokset kertovat myös siitä, että varusmiesjohtajiksi koulutettujen ja miehistökoulutuksen saaneiden välillä ei ole suuria eroja palveluksen henkisesti raskaaksi kokemisessa. Varusmiesjohtajilla on tehtävissään omat vaatimuksensa, jotka myös saattavat lisätä tunnetta palveluksen raskaudesta.

5.5 Johtopäätöksiä tässä käsitellystä aineistosta

Tämän analyysin perusteella näyttää siltä, että varusmiesten trendimäisesti aleneva maanpuolustustahto ja heidän näkemyksensä muuttuminen toimintakykyisen puolustusvoiman tarpeesta maassa ei aiheudu puolustusvoimien toiminnasta sinänsä (yleinen maanpuolustustahto), vaan joistakin muista tekijöistä, joita ei voida analysoida nyt käsillä olevan aineiston perusteella.

Tulosten mukaan sekä yleinen että henkilökohtainen maanpuolustustahto ovat laskussa, mutta varusmiesten saamat myönteiset kokemukset palveluksesta, heidän luottamuksensa eri tason esimiehiin, arvio koulutuksesta sekä koettu joukon kiinteys ovat kasvussa. Samoin varusmiesten antama yleisarvosana saamastaan koulutuksesta on kasvussa.

Koulutuksen fyysistä (koettua) rasittavuutta on onnistuttu vähentämään. Palveluksen koetussa henkisessä rasittavuudessa ei kuitenkaan vastaavaa parantumista ole tapahtunut ainakaan vuoden 2004 jälkeen. Jostain tässä analyysissä selitystä vaille jäävästä syystä vuosi 2004 näyttäisi olevan käännekohta muutenkin maanpuolustustahdossa ja joissain palvelusmotivaatiota kuvaavissa tekijöissä. Yksi tällainen tekijä on varusmiesten näkemys varusmiespalveluksen suorittamisesta, jos se olisi ollut vapaaehtoista.²⁸⁸

Analyysin tulos on mietteitä herättävä – varusmiesten koulutuksessa puolustusvoimat on parantanut toimintaansa tässä käsitellyillä monilla mittareilla mitattuna. Saman havainnon varusmiesten kotiuttamistutkimuksen aineistosta on tehnyt myös asevelvollisuutta arvioinut ja tutkinut Siilasmaan työryhmä.²⁸⁹ Kuitenkaan ei ole toteutunut se oletus, että näin parantunut koulutus parantaisi maanpuolustustahtoa, erityisesti tässä käsitellyllä tavalla mitattua ja kuvattua maanpuolustustahtoa. Maanpuolustustahdon vaikuttavat muut puolustusvoimien ulkopuoliset tekijät, joita tässä käytettävissä olevan empiirisen aineiston perusteella ei voida analysoida.

5.6 Maanpuolustustahdon muutoksista muiden tutkimusten tuloksissa

Siviiliyhteiskunnan maanpuolustustahdon keskeinen seurantajärjestelmä on puolustusministeriön alaisena toimivan Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuosittain tekemä mielipidetutkimus. Tämän toiminnan historia ulottuu 1960-luvulle, jolloin tutkimustoiminnan aloitti MTS:n edeltäjä Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta (HMS). Maanpuolustustahdon kuvaajana on käytetty yhtä kysymystä, klassista maanpuolustustahtomittaria: ”Jos Suomeen hyökätään, niin

²⁸⁸ Ks. Sinkko 2012, 98–100. Yksi mahdollinen tulkinta tälle muutokselle on eri asiantuntijoiden kanssa käymieni keskustelujen mukaan se, että 2000-luvun alkuvuosina keskusteluun nousi voimakkaasti ajatus ”valikoivasta asevelvollisuudesta”. Vuoden 2003 eduskuntavaalien yhteydessä Liberaalinen puolue kampanjoi tällaisen ajattelumallin puolesta, ja myöhemmin eduskuntapuolue Vihreät on tukenut voimakkaasti ajatusta (ks. Sinkko 2012, 95. Puolueiden vaaliohjelmat saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/vaalimaatti> (viitattu 7.8.2012). Käytettävissä olevan aineiston perusteella mitään yhteyttä poliittisen keskustelun ja varusmiesten mielipiteiden välillä ei voida osoittaa, koska ei ole mitattu esimerkiksi sitä, millaisia keskusteluja aiheesta varusmiehet ovat läheistensä kanssa käyneet, tai ovatko he seuranneet poliitikkojen esiintymisiä aiheesta tai lukeneet puolueiden vaaliohjelmiä.

²⁸⁹ Puolustusministeriö 2010, 72.

olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?”.

MTS:n raportin²⁹⁰ mukaan tätä kysymystä on käytetty ensimmäisen kerran vuonna 1970, mutta tässä keskityn 2000-luvun tuloksiin. Vuonna 2000 joulukuussa puolustautumiskysymykseen vastasi positiivisesti (”Kyllä olisi”) 81 prosenttia tutkimuksen vastaajista. Vuonna 2003 myönteisten vastausten osuus oli 73 prosenttia. Seuraavana vuonna saatiin taas maanpuolustustahtojen osuudeksi 80 prosenttia, ja siitä osuus on laskenut vuoden 2008 72:een prosenttiin. MTS:n raportin kuvio maanpuolustustahtojen muutoksista esitetään kuviona 2. luvussa 2.3.2. Näin mitatun maanpuolustustahtojen vaihteluväli eri vuosien välillä näyttää siis olevan kymmenen prosenttiyksikön luokkaa normaalin rauhantilan oloissa, eikä selvää trendiä voida havaita.

Vuoden 2014 mittauksen ajankohdan voi sanoa poikkeavan normaalista rauhantilasta Ukrainan kriisin vuoksi. Maanpuolustustahtomittarin myönteisten vastausten osuus on 76 prosenttia, mikä ei olennaisesti poikkea 2000-luvun muista mittaustuloksista.

Vuoden 2014 MTS:n tuloksissa havaitaan sen sijaan kaksi selvää poikkeamaa aikaisempiin tuloksiin verrattuna. Ne ovat Venäjän kokeminen aikaisempaa uhkaavammaksi sekä usko puolustautumismahdollisuuksiimme.

MTS:n tutkimuksissa on kysytty mahdollisuuksistamme puolustautua tavanomaisessa sodassa: ”Jos Suomi joutuu (vuonna 2004: joutuisi) tavanomaisin asein käytävään sotaan, niin millaiset mahdollisuudet katsoisitte Suomella olevan puolustautua?”. Vuonna 2000 puolustautumismahdollisuuksia hyvinä pitävien vastaajien osuus oli 64 prosenttia. Vuonna 2008 vastaavaksi tulokseksi saatiin 46 prosenttia. Vuoden 2008 mittaus tehtiin Georgian sodan jälkeen. Vuonna 2014 puolustusmahdollisuuksiimme uskovien osuus oli 33 prosenttia. Käsitys puolustusmahdollisuuksistamme on trendin omaisesti heikentynyt 2000-luvun aikana, mutta kriisitilanteet näyttävät vaikuttavan siihen erityisesti heikentävästi. Tämän tuloksen voi sanoa kuvaavan tiettyä laskusuuntaa kansalaisten maanpuolustusajattelussa.²⁹¹

Vuoden 2014 MTS:n mittauksen mukaan 63 prosenttia tutkimuksen vastaajista katsoo Venäjän viimeaikaisten toimien vaikuttaneen Suomen turvallisuuteen erittäin tai melko kielteisesti. Sotilaallisen tilanteen Suomen lähialueella 46 prosenttia vastaajista katsoo muuttuvan tulevien kymmenen vuoden aikana uhkaavammaksi. Edellisessä mittauksessa vuonna 2011 vastaava osuus oli 21 prosenttia.

Eri tutkimusten mukaan naisten maanpuolustustahto ja erityisesti nuorten naisten maanpuolustustahto on alempi kuin miesten.²⁹² Voidaan arvioida, että tässä on kysymyksessä tietty sukupuolirooliin liittyvä taipumus suhtautua maanpuolustusasioihin, mutta mainittujen tutkimusten mukaan miesten ja naisten ero tässä mielessä on mahdollisesti kasvanut. Yksi hypoteesi voisi olla, että ennemmin tai myöhemmin nuorten naisten mielipiteen vaikutus alkaa näkyä myös miesten mielipiteessä. Tätä ei

²⁹⁰ MTS 2014.

²⁹¹ Ks. myös Sinkko 2009.

²⁹² Mt., 26–27.

voida käytettävissä olevien aineistojen puitteissa kuitenkaan suoraan tutkia, vaan asia jää päättelyn varaan.

Nuorten vähäinen osallistuminen yhteiskunnallisiin asioihin on nähty ongelmana äänestysaktiivisuuden kannalta.²⁹³ Ilmiö on ollut voimakas jo 1990-luvulla ja varsinkin nuorimmissa äänioikeutetuissa ikäluokissa. Tämä on tulkittu nuorten heikentyneeksi sitoutumiseksi yhteiskuntaan. Nuorisotutkimusverkoston tutkimuksessa vuodelta 2008²⁹⁴ on vertailtu nuorten sitoutumista eri tason yhteisöistä perheestä ja kaveripiiristä Euroopan unioniin ja uskonnollisiin yhteisöihin. Nuorten vastausten mukaan sitoutuminen kaikilla tasoilla on laskussa.

Aikaisemmin on tutkimuksissa tullut myös empiirisellä tasolla esiin, että kansalaisen näkemys maan puolustamisen tarpeesta eli yleinen maanpuolustustahto on identiteettitehtäjä, joka siis kuvaa samaistumista ja sitoutumista. Jos yleinen nuorten sitoutumisen trendi on laskeva, ei ole yllätys sen näkyminen myös maanpuolustustahdossa.

Pörssimaailman muutokset ovat usein ennalta arvaamattomia, ja niinpä puhutaankin markkinoiden ”sentimentistä”. Termi on mitä epämääräisin, siihen liittyvät toimijoiden tunteet, luulot, huhut, tulossa olevien tapahtumien odotukset ja henkilökohtaiset mieltymykset. Kuitenkin sentimentti on se, jonka muutoksia finanssimaailman kommentaattorit pyrkivät arvioimaan ja analysoimaan. Kansalaisten maanpuolustustahdon arvioinnissa erityisesti syvän rauhantilan aikana on samanlaisia piirteitä, ilmiön olemukseen ei päästä kovin syvällisesti paneutumaan, koska siihen liittyy niin paljon inhimillisen elämän elementtejä. Maanpuolustustahdon arvioinnissa ja mittaamisessa on mahdollista, että viime vuosi on aloittanut maailmanpoliittisessa ympäristössämme kauden, joka muuttaa kansalaisten maanpuolustusajattelua kriisitilanteen suuntaan.

²⁹³ Ks. esim. Borg 2009.

²⁹⁴ Myllyniemi 2008, s. 105.

6

VARUSMIEHEN PSYKOSOSIAALINEN TOIMINTAKYKY MAANPUOLUSTUSTAHDON JA TAISTELULUOTTAMUKSEN SELITTÄJÄNÄ

6.1 Tutkimuksen tausta

Tässä luvussa toteuttamani analyysi perustuu varusmiesten kyselyaineistoon, jonka on kerännyt Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitos Siilasmaan työryhmän toimeksiannosta. Puolustusministeri asetti 31. päivänä elokuuta 2009 selvitysryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää asevelvollisuuden yhteiskunnallisia vaikutuksia. Selvitysryhmän puheenjohtajaksi nimettiin F-Secure Oyj:n hallituksen puheenjohtaja Risto Siilasmaa. Työryhmä kartoitti asevelvollisuuskysymystä useilla taustatutkimuksilla ja totesi työskennellessään, että käytettävissä on vähän empiiristä tutkimustietoa varusmiespalveluksen kulusta ja palveluksen aikana syntyneistä muutoksista varusmiehen palvelusmotivaatiossa ja muissa tekijöissä. Ratkaisu ongelmaan oli teettää tutkimus, jossa varusmiehiä tutkittiin kyselytutkimuksella palveluksen alkaessa ja sen päättyessä.²⁹⁵

Tutkimusta Käyttäytymistieteiden laitoksella johti professori Jukka Leskinen. Käytännön kenttätöön kohdejoukko-osastoiksi valittiin Karjalan Prikaati (varuskunta Vekaranjärvellä), Porin Prikaati (Säkylä) ja Pioneerirykmentti (Keuruu). Varusmiesten palvelusaikarytmituksen mukaan alkukysely tehtiin näissä varuskunnissa palvelukseen astumisen jälkeen vuoden 2010 alussa. Jälkikysely kuusi kuukautta palvelleille varusmiehille tehtiin kesäkuussa 2010 ja 12 kuukautta palvelleille varusmiehille ja varusmiesjohtajille vuodenvaihteessa 2010–2011. Joukko-osastot toteuttivat kyselyt virkatyönään annettujen kysymyssarjojen ja ohjeiden mukaisesti. Järjestelyjä helpotettiin siten, että yhdeksän kuukautta palvelleille varusmiehille ei jälkikyselyä tehty. Joukko-osastoittain vastaajamäärät esitetään seuraavassa taulukossa.

Taulukko 23. Tutkimuksen vastaajamäärät joukko-osastoittain.

Joukko- osasto	Alkukysely	Jälkikysely
KarPr	1620	762
PorPr	933	419
PionR	399	268
Yhteensä	2952	1449

²⁹⁵ Suomalainen asevelvollisuus 2010.

Kyselyn käytännön tietojenkeruun toteutumista ei ole erikseen raportoitu, ja vastaajamäärän putoaminen noin puoleen jää osittain arvailun varaan. Poispudonneissa ovat mukana palveluksen keskeyttäneet sekä edellä mainitut yhdeksän kuukautta palvelleet. Lisäksi lienee eri syitä siihen, että yksittäinen varusmies ei ole ollut paikalla juuri silloin kun kysely on käsketty tehdä. Tämä ilmiö näkyy myös siten, että seurantakyselyssä oli mukana sellaisia vastaajia, jotka eivät olleet kuitenkaan vastanneet alkukyselyyn. Näin efektiivinen kokonaisvastaajamäärä on 1 340. Ensimmäisen ja toisen kyselykierroksen vastaukset yhdistettiin henkilötunnuksen avulla.

Tutkimuksella on pilottitutkimuksen luonne, ja sen pohjalta muutettiin sittemmin kyselytutkimusta varusmiehille siten, että aikaisemminkin laajasti tehtyihin varusmiesten kotiuttamisvaiheen kyselyihin yhdistettiin alkukysely. Tutkimuksen kokonaisvastaajamäärää voidaan pitää riittävänä, ja se mahdollistaa ryhmittäiset vertailut esimerkiksi varusmiehen saaman koulutuksen sisällön ja pituuden mukaan. Lisäksi on ollut mahdollista tehdä tutkimuksessa käytettävien psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden osio- ja reliabiliteettianalyysit alkukyselyn suuremmassa aineistossa.

Itse en ole ollut mukana tutkimuksen suunnittelussa, ja tässä esiteltävät tutkimustulokset ja tehtävät analyysit ovat siis valmiiksi kerätyn aineiston sekundaarianalyysia. Tämä johtaa tiettyihin rajoituksiin esimerkiksi käytettävien summamuuttujien muodostamisessa – kaikkia niitä ei voida muodostaa täsmälleen samoin kuin tämän väitöstutkimuksen muissa osissa. Tämä aineiston rajoitus ei kuitenkaan ole niin vakava, etteikö se mahdollistaisi riittävän vertailukelpoisia analyyseja.

Tällä aineistolla tehtävän analyysin pääkysymys on:

Säilyykö maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen yhteys kun käytettävissä olevien muiden mahdollisten tekijöiden vaikutus otetaan huomioon?

Alakysymykset ovat:

Millaiset ovat väliin tulevien tekijöiden vaikutukset?

Mikä tai mitkä käytetyistä psykososiaalisen toimintakyvyn mittareista olisivat suositeltavia tulevaisuudessa tehtäviä varusmiesten ennen/jälkeen tutkimuksia varten?

Pääkysymyksen keskeinen analyysitapa on polkuanalyysi, joka toteutetaan MPlus-tilasto-ohjelmalla.

6.2 Tutkimuksen muuttujat

6.2.1 Psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden soveltaminen

Tutkimuksen yhtenä metodisena tarkoituksena oli valita tulevia tutkimuksia varten sopivia varusmiesten omakuvan ja itsetunnon mittareita – yksi tai useampia. Tätä valintaa ei tehdä tässä – suosituksia kylläkin –, vaan analyyseissa pyritään löytämään ne mittarit ja samalla itsetunnon ja omakuvan tekijät, jotka parhaiten ovat yhteydessä – eli selittävät – maanpuolustustahtoa ja taisteluluottamusta. Lisäksi kyselyyn sisältyi

joukko osioita, jotka liittyvät varusmiehen sosiaalisuuteen ja joista muodostetaan indeksityyppinen summamuuttuja. Tätä käsitellään seuraavassa kappaleessa.

Tarkasteltavat mittarit ovat psykologiassa tunnettuja ja laajasti käytettyjä mittareita, jotka eri perustein valittiin tähän tarkasteluun mukaan. Mittareiden taustaa ja soveltamista esittelen lyhyesti tämän luvun liitteessä.

Kaikkia mittareita käytettiin sekä ensimmäisellä tutkimuskierroksella (A) varusmiesten palveluksen alussa että seurantamittauksessa (B). Kaikista mittareista tehtiin osioanalyysit ja laskettiin niiden reliabiliteetti (Cronbachin alfa). Koska mittareita ei tällä tavalla ole aikaisemmin käytetty suomalaisissa varusmiesaineistoissa, tarkasteltiin niiden rakennetta pääkomponenttianalyysin yleiskuvan saamiseksi. Reliabiliteetit olivat vähintäänkin tyydyttävällä tasolla. Analyysit tehtiin ensimmäisen mittauksen aineistossa, jossa vastaajia oli lähes 3 000.

6.2.2 Core Self Evaluation, CSE, minäkuva

Tämä mittari mittaa henkilön minäkäsitystä. Tässä aineistossa sitä käytetään yksiuulotteisena summamuuttujana siten, että sen 12 osiota on käännetty samansuuntaisiksi. Mittari kuvaa itseluottamusta, luottamusta omiin kykyihin, tunne-elämän stabiilisuutta sekä kykyä itsekontrolliin. Mittaria sovelletaan työtyytyväisyyden ja organisaatioon sitoutumisen tutkimuksessa.²⁹⁶

Mittarin rakenneanalyysissa pääkomponenttianalyysin kumulatiivinen selitysosuus on 44,8 prosenttia. Pääkomponenttianalyysin tuloksen ja summamuuttujan esitän tämän luvun liitteessä. Koko mittarin Cronbachin alfa = ,808. Saadut tulokset kuvaavat sitä, että Core Self Evaluation -minäkuvan mittari toimii suomeksi käännettynä varusmiesaineistossa erittäin hyvin.

6.2.3 Positive Affectivity Negative Affectivity Schedule, PANAS, Tunnehallinta

Tästä mittarista on käytetty tässä tutkimuksessa sekä positiivista että negatiivista skaalaa. Kummassakin skaalassa on kymmenen osiota, ja yhdistetty PANAS-summuuttuja on muodostettu kaikkien osioiden summana, eli osioiden pistemäärät on laskettu yhteen. Osioiden suuntaa on käsitelty niin, että positiiviset osiot saavat suuria arvoja, ja vastaavasti voimakkaasti negatiivinen vastaus saa pienen arvon. Mittari kuvaa psyykkistä tasapainoisuutta.

Pääkomponenttianalyysi tuotti alkuperäisen mittarin idean vastaisesti²⁹⁷ kolmannen pienen kahden osion komponentin, jolla latautuivat vihamielisyys ja ärtyisyys. Syytä tähän ei kuitenkaan selvitetty ja summamuuttuja muodostettiin alkuperäisen ajatuksen mukaisesti kaikkien osioiden summana, koska kaksi ”poikkeavaakin” osiota lisäsivät mittarin reliabiliteettia. Tämä on samansuuntainen tulos Crawfordin ja Henryn pohdinnan kanssa siitä, että myöskään alkuperäiset kaksi faktoria eivät ole toisistaan

²⁹⁶ Judge ym. 1997.

²⁹⁷ Ks. esim. Crawford ja Henry 2004.

riippumattomia. Pakotetussa kahden pääkomponentin ratkaisussa selitysosuus oli luonnollisesti pienempi, mutta vihamielisyyden ja ärtyisyyden osioiden lataukset säilyivät hyvällä tasolla myös toisella pääkomponentilla. On siis perusteltua käyttää mittaria yhteensä summamuuttujana.

Pääkomponenttianalyysin tuloksen ja mittarin jakauman esitän tämän luvun liitteessä. Mittarin Cronbachin alfa muodostui ,830.

6.2.4 Rosenberg Self Esteem Scale, Itsetunto

Rosenbergin itsetuntomittari kuvaa tutkittavan tyytyväisyyttä itseensä kokonaisuutena. Siihen sisältyy kymmenen osiota. Mittaria käytetään tässä tutkimuksessa yksiulotteisena summamuuttujana osiot samansuuntaisiksi käännettyinä. Mittarin suurin arvo kuvaa hyvää itsetuntoa. Mittari on kehitetty 1960-luvulla, ja sen sanotaan olevan laajimmin käytetty itsetunnon mittari ihmistutkimuksessa maailmalla.²⁹⁸

Osioiden lataukset pääkomponenttianalyysissä sekä muodostetun summamuuttujan jakauman esitän tämän luvun liitteessä. Mittarin reliabiliteetti (Cronbachin alfa) sai arvon ,755.

6.2.5 Big Five Inventory, BFI, tunnollisuus ja neuroottisuus

Big Five Inventory on persoonallisuustesti, jossa nimensä mukaan käytetään viittä eri ulottuvuutta. Tässä tutkimuksessa on mukana kaksi osamittaria, joita suomeksi nimitetään tunnollisuudeksi ja neuroottisuudeksi. Mittarit on käännetty ja sovitettu suomeksi. Tunnollisuus-skaalaan sisältyy 8 osiota ja neuroottisuus-skaalaan 9. Tulosten käyttö liittyy psyykkisen tasapainoisuuden kuvaamiseen.

Mittareiden rakenne- ja reliabiliteettianalyysin esitän tämän luvun liitteessä. Muuttujat ovat summamuuttujia, jotka perustuvat viiteen vastausvaihtoehtoon. Summamuuuttujassa suuri arvo kuvaa kyseisen piirteen voimakasta esiintymistä.

6.2.6 Stressioirelista

Stressioireita kuvaava summamuuttuja on lista erilaisista stressioireista. Osioita mittarissa on 11, ja sitä käytetään summamuuttujana. Mittaria on kehitetty ja käytetty Käyttäytymistieteiden laitoksella eri varusmies- ja reserviläistutkimuksissa, mutta perusteellista validointianalyysia siitä ei ole julkaistu. Mittarin osioiden valinnan perusteita ei ole dokumentoitu. Tarkastelin mittaria ensimmäisen ja toisen mittauskeran tuloksissa useilla eri pääkomponentti- ja faktorianalyysillä.

Ensimmäisen kyselykierroksen aineiston pääkomponenttianalyysissä mittarilla näyttää olevan jopa kolme ulottuvuutta, ja toisen kyselykierroksen kuusi kuukautta pal-

²⁹⁸ Rosenberg 1965.

velleiden miesten aineistossa tehdyssä analyysissä tulokseksi saatiin kaksi ulottuvuutta. Mittarin luonteeseen näyttää kuuluvan, että ainakin varusmiespalveluksen tyyppisessä tilanteessa eri osioiden painotukset muuttuvat. Toisella mittauskerralla kokelaiden ryhmässä pääkomponenttianalyysi antoi tulokseksi ainoastaan yhden ulottuvuuden ja sama tulos saatiin käsiteltäessä kaikkia sotilasroryhmiä yhdessä.

Kysymyssarjassa käytetyt vastausvaihtoehdot olivat:

- A hyvin vähän tai ei ollenkaan
- B hieman
- C kohtalaisesti
- D melko paljon
- E erittäin paljon

Taulukko 24. Stressioirelista -mittarin osioiden lataukset ensimmäisen mittauskerran pääkomponenttianalyysissä, kommunaliteetit sekä selitysosuudet (N = 2 857).

Osiot	Komponentit			Kommunaliteetit
	1	2	3	
93. Kokenut masentuneisuutta	0,802	0,332	0,097	0,762
92. Kokenut ahdistusta	0,778	0,251	0,279	0,746
100. Kokenut toivottomuuden tunnetta	0,698	0,412	0,163	0,683
91. Kokenut pelkoa	0,667	0,065	0,428	0,633
99. Kokenut väsymystä	0,101	0,796	0,210	0,688
94. Kokenut univaikeuksia	0,159	0,734	0,161	0,591
101. Kokenut keskittymisvaikeuksia	0,381	0,644	0,040	0,562
95. Kokenut ärtyneisyyttä	0,345	0,579	0,179	0,487
97. Kokenut tarmottomuutta	0,389	0,505	0,230	0,459
96. Kokenut jännittyneisyyttä	0,182	0,170	0,887	0,849
98. Kokenut hermostuneisuutta	0,348	0,359	0,692	0,728
Selitysosuudet	48,60 %	9,30 %	7,50 %	

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

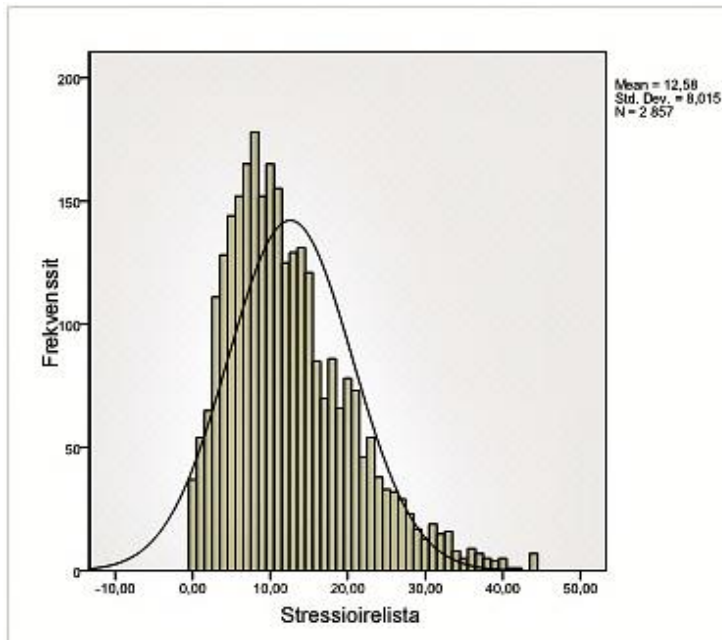
a. Rotation converged in 6 iterations.

Selitysosuuden kasvattamiseksi analyysissä valittiin kolmen komponentin ratkaisu. Kahden ensimmäisen komponentin ominaisarvo on suurempi kuin 1, kolmannen ,825, selitysosuus on yhteensä 65,3 prosenttia. ”Oppikirjaratkaisu” ominaisarvon perusteella olisi tässäkin tuottanut kahden komponentin ratkaisun. Jännittyneisyyden ja hermostuneisuuden merkityksen korostuminen voidaan mahdollisesti selittää tutkimustilanteella, alokaskauden alkuvaiheessa tuollaiset tuntemukset voivat olla luonnollisia.

Stressioirelistan sisällöstä voidaan todeta, että se kuvaa lähinnä psyykkis-emotionaalisia stressin piirteitä (komponentit 1 ja 3) sekä tiettyä stressaantumisen seurauksia (komponentti 2). Stressioirelista ei käsittele sosiaalisen stressin piirteitä eikä myöskään tilanteeseen tai ympäristöön liittyviä tekijöitä. Henkilön mahdollisia traumaattisia kokemuksia ei oteta esille. Mittarin voidaan arvioida soveltuvan kuitenkin

hyvin tilanteeseen, jossa sitä on käytetty vastaajille ensimmäistä kertaa eli varusmiespalveluksen alkuvaiheessa. Kaikki osiot otettiin mukaan summamuuttujaan.

Summamuuttujaa muodostettaessa sen pienimmäksi arvoksi määriteltiin 0. Summamuuttujan Cronbachin alfa sai ensimmäisellä mittauskerralla arvon $\alpha = ,892$ ja toisella mittauskerralla $\alpha = ,900$. Mittarin sisäinen reliabiliteetti on hyvä.

Kuvio 18. Stressioirelista-summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

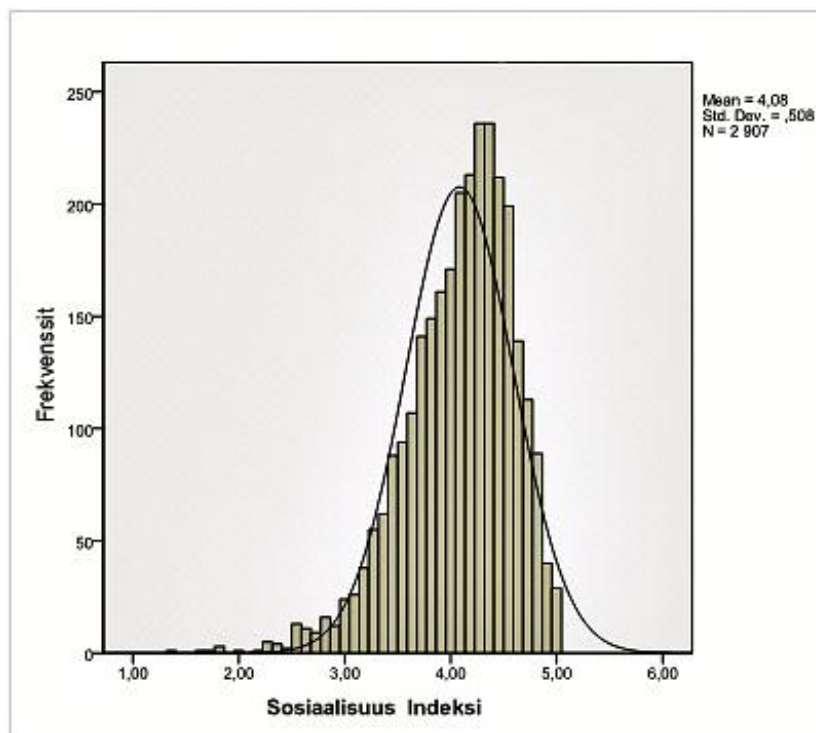
6.2.7 Sosiaalisuus

Edellä kuvattujen yksilöpsykologisten – lähinnä amerikkalaisperäisten – mittareiden lisäksi tätä tutkimusta varten kehitettiin Käyttätymistieteiden laitoksella mittari, jolle annettiin kuvaavaksi nimeksi sosiaalisuus. Mittari perustuu aikaisempiin varusmies-tutkimuksiin ja niissä käytettyihin osioihin. Mittari kuvaa yksilön suhtautumista palvelustovereihinsa, halua auttaa kavereita tarvittaessa sekä myös sopeutumiskykyä ja kykyä kohdata yhteiselämän sosiaalisia paineita. Ensimmäisellä mittauskerralla osioita on yhteensä 13. Alustavissa analyyseissa osoittautui, että tämäntyyppinen mittari kuuluu perustellusti psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden joukkoon. Se korreloi voimakkaasti myös tutkimuksen selitettäviin muuttujiin maanpuolustustahtoon ja taisteluluottamukseen. Teknisesti mittari on indeksi, eli osioiden summa on jaettu niiden lukumäärällä.

Hypoteesinomaisesti voidaan todeta, että varusmiespalveluksen kannalta yksilön sosiaalisuus on tärkeä tekijä. Elämä varuskunnassa varusmiesyhteisössä edellyttää riittävää sosiaalisuutta, ja monet palvelustehtävät ja myös koulutuksen kohteena olevat taistelutehtävät edellyttävät yhteistyötä ja sopeutumista vertaisten kanssa toimimiseen mutta myös kykyä omaksua esimiesten ja kouluttajien antamat käskyt ja toimia niiden mukaisesti.

Sosiaalisuuden mittarin taustalla ei ole Käyttäytymistieteen laitoksen julkaisuissa osoitettavissa mitään yhtenäistä teoriaa, vaan mittariin valitut osiot perustuvat niiden käyttöön aikaisemmissa tutkimuksissa, joiden taustalla on Käyttäytymistieteiden laitoksen tutkijoiden pitkä empiirinen kokemus ja myös ulkomaisten tutkimusten tunteminen ja soveltaminen. Esimerkiksi Watson on todennut tutkimusten yhteenvedossa (1980, 92), että miesten sosiaalisuus lisäsi kivääriryhmän tehokkuutta taistelussa. Sosiaalisuuden muodostettavan summamuuttujan rakentamista ja ominaisuuksia on kuitenkin syytä tarkastella laajemmin kuin muita psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujia.²⁹⁹

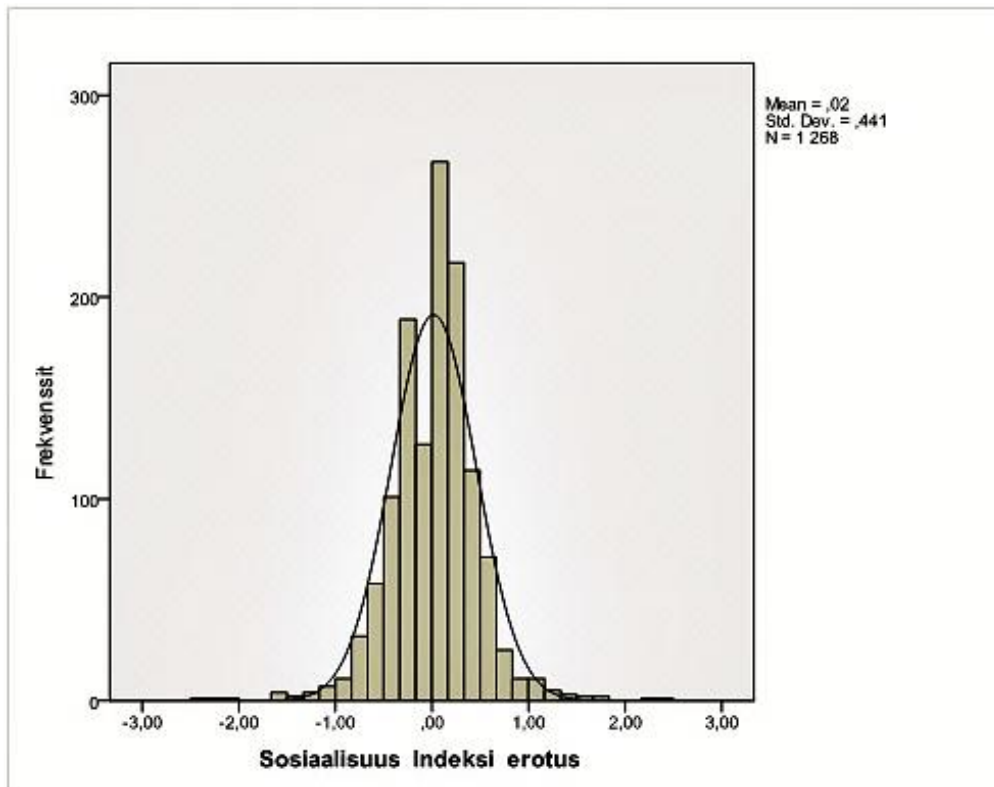
Koska tässä muodostettava sotilaan sosiaalisuuden summamuuttuja ei ole yleisesti tunnettu eikä muualla validoitu, tarkastelen vielä sosiaalisuuden summamuuttujan osioiden jakaumia ensimmäisellä ja toisella mittauskerralla. Mukana jakaumissa ovat ne vastaajat, jotka ovat olleet mukana molemmilla mittauskerroilla. Taulukot ovat tämän luvun liitteessä. Jakauma- ja reliabiliteettitarkastelun perusteella sotilaan sosiaalisuuden summaindeksimuuttuja muodostettiin yhdestätoista osiosta.

Kuvio 19. Sosiaalisuuden summamuuttujan (indeksi) jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

Kun tarkastellaan niitä vastaajia ($N = 1\,268$), jotka ovat vastanneet molemmilla kyselykerroilla, nähdään että sosiaalisuuden muutos on todella pieni, 0,02. Konstruoitu indeksimuuttuja vaihtelee välillä 1 ... 5. Seuraava erotusmuuttujan jakaumakuvio kertoo, että muutoksia on tapahtunut molempiin suuntiin – jolloin yksillä vastaajilla sosiaalisuus on vähentynyt ja joillakin toisilla lisääntynyt. Sosiaalisuuden lisääntyminen on kuitenkin siis hieman voimakkaampaa. Erotus on laskettu vähentämällä jälkimmäisen mittauksen arvosta alkumittauksen arvo.

²⁹⁹ Psykologiassa sosiaalisuuden tutkimus on ollut välillä jopa ”muotia”, ks. Keltikangas-Järvinen 2011.

Kuvio 20. Sosiaalisuuden indeksin muutoksen (erotus, jälkimittauksesta vähennetty alkumittauksen arvo) jakauma, keskiarvo ja keskihajonta. Molemmilla kyselykerroilla vastanneet, $N = 1\,268$.

Tässä konstruoidun sosiaalisuuden mittarin luonnetta on kuitenkin syytä selvittää vielä lisää. Sosiaalisuus on sosiologian keskeisiä käsitteitä, mutta toisaalta sosiaalisuutta on pidetty yksilön temperamentin yhtenä keskeisenä piirteenä. Mikä on siis tähän nimenomaiseen mittarikonstruktioon liittyvä oikea näkökulma, jonka puitteissa sitä tulisi tarkastella esimerkiksi maanpuolustustahtoa ja taisteluluottamusta selittävänä muuttujana? Seuraava empiirinen tarkastelu perustuu pääkomponenttianalyyysiin ja sen perusteella muodostettuihin sosiaalisuuden alasummamuuttujiin.

Taulukko 25. Sosiaalisuusindeksi -summamuuttajan osioiden lataukset pääkomponenttianalyysissa, Varimax-rotatio.

Osiot	Komponentit			
	1	2	3	4
25. Yleensä pidän yhteisten sääntöjen noudattamis- ta tärkeänä, vaikka siitä olisi minulle vaivaa	0,762	0,063	-0,086	-0,212
27. Jos ryhmälle on annettu joku tehtävä, niin jokai- sen on hoidettava oma osuutensa	0,708	0,033	0,232	-0,051
26. Kavereiden velvollisuus on auttaa toisiaan	0,650	0,152	0,336	-0,044
19. Jos näen että joku on pulassa, menen auttamaan	0,531	0,367	0,150	0,004
17. Minun on helppo solmia ystävyysuhteita	0,085	0,832	0,127	0,003
23. Viihdyn yleensä hyvin ryhmätilanteissa	0,209	0,759	0,078	-0,112
21. Tunnen oloni vaivautuneeksi muiden seurassa	-0,032	-0,607	-0,291	0,361
24. Omassa tuvassani on ainakin joitakin hyviä tyyppejä	0,272	0,120	0,769	-0,128
20. Olen saanut kavereita omassa tuvassani	0,168	0,331	0,728	-0,066
18. En kestä komentelua ja määräämistä	-0,331	-0,105	0,211	0,689
22. Asiat sujuisivat paremmin, jos jokainen huoleh- tisi vain omista asioistaan	-0,120	-0,216	-0,120	0,680
28. Omassa tuvassani joku/jotkut määräilevät liikaa vaikka eivät ole esimiehiä	0,113	0,070	-0,370	0,649

Komponenttien nimeäminen ja tulkinta onnistuu melko helposti osioiden sisällön perusteella. Ensimmäinen komponentti nimettiin yhteisvastuuksi, toinen ryhmäsosiaalisuudeksi, kolmas tupakaveruudeksi ja neljäs sisäänpäin kääntyneisyydeksi. Jokaisen komponentin perusteella muodostettiin summamuuttuja indeksiä ja niiden reliabiliteetit laskettiin. Osoittautui, että näiden alasummamuuttujien reliabiliteetit olivat tyydyttävällä tasolla lukuun ottamatta sisäänpäin kääntyneisyyttä. Standardoidut Cronbachin alfa-kertoimet olivat seuraavat:

Komponentti 1, yhteisvastuu	,687
Komponentti 2, ryhmäsosiaalisuus	,702
Komponentti 3, tupakaveruus	,696
Komponentti 4, sisäänpäin kääntyneisyys	,494

Näin osaskaalojen voidaan katsoa kuvaavan myös niitä sosiaalisuuden osatekijöitä, joihin yleensä kirjallisuudessa viitataan. Yhteisvastuu liittyy ryhmädynamiikkaan, ryhmäsosiaalisuus liittyy yksilön potentiaaliin toimia ryhmässä, tupakaveruus liittyy yksilön kykyyn rakentaa positiivisia tunnesidoksia ryhmässä ja sisäänpäin kääntyneisyys kuvaa yksilön suhtautumista valtaan ja vallankäyttöön ryhmässä. Summamuuttajan osiot kuvaavat myös joitakin sosiaalisia taitoja, mutta eivät kattavasti kaikkia yleisesti tunnistettuja sosiaalisia taitoja. Niiden kuvaamiseen ja mittaamiseen ei tätä mittausta todennäköisesti ole suunniteltukaan. Tutkimusta varusmies- ja reserviläis- palveluksessa tarvittavista sosiaalisista taidoista on vähän – pikemminkin niitä kuva- taan sotaromaaneissa.

Pääkomponenttianalyysin tulos antaa tukea myös edellä tekemälleni ratkaisulle jättää osio numero 28 pois lopullisesta summamuuttujasta. Yhdestätoista osiosta muodostetun sosiaalisuuden summamuuttujan reliabiliteetti, Cronbachin alfa, sai arvon ,797. Summamuuttujaa muodostettaessa negatiivisten osioiden suunta on käännetty. Tä-

mä tarkoittaa siis esimerkiksi sitä, että hyvän sosiaalisuuden tapauksessa sisäänpäin kääntyneisyys on vähäistä.

Kokonaisuudessaan summamuuttuja toimii mittarina hyvin ja käytän sitä analyyseissa enkä edellä mainittuja osasummamuuttujia. Osioiden sisältö huomioon ottaen tulkinnan näkökulma on ryhmäsosiaalisuuteen liittyvä, sosiaalipsykologinen.

Tässä tutkimuksessa käytetyt itsetunnon ja psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit ovat kansainvälisesti validoituja ja laajasti käytettyjä eri maissa psykologian, psykiatrian ja sosiaalipsykologian eri aloilla. Sosiaalisuuden summamuuttuja on tässä tehty omaperäinen konstruktio, ja on syytä perustella sen käyttöä yhtenä muuttujana analyysini kokonaismallissa. Ensimmäinen perustelu on se, että mallin rakentamista edeltävissä alustavissa askeltavissa regressioanalyyseissa sosiaalisuusindeksi osoittautui voimakkaimmaksi maanpuolustustahdon, palvelusmotivaation ja taisteluluottamuksen selittäjäksi. Sama ilmiö oli havaittavissa myös muita selitettäviä muuttujia tarkasteltaessa – näitä olivat muun muassa varusmiehen palveluksesta saamien myönteisten kokemusten summamuuttuja ja varusmiehen vapaaehtoisuusasenne asevelvollisuutta kohtaan. Näiden selitettävien muuttujien käsittelyn olen kuitenkin jättänyt kokonaismallini ulkopuolelle.

Sosiaalisuuden merkityksen sotilasryhmän suorituskyvyn osatekijänä on Watson (1980, 92) havainnut jo ennen tuota vuotta tehdyissä tutkimuksissa. Watson ei kuitenkaan raportoi, millaisiin mittauksiin ja mittareihin tämä löydös perustuu. Tulos on joka tapauksessa samansuuntainen oman tulokseni kanssa. Vastaava käsitys on varmaan ollut taustalla myös silloin kun nyt käsillä olevan aineiston keräämistä suunniteltiin.

6.3 Maanpuolustustahdon mittaaminen tässä aineistossa

Maanpuolustustahdon mittaaminen myös tässä aineistossa perustuu aiheen mittauksen perinteeseen Suomessa. Tätä tutkimuksen historiaa ei ole tarpeen toistaa tässä, koska sitä on käsitelty muualla³⁰⁰ ja sivuttu myös aikaisemmin tässä tutkimuksessa.

Maanpuolustustahto onkin useimmiten määritelty empiirisen operationalisoinnin kautta, käsitteen laajempaa käsiteanalyysia ei ole tehty. Tästä syystä usein liikutaankin lähellä käsitteen arkikielistä ymmärrystä ilman tarkempaa yhteiskuntatieteellistä määrittelyä. Maanpuolustuskeskustelussa viitataan usein siihen, että yleisesti hyväksyttyä tieteellistä määritelmää ei ole.

Tämän tutkimuksen kysymyssarjat on laadittu Käyttäytymistieteiden laitoksen (Nykyisin Puolustusvoimien Tutkimuslaitoksen Toimintakykyosasto) monivuotisen tutkimusperinteen pohjalta. Maanpuolustustahdon mittauksessa käytetään muodostuneeseen tapaan kahta yhdistettyä summamuuttujaa, yleinen maanpuolustustahto ja henkilökohtainen maanpuolustustahto tai palvelusmotivaatio.³⁰¹ Näiden mittareiden osioilla on siis pitkä käyttöhistoria ja myös tutkimusten käyttäjäkunta on voinut tu-

³⁰⁰ Ks. esim. Leimu ym. 2008, Sinkko 2012.

³⁰¹ Harinen 2011, 64–77.

tustua niihin vuosien mittaan. Harinen ei kuitenkaan esitä mittareiden mahdollisten eri versioiden reliabiliteetteja tai osioiden keskinäisiä korrelaatioita.

Tutkimuksen ensimmäisen mittauksen kysymyssarjassa oli yhteensä 19 osiota, joiden voitiin ajattelevan mitata yleistä maanpuolustustahtoa ja henkilökohtaista maanpuolustustahtoa eli palvelusmotivaatiota. Osiot ovat väittämämuotoisia, ja vastausvaihtoehdot muodostettiin 5-portaisesta skaalasta (samaa mieltä, osittain samaa mieltä, en osaa sanoa, osittain eri mieltä, eri mieltä). Näitä muuttujia tarkasteltiin rakenteen selvittämiseksi pääkomponenttianalyysillä. Yhdeksän niistä latautui pääkomponentille, joka liittyy yleiseen maanpuolustustahtoon ja kahdeksan latautui henkilökohtaisen maanpuolustustahdon pääkomponentille. Lisäksi kaksi naisten asepalvelukseen ja asevelvollisuuteen liittyvää osiota muodosti oman komponenttinsa.

Analyysia varten pyrin muodostamaan sisällöllisesti mahdollisimman toimivat ja ymmärrettävät reliaabelit summamuuttujat kummankin mittauskerran osioista. Ensimmäinen ratkaisu oli jättää mainitut kaksi naisten asepalvelukseen ja asevelvollisuuteen liittyvää osiota pois summamuuttujien muodostamisesta. Ensimmäisen mittauskerran aineistossa oli lähes 3 000 vastaajaa, ja reliabiliteettianalyysit tässä aineistossa osoittivat, että oli mahdollista päästä todella hyviin reliabiliteettikertoimiin. Osioiden suhteellisen suuri määrä mahdollisti lisäksi sen, että reliabiliteetin parantamiseksi oli mahdollista jättää pois ”huonoja” osioita. Osioita arvioitiin sekä niiden tuoman – tai vähentävän – lisäreliabiliteetin kannalta että osion väittämäsällön perusteella. Lisäksi tarkasteltiin osioiden jakauman muotoa liian vinon jakauman välttämiseksi. Lopulta alempana esitettävässä polkumallissa yleisen ja henkilökohtaisen maanpuolustustahdon muuttujat yhdistettiin yhdeksi muuttujaksi muun muassa niiden suuren keskinäisen korrelaation perusteella. Tätä muuttujaa nimitän maanpuolustusajattelun muuttujaksi tai lyhyesti maanpuolustustahdoksi.

Yleisen maanpuolustustahdon indeksimuotoiseen summamuuttujaan valitsin mukaan seuraavat osiot:

- Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistumaan sotilaalliseen maanpuolustukseen.
- Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta.
- Suomella pitää olla suorituskykyiset puolustusvoimat.
- Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia asein puolustamaan maata.
- On oikein, että maan miespuolisten kansalaisten tulee suorittaa varusmiespalvelus osana maanpuolustusvelvollisuutta.
- Suomen itsenäisyyden aseelliseen puolustamiseen varautuminen on yhtä tärkeää nyt kuin viime sotien aikana.
- Yleinen asevelvollisuus on Suomessa ”arvo sinänsä”, joka pitäisi säilyttää kaikissa olosuhteissa.

Osiot ovat lähes samat kuin Harisen³⁰² mukaan varusmiesten loppukyselytutkimukseen otetut osiot vuonna 2010. Poikkeuksena on listan ensimmäisenä mainittu oma-kohtaisen valmiuden väittämä, joka ei sisälly Harisen luetteloon. Tämän osion mukaan ottamisella tässä tutkimuksessa haluan korostaa maanpuolustustahtomittarin yleistä luonnetta erotuksena palvelusmotivaation mittariin. Osioita on yhteensä seitsemän, ja niiden keskinäiset korrelaatiot esitän seuraavassa taulukossa.

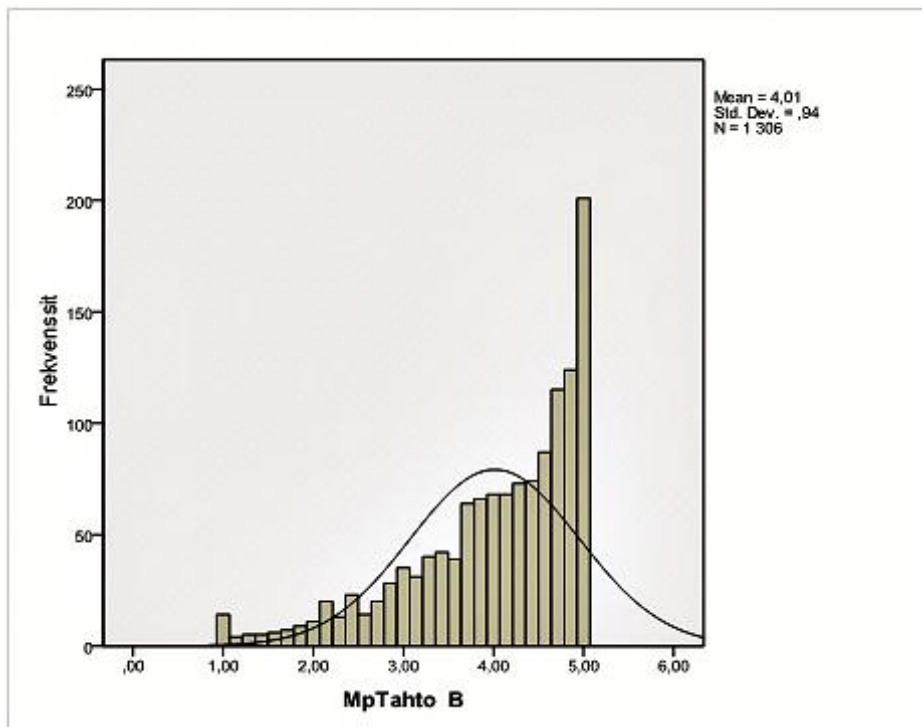
Taulukko 26. Yleisen maanpuolustustahdon summamuuttujan osioiden korrelaatiot toisella mittauksella.

Osiot	99	12	13	14	15	16	17
99. Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistumaan sotilaalliseen maanpuolustukseen	1,000	,611	,540	,634	,577	,515	,542
12. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta	,611	1,000	,666	,711	,618	,637	,612
13. Suomella pitää olla suorituskykyiset puolustusvoimat	,540	,666	1,000	,713	,655	,608	,586
14. Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia aseін puolustamaan maata	,634	,711	,713	1,000	,772	,662	,695
15. On oikein, että maan miespuolisten kansalaisten tulee suorittaa varusmiespalvelus osana maanpuolustusvelvollisuutta	,577	,618	,655	,772	1,000	,672	,774
16. Suomen itsenäisyyden aseelliseen puolustamiseen varautuminen on yhtä tärkeää nyt kuin viime sotien aikana.	,515	,637	,608	,662	,672	1,000	,715
17. Yleinen asevelvollisuus on Suomessa "arvo sinänsä", joka pitäisi säilyttää kaikissa olosuhteissa	,542	,612	,586	,695	,774	,715	1,000

Cronbachin alfa = ,925, N = 1 306.

Seuraava kuvio kertoo lähinnä sen, että jakauma on vino ”hyvään” suuntaan. Indeksimuotoisen summamuuttujan keskiarvo on 4,01 5-asteisella skaalalla. B-merkintä muuttujan nimessä tarkoittaa sitä, että mittaus on tehty toisella kyselykerralla. Vastaajamäärä tämän muuttujan kohdalla on 1 306, mikä tarkoittaa niitä vastaajia, jotka ovat olleet mukana molemmilla mittauskerroilla. Lähinnä tietojenkeruun teknisistä syistä vastaajamäärä on pienentynyt ensimmäisen kyselykerran yli kolmesta tuhannesta vastaajasta.

³⁰² Mt., 76.

Kuvio 21. Maanpuolustustahdon summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauksella, $N = 1\,306$.

Palvelusmotivaation summamuuttujan laatiminen tapahtui samaan tapaan kuin edellä on kuvattu. Mukaan hyväksyttiin seuraavat väittämäosiot:

- Minulle on ollut tärkeää pärjätä hyvin armeijassa.
- Olisin tullut varusmiespalvelukseen, vaikka sen suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista.
- Koin saamani sotilaskoulutuksen tärkeäksi.
- Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksessa.
- Varusmiespalvelusajalta jää mieleeni joitakin erittäin myönteisiä muistoja.

Tässä esitetty väittämien sanamuoto on toiselta mittaukselta. Ensimmäisen mittauksen väittämissä käytettiin tarpeen mukaan toisenlaisia aikamuotoja, jotta väittämä olisi luonteva. Luettelon viimeisen väittämän asemesta ensimmäisellä mittauksella käytettiin väittämää: Tulen varusmiespalvelukseen myönteisin ennakkoodotuksin.

Summamuuttujat muodostettiin samalla periaatteella kuin maanpuolustustahdon summamuuttujatkin. Ensimmäisen mittauksen summamuuttujan reliabiliteetti (Cronbachin alfa) on ,894 ja toisen mittauksen ,834. Jälkimmäisen mittauksen osioiden korrelaatiot esitän seuraavassa taulukossa.

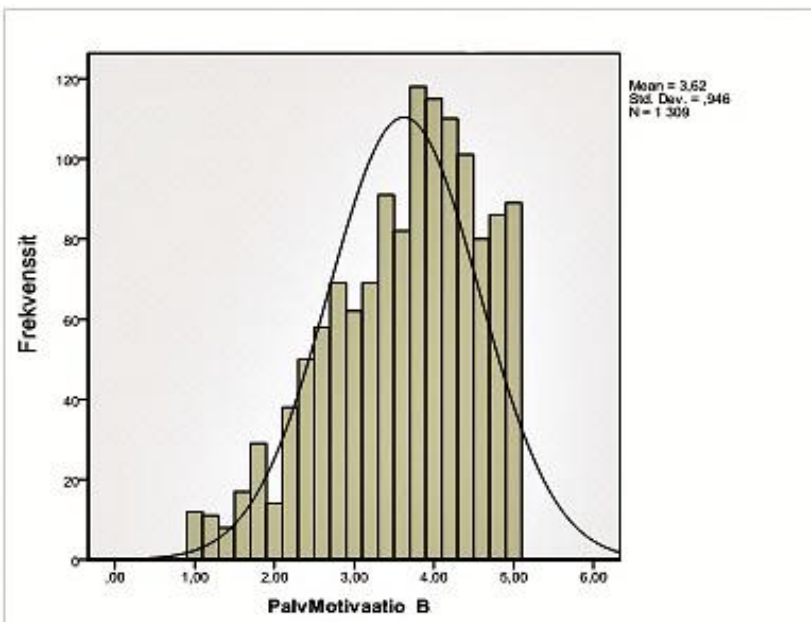
Taulukko 27. Palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) summamuuttujan osioiden korrelaatiot toisella mittauksella, N = 1 309.

Osiot	104	20	21	22	88
104. Minulle on ollut tärkeää pärjätä hyvin armeijassa	1,000	,509	,579	,602	,442
20. Olisin tullut varusmiespalvelukseen, vaikka sen suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista	,509	1,000	,608	,444	,413
21. Koin saamani sotilaskoulutuksen tärkeäksi	,579	,608	1,000	,582	,469
22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksessa	,602	,444	,582	1,000	,487
88. Varusmiespalvelusajalta jää mieleeni joitakin erittäin myönteisiä muistoja	,442	,413	,469	,487	1,000

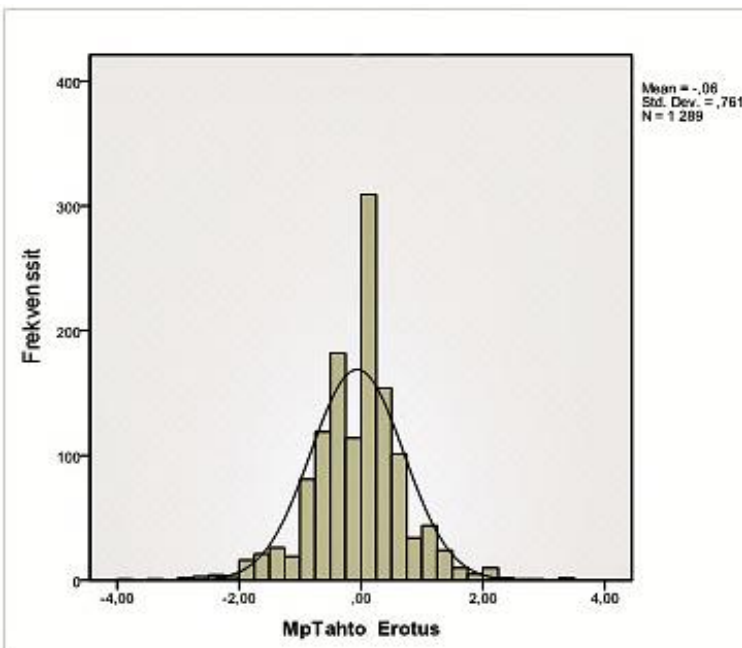
Tässä voidaan lisäksi todeta, että palvelusmotivaation summamuuttujien ensimmäisen ja toisen mittaukserran keskinäinen korrelaatio on ,602. Tälläkin perusteella muuttujien muodostamista voidaan pitää onnistuneena, vaikka yksi osio onkin vaihdettu ja väittämien sanamuotoja sovellettu mittausajankohtaan sopiviksi.

Maanpuolustustahdon summamuuttujan tapaan palvelusmotivaation summamuuttujan jakauma on vino, mutta ei aivan yhtä voimakkaasti. Keskiarvo on 3,62, ja jossain määrin pienempi kuin maanpuolustustahdon keskiarvo. Ehkä merkittävää on huomata kuitenkin, että kun maanpuolustustahdon keskiarvon muutos on lievästi negatiivinen, on palvelusmotivaation keskiarvon muutos saman verran positiivinen. Voidaan siis sanoa, että tässä aineistossa palveluksensa loppuun suorittaneiden varusmiesten motivaatio on palveluksen aikana keskimäärin parantunut.

Tulosta voidaan tarkastella myös siltä kannalta, että tutkittujen varusmiesten mielestä Suomen aseellinen puolustaminen on tärkeää ja kannatettavaa, mutta heidän oma-kohtainen sitoutumisensa tähän tehtävään ei välttämättä ole samalla tasolla. Varusmiesten loppukyselyaineistoissa tekemäni vertailut yleisen ja henkilökohtaisen maanpuolustustahdon keskiarvojen välillä (summamuuttujat muodostettu jossain määrin eri tavoin kuin tässä) ovat olleet tavallaan epäloogisia – henkilökohtaisen maanpuolustustahdon keskiarvot ovat olleet korkeammalla tasolla kuin yleisen maanpuolustustahdon keskiarvot. Tässä saatua tulosta voidaan pitää helpommin tulkittavana. Lisäksi voidaan esittää joitakin erittelyjä, jotka selventävät kuvaa nimenomaan palvelusmotivaatiosta.

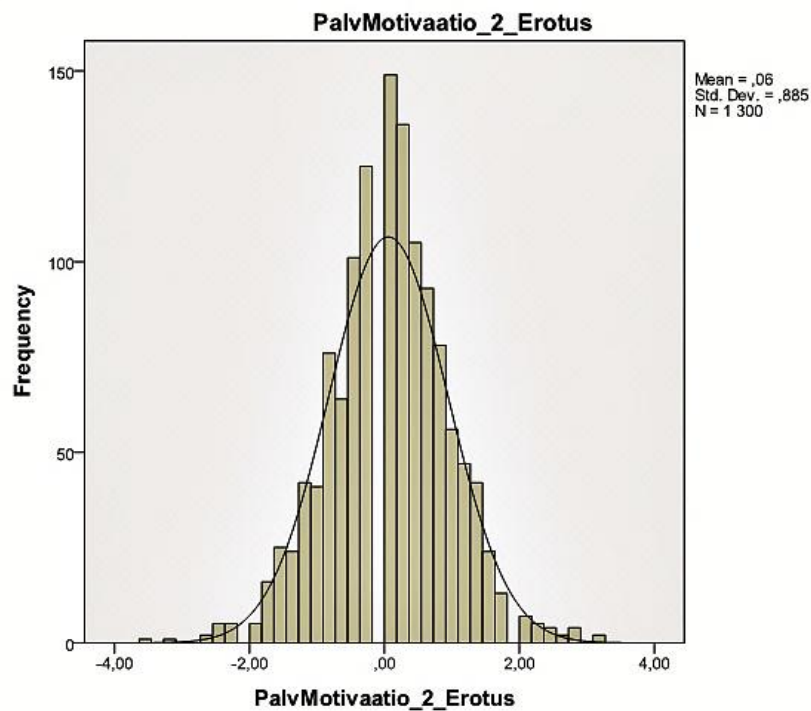

Kuvio 22. Palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) summa-
muuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauksella, N = 1 309.

Kuvio 23. Maanpuolustustahdon summuuttujan muutoksen (erotus, jälkimittauk-
sesta vähennetty alkumittauksen arvo) jakauma, keskiarvo ja keskihajonta. Molem-
milla kyselykerroilla vastanneet, N= 1 289.

Summamuuttujien muutos mitattiin siten, että toisen mittaukserran tuloksesta vä-
hennettiin ensimmäisen mittauksen arvo ja siitä muodostettiin oma muuttujansa.
Maanpuolustustahdon erotuksen jakauma on hyvin tasainen, ja muutoksen keskiar-
vo lievästi negatiivinen $-.06$. Kaikista molempiin mittauksiin vastanneista tutkituista
45,9 prosenttia sai negatiivisen muutoksen. 14,5 prosentilla muutosta ei ollut lain-
kaan ja 39,6 prosentilla mitattu muutos oli positiivinen. Jakauman perusteella näh-
dään siis, että muutoksia negatiiviseen suuntaan on ollut jossain määrin enemmän, ja
tästä syystä keskiarvotasollakin muutos on lievästi negatiivinen.

Kuvio 24. Palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) summa-
muuttujan muutoksen (erotus, jälkimittauksesta vähennetty alkumittauksen arvo)
jakauma, keskiarvo ja keskihajonta. Molemmilla kyselykerroilla vastanneet,
N = 1 300.

Palvelusmotivaationkin erotuksen jakauma on hyvin tasainen, ja muutoksen keskiarvo lievästi positiivinen ,06. 41,0 prosentilla tutkituista muutos oli negatiivinen, täysin saman tuloksen mittautti 11,5 prosenttia vastanneista ja positiivinen muutos oli 47,5 prosentilla. Positiivisten muutosten osuus on siis suurempi kuin negatiivisten muutosten osuus.

Taulukko 28. Maanpuolustustahdon (yleinen maanpuolustustahto) ja palvelusmotivaation (henkilökohtainen maanpuolustustahto) summamuuttujien sekä mittauskerrojen A ja B erotusten korrelaatiot.

		MpTahto_A	MpTahto_B	MpTahto_E rotus	PalvMotiva atio_A2	PalvMotiva atio_B2	PalvMotiva atio_2_Erot us
MpTahto_A	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	1 2907	,665 ,000 1289	-,386 ,000 1289	,741 ,000 2888	,533 ,000 1292	-,307 ,000 1284
MpTahto_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,665 ,000 1289	1 ,000 1306	,433 ,000 1289	,521 ,000 1297	,690 ,000 1302	,131 ,000 1293
MpTahto_Erotus	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	-,386 ,000 1289	,433 ,000 1289	1 ,000 1289	-,264 ,000 1281	,206 ,000 1285	,526 ,000 1277
PalvMotivaatio_A2	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,741 ,000 2888	,521 ,000 1297	-,264 ,000 1281	1 ,000 2925	,602 ,000 1300	-,522 ,000 1300
PalvMotivaatio_B2	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,533 ,000 1292	,690 ,000 1302	,206 ,000 1285	,602 ,000 1300	1 ,000 1309	,366 ,000 1300
PalvMotivaatio_2_Erotus	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	-,307 ,000 1284	,131 ,000 1293	,526 ,000 1277	-,522 ,000 1300	,366 ,000 1300	1 1300

Käytetyt summamuuttujat ovat siis indeksityyppisiä, muuttujien arvon laskennallinen vaihteluväli on säilytetty samana kuin alkuperäisissä osioissa (1 ... 5) erotusmuuttujia lukuun ottamatta. Summamuuttujan laskentakaavassa muuttujan suunta on määritetty niin, että suuri arvo kuvaa mitattavan ilmiön voimakasta esiintymistä. Muutoksen laskentapa erotuksena voi teknisesti tuottaa sen ongelman, että ensimmäisellä mittauskerralla saatu suuri arvo ei juuri enää voi muuttua suuremmaksi. Tälle ”kattoefektille” ei tässä yhteydessä ole voitu tehdä mitään, eikä se välttämättä ole tarpeenkaan, koska summamuuttujien reliabiliteetti on korkea. Muutoksen laskentatavasta seuraa myös loogisesti se, että muutos korreloi positiivisesti toisen mittauskerran muuttujien kanssa, ja tietenkin vastaavasti negatiivisesti ensimmäisen mittauskerran muuttujien kanssa.

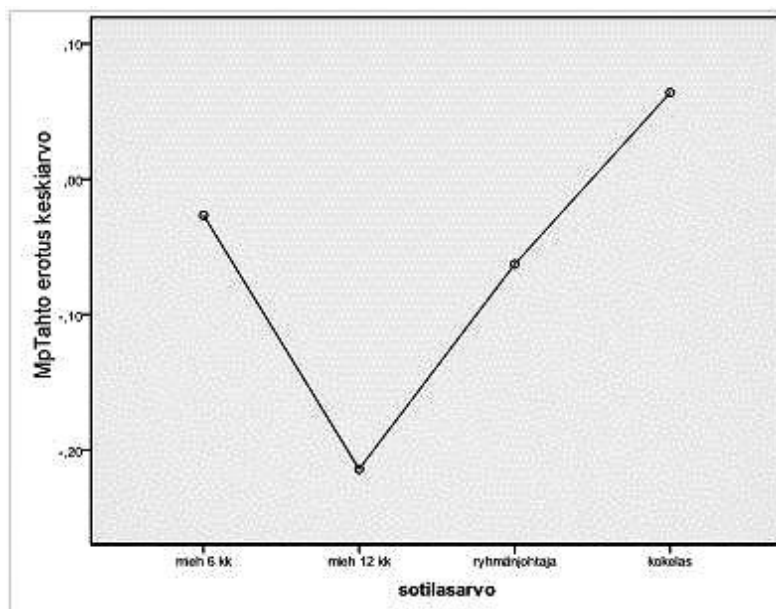
Korrelaatiot kertovat sen, että palvelusmotivaation ja maanpuolustustahdon muutokset ovat samoilla vastaajilla olleet keskimäärin samansuuntaiset. Muutosmuuttujien korrelaatio ,526 on itseisarvonakin suuri ja merkitsevyydestin perusteella tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tulkinta tälle on se, että riippuvuus ei voi johtua tilastollisesta sattumasta.

6.4 Muutosten tarkastelua

Tässä mitattu muutosaikaväli on vähintään kuusi kuukautta ja suurella osalla vastaajista 12 kuukautta. Teknisistä syistä kolmen tutkitun varuskunnan 9 kuukautta palvelleet varusmiehet on jätetty tutkimusaineiston ulkopuolelle. Nuoren varusmiehen elämässä noin kahdenkymmenen ikävuoden paikkeilla kuusi kuukauttakin voi olla merkittävän pitkä periodi, ja tutkimuksen kannalta olennaista on tietenkin se, mitä kaikkea tuona aikana on tapahtunut yksilön elämässä. Tällaiseen pohdintaan tämä aineisto antaa vain rajoitetusti mahdollisuuksia. Varusmiespalveluksessa itse palvelus on tietenkin keskeinen asia ja tarkoittaa sitä, millaisen koulutuksen henkilö saa.

Lyhin miehistötason koulutus on kuusi kuukautta. Tähän aineistoon sisältyy myös 12 kuukautta palvelleita miehistökoulutuksen saaneita vastaajia. Varusmiesjohtajakoulutus merkitsee myös 12 kuukauden palvelusaikaa, ja jakaantuu ryhmänjohtajan koulutukseen sekä joukkueen/jaoksen johtajan koulutukseen. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista kuvata koko sitä pitkää valintaprosessia, jonka perusteella asevelvollinen lopulta valikoidaan siihen koulutukseen, jonka hän tulee saamaan. Valintaprosessiin vaikuttaa henkilön oma halukkuus ja hänen toiveensa, koulutuksen aikana tehtävät psykologiset testit (p-koe), erilaiset kokeet tai mittaukset koulutuksen kestäessä sekä kouluttajien arviot. Näyttää selvästi olevan niin, että valintaprosessissa parhaiten menestyvät ne, jotka jo palvelukseen tullessaan ovat maanpuolustusmyönteisimpiä ja motivoituneimpia.

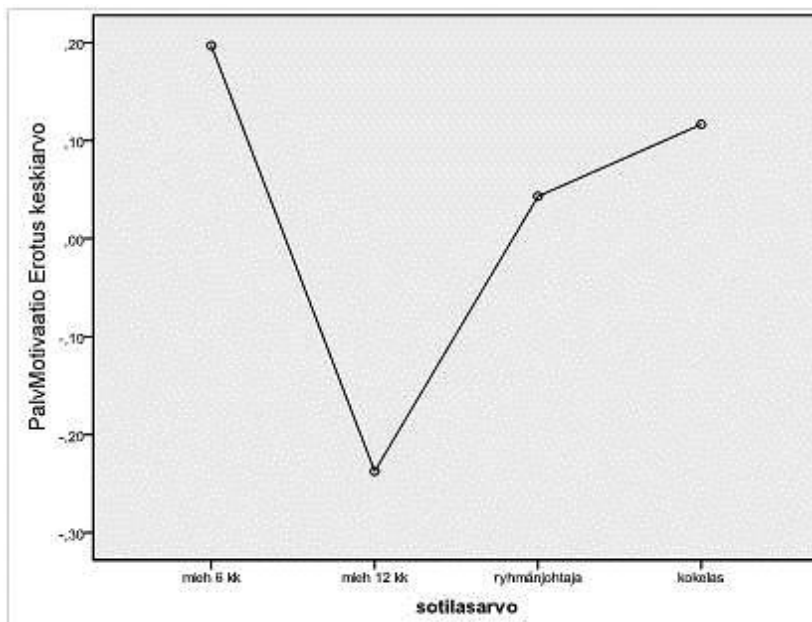
Tässä tutkimuksessa varusmiespalveluksen päättyessä tehdyssä mittauksessa koulutusvalintaprosessin tulosta kuvataan sotilasarvo-muuttujalla. Muuttujan neljä arvoa ovat: miehistö 6 kk, miehistö 12 kk, ryhmänjohtaja ja kokelas. Seuraavaksi tämän muuttujan luokissa kuvataan maanpuolustustahdon ja palvelusmotivaation muutosten keskiarvoja varianssianalyysillä.

$F = 4,946, p = ,002$

Kuvio 25. Maanpuolustustahdon (yleinen maanpuolustustahto) muutoksen keskiarvot koulutuksen tason (sotilasarvo) mukaisissa luokissa. Käytetty skaala on -4 ... 4 (laskennallisesti, käytännössä -3,86 ... 3,43), koko skaalaa ei pürretty näkyviin.

Keskiarvokäyrän kuvaajasta nähdään, että maanpuolustustahdon muutos on negatiivinen kaikissa vastaajaryhmissä paitsi kokelaiden joukossa. Ero on tilastollisesti merkitsevä. Selvästi suurin negatiivinen muutos on 12 kuukautta palvelleiden miehistökoulutuksen saaneiden ryhmässä. Tutkituissa kolmessa varuskunnassa nämä varusmiehet ovat todennäköisimmin ajoneuvonkuljettajia. Tämä tulos viittaa siihen, että tähän ryhmään on tärkeää kiinnittää jatkossa erityistä huomiota.

$F = 14,644, p = ,000$

Kuvio 26. Palvelusmotivaation (henkilökohtainen maanpuolustustahto) muutoksen keskiarvot koulutuksen tason (sotilasarvo) mukaisissa luokissa. Käytetty skaala on -4 ... 4 (laskennallisesti, käytännössä -3,60 ... 3,20), koko skaalaa ei piirretty näkyviin.

Palvelusmotivaation muutoksen kuva on samantapainen kuin maanpuolustustahdonkin. Nyt huomataan kuitenkin, että keskiarvo on negatiivinen ainoastaan 12 kuukautta palvelleiden ryhmässä ja suurin muutoksen keskiarvo on kuusi kuukautta palvelleiden miehistön ryhmässä. Palvelusmotivaation muutoksessa korostuvat 12 kuukauden miehet, joiden palvelusmotivaatio on laskenut enemmän kuin yleinen maanpuolustustahto.

12 kuukautta palvelleiden poikkeavuuden syitä ei tässä voida kattavasti selvittää. Selitystä ei näytä löytyvän palveluksen koetusta henkisestä tai fyysisestä raskaudesta. Tällä ryhmällä on jossain määrin siviilimaailmaan liittyviä varusmiespalveluksen aikaisia ongelmia esimerkiksi ihmissuhteissa, työasioissa tai raha-asioissa. Ainoastaan 38,4 prosenttia heistä sanoo, että ongelmia ei ole. Kokelailla vastaava osuus on 52,5 prosenttia. Ero kuusi kuukautta palvelleisiin ei kuitenkaan näytä olennaisen suurelta.

Siviilikoulutustaustan suhteen 12 kuukauden miehet eroavat kokelaista selvästi – kokelaista suuri osa on ylioppilaita (64,5 prosenttia), 12 kuukauden miehistä painottuvat ammattikoulun käyneet (61,8 prosenttia). 39,9 prosenttia 12 kuukauden miehistä on kotoisin maaseudulta, mikä on selvästi suurin osuus kaikista sotilasarvoryhmistä. Pienessä kylässä maaseudulla asuneista tulee korostuneen paljon 12 kuukauden miehiä, mutta poikkeavan vähän ryhmänjohtajia. Myös joukko-osastojen välillä näyttää olevan eroja, mutta aineiston kolme joukko-osastoa eivät ole riittävä määrä erojen luotettavaan analyysiin. Lisäksi Karjalan Prikaatista on vastaajia selvästi enemmän kuin kahdesta muusta joukko-osastosta.

6.5 Taisteluluottamuksen summamuuttuja

Aikaisemmissa varusmies- ja reserviläistutkimuksissa on käytetty erilaisia kysymyksiä kuvaamaan sitä, kuinka mies luottaa aseisiinsa, varusteisiinsa, saamaansa koulutukseen, itseensä, varusmiestovereihinsa ja kouluttajiin nimenomaan ajateltavissa olevan taistelutoiminnan kannalta.

Maanpuolustustahdon, palvelusmotivaation ja taistelutahdon tutkijat ovat kiinnittäneet läpi tämän tutkimussuunnan historian huomiota siihen, että useimmiten mittaukset tehdään rauhanajan olosuhteissa. Lähelle sodanajan olosuhteita päästään, kun mittaukset tehdään suurten taisteluharjoitusten yhteydessä tai niiden jälkeen, reserviläisille kertausharjoitusten yhteydessä. Kysymyksessä on aina kuitenkin tietynlainen projektiivinen mittaus tilanteessa, jossa todellisen taistelun vaara-, stressi- ja trauma-tekijät puuttuvat.³⁰³

Länsimaista suuret jatkuvasti eri kriiseihin sitoutuneet maat (Yhdysvallat ja Iso-Britannia esimerkiksi) voivat tehdä tutkimuksia sodanomaisissa olosuhteissa. Näistä tutkimuksista voidaan kyllä saada tuloksia, jotka psykologisesti voivat olla hyvinkin yleistettävissä, mutta näiden maiden armeijajärjestelmät ovat kuitenkin hyvin erilaiset kuin meillä. Lähemmäksi sodanomaisia tilanteita päästään rauhanturvaoperaatioissa, ja niihin liittyvää tutkimusta tehdään jatkuvasti.³⁰⁴

Lähelle tässä luvussa käytettävää ja määriteltävää taisteluluottamuksen summamuuttujaa tulee varusmiesten loppukyselyyn perustuva summamuuttuja yksikkökohtaisten suorituskykykorttien tiedon keräämisessä.³⁰⁵ Muuttujan nimenä suorituskykykortissa on ”Usko menestymiseen ja aseisiin, suorituskyky sodassa”. Seuraavassa taulukossa esitän käytetyt väittämät. Vastausskaalana näihin väittämäkysymyksiin käytetään 5-portaista Likert-skaalaa (1=täysin samaa mieltä, 2=osittain samaa mieltä, 3=vaikea sanoa, 4=osittain eri mieltä 5=täysin eri mieltä).

³⁰³ Kaksi muuta suorituskykykortissa käytettävää summamuuttujaa ovat ”Maanpuolustustahto” (kolme osiota) ja ”Ryhmäkiinteytys ja luottamus johtajiin” (13 osiota).

³⁰⁴ Ks. esim. Leskinen (toim.) 2011.

³⁰⁵ Maavoimien esikunta 2008, 3 sekä liitteet 1–2.

Taulukko 29. Usko menestymiseen ja aseisiin, suorituskyky sodassa -summa-
muuttujan osioiden korrelaatiot varusmiesten loppukyselyiden aineistossa.

Osiot	35.	36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.	43.
35. Ryhmäni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.	1,000	0,746	0,343	0,350	0,407	0,347	0,335	0,318	0,325
36. Joukkueeni/jaokseni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.	0,746	1,000	0,394	0,361	0,412	0,368	0,344	0,309	0,327
37. Koulutuksessa käytetty aseistus olisi tehokasta todellisessa taistelutilanteessa.	0,343	0,394	1,000	0,307	0,292	0,317	0,252	0,206	0,218
38. Olen saanut selvän kuvan siitä, mitkä asiat minun pitäisi osata tehtävässäni sodan aikana.	0,350	0,361	0,307	1,000	0,623	0,312	0,372	0,235	0,231
39. Osaisin tällä koulutuksella toimia sodassa omassa sodan ajan tehtävässäni.	0,407	0,412	0,292	0,623	1,000	0,358	0,459	0,297	0,317
40. Koulutus on antanut valmiuksia taistelutilanteen henkiseen kestämiseen.	0,347	0,368	0,317	0,312	0,358	1,000	0,323	0,302	0,329
41. Pystyn hallitsemaan kaikissa olosuhteissa omassa sodan ajan tehtävässäni tarvitsemäni aseet ja varusteet.	0,335	0,344	0,252	0,372	0,459	0,323	1,000	0,361	0,384
42. Pystyisin fyysisen kuntoni puolesta suoriutumaan sodassa 2 viikon yhtämittaisesta taistelusta ja heti sen jälkeen vielä toimimaan tehokkaasti 3-4 vrk ajan lähes ympärivuorokautisessa ratkaisutaistelussa.	0,318	0,309	0,206	0,235	0,297	0,302	0,361	1,000	0,580
43. Pystyisin henkisen kuntoni puolesta suoriutumaan sodassa 2 viikon yhtämittaisesta taistelusta ja heti sen jälkeen vielä toimimaan tehokkaasti 3-4 vrk ajan lähes ympärivuorokautisessa ratkaisutaistelussa.	0,325	0,327	0,218	0,231	0,317	0,329	0,384	0,580	1,000

Summamuuttujan Cronbachin alfa sai arvon ,832 ($N = 164\,731$). Analyysissa ovat mukana kaikkien varusmiesten loppukyselyiden aineistot vuosilta 2000–2008. Sinänsä summamuuttujan reliabiliteetti on erittäin hyvä, mikä osittain on seurausta myös osioiden suuresta määrästä. Joukko-osastojen tekemät yksikkökohtaiset suorituskorttitiedot eivät ole julkisia, joten käytettävissä ei ole esimerkiksi trenditietoa eri vuosilta. Pikainen osioiden pääkomponenttianalyysi kertoi lähinnä sen, että summamuuttujassa on kaksi ulottuvuutta, joukon suorituskyykyyn (ryhmä ja joukkue/jaos) ja henkilökohtaiseen suorituskyykyyn liittyvä.

Siilasmaan työryhmän toimeksiannosta kerättyssä aineistossa eivät olleet mukana ai-
van kaikki edellä kuvatut väittämät, joten samanlaista summamuuttujaa ei voitu muodostaa. Oli siis tyydyttävä käytettävissä oleviin osioihin.

Tässä määriteltävä taisteluluottamuksen muuttuja on luonteeltaan sellainen, että se ei voi mitata varusmiehen tai reserviläisen taistelutahtoa tai -kyykyä, vaan kysymys on tietyn tyyppisestä itseluottamuksesta ja samalla estimaatista tietäntyyppistä mahdollista tilannetta varten. Taisteluluottamus on varusmiehen saaman koulutuksen tuloksena saama näkemystä hänestä itsestään. Muuttuja poikkeaa siis tässä olennaisesti myös edellä käsitellyistä maanpuolustustahdon ja palvelusmotivaation muuttujista siinä, että taisteluluottamusta ei ole voitu mitata varusmiesten aloittaessa palvelustaan, koska heillä ei voi olla mitään käsitystä kysyttävistä asioista.

Käyttäytymistieteiden laitoksen varusmies- ja reserviläistutkimusten perusteella on siis kehittynyt tietty joukko osioita, joita voidaan käyttää myös taisteluluottamuksen mittauksessa. Reliabiliteettianalyysien perusteella taisteluluottamuksen indeksityyppisen summamuuttujan muodostamiseen valitsin seuraavat osiot:

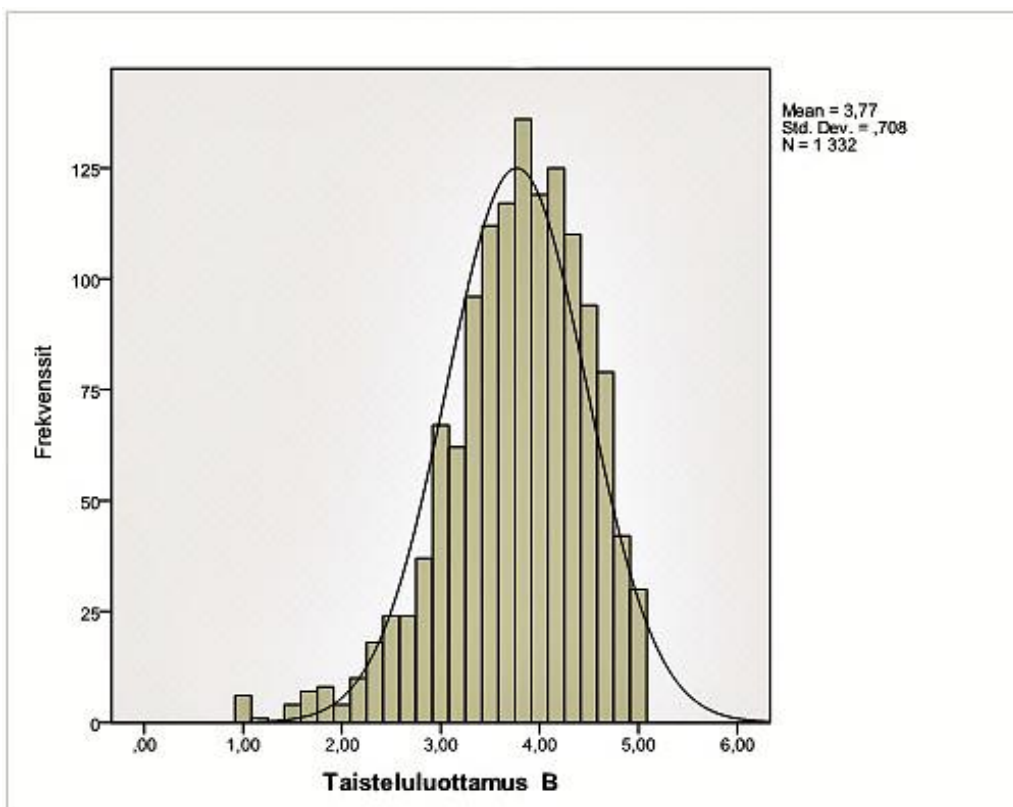
- Koulutuksessa minulle on muodostunut käsitys siitä, millainen on oma sodanajan tehtäväni.
- Saamallani koulutuksella pystyisin toimimaan sodassa omassa tehtävässäni.
- Ryhmäni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa.
- Uskon, että koulutuksessa käytetyn tyyppinen aseistus olisi tehokasta todellisessa taistelutilanteessa.
- Koulutus on antanut minulle valmiuksia taistelutilanteen henkiseen kestämiseen.
- Hallitsen omaan sodan ajan tehtävääni kuuluvat aseet ja varusteet.

Näistä osioista muodostettua summamuuttujaa ei tiettävästi ole käytetty aikaisemmissa varusmies- tai reserviläistutkimuksissa. Reliabiliteettianalyysissa summamuuttuja osoittautui kuitenkin kohtuullisen reliaabeliksi. Tämä summamuuttuja ei myöskään ole täsmälleen sama kuin edellä luottamus-luvussa muodostettu summamuuttuja. Varusmiesten kotiuttamistutkimuksen ja Varusmiestutkimus 2010:n taisteluluottamukseen liittyvät osiot eivät ole täsmälleen samoja ja lisäksi tässä muodostetussa summamuuttujassa oli analyysin kokonaisuuden kannalta mielekästä käyttää nimenomaan varusmiehen henkilökohtaiseen toimintaan liittyviä osioita.

Taulukko 30. Taisteluluottamuksen summamuuttujan osioiden korrelaatiot seurantamittauksessa.

Osiot	40	41	42	43	44	45
40. Koulutuksessa minulle on muodostunut käsitys siitä, millainen on oma sodanajan tehtäväni	1,000	,528	,305	,235	,261	,425
41. Saamallani koulutuksella pystyisin toimimaan sodassa omassa tehtävässäni	,528	1,000	,511	,357	,375	,515
42. Ryhmäni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa	,305	,511	1,000	,447	,388	,330
43. Uskon, että koulutuksessa käytetyn tyyppinen aseistus olisi tehokasta todellisessa taistelutilanteessa	,235	,357	,447	1,000	,418	,309
44. Koulutus on antanut minulle valmiuksia taistelutilanteen henkiseen kestämiseen	,261	,375	,388	,418	1,000	,344
45. Hallitsen omaan sodan ajan tehtävääni kuuluvat aseet ja varusteet	,425	,515	,330	,309	,344	1,000

Cronbachin alfa = ,784 (N = 1 322).

Kuvio 27. Taisteluluottamuksen summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskijakonta toisella mittauksella. Kaikki sotilasarvonsa kertoneet vastaajat, N = 1 332.

Merkintä ”B” muuttujan nimessä viittaa siis siihen, että muuttuja on muodostettu seurantakyselyn tiedoista. Osioiden alkuperäinen asteikko 1 ... 5 on säilytetty indeksoidussa summamuuttujassa siten, että suurin arvo kuvaa suurinta luottamusta. Muuttujan keskiarvo on 3,77 ja jakauma on hieman vino suurempien arvojen suuremman frekvenssin vuoksi, joten ainakin jakaumatarkastelun perusteella tutkittujen varusmiesten taisteluluottamusta voidaan pitää hyvänä.

Taulukko 31. Maanpuolustustahdon (yleinen maanpuolustustahto), palvelusmotivaation (henkilökohtainen maanpuolustustahto), taisteluluottamuksen ja psykososiaalisten tekijöiden korrelaatiot seurantamittauksessa.

		MpTahto_B	PalmMotivaatio_B2	Taisteluluottamus_B	CSE_Summa_B	Rosenberg_SES_Summa_B	PANAS_Summa_B	STR_Summa_B	BFI_Neuroottisuus_B	BFI_Tunnetilisuus_B	Sosiaalisuus_Indexsi_B11
MpTahto_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	1 1306 N	,690 ,000 1302	,434 ,000 1299	,265 ,000 1282	,194 ,000 1292	,284 ,000 1291	1 ,000 1292	1 ,000 1281	,336 ,000 1288	,397 ,000 1295
PalmMotivaatio_B2	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,690 ,000 1302	1 1309 N	,515 ,000 1302	,335 ,000 1283	,280 ,000 1292	,397 ,000 1288	1 ,000 1299	1 ,000 1281	,399 ,000 1288	,478 ,000 1295
Taisteluluottamus_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,434 ,000 1299	,515 ,000 1302	1 1332 N	,324 ,000 1283	,259 ,000 1292	,319 ,000 1288	1 ,000 1292	1 ,000 1281	,273 ,000 1289	,375 ,000 1296
CSE_Summa_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,265 ,000 1282	,335 ,000 1285	,324 ,000 1283	1 1795 N	,772 ,000 1782	,642 ,000 1776	1 ,000 1787	1 ,000 1787	,603 ,000 1776	,603 ,000 1788
Rosenberg_SES_Summa_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,194 ,000 1292	,280 ,000 1295	,259 ,000 1292	,772 ,000 1782	1 1810 N	,613 ,000 1787	1 ,000 1787	1 ,000 1787	,520 ,000 1791	,520 ,000 1801
PANAS_Summa_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	,284 ,000 1288	,397 ,000 1291	,319 ,000 1288	,642 ,000 1776	,613 ,000 1787	1 1801 N	1 ,000 1794	1 ,000 1787	,568 ,000 1782	,568 ,000 1793
STR_Summa_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	1 ,000 1299	1 ,000 1302	1 ,000 1299	1 ,000 1786	1 ,000 1800	1 ,000 1794	1 ,000 1787	1 ,000 1787	1 ,000 1785	1 ,000 1785
BFI_Neuroottisuus_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	1 ,000 1281	1 ,000 1285	1 ,000 1280	1 ,000 1766	1 ,000 1783	1 ,000 1776	1 ,000 1787	1 ,000 1785	1 ,000 1785	1 ,000 1785
BFI_Tunnetilisuus_B	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	1 ,000 1288	1 ,000 1290	1 ,000 1289	1 ,000 1776	1 ,000 1791	1 ,000 1782	1 ,000 1795	1 ,000 1785	1 ,000 1803	1 ,000 1793
Sosiaalisuus_Indexsi_B11	Pearson Corr. Sig. (2-tailed) N	1 ,000 1295	1 ,000 1299	1 ,000 1296	1 ,000 1788	1 ,000 1801	1 ,000 1793	1 ,000 1806	1 ,000 1785	1 ,000 1793	1 ,000 1816

Analyysissa mukana olevien muuttujien tarkastelu aloitetaan yhteisestä korrelaatiomatriisista. Vaikka tässä yhteydessä ei varsinaisia hypoteeseja testatakaan, voidaan tulosten sanoa olevan oletusten mukaisia. Maanpuolustustahto, palvelusmotivaatio ja taisteluluottamus korreloivat keskenään voimakkaasti. Myös psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit korreloivat voimakkaasti keskenään. Kaksi ”negatiivista” mittaria eli stressioirelista STR ja BFI-neuroottisuus erottuvat negatiivisen riippuvuuden perusteella. Kaikki riippuvuudet ovat erittäin merkitseviä, tulosten ei voida tulkita johtuvan tilastollisesta sattumasta.

Näin monien keskenään korreloivien mittareiden käyttö tässä tutkimuksessa liittyy tutkimuksen alkuperäiseen tarkoitukseen etsiä nimenomaan varusmiestutkimuksiin parhaiten soveltuvat mittarit. Analyysin tässä vaiheessa mitään näistä muuttujista ei kuitenkaan haluttu jättää pois, koska näitäkin analyyssejä on mahdollista hyödyntää varusmiestutkimusten jatkokehittelyssä.

Jos maanpuolustustahtoa, palvelusmotivaatiota ja taisteluluottamusta pidetään tässä tarkastelussa selitettävänä muuttujina, nähdään korrelaatioiden perusteella sosiaalisuus (indeksi) parhaana selittäjänä. Tulos on mielenkiintoinen, koska sosiaalisuuden roolia tämantapaisissa tutkimuksissa ei vastaavalla tavalla ole aikaisemmin havaittu. Yksittäisen yksilön kannalta sosiaalisuutta voidaan pitää hieman toisentasoisena selittäjänä muihin selittäjiin verrattuna. Sosiaalisuus liittyy henkilön toimintaan ryhmässä ja yhteisössä, muut mittarit kuvaavat selkeästi yksilöpsykologisia ominaisuuksia, persoonallisuuden piirteitä ja temperamenttia.

Tärkeää on huomata myös, että sosiaalisuusindeksi korreloi negatiivisesti stressioirelistan ja neuroottisuuden kuvaajan kanssa aivan samoin kuin muut psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit.

6.6 Kiinteyden erityispiirre stressin vähentäjänä ja torjujana

”Kiinteyskoulukuntaan” kuuluvien tutkijoiden keskeisiä tuloksia on se, että joukon kiinteys (*small unit cohesion*) ehkäisee ja vähentää taistelustressiä.³⁰⁶ Tämä havainto on jäänyt suomalaisessa tutkimuksessa vähälle huomiolle ehkä myös siitä syystä, että taistelustressiä tai stressiä yleensä ei ole mitattu samoissa tutkimuksissa kiinteyden kanssa. Siilasmaa-aineistossa on siis käytetty yhtenä psykososiaalisen toimintakyvyn mittarina stressioirelistaa. Edellä voitiin todeta stressimittarin (STR Summa B) korreloivan negatiivisesti tilastollisesti erittäin merkitsevästi maanpuolustustahdon, palvelusmotivaation ja taisteluluottamuksen kanssa. Tässä käytetty stressioirelista ei tietenkään mittaa tai kuvaa taistelustressiä, koska taistelutilannetta ei mitausta tehtäessä ollut, eikä vastaavaa tilannetta (onneksi) ole ollut muutoinkaan näitä samantapaisia mittauksia tehtäessä. Oletus kuitenkin on, että stressioirelistalla ja taistelustressillä on olemassa tietty samankaltaisuussuhde.

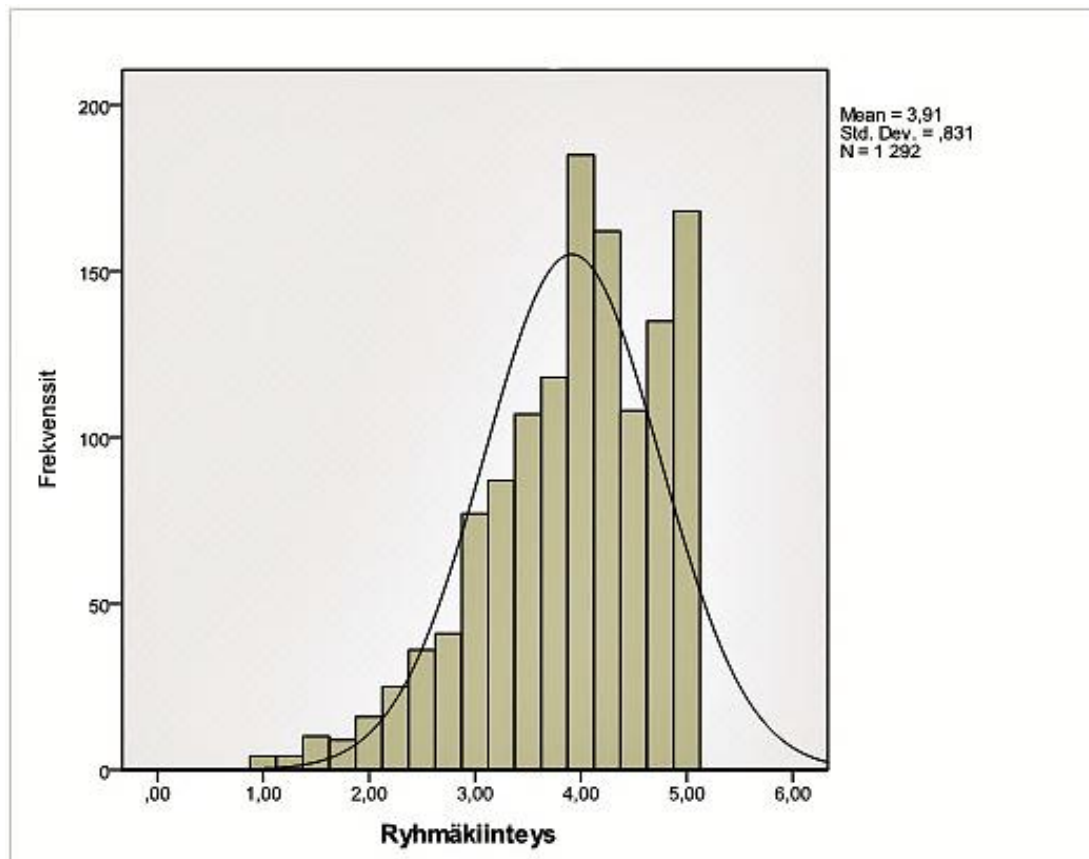
Tässä tutkimuksessa on muodostettu ryhmäkiinteyssummamuuttuja indeksinä neljästä osiosta, joiden korrelaatiot esitän seuraavassa taulukossa. Ryhmäkiinteyttä on voitu perustellusti mitata vain seurantamittauksessa.

³⁰⁶ Ks. esim. Gal 2012, 37.

Taulukko 32. Ryhmäkiinteyssummamuuttujan osioiden korrelaatiot seuranta-mittauksessa.

Osiot	63.	64.	65.	154.
63. Nykyiseen ryhmääni on syntynyt todella hyvä mehenki	1,000	,620	,646	,487
64. Jos olisi sota, uskon, että ryhmäni jäsenet auttaisivat minua, vaikka voisivat itse joutua vaaraan	,620	1,000	,676	,393
65. Jos olisi sota, haluaisin kuulua nykyiseen ryhmääni	,646	,676	1,000	,387
154. Ryhmäni yhteishenki oli hyvä?	,487	,393	,387	1,000

Cronbachin alfa = ,822, N = 1 292

Kuvio 28. Ryhmäkiinteyden summamuuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta toisella mittauksella. Kaikki sotilasarvonsa kertoneet vastaajat, N = 1 292.

Korrelaatiot ja jakaumahistogramma on esitetty kaikista seurantamittauksessa sotilasarvonsa kertoneista vastaajista. Kokelaille esitettynä osiot eivät välttämättä ole suoraan aina sopivia, mutta heidänkin joukossaan muuttuja näyttää toimivan hyvin. Kiinteyden keskiarvo on hyvällä tasolla ja reliabiliteetti kertoo siitä, että muodostettu muuttuja on erittäin käyttökelpoinen.

Stressioirelistan seurantamittaus (STR Summa B) ja ryhmäkiinteyden korreloivat selvästi negatiivisesti, kuten tutkimuskirjallisuuden perusteella oli odotettavissa, kerroin oli $-,271$ ($p < ,001$). Mielenkiintoista oli havaita, että korrelaatiota oli myös stressioirelistan ensimmäisen mittauksen kanssa ($-,153$, $p < ,001$).

Seuraavassa taulukossa kuvaan psykososiaalisen toimintakyvyn summamuuttujien tunnuslukuja ensimmäisellä (A) ja toisella (B) mittauskerralla. Tunnusluvut on laskettu vastaajista, jotka ovat olleet mukana molemmilla kyselykerroilla.

Taulukko 33. Psykososiaalisen toimintakyvyn summamuuttujien tunnuslukuja ensimmäisellä (A) ja toisella (B) mittauskerralla.

Muuttujat	N	Minimi	Maksimi	Keskiarvo	Keskihajonta
CSE_Summa_A, Minäkuva	1292	16,00	60,00	45,20	6,81
CSE_Summa_B, Minäkuva	1269	13,00	60,00	46,79	7,08
Rosenberg_SES_Summa_A, Itsetunto	1273	12,00	50,00	39,34	6,74
Rosenberg_SES_Summa_B, Itsetunto	1278	10,00	50,00	40,97	7,05
PANAS_Summa_A, Tunnehallinta	1282	28,00	100,00	70,50	9,53
PANAS_Summa_B, Tunnehallinta	1274	25,00	100,00	72,07	9,65
STR_Summa_A	1284	0,00	44,00	11,65	7,48
STR_Summa_B	1285	0,00	44,00	9,62	7,54
BFI_Neuroottisuus_A	1279	12,00	45,00	23,71	5,33
BFI_Neuroottisuus_B	1268	13,00	41,00	22,25	5,07
BFI_Tunnollisuus_A	1278	10,00	40,00	29,62	4,86
BFI_Tunnollisuus_B	1274	10,00	40,00	30,77	4,71
Sosiaalisuus_Indeksi_A	1305	1,36	5,00	4,13	0,49
Sosiaalisuus_Indeksi_B	1282	1,64	5,00	4,15	0,48

Keskiarvot kertovat sen, että muutokset ovat kaikki suuntaan, jonka olisi voinut olettaakin. Negatiivisilla tekijöillä eli stressioirelistalla ja neuroottisuudella muutos on pienempään suuntaan ja muilla tekijöillä keskiarvot ovat suuremmat. Useimpien muuttujien kohdalla hajonnat ovat lievästi kasvaneet, mitä tavallaan kuvaa myös minimiarvojen muuttuminen eli myös vaihteluväli on kasvanut. Muutoksia on positiivisissa tekijöillä tapahtunut myös negatiiviseen suuntaan, mutta positiiviset yksilökohtaiset muutokset ovat olleet voimakkaampia. Tämä on nähtävissä myös ensimmäisen ja toisen mittauskerran erotusten jakaumista, mutta tätä tarkastelua ei kuitenkaan esitetä tässä. Myös erotuksista muodostettujen muuttujien keskinäiset korrelaatiot ovat poikkeuksetta tilastollisesti erittäin merkittäviä, joten niistäkään ei voida päätellä eri mittareiden toimivuutta suhteessa toisiinsa. Yksilökohtaiset muutokset ovat samansuuntaisia. Pelkästään näiden tietojen perusteella ei kannata tehdä suositusta siitä, mikä tarkastelluista psykososiaalisen toimintakyvyn mittareista olisi paras tai käyttökelpoisin varusmiesten tulevilla tutkimuksissa.

6.7 Sosiaalisen pääoman osiot ja summamuuttuja

Sosiaalisen pääoman summamuuttujan muodostamista varten kysymyssarjassa oli alun perin mukana 17 osiota. Osoittautui kuitenkin, että niistä muodostetun summamuuttujan reliabiliteetti jäi erittäin alhaiseksi. Osioista jätettiin pois kaksi, joiden (laatueroasteikollinen) jakauma oli erittäin vino. Jäljelle jääneet osiot kuvaavat sosiaalisen pääoman yhden koulukunnan (Bourdieu)³⁰⁷ ajattelumallin mukaan yksilön resursseja.

³⁰⁷ En käsittele tässä laajemmin sosiaalisen pääoman teoriaa ja taustaa, koska analyysi on mahdollinen vain aineiston sekundaarianalyysinä. Bourdieu’sta ks. esim. Bourdieu 1986. Suomessa keskeinen tutkija on Kajan-oja. Sosiaalisesta pääomasta resurssina ks. myös Burt 1992 ja Lin 1999. Ilmonen on tutkinut mm. sosiaalisen

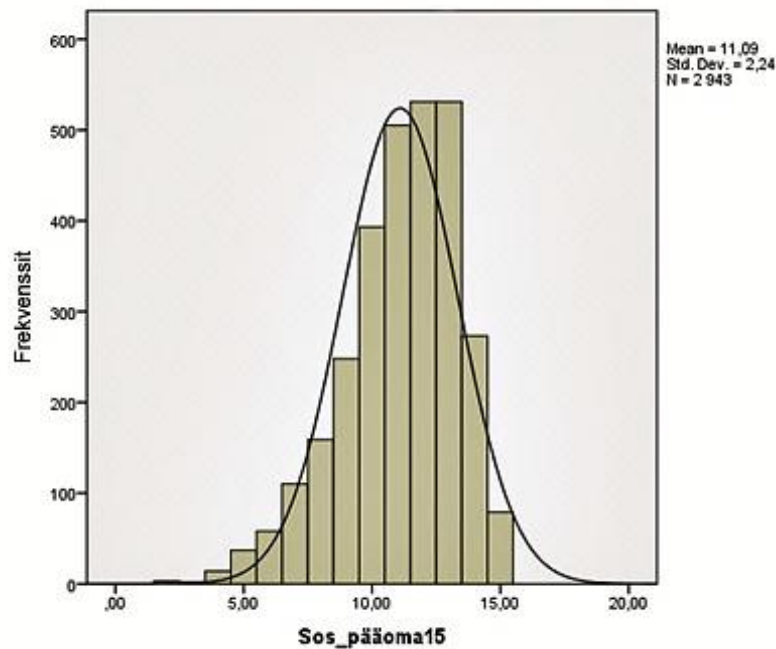
Osioiden koodauksen esittelen tämän luvun liitteessä 2. Summamuuttujassa ovat mukana seuraavat osiot:

1. Miten laaja oli kaveripiirisi ennen varusmiespalvelun aloittamista?
2. Millaiset olivat suhteet omiin vanhempiisi palvelusta aloittaessasi?
3. Millaiset suhteet sinulla oli opettajiisi koulussa?
4. Kuinka monta läheistä ihmistä sinulla on? Siis sellaisia, joihin voit luottaa silloin, kun sinulla on vakavia henkilökohtaisia vaikeuksia.
5. Onko sinulla sellaisia hyviä kavereita tai tuttuja, joita voit käyttää apuna tai esimerkiksi alennusten saamiseen, kun olet ostamassa autoa, tietokonetta, soitinta, kännykkää tai muuta vastaavaa?
6. Ennen palvelukseen astumistasi, ylin suorittamasi/päättämäsi tutkinto/ koulu-
7. Kuinka hyvin menestyit lukuaineissa peruskoulussa ja sen jälkeen?
8. Kuinka hyvin menestyit matematiikassa peruskoulussa ja sen jälkeen?
9. Kuinka hyvin menestyit kielissä peruskoulussa ja sen jälkeen?
10. Kuinka hyvin menestyit liikunnassa/urheilussa peruskoulussa ja sen jälkeen?
11. Millainen on mielestäsi perheesi taloudellinen tilanne? Perheeni on ...
12. Onko sinulla tällä hetkellä velkaa tai lainaa (esimerkiksi osamaksusopimuksia, pankkilainaa, kulutusluottoja tms.)?
13. Arveletko, että varusmiespalvelus aiheuttaa sinulle taloudellisia ongelmia?
14. Kuinka moneen yhdistykseen, kerhoon tai järjestöön kuulut jäsenenä?
17. Millaiseksi arvioit terveydentilasi nuoruusvuosinasi, 13 -vuotiaana ja sen jälkeen?

Näin muodostetun summamuuttujan jakauman esitän seuraavassa taulukossa:

Taulukko 34. Sosiaalisen pääoman viidestätoista dikotomisesta osiosta muodostetun summamuuttujan jakauma alkumittauksessa (A).

Arvot	Lkm	%	Validi %
2	3	,1	,1
3	2	,1	,1
4	14	,5	,5
5	37	1,3	1,3
6	58	2,0	2,0
7	110	3,7	3,7
8	159	5,4	5,4
9	248	8,4	8,4
10	393	13,3	13,4
11	505	17,1	17,2
12	531	18,0	18,0
13	531	18,0	18,0
14	273	9,3	9,3
15	79	2,7	2,7
Yhteensä	2943	99,8	100,0
Tieto puuttuu	7	,2	

Kuvio 29. Sosiaalisen pääoman viidentoista osion summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta ensimmäisellä mittauuskerralla, $N = 2\,943$.

Sosiaalisen pääoman summamuuttujan jakauma näyttää osioiden luokitteluun tehtyjen muutosten jälkeen kohtalaisen hyvältä. Tämänkin jälkeen summamuuttujan reliabiliteetti jää kuitenkin heikoksi. Cronbachin alfa on ,568. Sosiaalisen pääoman kuvaaminen yksilön resurssina vaatisi lisäkehittelyä, johon tässä aineistossa ei ole mahdollisuutta. Sosiaalisen pääoman summamuuttuja on tässä muodossa sisäisesti moniulotteinen, mikä heikentää reliabiliteettia.

Sosiaalisen pääoman summamuuttuja päätettiin pitää kuitenkin mukana jäljempänä esitettävässä polkuanalyysissä, koska sen korrelaatiot muihin mallin muuttujiin näyttivät järkeviltä. Polkuanalyysissä käytettävä MPlus-analyysi pystyy myös käsittelemään laatueroasteikon muuttujia ilman ongelmia. Palaan sosiaalisen pääoman summamuuttujan käsittelyyn vielä kokonaismallin esittelyn yhteydessä.

Alustavissa korrelaatioanalyysissä seurantamittauksen aineistossa ilmeni, että sosiaalisen pääoman summamuuttuja oli yhteydessä maanpuolustustahtoon ($104, p=,000$) ja palvelusmotivaatioon ($192, p=,000$). Tarkasteltaessa sosiaalisen pääoman yhteyttä muihin tekijöihin ilmeni riippuvuus tässä tutkimuksessa käytetyn sosiaalisuuden indeksin kanssa ($257, p=,000$). Näillä kahdella muuttujalla onkin yhteistä sisältöä, sosiaalisen pääoman summamuuttujaan sisältyy osioita muun muassa kaveripiiristä.

Tehdyssä osittaiskorrelaatioanalyysissä, jossa sosiaalisuuden indeksin vaikutus kontrolloitiin, ilmenikin, että korrelaatio sosiaalisen pääoman ja maanpuolustustahdon välillä katosi ($007, p=,815$) ja korrelaatio palvelusmotivaatioon lieveni huomattavasti ($083, p=,003$).

Samanlainen alustava osittaiskorrelaatioanalyysi tehtiin myös sosiaalisen pääoman ja joukon kiinteyden muuttujilla. Tulos osoittautui samanlaiseksi – sosiaalisuuden kontrollointi hävitti ryhmäkiinteyden ja sosiaalisen pääoman välisen riippuvuuden.

Sosiaalisen pääoman henkilökohtaista resurssiluonnetta tarkasteltaessa näyttää nousevan esiin perheen merkitys resurssien luojana. Tämä näkyi erillisissä tarkasteluissa muun muassa siten, että varusmiesjohtajat pitivät perhettä tärkeämpänä kuin miehistökoulutuksen saaneet. T-testissä miehistön ja varusmiesjohtajien välinen ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p = ,015$). Pienimmäksi perheen merkityksen kokivat 12 kuukautta palvelleet miehistön jäsenet.

Sosiaalinen pääoma näyttää siis olevan hyvä maanpuolustustahdon ja palvelusmotivaation yleisselittäjä, mutta sen selitysvoimaan sisältyvät aspektit on muistettava ottaa huomioon. Aikaisemmassa varusmiestutkimuksessa 2008³⁰⁸ havaittiin lisäksi, että parhaassa taloudellisessa asemassa olevat varusmiehet eivät ole välttämättä maanpuolustustahtoisimpia. Samansuuntaisen tuloksen esittävät myös Harinen ja Hannola varusmiesten loppukyselyaineistossa.³⁰⁹ Heidän mukaansa yleinen maanpuolustustahto on korkeimmillaan keskituloisista perheistä tulleilla varusmiehillä ja alhaisempi pienituloisista ja varakkaista perheistä tulleilla. Perheen varakkuus on vain yksi sosiaalisen pääoman osatekijä ja aivan ilmeistä on, että maanpuolustusajattelun ja sosiaalisen pääoman väliseen yhteyteen sisältyy käyräviivaisuutta.

6.8 Maanpuolustustahdon, joukon kiinteyden ja taisteluluottamuksen rakenneyhtälömalli

Tämän tutkimuksen johdannossa olen jo lähtökohtaisena yhteytenä todennut, että maanpuolustustahdolla ja taisteluluottamuksella on keskinäistä riippuvuutta. Seuraavassa analyysissäni pyrin osoittamaan, että tämä riippuvuus säilyy, vaikka mahdollisten väliin tulevien tekijöiden vaikutus otetaan huomioon. Näitä tekijöitä ovat jo edellä käsittelemäni joukon (koettu) kiinteytys yksilötasolla mitattuna sekä psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit. Psykososiaalisen toimintakyvyn vaikutuksen mahdollisena väylänä näen sen, että se lisää yksittäisen taistelijan luottamusta esimiehiinsä ja nimenomaan läheiseen esimieheen eli ryhmänjohtajaan. Saman mekanismin voi ajatella lisäävän myös yksilön kykyä kokea ryhmän kiinteyttä.

Edellä olen todennut, että alustavissa regressioanalyyseissa varusmiehen sosiaalisuus (muuttujana sosiaalisuusindeksi) osoittautui olevan maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen parempi selittäjä kun muut psykososiaalisen toimintakyvyn tässä tutkimuksessa käytetyt mittarit. Alustavia analyyseja tein perinteisellä lineaarisella regressioanalyysillä askeltavasti eli niin, että malliin lisättiin uusia selittäjiä niin pitkälle kuin tilastollisesti merkitseviä selittäjiä löytyi. Analyysitapaa voisi kuvata termillä ”ransacking” eli selittäjien välisten suhteiden etsimistä ilman mitään etukäteishypoteesia.

Korrelaatio- ja regressioanalyyseissa nähtiin, että edellä erillisinä esitetyt yleisen maanpuolustustahdon ja henkilökohtaisen maanpuolustustahdon (palvelusmotivaation) summamuuttujat korreloivat niin voimakkaasti, että ne oli järkevää yhdistää yhdeksi summamuuttujaksi, jota nimitän maanpuolustustahdon kokonaissummamuuttujaksi (tai maanpuolustusajattelun summamuuttujaksi). Tätä muuttujaa selitet-

³⁰⁸ Sinkko ym. 2008.

³⁰⁹ Harinen ja Hannola 2013, 44.

täessä paras selittäjä oli toisella mittauskerralla mitattu sosiaalisuusindeksi (B). Sen standardoitu beta-kerroin sai arvon ,248 kun malliin tuli mukaan viisi muuta selittäjää. Nämä olivat BFI-TunnollisuusA (,164), Stressioirelista STR-SummaB (-,166), Itsetunto Rosenberg-SES-SummaA (-,169), SosiaalisuusindeksiA (,191) ja BFI-TunnollisuusB (,094). Mallin kokonaisselitysaste R^2 oli ,323. Tämän jälkeen uusien selittäjien lisääminen malliin ei juuri lisännyt mallin kokonaisselitysosuutta. Kaikille selittäjille $p = ,000$, lukuun ottamatta muuttujaa BFI-TunnollisuusB, jolle saatiin $p = ,008$.

Maanpuolustusajattelun summamuuttujan muodostaminen poikkeaa maanpuolustustahdon summamuuttujien aikaisemmasta käytöstavasta. Sisällöllisesti on perusteltua käyttää niitä erikseen, kuten esimerkiksi Harinen on tehnyt.³¹⁰ Tässäkään analyysissä en ollut aluksi valmis luopumaan perinteisestä ajattelutavasta, vaan ensimmäinen polkumalli laskettiin käyttämällä yleistä ja henkilökohtaista maanpuolustustahtoa erikseen. Malli näytti edelleen niiden vahvan korrelaation, ja siksi päädyttiin muuttujien yhdistämiseen. Yhdistämistä tukee myös se, että muuttujat korreloivat hyvin samaan tapaan mallin muiden muuttujien kanssa. Yhden yhdistetyn maanpuolustusajattelumuuttujan käyttäminen selkiytti mallia, mutta ei vähentänyt sen selitysvoimaa.

Selitettäessä maanpuolustustahdon kokonaissummamuuttujaa ensimmäisellä mittauskerralla saatiin vastaavasti hyvin samantapainen tulos. Paras selittäjä oli ensimmäisen mittauskerran sosiaalisuusindeksi (A). Sen standardoitu beta-kerroin sai arvon ,377. Neljä seuraavaksi parasta selittäjää olivat BFI-TunnollisuusA (,241), Stressioirelista STR-SummaA (-,168), Itsetunto Rosenberg-SES-SummaA (-,186) ja Tunnehallinta PANAS-SummaA (,097). Kaikkien merkitsevyys sai arvon $p = ,000$. Mallin kokonaisselitysosuus R^2 oli ,394. Mallit ovat ensimmäisellä ja toisella mittauskerralla hieman erilaiset. Tulkinta tälle on se, että sekä selitettävässä muuttujassa että selitävissä muuttujissa on tapahtunut muutoksia. Varusmiehen sosiaalisuuden asemaa vahvimpana selittäjänä eivät muutokset kuitenkaan ole muuttaneet.

Sosiaalisuus osoittautui taisteluluottamuksen ja ryhmäkiinteyden parhaaksi selittäjäksi myös alustavissa lineaarisissa regressioanalyysissä. Näin oli perusteltua se, että käsittelyssä olevien muuttujien yhteyksiä käsitellään monimuuttuja-analyysillä, jossa voidaan lisäksi käyttää yhtä aikaa sekä ensimmäisen että toisen mittauskerran muuttujia.

Jo aikaisemmissa analyyseissani olen todennut, että varusmiesaineistoissa palvelusta ja siihen liittyviä tekijöitä kuvaavilla muuttujilla on voimakasta keskinäistä korrelaatiota, multikollineaarisuutta. Tästä syystä malliin pyrittiin löytämään muuttujia, joissa tätä palveluksen sisäistä riippuvuutta ei esiinny vastaavassa määrin. Tällainen tekijä on varusmiehen tilanne ennen palvelukseen astumista, ja sen kuvaajaksi on aineistossa valittu yksilön sosiaalinen pääoma.³¹¹ Sosiaalinen pääoma on tässä määritelty ja operationalisoitu niin, että se kuvaa yksilökohtaisia resursseja.

Rakenneyhtälömalli on toteutettu Mplus-ohjelmistolla Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa. Mplus on monipuolinen analyysiohjelmisto, joka tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia erityyppisten muuttujien ja niihin liittyvien latenttien muuttujien käsitte-

³¹⁰ Harinen 2013, s. 8–10. Taustalla on ruotsalaisen tutkija Törnqvistin (1975) käyttämä jako.

³¹¹ Ks. Sinkko ym. 2008.

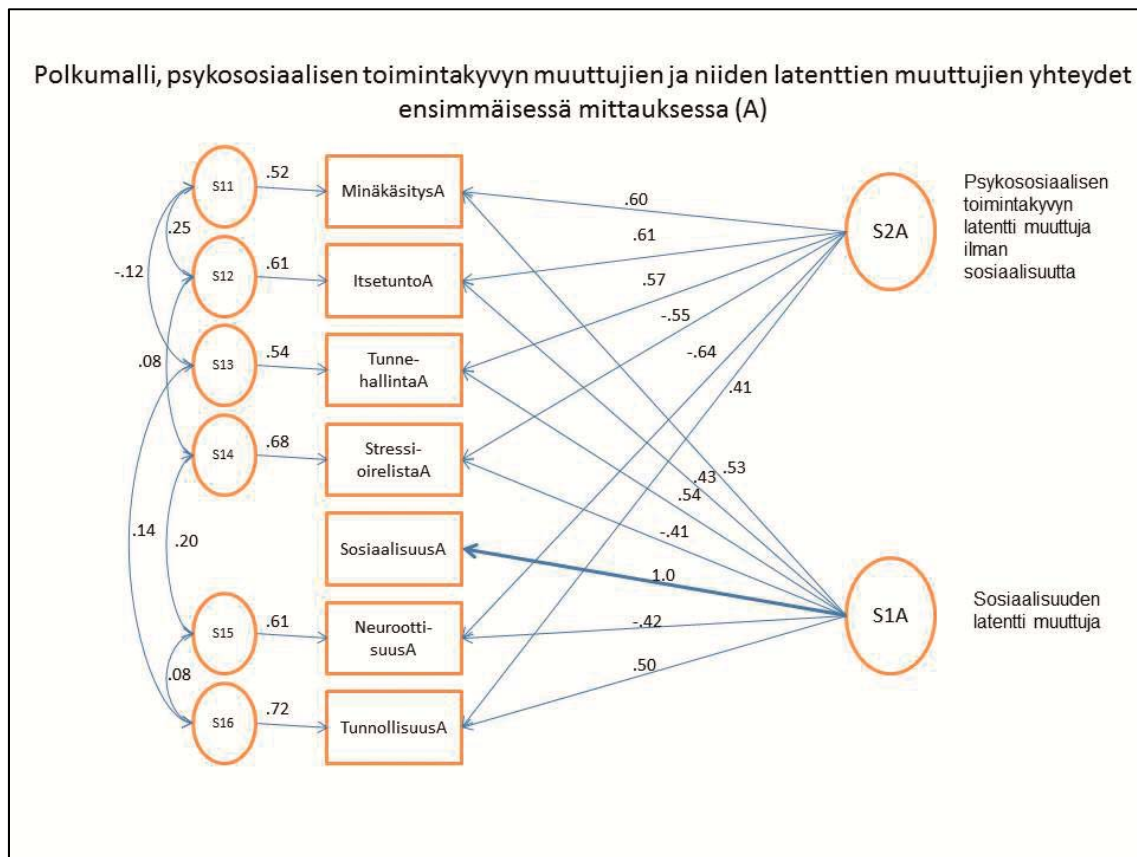
lyyn sekä muuttujien varianssien käsittelyyn. Tässä analyysissä on käytössä jatkuvat tulosmuuttujat, ja malli käyttää niiden tapauksessa lineaarista regressioanalyysia. Tuloksena olevassa polkumallissa kertoimet ovat siis regressiokertoimia. Kertoimilla ja niihin liitettyillä nuolilla mallin graafisessa esityksessä kuvataan muuttujien välistä yhteyttä.

Mplus-analyysin ominaisuuksiin kuuluu myös kyky käsitellä järkevästi puuttuvia tietoja. Tässä käsiteltävässä aineistossa tietyllä tavalla puuttuvia tietoja syntyy siten, että ensimmäisessä mittauksessa on huomattavasti paljon enemmän vastaajia, jotka eivät ole vastanneet toisella kyselykierroksella. Syynä tähän on ensinnäkin se, että osa varusmiehistä on keskeyttänyt palveluksensa, ja aineiston keruun teknisistä syistä kaikkia ensimmäisellä kierroksella vastanneita ei ole tavoitettu. Lisäksi käytännön järjestelyihin liittyvien syiden takia 9 kuukautta palvelleille miehille ei järjestetty toisen kerran mittauksia.

Kaksi mittaukskertaa ja monia muuttujia sisältävästä mallista muodostuu graafisestikin esitettynä monimutkainen, ja tästä syystä esittelen mallin seuraavien kuvioiden avulla vaihe vaiheelta. Mallissa keskeisiä välittäviä muuttujia ovat psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujat. Kuvioissa 30. ja 31. esitän niitä edustamaan mallissa muodostettujen latenttien muuttujien väliset yhteydet molemmilla mittauskerroilla.

Kuviossa 30. nähdään kuvion vasempaan laitaan piirrettyjen latenttien muuttujien välillä runsaasti yhteyksiä, mikä on täysin odotettavaa psykososiaalisten mittareiden keskinäisten korrelaatioiden perusteella. Alustavien regressioanalyysien perusteella nähtiin, että sosiaalisuus (SosIndA11 ja SosIndB11) selittivät hyvin voimakkaasti maanpuolustustahtoa ja taisteluluottamusta. Tämän takia sosiaalisuuden vaikutus selitettäviin muuttujiin haluttiin eristää mallissa ja saada selville, mitkä muut tekijät olisivat merkityksellisiä selittäessä taisteluluottamusta. Ensimmäinen latentti muuttuja on asetettu selittämään sosiaalisuus-muuttujan koko varianssi, joten se itse asiassa sisältää täsmälleen saman informaation kuin alkuperäinen sosiaalisuus-muuttuja. Koska faktorin muiden latausten annettiin estimoitua vapaasti, selittää latentti muuttuja muiden muuttujien vaihtelusta sen osuuden, joka liittyy sosiaalisuuteen. Koska muuttujien välille jää edelleen korkeita korrelaatioita, asetettiin malliin toinen latentti muuttuja selittämään näitä yhteyksiä.

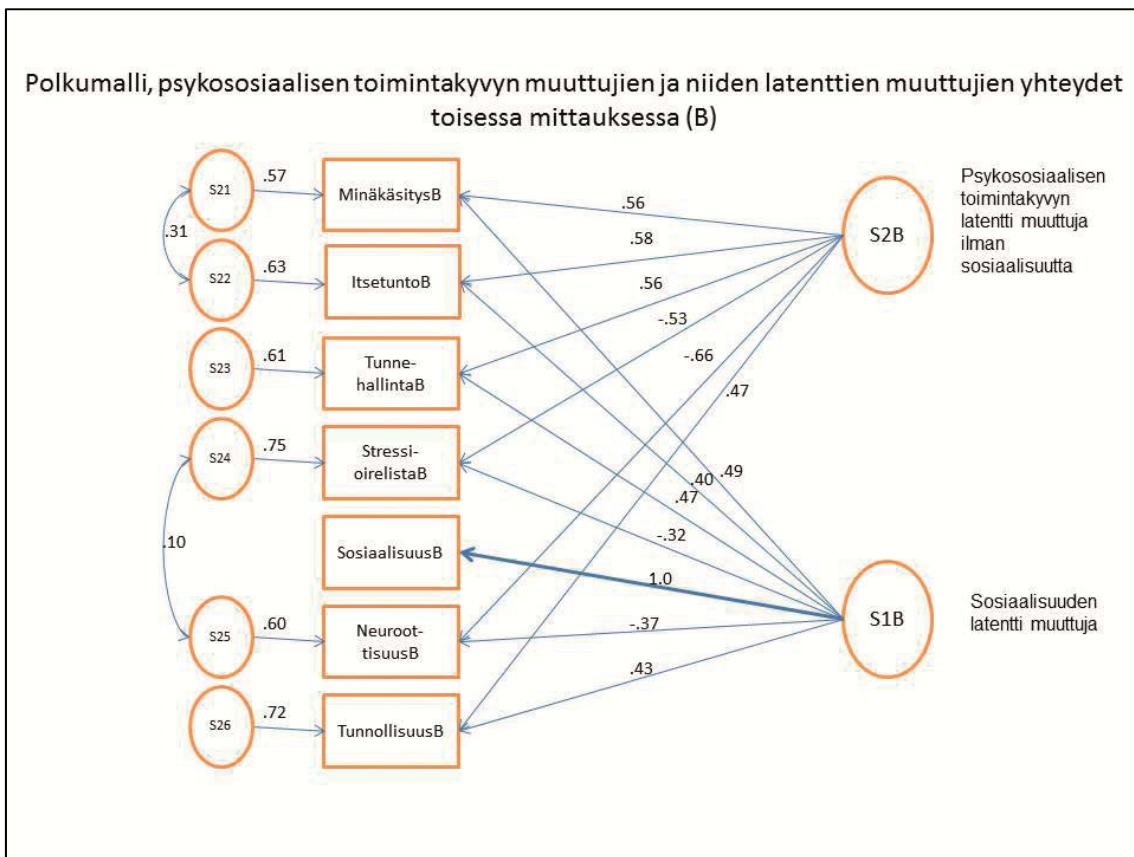
Tällä menettelyllä saadaan psykososiaalisista muuttujista tuotua esille toisistaan lähes riippumattomia selittäviä faktoreita, jotka ovat muuttujille yhteisiä tai spesifejä, ja jotka ovat riippumattomia sosiaalisuudesta.

Kuvio 30. Psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujien ja asetettujen latenttien muuttujien yhteydet sekä muuttujien spesifit faktorit ja niiden väliset yhteydet ensimmäisellä mittauksella. Sosiaalisuuden indikaattorin lataus on kiinnitetty ykköseksi ja jäänösvarianssi nolaksi ensimmäistä latenttia muuttujaa muodostettaessa.

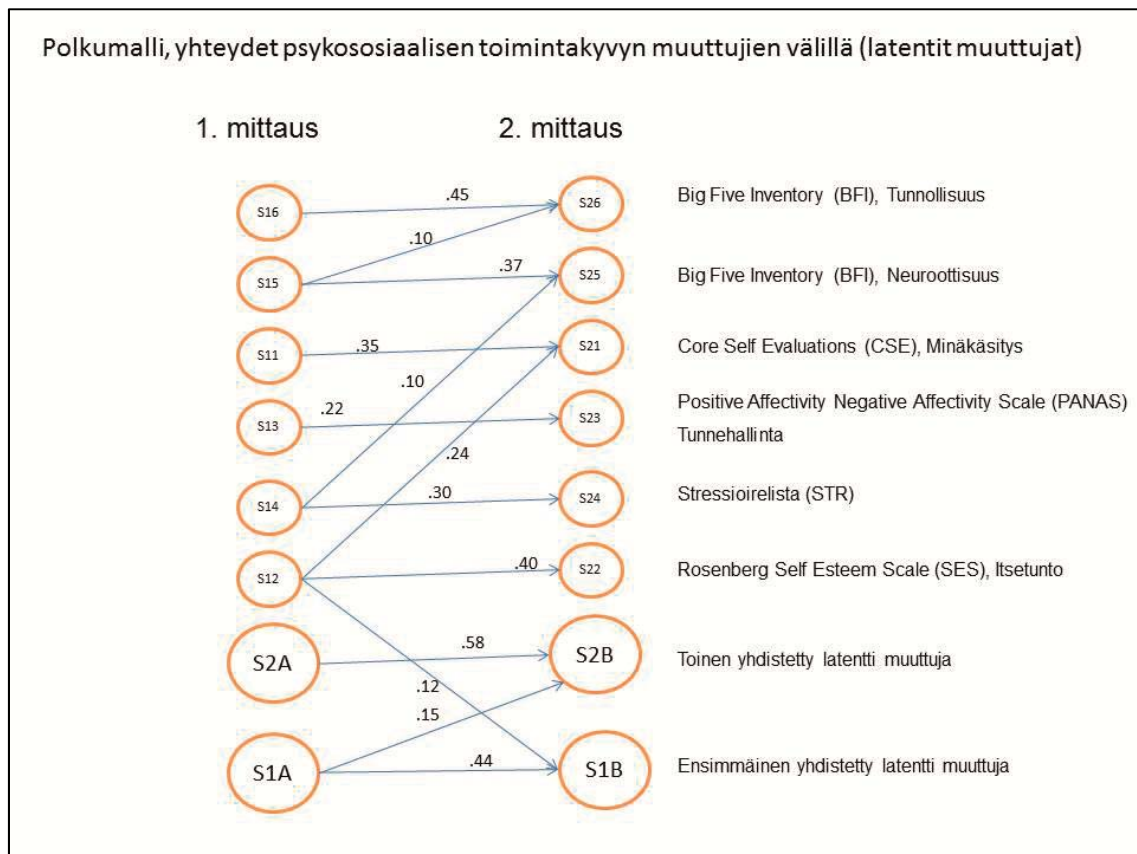
Kuviossa 31 kuvataan vastaava tilanne toisen mittauksen muuttujilla. Nyt nähdään, että psykososiaalisen toimintakyvyn spesifien latenttien muuttujien välillä on vähemmän yhteyksiä. Toisaalta latenttien faktoreiden lataukset eli yhteydet alkuperäisiin muuttujiin ovat säilyneet hyvin samansuuruisina. Tämän voidaan ajatella olevan seurausta palveluksen aikana tapahtuneista muutoksista näillä psykososiaalisilla tekijöillä. Edellä esitetyistä muutoksista tiedetään, että muutokset ovat hyvään suuntaan, joka voidaan tulkita psyykkiseksi kasvuksi.

Jos kuvion 31 perusteella ajatellaan tehtävän päätelmiä eri mittareiden käyttökelpoisuudesta, voidaan tarkastella kahta muuttujaparia. Ne ovat Itsetunto Rosenberg SES ja Minäkuva CSE sekä BFI Neuroottisuus ja Stressioirelista. Tarkastelin näitä muuttujia suhteessa taisteluluottamukseen regressioanalyysillä ja osittaiskorrelaatioanalyysillä, jossa sosiaalisuusindeksin vaikutus kontrolloitiin. Minäkuva CSE näytti näiden tarkasteluiden perusteella selitysvoimaisemmalta kuin Itsetunto Rosenberg SES. Toisen muuttujaparin kohdalla vastaavaa eroa ei näyttänyt olevan, vaan molemmilla on itsenäistä selitysvoimaa suhteessa taisteluluottamukseen. Stressioirelistan yhteys oli lievästi voimakkaampi, mutta molemmat yhteydet olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

Kuvio 31. Psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujien ja asetettujen latenttien muuttujien yhteydet sekä muuttujien spesifit faktorit ja niiden väliset yhteydet toisella mittauksella. Sosiaalisuuden indikaattorin lataus on kiinnitetty ykköseksi ja jäännösvarianssi nolaksi ensimmäistä latenttia muuttujaa muodostettaessa.

Seuraavaksi tarkastelen psykososiaalisen toimintakyvyn latenttien muuttujien yhteyksiä kahden mittaukserran välillä.

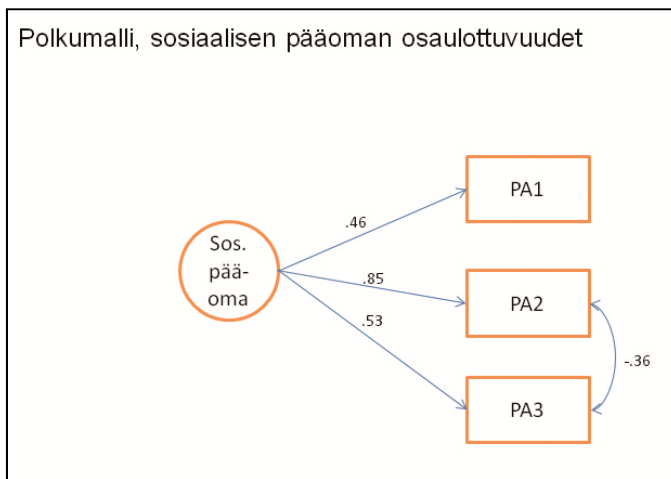
Kuvio 32. Psykososiaalisen toimintakyvyn latenttien muuttujien yhteydet mittauskertojen välillä.

Ensimmäinen havainto tuloksista on se, että ensimmäisen ja toisen mittauskerran välillä nähdään kohtalaiset kertoimet samojen mittareiden välillä. Tulkinta tästä on, että mittauskertojen välillä mittareilla on pysyvyyttä, mitä voi pitää odotettuna tuloksena.

Kuviossa nähdään myös eri muuttujien välisiä merkitseviä yhteyksiä. Näitä voidaan myöhemmin tarkastella siltä kannalta, mitkä muuttujista ovat sopivimpia tulosmuuttujan selittäjiä.

Kuviossa 34 otan tarkasteluun mukaan sosiaalisen pääoman SosPO, joka on mitattu ainoastaan ensimmäisellä mittauskerralla. Mallin kannalta ajatellaan siis, että sosiaalinen pääoman on jotain, mitä varusmies tuo mukanaan alokkaana palvelukseen tullessaan. Sosiaalinen pääoma on ollut hänen yksilökohtainen resurssinsa, joka on vaikuttanut myös hänen psykososiaalisen toimintakykynsä tekijöihin.

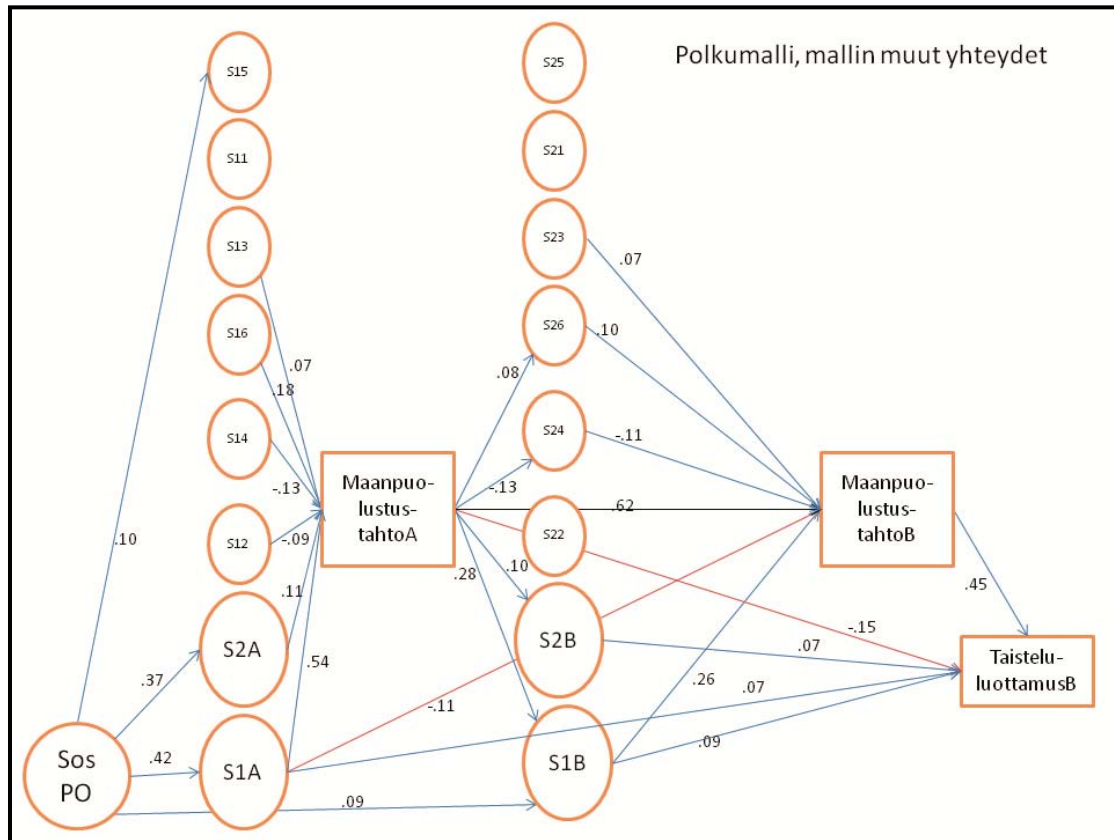
Rakenneyhtälömallia rakennettaessa oli tiedossa sosiaalisen pääoman dikotomisista osioista yhdistetyn summamuuttujan heikko mittaus-taso. Mittausvirheen kontrolloimiseksi tarkasteltiin summamuuttujan osaulottuvuuksia. Sosiaalisen pääoman latentin muuttujan yhteyksiä osaulottuvuuksiin kuvataan kuviossa 33.

Kuvio 33. Sosiaalisen pääoman mittausvirheen kontrolloimiseksi lasketut osaulottuvuudet.

Kuviossa nähdään kahden ulottuvuuden PA2 ja PA3 negatiivinen yhteys. Lopullisessa mallissa käytetystä sosiaalisen pääoman latentista muuttujasta mittausvirhe on laskennallisesti kontrolloitu.

Kuviossa 34 ovat mukana myös maanpuolustustahto molemmilla mittauskerroilla mitattuna sekä taisteluluottamus, joka edellä kuvatun sisältöisenä summamuuttujana on ollut järkevästi mitattavissa vain jälkimittauksessa. Taisteluluottamus on mallissa varsinainen tulosmuuttuja. Kuviossa 30 on jo esitelty psykososiaalisten latenttien faktoreiden ja spesifien faktoreiden väliset yhteydet.

Kuvio 34. Sosiaalisen pääoman (SosPO), maanpuolustustahdon molempien mittauskertojen muuttujien sekä taisteluluottamuksen yhteydet polkumallissa. (Kuviodien selitykset: S15 ja S25 Big Five Inventory (BFI) Neuroottisuus; S11 ja S21 Omakuva, Core Self Evaluations (CSE); S13 ja S23 Tunnehallinta, Positive Affectivity Negative Affectivity Scale (PANAS); S16 ja S26 Big Five Inventory (BFI) Tunnollisuus; S14 ja S24 Stressioirelista (STR); S12 ja S22 Itsetunto, Rosenberg Self Esteem Scale (SES); S2A ja S2B Toinen yhdistetty latentti muuttuja; S1A ja S1B Ensimmäinen yhdistetty latentti muuttuja.)

Kuviosta nähdään, että sosiaalisen pääoman SosPO latentti muuttuja piirroksen vasemmassa alalaidassa on voimakkaassa yhteydessä molempiin ensimmäisen mittauskerran yhdistettyihin psykososiaalisen toimintakyvyn latentteihin muuttujiin. Tulkin-ta tästä on tavallaan oletuksen mukainen – vaikka tässä tutkimuksessa ei varsinaisia testattavia hypoteeseja asetetakaan. Yksilön resurssit ovat yhteydessä hänen toimin-takykkyynsä. Sosiaalisen pääoman latentti muuttuja on yhteydessä myös latenttiin muuttujaan S15, joka on ensimmäisen mittauskerran BFI Neuroottisuus. Tämän yhteyden tulkinta on vaikea, vaikka yhteys onkin heikompi kuin yhteys kahteen yh-distettyyn latenttiin muuttujaan. Mahdollisesti yhteys syntyy sitä kautta, että pieni sosiaalinen pääoma tuottaa neuroottisuutta varsinkin sellaisessa elämäntilanteessa, joka varusmiespalveluksen aloittaminen on. Sosiaalinen pääoma on yhteydessä myös toisen mittauskerran ensimmäiseen yhdistettyyn latenttiin muuttujaan. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa S1A-faktorin kautta syntyvän epäsuoran yhteyden lisäksi suoraan S1B-faktoriin. Sosiaalisella pääomalla on vaikutusta varusmiespalveluksen aikaanakin. Keskeinen osa tässä kuviossa on maanpuolustustahdon ensimmäisen (A) ja toisen mittauskerran (B) asema yhteyksien poluissa. Kahden mittauskerran välillä on todella

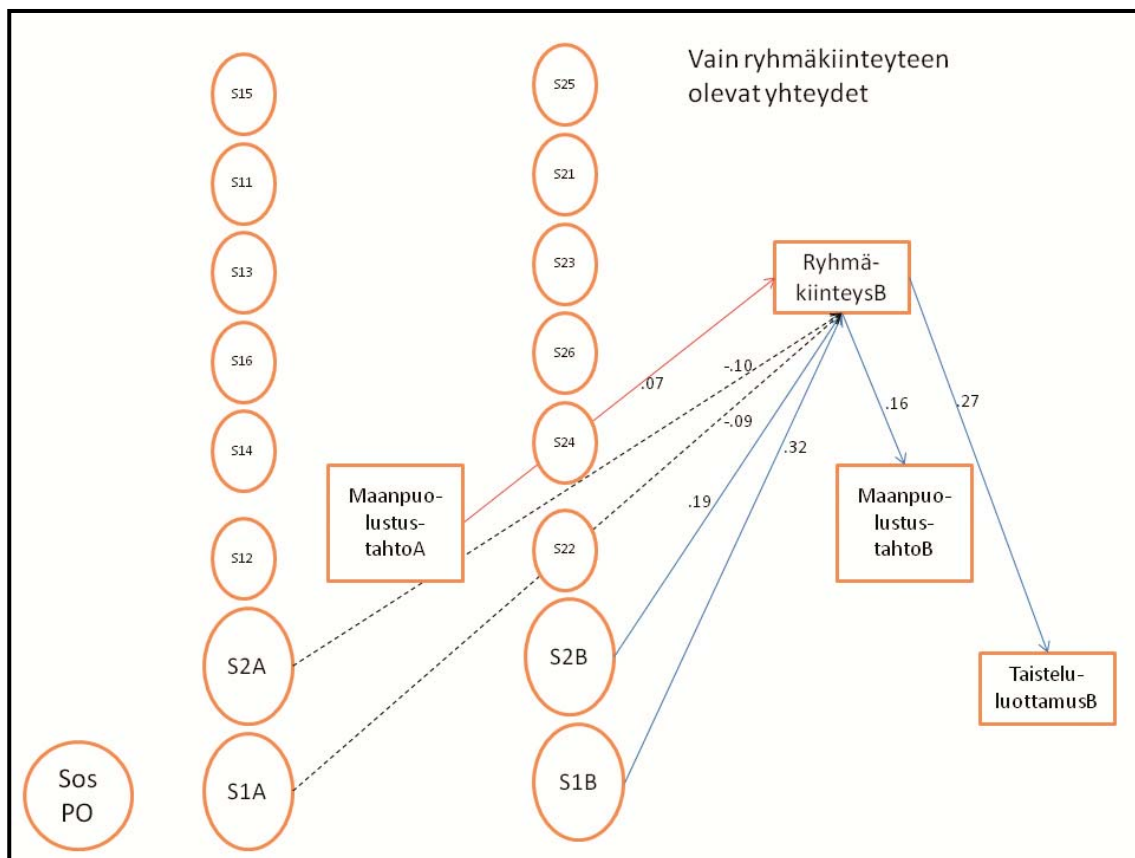
voimakas (.62) yhteys, joka kertoo pysyvyydestä. Edellä on todettu, että käytetyssä yhdistetyssä maanpuolustustahdon summamuuttujassa on muutoksia vastaajatasolla sekä negatiiviseen ja positiiviseen suuntaan. Mallin kannalta tulkittuna tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, että maanpuolustustahdon säilyminen palveluksen aikana on – keskimäärin – olennainen asia.

Ensimmäisen mittauskerran psykososiaalisen toimintakyvyn latenteista muuttujista neljä on yhteydessä maanpuolustustahdon ensimmäiseen mittaukseen. Ne ovat S13 (.07), Tunnehallinta Positive Affectivity Negative Affectivity Scale (PANAS), S16 (.18), Big Five Inventory (BFI) Tunnollisuus sekä S14 (-.13), Stressioirelista (STR) ja S12 (-.09), Itsetunto Rosenberg Self Esteem Scale (SES). Positiiviset yhteydet ovat helposti ymmärrettäviä samoin kuin stressioirelistan negatiivinen yhteys. Sen sijaan pohdintaa herättää itsetuntomittari Rosenberg SES:n negatiivinen yhteys maanpuolustustahtoon palveluksen alun tilanteessa. Olisiko mahdollisesti niin, että vahvan itsetunnon varusmiehet ainakin palveluksen alussa ajattelevat, että maanpuolustustehtävät eivät ole heitä varten eivätkä he erityisesti tue ajatusta asevelvollisuudesta, mutta ovat kuitenkin tulleet palvelukseen, koska eivät halua siitä kieltäytyäkään. Lisäksi molemmat ensimmäisen mittauskerran yhdistetyt latentit muuttajat ovat yhteydessä maanpuolustustahdon ensimmäiseen mittaukseen.

Ensimmäisen mittauskerran maanpuolustustahdon yhteys säilyy kahteen toiseen mittauskerran psykososiaalisen toimintakyvyn latenttiin muuttujaan. Ne ovat S26, BFI-Tunnollisuus (.08) ja S24, Stressioirelista (-.13). Näiden muuttujien yhteydet säilyvät samansuuruisina toisen mittauskerran maanpuolustustahtoon. Lisäksi nähdään, että S23, Tunnehallinta PANAS (.07) on myös yhteydessä toisen mittauskerran maanpuolustustahtoon. Tällä perusteella näyttää siltä, että myös Tunnehallinta PANAS-mittari voisi olla hyvä ehdokas käytettäväksi tulevissa varusmiestutkimuksissa, koska Itsetunto Rosenberg SES:lla ja Omakuva CSE:lla spesifejä yhteyksiä ei ole.

Tärkeintä tässä analyysissä on kuitenkin tarkastella koko tutkimuksen varsinaista tulosmuuttujaa taisteluluottamusta. Nähdään, että maanpuolustustahto on toisella mittauskerralla selvässä yhteydessä (.45) taisteluluottamukseen. Mallin mukaan siis maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen yhteys säilyy mallin monien muiden muuttujien ollessa mukana. Silti merkittävää on huomata, että ensimmäisen mittauskerran maanpuolustustahdon yhteys taisteluluottamukseen on negatiivinen eli positiivisen epäsuoran yhteyden lisäksi tulee esille suora negatiivinen yhteys. Kokonaisuutena malli ennustaa, että maanpuolustustahdon ensimmäisen mittauksen yhteys taisteluluottamukseen on positiivinen. Tämä on tulkittavissa siten, että maanpuolustustahto kokonaisuutena muuttaa luonnettaan, varusmiehen käsitys maanpuolustuksesta, sen tärkeydestä ja merkityksestä ikään kuin kristallisoituu. Tätä tulkintaa tukee se, että ensimmäisen mittauskerran ensimmäisen yhdistetyn latentin muuttujan (S1A) yhteys toisen mittauskerran maanpuolustustahtoon on myös negatiivinen. Edelleen kuvioista nähdään, että toisen mittauskerran ensimmäisellä yhdistetyllä latentilla muuttujalla (S1B) on yhteys (.26) sekä toisen mittauskerran maanpuolustustahtoon että taisteluluottamukseen (.09).

Mallin tarkastelussa on jäljellä vielä ryhmäkiinteyden osuus. Sen esitän kuviossa 53. Kiinteys on mitattu kuten taisteluluottamuskin vain toisella mittauskerralla. Kuvioon on piirretty ainoastaan ryhmäkiinteyteen liittyvät yhteydet. Tuloksesta nähdään ensinnäkin, että ensimmäisen mittauskerran maanpuolustustahto ei välttämättä ennusta kovin hyvin ryhmäkiinteyttä, eli yhteys on vain lievä ($.07$). Tätä voidaan tulkita siltä pohjalta, että kiinteys vaatii syntyäkseen aikaa, ja tämän ajan kuluessa monet tekijät voivat muuttua. Tätä tukee se, että ensimmäisen mittauskerran ensimmäinen ja toinen psykososiaalisen toimintakyvyn yhdistetty muuttuja ovat lievässä negatiivisessa yhteydessä kiinteyteen, mutta toisen mittauskerran tulos on aivan erilainen ja yhteydet ovat selvät ($.32$ ja $.19$).

Kuvio 35. Ryhmäkiinteyden yhteydet muihin muuttujiin polkumallissa. (Kuvioiden selitykset: S15 ja S25 Big Five Inventory (BFI) Neuroottisuus; S11 ja S21 Omakuva Core Self Evaluations (CSE); S13 ja S23 Tunnehallinta Positive Affectivity Negative Affectivity Scale (PANAS); S16 ja S26 Big Five Inventory (BFI) Tunnollisuus; S14 ja S24 Stressioirelista (STR); S12 ja S22 Itsetunto Rosenberg Self Esteem Scale (SES); S2A ja S2B Toinen yhdistetty latentti muuttuja; S1A ja S1B Ensimmäinen yhdistetty latentti muuttuja.).

Kiinteys on mallin mukaan itsenäisesti yhteydessä sekä toisen mittauskerran maanpuolustustahtoon ($.16$) että taisteluluottamukseen ($.27$). Tätäkin tulosta voidaan pitää ennako-oletuksen mukaisena ja aikaisempia tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä tuloksia tukevana.

Lopuksi huomautan vielä siitä, että sosiaalinen pääoma ei mallissa ole yhteydessä ryhmäkiinteyteen. Tätä voidaan tulkita siten, että ryhmäkiinteyttä voidaan oikein kouluttaen saada aikaan varusmiesten taustasta riippumatta, se ei edellytä sosiaalisen pääoman tapaisia yksilön resursseja.

Mallin sopivuuden arvioimiseksi on käytettävissä useita tunnuslukuja, jotka on koottu taulukkoon 49. Vaikka khiin neliön testisuureen arvo 133:lla vapausasteella vastaa p:n arvoa 0,000 viitaten mallin riittämättömyyteen, muut mallin yhteensopivuutta kuvaavat indeksit osoittavat mallin sopivan. Raja-arvot aineistoon hyvin yhteensopivalle mallille ovat TLI ja CFI $> 0,95$, RMSEA $< 0,05$ ja khiin neliön testisuureen p-arvo $> 0,05$,³¹² joka viittaa vahvasti mallin hyväksymiseen. Yhteensopivuutta kuvaava RMSEA:n arvo 0,019 osoittaa mallin sopivuutta aineistoon. Mallin hyvästä sopivuudesta kertovat myös yhteensopivuusindeksit CFI (0,993) ja TLI (0,989).

Taulukko 35. Mallin sopivuutta kuvaavat tunnusluvut.

Chi-Square Test of Model Fit		
Value	274.334*	
Degrees of Freedom	133	
P-Value	0.0000	
Scaling Correction Factor for MLR	1.156	
CFI/TLI		
CFI	0.993	
TLI	0.989	
RMSEA (Root Mean Square Error Of Approximation)		
Estimate	0.019	
90 Percent C.I.	0.016	0.022
Probability RMSEA $\leq .05$	1.000	
SRMR (Standardized Root Mean Square Residual)		
Value	0.021	

³¹² Muthén 2004, 24.

7

ASiantuntijanäkemykset tutkimuksen tuloksista

7.1 Menetelmä

Tämän tutkimuksen tulokset ja erityisesti varusmiestutkimus 2010:n aineistoon sovellettu polkuanalyysi liittyvät keskeisesti mahdollisuuksiin tarkastella varusmieskoulutusta uudelta kannalta ja ottaen huomioon psykososiaalisen toimintakyvyn tekijät tavalla, jota ei aikaisemmin ole ollut käytettävissä. Tästä syystä haluttiin selvittää, kuinka asevelvollisten koulutuksen asiantuntijat näkevät ja arvioivat tulokset. Tätä varten koottiin asiantuntijapaneeli, jonka jäseninä olivat muun muassa puolustusvoimien aselajien koulutuspäälliköt sekä heidän lisäksi joukko-osastojen koulutuspäälliköitä. Mukana oli myös Maanpuolustuskorkeakoulun Johdattamisen ja sotilaspedagogiikan sotatieteiden tohtoriopiskelijoita, jotka kaikki ovat upseereita. Paneeliin kuului 11 henkilöä.

Q-menetelmän perusideana on yhdistää kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen lähestymistavan eri puolet. Tavoitteena on analysoida tutkittavien subjektiivisuutta. Lähtökohdiana ovat tutkittavien ajatusmaailmaa kuvaavat väittämät, joita tutkittavat luokittelevat ja sen jälkeen väittämät ryhmitellään korrelatiivisesti. Menetelmää käytetään myös siten, että tutkittavat ovat identifioitavissa ja heidän vastaustensa latautuminen eri ryhmiin ovat nähtävissä. Ryhmittelyn perinteinen menetelmä on R-faktorianalyysi, jossa siis ryhmitellään tutkimuskohteina olevia väittämiä kun tavanomaisesti käytetyssä faktorianalyysissä pyritään löytämään tutkittavien muuttujien taustalla olevia latenteja muuttujia.

Ajatuksena on löytää tutkimuksen kohdehenkilöiden näkemyksistä selkeimmin toisistaan eroavat sekä ne, joita voidaan pitää merkityksellisimpinä. Tutkimusta on ulkomailla ja Suomessa sovellettu muun muassa psykologisissa sekä terveysalan tutkimuksissa ja politiikan alan tutkimuksissa. Tutkimusta varten on kehitetty standardeoituja tiedonkeruu- ja analysointimenetelmiä tietokoneohjelmineen ja Internet-sivustoineen.³¹³

Q-menetelmän kehittäjänä tunnetaan faktorianalyysin kehittäjä William Stephenson, joka esitteli menetelmän vuonna 1935. Hänen ideanaan oli ryhmitellä tutkimuskohteita eli ihmisten luokittelemia väittämiä ja tavoitteena mainitaan usein syvällisemmän käsityksen saaminen tutkimuskohteiden subjektiivisista luokitteluratkaisuista.

Q-menetelmän perinteinen tietojenkeruuratkaisu perustuu väittämäkortteihin, joita tutkittava luokittelee siten, että lopputuloksena on suurin piirtein normaalijakaumaa lähestyvä jakauma. Luokiteltu paikka jakaumalla muodostaa kunkin väittämän arvon esimerkiksi skaalalla -7 ... 7. Näin muodostettu data käsitellään korrelatiivisesti fak-

³¹³ Ks. esim. Schmolck 2014.

torianalyysillä siis siten, että kukin tutkittava saa idealisoidut faktoripistemäärät muodostuvilla faktoreilla.

Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ollut mahdollista käyttää perinteistä luokittelutapaa, vaan tietojenkeruu tapahtui puolustusvoimien käytössä olevaa Facilitate Pro-ohjelmistoa käyttäen.

Facilitate Pro -ohjelmisto on monipuolinen erilaisiin päätöksentekotilanteisiin soveltuva interaktiivinen ohjelmisto, jota voidaan käyttää sekä yhdessä yhtenäisessä vastaajien istunnossa tai Internetin yli. Ohjelmistossa on myös erillinen brain storming -osa, joka mahdollistaa keskustelutyyppisesti kannan ottamisen esimerkiksi muiden tutkittavien antamiin vastauksiin. Annettuihin väittämiin vastaaminen tässä tutkimuksessa muodostuu siis useampivaiheiseksi eikä pelkkään annettujen väittämien luokitteluun tyydytä. Käytettyjä väittämiä oli yhteensä 54. Ne olin muodostanut sekä tutkimuksen eri tulosten perusteella että tutkimuskirjallisuudessa esitetyistä tuloksista ja näkemyksistä. Luokittelussa käytettiin 7-asteista skaalaa täysin samaa mieltä ... täysin eri mieltä. Arvo 4 edusti neutraalia vastausta. Asiantuntijapaneeliin nimetyt asiantuntijat kutsuttiin sähköpostiviestillä, jonka liitteenä olivat laatimani PowerPoint-yhteenvedot tutkimuksestani ja sen tuloksista sekä tekninen ohje arviointitehtävän suorittamisesta.

Facilitate-Pro -ohjelmisto muodostaa annettujen vastausten eli luokitusten perusteella tavanomaisen havaintomatriisin. Alkuperäistä Q-analyysin ideaa noudatellen koekelin tulosten analysointia pääkomponenttianalyysillä käännettyssä havaintomatriisissa tavoitteena siis väittämien ryhmittely. Tämä kokeilu ei näyttänyt tuottavan tulkittavissa olevaa tulosta, mahdollisesti siitä syystä, että vastauksissa sittenkään ei ollut riittävästi eroja. Vastaajien pieni määrä mahdollisesti vaikutti myös tähän.

Seuraava analyysivaihe oli ryhmittely- eli klusterianalyysin soveltaminen. Käytin SPSS-ohjelmiston klusterianalyysin vaihtoehtoa *K-Means Cluster Analysis*. Tässä analyysitavassa lasketaan annettujen vastausten etäisyyttä valitusta klusterin keskipisteestä ja pyritään löytämään keskenään mahdollisimman samanlaiset havainnot. Osoitautui, että ryhmittely neljään ryhmään erotteli kohtuullisesti ryhmiä keskiarvojen perusteella. Tässä analyysissä ryhmien määrälle ei ole mitään kriteeriarvoa, joten tutkija voi määritellä ryhmien määrän vaikkapa ryhmien koon ja niitä kuvaavien tunnuslukujen perusteella.

Pienin ryhmistä oli neljän väittämän ryhmä, jossa väittämien keskiarvo oli 2,9 ja keskihajonta 1,30. Keskiarvo kertoo siis siitä, että vastaajat eivät keskimäärin ole samaa mieltä näiden väittämien kanssa. Väittämät olivat seuraavat:

- Varusmiestutkimuksissa on syytä mitata ainoastaan niitä asioita, joihin voidaan vaikuttaa.
- Varusmiesten kokema palveluksen fyysisen rasittavuuden vähentyminen 2000-luvulla on muutos oikeaan suuntaan.
- Ryhmäkiinteystutkimukset viittaavat siihen, että kiinteys on parempi jos ryhmän jäsenet voivat valita ryhmään kuuluvat.
- Asevelvollisten koulutuksessa ei tarvita nykyistä enempää psykososiaalisen toimintakyvyn mittausta.

Näitten väittämien pohjalta näyttää siltä, että varusmiesten kouluttajat kyllä kaipaisivat koulutettavistaan enemmän tietoa psykososiaalisesta toimintakyvystä. Eräs vastaaja kommentoi tätä siten, että tieto on saatava niin, ettei yksilönsuojan laillisia rajoja rikota. Nykyisessä varusmiesten alku- ja loppukyselymenettelytavassa on mahdollista laskea joukkokohtaisia keskiarvoja, joiden tehokas hyödyntäminen saattaisi vastata tähänkin tarpeeseen vaikka alkukyselyissä ei käytettävissä olekaan niitä mittareita, joita tässä tutkimuksessani on sovellettu.

Varusmiesten koulutuksen fyysisen rasittavuuden alentuminen ei tämän tuloksen tulkinnan mukaan ole välttämättä hyvä asia vastanneiden koulutuksen asiantuntijoiden mielestä. Tässä kyselyssä ei varusmiesten fyysisen kunnon mahdollisia ongelmia ole kosketeltu tätä enempää.

Väittämä ryhmäkiinteydestä perustuu tutkimuskirjallisuudesta saatuun näkemykseen. Vastanneiden asiantuntijoiden mukaan sotilasorganisaatioon ryhmän jäsenten valikoiminen ei kuitenkaan sovi. Erään asiantuntijan kommentti: ”Ryhmäkiinteyden onnistumisen ja taisteluluottamuksen kehittymisen kannalta yksi tärkeimmistä tekijöistä. Ryhmäkiinteyden ei kuitenkaan perustu henkilöstön vapauteen valita joukkonsa ja tehtävänsä. Organisaatiolla on aina tarve muodostaa kokoonpanot sijoittamalla henkilöt tehtäviinsä hyvin moninaisista syistä.”

Kaikista väittämistä laskettu arviointien keskiarvo oli 5,4. Tämän keskiarvon alle jäi myös 12 väittämän ryhmä, jonka keskiarvoksi muodostui 5,0. Tämä kuvaa ”lievästi” samaa mieltä olemista. Eniten tässä ryhmässä on väittämiä, jotka liittyvät tulosteni perusteella esittämieni erilaisten tekijöiden mittaamiseen. Näitä tekijöitä ovat sosiaalistuminen, joukon kiinteyden, itsetunto, taisteluluottamus ja palveluksen henkisen rasittavuuden taso samoin kuin taipumus neuroottisuuteen tai stressaantumiseen. Yksi väite koski epävirallisten ryhmien syntymistä joukossa ja tämän ilmiön seuranta.

Tähän ryhmään luokittui myös väite siitä, että joukkotuotantokoulutus toimii pääosin hyvin. Asiantuntijat eivät olleet kovin innostuneita myöskään väitteestä, että varusmiesten kykyä arvioida varusmiesjohtajien toimintaa syväjohtamisen palautekyselyssä pitää selvittää lisää.

Eräs asiantuntijoista kommentoi tähän ryhmään liittyviä näkökohtia seuraavasti: ”Taistelukentän olosuhteita ei voi rauhan ajan harjoituksissa koskaan riittävästi simuloida. Harjoitusten rasittavuutta, etenkin henkistä ei saa poistaa. On vain huolehdittava, että harjoitukset pysyvät johtajien hallinnassa. Paineensietokykyä ei voi harjoitella, jollei sitä oikeasti koe. Simputus ja muu epäasiallinen toiminta ei kuulu paineensietokoulutukseen.”

Kolmas väittämäryhmä muodostui väittämistä siten, että keskiarvoksi muodostui täsmälleen saman kuin kaikkien väittämien keskiarvo 5,4. Keskimäärin väittämien kanssa ollaan siis jossain määrin samaa mieltä. Väittämiä on yhteensä 14. Tälle ryhmälle kuvaavaa on, että viisi väittämistä liittyy kiinteyteen ja koulutusta koskevia väittämiä on samoin viisi.

Kiinteyttä koskevien väittämien perusteella voidaan todeta, että asiantuntijat kannattavat kiinteyden seuranta ja mittaamisessa koulutettavissa joukoissa ja ovat sitä mieltä,

että kiinteyden rakentuminen joukossa on otettava koulutusohjeissa selkeästi esiin. Kommenttiansa perusteella asiantuntijat ovat samaa mieltä monien heille esitettyjen asioiden kanssa, mutta samalla todetaan, että koulutusohjelmat ovat jo nyt erittäin tiiviitä eikä niihin voida lisätä uusia elementtejä. Opetettavien asioiden priorisointia edellytetään. Näiden näkökohtien pohjalta tilanne voidaankin nähdä toisin: Opetettavia asioita ei välttämättä tarvitse lisätä, mutta koulutusta voidaan suunnata niin, että esimerkiksi kiinteyden rakentumisen edellytykset parantuvat samoin kuin koulutettavan itsetunnon säilymistä tai kohentumista tuetaan. Tähän liittyy seuraava kommentti: ”Kaikki kysymykset, jotka liittyivät koulutusajan lisäämiseen painottamalla uutta, koulutettavaa asiaa, ovat erityisen hankalia käytössä olevan koulutusajan lyhentyessä. Jatkossa on entistäkin tärkeämpää painopisteyttää ja priorisoida annettavaa koulutusta.”

Yksi väittämistä oli seuraava: ”Asevelvollisten koulutuksessa heidän psyykkiset ominaisuutensa otetaan riittävästi huomioon.” Tätä kommentoitiin seuraavasti: ”On harkittava, mikä osuus valinnoista/ henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioonottamisesta on tehtävissä varusmiespalvelusaikana ja mitkä mahdollisesti jo kutsunnoissa.” Kokoavasti näin on mahdollista todeta, että asiantuntijoiden mielestä psykososiaalisen toimintakyvyn entistä parempi tunteminen koulutettavien joukossa on tarpeellinen kehityssuunta tulevaisuudessa.

Tässä ryhmässä kannatusta saivat myös väittämät siitä, että puolustusvoimien on oltava mukana kansalaisten maanpuolustustahtoon mittauksen kehittämisessä, ja että maanpuolustustahtoa on mitattava myös kertausharjoituksissa vertailukelpoisella tavalla.

Tähän ryhmään luokiteltujen väittämien perusteella asiantuntijat ovat samaa mieltä siitä, että varusmiehille on painotettava kertausharjoitusten kuulumista asevelvollisuuteen, ja että varusmiehille on kerrottava vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen mahdollisuuksista.

Neljäs ja suurin ryhmä muodostui väittämistä, joiden kanssa asiantuntijoiden oli helppo olla samaa mieltä, vastausten keskiarvo oli 6,0, mitä voisi kuvata lähes täysin samaa mieltä olemiseksi. Näitä väittämiä oli yhteensä 24. Tämä viittaa myös siihen, että väittämien joukossa olisi sittenkin voinut olla enemmän ”kriittisiä” tai ”kielteisiä”, mikä olisi johtanut mahdollisesti analyysin suurempaan erottelukykyyneen. Toisaalta tämä kuvaa myös sitä, että vastanneet asiantuntijat ovat tutkituista asioista keskimäärin pitkälti samaa mieltä.

Viisi väittämistä koski maanpuolustustahtoa ja sen mittaamista sekä asevelvollisuutta. Asiantuntijat tukevat tuloksen mukaan voimakkaasti kansalaisten maanpuolustustahtoon mittaamista. Puolustusvoimien on oltava mukana mittauksessa.

Joukon kiinteyteen ja sen osuuteen koulutuksessa liittyi kymmenen väittämää. Näiden joukossa olivat muun muassa väittämät siitä, että peruskoulutuskaudella ryhmät olisi pidettävä muuttumattomina eikä ryhmänjohtajia pitäisi vaihtaa. Asiantuntijat tukevat myös näkemystä siitä, että ryhmäkiinteyden kielteisiin piirteisiin on kiinnitettävä huomiota.

Varusmiesten loppukyselytutkimuksen mukaan kiinteässä joukossa simputusta koetaan vähemmän ja asiantuntijat tukevat väittämää siitä, että asia on otettava esiin kouluttajien koulutuksessa.

Loput yhdeksän tämän ryhmän väittämää liittyvät tässä tutkimuksessa esillä olleeseen psykososiaalisen toimintakyvyn mittaamiseen. Asiantuntijat ovat samaa mieltä siitä, että varusmiesten sosiaalisuuden yhteyttä varusmiespalveluksen onnistumiseen on tutkittu liian vähän. He ajattelevat myös, että reserviläisten taisteluluottamuksen tasosta ei ole riittävästi vertailukelpoisia tietoja.

Asiantuntijoiden mielestä koulutuksen kannalta olisi hyödyllistä, jos käytettävissä olisi yksi hyvä asevelvollisen itsetunnon mittari. Samoin asiantuntijat ajattelevat, että maavoimien uuden taistelutavan kehittyessä tarvitaan mitattua tietoa taisteluluottamuksesta sekä luottamuksesta esimiehiin.

Asiantuntija-arvioiden käyttämisen yhtenä ajatuksena oli alun perin saada asiantuntijat itse keskustelemaan ja ottamaan kantaa väitteisiin, joista he ovat eri mieltä – tai sitten silmin nähden samaa mieltä. Edellä kuvaamistani teknisistä syistä tämä onnistui vain rajoitetusti. Vastaava tarkastelu on tehtävä väittämien arviointien keskiarvojen ja keskihajontojen perusteella. Olen koonnut väittämät ryhmittäin tämän luvun liitteeseen.

Pienimmän keskihajonnan (0,50) väitteeksi osoittautui väite ”12 kuukautta palvelevien miehistötason koulutuksessa on kiinnitettävä huomiota palvelusmotivaation säilymiseen.” Tämän varusmiesryhmän motivaatiotason lasku tuli selvästi esille tässä tutkimuksessa, mutta mahdollista on, että asiantuntijat ovat törmänneet tähän ilmiöön muutenkin omassa työssään tai muissa tutkimuksissa tai raporteissa. Keskiarvo 6,63 kun suurin mahdollinen arvo oli 7 saattaa viitata tähänkin. Yhtä pienen keskihajonnan sai myös väite ”Sosiaalistuminen varusmiespalvelukseen on otettava koulutuksessa huomioon aikaisempaa enemmän.” Keskiarvoksi muodostui 5,36, eli väitteen kanssa ei olla kuitenkaan kovin voimakkaasti samaa mieltä. Mahdollisesti asiantuntijat ajattelevat, että sosiaalistumista palvelukseen tapahtuu jo nyt riittävästi.

Arviointien pieni keskihajonta (0,64) tuli myös väittämälle ”MTS:n klassisen maanpuolustustahtokysymyksen ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko mielestänne suomalaisten puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” käyttöä on syytä jatkaa varusmiesten, reserviläisten ja siviilien mielipidetutkimuksissa.” Keskiarvo 6,72 kuvaa sitä, kuinka vankka asema tällä mielipidemittarilla on puolustusvoimien keskuudessa. Peruste mittausten jatkamiselle on vahvasti tietenkin se, että jo vuosikymmenien aikana tehtyjen mittausten perusteella saadaan vertailukelpoiset aikasarjat.

Yksimielisiä asiantuntijat näyttävät tuloksen perusteella olevan myös väittämästä ”Varusmiesten lähtiessä reserviin on voimakkaasti painotettava sitä, että kertausharjoituksiin osallistuminen on osa asevelvollisuutta.” Keskihajonta sai arvon 0,68 ja keskiarvoksi muodostui 6,54. Täsmälleen sama keskihajonta oli väittämällä ”Perusyksikön kouluttajalle on hyödyksi tieto siitä, miten koulutettavien itsetunnon tukeminen onnistuu.” Keskiarvo väittämälle on 6,45.

Suurimman keskihajonnan (1,75) eli eniten toisistaan poikkeavia arviointeja sai väite ”Varusmiestutkimuksissa on syytä mitata ainoastaan niitä asioita, joihin voidaan vaikuttaa.” Keskiarvo oli 2,63, eli tuloksen mukaan oltiin keskimäärin eri mieltä. Tämän tarkoittaa sitä, että olisi syytä mitata myös asioita, joihin ei voida vaikuttaa – ainakaan suoraan. Väite on peräisin keskusteluista varusmiestutkijoiden kanssa. Tälläisellä mielipiteellä voidaan tarkoittaa sitä, että varusmiesten koulutuksen yhteydessä ”turhaa” mittaamista – esimerkiksi tässä tutkimuksessa käsiteltyjen psykososiaalisten tekijöiden mittaamista – olisi syytä välttää. Vastakkaisen mielipiteen esittäjät ajattelivat mahdollisesti, että kouluttajan on tunnettava joukkonsa mahdollisimman hyvin, vaikka joihinkin psykososiaalisen toimintakyvyn tekijöihin ei koulutuksessa voidakaan suoraan vaikuttaa. Joidenkin taustatekijöiden tasosta voi olla hyödyllistä tietää jo varusmieskoulutuksen alussa.

7.2 Arvioinnin tulokset ja johtopäätelmät

Tutkimuksen tulosten arviointi ja tutkimuksessa muuten esitettyjen asioiden käsittely väittämäjoukkoa käyttämällä osoittautui sinänsä toimivaksi ratkaisuksi. Facilitate Pro -ohjelmisto sen sijaan saatiin toimimaan puolustusvoimien tietotekniikan ympäristössä vain tyydyttävästi ja prosessin läpivienti vei runsaasti aikaa. Alkuperäistä ajatusta siitä, että kaikki asiantuntijat olisivat tekemässä arviointia yhtä aikaa, ei saatu teknisistä ja muistakaan syistä toteutettua. Yksi asiantuntijaistunto saatiin kokeiluna tehtyä kolmella osanottajalla. Muiden asiantuntijoiden osuus toteutettiin Internet-verkon yli, ja tiettyjä teknisiä rajoitteita osoittautui olevan tässäkin ratkaisussa. Käytännössä annettujen vastausten kommentointi ja aivoriihimäinen keskustelu jäi vähäiseksi. Vastaajien antamien teknisten kommenttien perusteella ilmeni myös, että näinkin suuren väittämäjoukon käsittely tuntui työläältä ja aikaa vievältä. Tämän kokemuksen perusteella Facilitate Pro -ohjelmisto soveltuu paremmin pienempien ja rajoitetumpien arviointien ja ongelmanratkaisujen toteuttamiseen.

Arvioinnin keskeinen tulos on se, että asiantuntijat olivat esitettyjen väittämien kanssa yleensä samaa mieltä ja jopa voimakkaasti samaa mieltä, mitä kuvaavat keskiarvon kuusi tai suuremman saaneiden väittämien suuri osuus. Käytetyn arviointiskaalan suurin arvo oli seitsemän, joka kuvaa erittäin paljon samaa mieltä olemista.

Asiantuntijoiden antamissa sanallisissa kommentteissa oli useita samansuuntaisia näkemyksiä tammikuussa 2015 julkaistun Puolustusvoimien uuden henkilöstöstrategian kanssa. Asiakirjassa todetaan³¹⁴, että ”Varusmiespalveluksen alussa nuori kohtaa uusia asioita: yhteismajoitus, säännelty ajankäyttö, sotilaallinen kuri ja fyysinen rasitus. Osalle varusmiehistä tämä lisää tilapäisesti psyykkistä kuormitusta.”. Varusmiesten sosiaalisuuteen liittyen kirjoitetaan, että ”Varusmiesten sosiaalisia taitoja kehitetään pienryhmäkoulutuksessa sodan ajan ryhmäkokoontamisessa”. Sosiaalistumista kommentoidessaan eräs asiantuntijoista kirjoitti, että täältä löytyy paljon varusmiespalveluksen keskeytyssyitä.

Arviointien yhteydessä asiantuntijoilta pyydettiin myös jatkotutkimusaiheita esimerkiksi Johtamisen ja sotilaspedagogiikan opinnäytteinä suoritettavia tutkimuksia varten. Kahteen jatkotutkimusaiheeseen on löydettävissä vastaus jo käsillä olevan ai-

³¹⁴ Puolustusvoimien henkilöstöstrategia 2014, s. 22.

neiston perusteella. Yksi esitetty aihe oli ”Onko itseluottamuksen lisääntymisellä varusmiespalveluksessa vaikutusta maanpuolustustahtoon?”. Varusmiestutkimus 2010:n aineiston perusteella nähdään, että maanpuolustustahtoon muutos ensimmäisen ja toisen mittauksen välillä korreloi tilastollisesti merkitsevästi itsetuntoa kuvaavien mittareiden vastaavan muutoksen kanssa. Näitä mittareita ovat Core Self Evaluation, CSE, ja Rosenberg Self Esteem Scale, Rosenberg SES.

Toinen samantapainen esitetty tutkimusaihe oli ”Onko itseluottamuksen lisääntymisellä varusmiespalveluksessa vaikutusta taisteluluottamukseen?”. Vastaus on sama kuin edellä, korrelatiivinen yhteys mainittujen mittareiden kanssa on samantapainen. Korrelaatioiden laskemista enempää en ole tätä erittelyä jatkanut. Kannattaa kuitenkin todeta, että korrelaatioissa on myös aina toinen puoli, itsetunnon laskiessa maanpuolustustahtokin saattaa laskea ja tämä lisää kahden mitatun muuttujan keskinäistä korrelaatiota. Yksi asiantuntijoista kiinnittikin tähän huomiota kommentissaan toteamalla, että on myös tapauksia, joissa henkilön vaikeudet palveluksessa ovat ennestään romuttaneet hänen itseluottamustaan.

8

VASTAUKSET TUTKIMUSKYSYMYKSIIN

Empiirisen analyysini ideana on ollut havainto siitä, että asevelvollisen maanpuolustustahto on yhteydessä taisteluluottamukseen, hänen näkemykseensä pärjäämisestä taistelussa. Tämä yhteys ilmenee korrelaationa, ja se on nähtävissä sekä varusmiehillä että reserviläisillä. Tässä tutkimuksessa käytettävissäni olevissa aineistossa tämä tulos on saatu sekä varusmiesten loppukyselyissä että varusmiestutkimus 2010:ssä, jossa mittauksia on tehty sekä koulutuksen alussa että sen loppuvaiheessa.

Kahden muuttujan korrelaatio ei sisällä mitään ajatusta esimerkiksi siitä, kumpi näistä tekijöistä on esiintynyt ensin. Tässä tapauksessa maanpuolustustahtoon ja taisteluluottamukseen yhteys kertoo vain siitä, että keskimäärin maanpuolustustahtoisilla henkilöillä on asepalveluksessa kehittynyt myös taisteluluottamusta, tai päinvastoin vähemmän maanpuolustustahtoisilla henkilöillä myös taisteluluottamus on alemmalla tasolla.

Tavoitteenani ei olekaan kausaalipäätely näiden kahden tekijän suhteesta. Aineistoissa, varusmiesten loppukyselyissä ja kertausharjoituksissa tehdyissä kyselyissä, joissa mittauskertoja on ainoastaan yksi, voidaankin vain todeta näiden kahden tekijän esiintyvän yhdessä. Mitatut ilmiöt, käsitteet ja niitä kuvaavat muuttujat ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden ajallista järjestystä ei voida päätellä. Varusmiestutkimus 2010:n aineisto antaa kuitenkin parempia analyysimahdollisuuksia, koska siinä maanpuolustustahto on mitattu sekä palveluksen alkaessa että lopussa. Taisteluluottamukseen mittaukselle alokasajan alussa ei ole perusteita, ja siksi sitä on mitattu ainoastaan palveluksen lopussa.

Perinteiset empiirisen sosiaalitutkimuksen elaboraation periaatteet ovat olleet voimassa vuosikymmeniä eivätkä ne ole muuttuneet miksikään.³¹⁵ Näihin periaatteisiin kuuluu sen selvittäminen, että kahden muuttujan yhteisvaihtelu ei ole kolmannen tekijän aiheuttama. Yhden mittauskerran aineistossakin on mahdollista soveltaa erilaisia tilastollisia analyysitekniikoita, esimerkkinä vaikkapa osittaiskorrelaatioanalyysi, jossa tuo ajateltu kolmas muuttuja vakioidaan. Näin en ole kuitenkaan menetellyt, koska nykyaikainen Mplus-analyysiohjelmisto tarjoaa mahdollisuuden tehokkaaseen useiden tekijöiden samanaikaiseen huomioon ottamiseen. Ohjelmisto soveltuu hyvin myös aineistoon, jossa on samoilla muuttujilla samoille vastaajille kaksi mittauskerrtaa.

³¹⁵ Ks. esim. Valkonen 1971 ja Eskola 1967.

Tutkimuksen pääkysymykseen vastaamiseen on käytetty rakenneyhtälömallia, jota voidaan nimittää myös polkumalliksi. Pääkysymys on:

Säilyykö maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen välinen yhteys kun mahdolliset muut tekijät, psykososiaalinen toimintakyky ja kiinteytys otetaan huomioon?

Vastaus kysymykseen on, että maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen välinen yhteys säilyy (kuvio 34). Huomautan tässä vielä siitä, että esitetyssä mallissa maanpuolustustahto on maanpuolustustahdon yhdistetty summamuuttuja, jossa ovat mukana sekä yleiseen maanpuolustustahtoon että palvelusmotivaatioon (henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon) kuuluvat osiot. Kuviossa nähdään voimakas yhteys maanpuolustustahdon ensimmäisen ja toisen mittauksen välillä. Pohdinnan aiheita antaa kuitenkin se, että maanpuolustustahdon ensimmäisen mittauksen ja taisteluluottamuksen välinen yhteys on negatiivinen. Tämä pohdinta liittyy seuraavaan kysymykseen eli maanpuolustustahdon muuttumiseen palveluksen aikana.

Mallin perusteella voidaan tulkita myös, että ryhmäkiinteytys välittää maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen yhteyttä (kuvio 35). Ensimmäisen mittauksen maanpuolustustahto on lievässä yhteydessä ryhmäkiinteyteen, ja ryhmäkiinteytys on yhteydessä sekä toisen mittauksen maanpuolustustahtoon että taisteluluottamukseen.

Ensimmäinen alatutkimuskysymys on:

Missä määrin varusmiesten maanpuolustustahto muuttuu ajan suhteen sekä varusmiespalveluksen aikana?

Varusmiesten loppukyselyaineiston perusteella vastaus on, että 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä (vuosina 2000–2008) varusmiesten maanpuolustustahdon trendi on lievästi laskeva. Tässä aineistossa on tarkasteltu summamuuttujina sekä yleistä maanpuolustustahtoa että henkilökohtaista maanpuolustustahtoa. Kummankin muuttujan suurin keskiarvo osuu vuodelle 2004, ja tämän havainnon selitystä ei aineiston perusteella löydetä.

Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa tulos on se, että yleisen maanpuolustustahdon keskiarvon muutos kahden mittauksen välillä oli lievästi negatiivinen ja palvelusmotivaation (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) keskiarvon muutos oli lievästi positiivinen. Erotuksena laskettujen muutosmuuttujien korrelaatio oli voimakas. Siitä voidaan päätellä, että kummankin muuttujan muutokset olivat keskimäärin samansuuntaisia. Palvelusajan kuluessa maanpuolustustahdolla on siis taipumus lievästi laskea. Erityisesti laskua oli havaittavissa 12 kuukautta palvelleiden miehistön jäsenten joukossa. Mallissa käytetyn maanpuolustustahdon yhdistetyn summamuuttujan muutos oli mittauksen välillä koko tutkitussa joukossa -0,02 asteikolla 1 ... 5. Tämä arvo on mitattu kaikista niistä vastaajista, jotka olivat mukana molemmilla mittauksilla.

Tärkeä havainto on myös se, että ensimmäisellä mittauksella mitattu maanpuolustustahto ennustaa hyvin varusmiehen ”sotilasuraa” palveluksen aikana eli koulutuksen pituutta ja johtajakoulutukseen sijoittumista. Koulutuksen aikana säilyvä maanpuolustustahto on selvästi yhteydessä siihen, millaisia ratkaisuja ja valintoja varus-

mies palveluksessaan tekee. Näin voidaan sanoa, vaikka en olekaan tässä yhteydessä analysoinut varusmiesten suhtautumista saamaansa koulutukseen.

Toinen alakysymys on:

Mikä tai mitkä käytetyistä psykososiaalisen toimintakyvyn mittareista olisivat suositeltavia tulevaisuudessa tehtäviä varusmiesten ennen/jälkeen tutkimuksia varten?

Tutkimukseen oli otettu mukaan joukko kansainvälisesti tunnettuja ja validoituja omakuvan, itsetunnon ja tunne-elämän hallintaan liittyviä mittareita. Ne ovat: Minäkuva Core Self Evaluation CSE, Tunnehallinta Positive Affectivity Negative Affectivity Schedule PANAS, Itsetunto Rosenberg Self Esteem Scale SES sekä Big Five Inventory BFI Tunnollisuus ja Neuroottisuus. Seitsemäs mukaan otettu mittari oli stressaantumistaipumista kuvaava Stressioirelista. Lisäksi psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaajien joukkoon oli otettu mukaan Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttämistieteiden laitoksella kehitettyjen osioiden perusteella konstruoitu sosiaalisuusindeksi.

Mittarit on sisällöltään ja teknisesti koostettu niin, että BFI neuroottisuus ja Stressioirelista kuvaavat tutkimuskohteen toiminnan kannalta negatiivisia piirteitä, ja muut mittarit positiivisia piirteitä. Korrelaatioanalyysissä todettiin, että kaikki mittarit korreloivat voimakkaasti keskenään, eli riippuvuuksien perusteella valintoja ei voida tehdä. Mittareiden sisällön perusteella tehtävästä valinnasta on todettava, että se riippuu tietenkin tehtävän tutkimuksen tavoitteesta ja muista tutkittavista tai selitettävistä muuttujista. Seuraavassa tarkastelussa painotan enemmän teknisiä tekijöitä.

Muuttujien tärkeitä teknisiä ominaisuuksia ovat jakauma, joka ei saa olla liian vino, sekä muuttujan reliabiliteetti. Näitä piirteitä olen esitellyt edellä, ja niiden perusteella yhtään muuttujista ei voida sulkea pois. Todennäköisesti tulevaisuudessa tutkimuksissa tarkastellaan samanlaisia selitettäviä muuttujia kuin omassa tutkimuksessani, maanpuolustustahtoa, motivaatiota tai luottamusta. Tässä tarkasteltavassa aineistossa psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujat korreloivat esimerkiksi maanpuolustustahdon kanssa, joten tästäkään ei voida suoraan päätellä mittareiden sopivuutta tulevassa käytössä.

Tässä valitsemani tarkastelutapa perustuu rakenneyhtälömalliin ja eri muuttujien yhteyksiin siinä. Ennen mallin tarkastelua on kuitenkin selvennykseksi esitettävä se, että käytetyistä muuttujista sosiaalisuusindeksi korreloi voimakkaasti muiden psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujien sekä maanpuolustustahdon, ryhmäkiinteyden ja taisteluluottamuksen kanssa. Tästä syystä se peitti alleen muiden muuttujien välisiä yhteyksiä. Ratkaisuksi päätettiin pitää sosiaalisuusindeksi mukana mallissa siten, että sen lataus latentilla faktorilla kiinnitettiin ykköseksi ja jäännösvarianssi nol-laksi. Tällä menettelyllä saatiin eristettyä sosiaalisuuteen liittyvät yhteisvaihtelut ja selittävät vaikutukset. Käytetty analyysiohjelma mahdollisti tällaisen toimenpiteen.

Edellä kuvion 34 sisältämien yhteyksien tarkastelussa tuli esille, että toisen mittauskerran maanpuolustustahtoon olivat yhteydessä BFI-Tunnollisuuden spesifi latentti faktori ja Stressioirelistan spesifi latentti faktori sekä Tunnehallinta PANAS spesifi latentti faktori. Tätä voidaan käyttää pohjana arvioitaessa muuttujien käyttökelpoisuutta. Kahdesta negatiivisesta muuttujasta eli BFI-Neuroottisuudesta ja Stressioire-

listasta jälkimmäinen näyttäisi siis toimivammalta. Positiivisia ominaisuuksia kuvaavista muuttujista Tunnehallinta PANAS näyttää sopivimmalta, koska muiden positiivisten muuttujien ja toisen mittauksen maanpuolustustahdon välillä ei spesifiä yhteyttä näytä olevan.

Kuvioissa 30 ja 31 esitetään Mplus-ohjelmistolla lasketut psykososiaalisen toimintakyvyn muuttujien, niiden latenttien muuttujien sekä kahden yhdistetyn latentin muuttujan yhteydet alkumittauksessa sekä seurantamittauksessa. Analyysin perusteella saadaan selkeitä vertailutuloksia. Ensimmäisessä mittauksessa latenttien muuttujien välillä on enemmän yhteyksiä kuin seurantamittauksessa. Kuvioista nähdään myös, että yhdistetyllä latentilla muuttujalla säilyy yhteyksiä alkuperäisiin muuttujiin kun sosiaalisuusindeksin yhteys on kiinnitetty arvoon yksi.

Mielenkiintoa herättää negatiivinen yhteys välillä Tunnehallinta PANAS – Omakuva CSE, eikä tälle havainnolle ole helppo löytää selitystä. Yhteyden jäännös on negatiivinen ja tämä saattaa olla korjaus mallin faktoreiden ennustamalle liian suurelle positiiviselle korrelaatiolle. Seurantamittauksessa tätä yhteyttä ei havaita. Ensimmäisessä mittauksessa Tunnehallinta PANAS on yhteydessä myös BFI-Tunnollisuuteen, ja seurantamittauksessa yhteys häviää.

Tietyllä tavalla vaille selitystä jää myös ensimmäisessä mittauksessa yhteys Itsetunto-Rosenberg-SES:n ja Stressioirelistan välillä. Yhteys on lievä, eikä esiinny toisessa mittauksessa.

Kaksi helposti tulkittavaa ja toisessakin mittauksessa säilynyttä yhteyttä ovat Itsetunto Rosenberg-SES Omakuva CSE:n kanssa (,25) sekä Stressioirelistan ja BFI-Neuroottisuuden yhteys (,20). Yksi tulkintamahdollisuus voisi olla, että tässä tapauksessa yhteydessä olevat muuttujat ovat toistensa vaihtoehtoja. Samassa tutkimuksessa kahden toisiinsa yhteydessä olevaa mittaria ei tarvita, ellei ole jotain erityistä syytä miksi näiden mittareiden tuloksia halutaan.

Valinnassa kahden negatiivisia piirteitä kuvaavan mittarin välillä näyttäisi olevan niin, että Stressioirelista on jossain määrin tilannekohtaisesti herkempi. Stressitunteukset ovat korkealla palveluksen alkuvaiheessa ja laskevat palveluksen aikana, mutta eivät suinkaan häviä kokonaan, mikä viittaa siihen, että mittari todella kuvaa alttiutta stressaantumiselle. Näillä perusteilla voisi olla niin, että kahdesta vaihtoehdosta Stressioirelista olisi käyttökelpoisempi tämäntyyppisissä varusmiestutkimuksissa. Edellä olen jo todennut, että Stressioirelistalla ja BFI Neuroottisuudella on kuitenkin itsenäistä selitysosuutta tarkasteltaessa taisteluluottamusta. Stressioirelista yhteys on hieman suurempi, mutta molempien yhteydet ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

Edellä olen jo todennut, että psykososiaalisen toimintakyvyn positiivisia piirteitä kuvaavista mittareista sosiaalisuusindeksi on voimakkaimmassa yhteydessä maanpuolustustahtoon ja muihin selitettäviin muuttujiin. Tämä ilmenee taulukon 31 korrelaatiokertoimista. Tätä yhteyttä on tarkasteltu myös askeltavalla regressioanalyysillä, ja tulos on sama. Sosiaalisuusindeksi korreloi voimakkaasti kaikkien muiden psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden kanssa, ja tästä syystä sitä on käsitelty rakenneyhtälömallissa muista poikkeavalla tavalla. Sosiaalisuusindeksi voisi tämän perusteella

olla vaikkapa ainoa käytettävä vaihtoehto positiivisia piirteitä kuvaavista mittareista.³¹⁶

Kuvion 30 esittämän tuloksen perusteella nähtiin, että Tunnehallinta PANAS voisi olla käyttökelpoisempi mittari Itsetunto Rosenberg SES:iin ja Omakekuva CSE:hen verrattuna. Ensimmäisessä mittauksessa nähdään yhteys (,14) BFI-Tunnollisuuden ja Tunnehallinta PANAS:in välillä. Toisen mittauksen muuttujien välillä samaa yhteyttä ei ole. Valinta BFI-Tunnollisuuden ja Tunnehallinta PANAS:in välillä on vaikea. Mikä voisi olla peruste valita tunne-elämän tasapainoisuutta ja tunnollisuutta kuvaavien mittareiden välillä? Teknisen ratkaisun voisi tehdä sillä perusteella, että BFI-Tunnollisuus on voimakkaammassa yhteydessä sekä ensimmäisessä että toisessa mittauksessa maanpuolustustahtoon.

Toinen mahdollinen tapa arvioida näitä kahta mittaria verrattuna toisiinsa on tarkastella niitä suhteessa varusmiehen saamaan koulutukseen. Ajatukseni tässä on yksinkertaisesti se, että koulutusjärjestelmä valitsee sopivimmat miehistön erikoiskoulutukseen, ryhmänjohtajakoulutukseen sekä reserviupseerikoulutukseen. Varianssianalyysissä kummallakin ensimmäisen mittauskerran mittarilla saadaan tilastollisesti erittäin merkitsevät erot ($p = 0,000$) sotilasarvoryhmien välille. Ensimmäisellä mittauskerralla Tunnehallinta PANAS-mittarin F-arvo on kuitenkin selvästi suurempi, 64,473, kuin BFI-Tunnollisuuden arvo 39,479. Toisin sanoen, jos yritetään ennustaa kuinka pitkälle varusmies palveluksensa aikaisella sotilasuralla pääsee, on ratkaisevampi tekijä hänen tunne-elämänsä tasapainoisuus verrattuna hänen tunnollisuuteensa.

Näiden näkökohtien perusteella ja ajatellen selitettävänä muuttujina maanpuolustustahtoa, kiinteyttä ja taisteluluottamusta käyttökelpoisimmat psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit olisivat Sosiaalisuusindeksi, Stressioirelista ja Tunnehallinta Positive and Negative Affect Schedule, PANAS.

³¹⁶ Tämän tutkimuksen tuloksista riippumatta sosiaalisuusindeksiä vastaavat osiot on jo otettu mukaan uudistettuun varusmiesten alku- ja loppukyselyyn Siilasmaan raportin julkistamisen jälkeen.

9

PÄÄTTÄVÄ TARKASTELU

9.1 Yhteenveto

Empiirisen tarkastelun pääosat muodostuvat kahden aineiston, varusmiesten loppukyselyn 2000–2008 sekä Varusmiestutkimuksen 2010 aineistosta. Varusmiesten loppukyselyt muodostavat poikkileikkausaineiston, jossa kyselyvastaukset on kerätty varusmiespalveluksen päättymisvaiheessa. Varusmiestutkimus 2010:ssä on tehty kysely palveluksen alkaessa sekä päättyessä kolmessa varuskunnassa. Lisääaineistona tutkimuksessa on Komppanian hyökkäyksen menestystekijät -tutkimuksen yhteydessä kerätty joukon kiinteystutkimuksen aineisto sekä reserviläistutkimusten pienempiä aineistoja.

Tutkimuksen keskeinen käsite on maanpuolustustahto ja olen tarkastellut sen mitaamisen taustaa sekä maanpuolustusmittauksen tuloksia siviilikansalaisten keskuudessa. Tulosten mukaan maanpuolustustahdon taso kansalaisten keskuudessa on edelleen korkea, vaikka lievää laskua on aistittavissa. Tästä seuraa se, että varusmiehet ovat alokkaina palvelukseen tullessaan kohtalaisen maanpuolustustahtoisia. Tutkimuksen keskeisenä lähtökohtana on tieto siitä, että varusmiehen maanpuolustustahto ja luottamus taistelussa pärjäämiseen eli taisteluluottamus korreloivat positiivisesti.

Maanpuolustustahtoa on tarkasteltu yleisenä maanpuolustustahtona sekä henkilökohtaisena maanpuolustustahtona. Siviiliväestöä koskevissa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan mielipidekyselyissä on viime vuosina nähty, että maanpuolustustahto on suhteellisen tasaisesti pysynyt samalla tasolla ja maanpuolustustahtoisien osuus on jopa hieman kasvanut. Varusmiestutkimuksista tiedettiin kuitenkin jo ennen tätä tutkimusta, että varusmiesten yleinen maanpuolustustahto oli lievässä laskusuunnassa. Aikaisempien tutkimusten perusteella oli myös viitteitä siitä, että maanpuolustustahto laskee varusmiespalveluksen aikana.

Tämän tutkimuksen analyysissä Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa osoittautui, että varusmiesten maanpuolustustahdon keskiarvo laski hieman palveluksen aikana. Aineistossa päädyttiin käyttämään yhdistettyä maanpuolustustahdon summamuuttujaa, johon sisältyi osioita sekä yleisestä että henkilökohtaisesta maanpuolustustahdosta. Maanpuolustustahdon muutosta analysoitaessa osoittautui, että yksilötasolla maanpuolustustahto kasvoi yksillä, mutta aleni toisilla. Koska maanpuolustustahdon negatiivisia muutoksia oli hieman enemmän kuin positiivisia, oli keskiarvona kuvattu muutos lievästi negatiivinen. Maanpuolustustahdon laskua havaittiin muita varusmiesryhmiä enemmän 12 kuukautta palvelleiden joukossa. Tässä ryhmässä havaittiin muitakin lisätarkastelua vaativia piirteitä, muun muassa stressioireiden vähenemistä ei tapahtunut yhtä paljon kuin muissa varusmiesryhmissä. Tämän tutkimuksen pe-

rusteella voi suositella, että 12 kuukautta palvelevien varusmiesten – jotka tässä tutkimassani aineistossa ovat lähinnä ajoneuvon kuljettajia – koulutuksen ja palveluksen sisältöön kiinnitetään tältä kannalta enemmän huomiota.

Tätä tutkimusta varten olen konstruoinut taisteluluottamuksen summamuuttujan aineistoissa käytettävissä olevien osioiden rajoissa. Varusmiesten loppukyselyissä mitattu miehistöön kuuluvien vastaajien taisteluluottamuksen keskiarvo ei ole tarkasteltuna ajanjaksona vuosina 2000–2008 muuttunut juuri lainkaan, systemaattista muutosta ei ole havaittavissa. Saman ajanjakson aikana varusmiesten saamat myönteiset kokemukset varusmiespalveluksesta ovat lisääntyneet. Varusmiesten koulutuksesta antamat arviot ovat keskimäärin parantuneet. Luottamus kouluttajiin ja varusmiesesimiehiin on parantunut ja palveluksen koettu fyysinen rasittavuus on vähentynyt. Palveluksen koettu henkinen rasittavuus ei ole kuitenkaan vähentynyt, ja varusmiesten palveluksen vapaaehtoisuuteen liittämä asenne on aikaisempaa alemmalla tasolla.

Tehdyistä monimuuttuja-analyyseista ilmenee, että lähiesimiesten toiminta ja heihin liitetyt arvioinnit ovat keskeisiä palveluksen arvioinnin selittäjiä varusmiehillä. Sama tulos saatiin vertailun vuoksi tehdyissä analyyseissa reserviläisaineistoissa. Rakenneyhtälömallissa saatiin tälle tulokselle tulkinta siitä, että vaikutus voi syntyä varusmiehen omakuvan ja itsetunnon muutoksen kautta. Koulutukseen liittyvä konkreettinen tekijä on se, tapahtuuko miehistötasolla varusmiehen ryhmässä muutoksia joukkokoulutuksen aikana ja vaihtuuko ryhmänjohtaja. Pysyvässä ryhmässä koulutuksen tulokset ovat paremmat kuin muuttuneessa ryhmässä, jossa siinäkin tulokset eivät ole sinänsä huonoja.

Esittämäni rakenneyhtälömallin eli polkumallin keskeinen sisältö on se, että maanpuolustustahto on tärkeä tekijä selitettäessä asevelvollisen taisteluluottamusta. Varusmiehillä maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen yhteys säilyy vaikka mallissa tarkastellaan samanaikaisesti psykososiaalisen toimintakyvyn tekijöitä ja koettua joukon kiinteyttä. Mallissa varusmiehen henkilökohtaisia resursseja on kuvattu sosiaalisen pääoman käsitteen ja yhdistetyn summamuuttujamittarin kautta. Sosiaalisella pääomalla on selvät yhteydet varsinkin varusmiespalveluksen alussa mitattuihin psykososiaalisen toimintakyvyn tekijöihin ja maanpuolustustahtoon.

Mallin tulkinnessa ja johtopäätösten teossa on tärkeää erottaa ne tekijät, joihin puolustusvoimat varusmiehen koulutuksen aikana voi vaikuttaa, niistä tekijöistä, joihin vaikutusmahdollisuutta ei ole. Palveluksen tulevan alokkaan sosiaalinen pääoma on kokonaisuus, joka on muodostunut asevelvollisen siviilielämässä ennen varusmiesaikaa. Sosiaalisen pääoman osatekijöiden ei varusmiespalveluksen aikana oleteta juuri muuttuvan. Sosiaalisen pääoman näkökulmasta alokas on perheen, yhteisön ja yhteiskunnan ”tuote”, jonka pitäisi pystyä ottamaan vastaan varusmieskoulutuksen haasteet. Varusmies tarkastelee palvelupaikkaansa valitessaan ja palvelukseen tullessaan asioita sen hetkisen maanpuolustustahdon ikkunan läpi. Varusmiespalvelusta edeltävän maanpuolustustahdon tasoon puolustusvoimilla on rajalliset vaikutusmahdollisuudet. Puolustusvoimat voi tiedottaa, kertoa asioista ja pyrkiä hallitsemaan asevelvollisen havaintoja, mutta nyky-yhteiskunnassa maanpuolustustahtoon vaikuttavia toimijoita on paljon muitakin. Yksilö tekee varusmiespalvelusta edeltävässä elämänvaiheessaan omat ratkaisunsa. Varusmiespalveluksen aikana maanpuolustustahto

keskimäärin lievästi laskee ja trendi on ollut sama 2000-luvun alun ajan. Palveluksen aikana maanpuolustustahdossa tapahtuu muutoksia sekä positiiviseen että negatiiviseen suuntaan. Varusmiespalveluksen aikana tapahtuneita maanpuolustustahdon muutoksia on tutkittu vähän, enkä ole aikaisemmin nähnyt käytettävän sellaisia maanpuolustustahdon muutosmuuttujia, joita olen tässä tutkimuksessa konstruoinut.

Varusmiehen psykososiaalinen toimintakyky on palveluksen alkuvaiheessa myös siviilielämästä mukaan saatu kokonaisuus. Varusmiespalveluksen suorittaneiden sosiaalisuus, stressinsietokyky, omakuva, itsetunto ja tunteiden hallinta kehittyvät tämän tutkimuksen tulosten mukaan keskimäärin positiivisesti. Psykososiaalisen toimintakyvyn vaihtoehtoisten mittareiden käyttökelpoisuudesta olen voinut esittää tulosten perusteella valittaviksi käyttökelpoisimpia tulevaisuudessa käytettäväksi.

Tutkimuksen käsiteläviössä esitetty taistelussa onnistumisen ennuste on tulkinnallinen suure, jota käytettävissä olevissa aineistoissa ei ole voitu mitata. Joukon taistelussa onnistumisen ennuste syntyy käsitelämallissa omaksumani ajattelutavan mukaan joukkoon kuuluvien yksilöiden taisteluluottamuksen keskimääräisestä tasosta. Yksilötason psykososiaalisen toimintakyvyn ja koetun joukon kiinteyden kautta syntynyt taisteluluottamus ei välttämättä takaa, että kyseinen joukko ilman muuta onnistuu taistelu tehtävässään. Onnistuminen on kuitenkin todennäköisempää joukossa, jossa taisteluluottamus on korkealla tasolla verrattuna alhaisen tason joukkoon. Mahdollisesti taisteluluottamukselle on olemassa jopa raja-arvo, jonka alittavan joukon koulutusta on jatkettava ja parannettava ja joissakin tapauksissa johtajia vaihdettava, ennen kuin joukko voidaan käskä taistelu tehtävään. Tällaisia päätelmiä ei käytettävissäni olevissa alku- ja loppukyselyaineistoissa ole voinut tehdä, koska käytettävissä ei ollut tietoa siitä, mihin ryhmään, joukkueeseen/jaokseen komppaniaan/patteriin kukin asevelvollinen kuuluu. Nämä tiedot mahdollistavien tutkimusasetelmien ja -aineistojen tarve on ilmeinen. Analysoimassani komppanian hyökkäyksen menestystekijät-tutkimuksen aineistossa havaittiin lievä mutta ei vakuuttava yhteys ryhmäkiinteyden ja joukon menestyksen välillä (luku 3.).

On epätodennäköistä, että joukkotuotetun joukon käyttötarve kriisitilanteessa syntyy juuri silloin, kun joukon varusmieskoulutus on päättynyt. Vaikka joukon palveluksen ja koulutuksen onnistumista voidaan pitää hyvänä joukossa mitatun taisteluluottamuksen keskiarvon tai muiden käyttökelpoisten mittareiden perusteella, on selvää, että koulutuksen päättymisen jälkeen joukon käyttökelpoisuuden ja sen yksittäisten taistelijoiden taidon taso laskee³¹⁷. Tätä itsestään selvyyttä varten on käytössä kertausharjoitusjärjestelmä.

Kokonaisuuden kannalta tutkimuksessa tulisi seurata joukossa tapahtuneita muutoksia ainakin muutaman vuoden ajan, esimerkiksi joukon ensimmäiseen kertausharjoitukseen saakka ja sen jälkeenkin. Selvää on myös se, että koulutetun joukon taistelijoiden elämäntilanne muuttuu siviilissä varusmiespalveluksen jälkeen. Näiden muutosten seurauksena kertausharjoitusmotivaatio mahdollisesti laskee. Kertausharjoitusten ongelmana on lykkäyspyyntöjen suuri määrä, mikä heikentää mahdollisuuksia harjoittaa joukkoa kokonaisuutena.

³¹⁷ Ks. esim. Envall 2015.

Elämäntilanteiden muuttuminen saattaa heijastua myös tässä tutkimuksessa käyttämäni terminologian mukaisesti maanpuolustusajattelun muutoksena. Perheen, siivilityön ja uralla etenemisen vaatimukset työntävät maanpuolustusasiat henkilön prioriteeteissa taka-alalle. Maanpuolustusasioita saatetaan tulkita eri tavoin myös maan kokonaisturvallisuuden tai geopolitiikan muuttuessa siitä tilanteesta, joka valitsi varusmiespalveluksen aikaan. Venäjän ja Ukrainan kriisin aikana yksi esimerkki tästä on kansalaisten heikentynyt arvio Suomen aseellisen puolustuksen mahdollisuuksista MTS:n tutkimuksen mukaan. Vuonna 2014 tehdyssä mielipidetiedustelussa 63 prosenttia vastaajista piti Suomen puolustautumismahdollisuuksia tavanomaisessa sodassa huonoina kun vielä vuonna 2010 enemmistö (52 prosenttia) piti puolustautumismahdollisuuksia hyvinä.³¹⁸

Varusmieskoulutusta ja asevelvollisuusjärjestelmäämme tutkittaessa ja arvioitaessa viitataan usein ylisukupolvisen kokemuksen siirtymiseen talvi- ja jatkosodan kokeelta sukupolvelta. Pelkona on ollut, että sodan sukupolven poistuessa tämä linja katkeaa tavalla, joka heijastuu nuoren sukupolven maanpuolustustahdon olennaisena heikentymisenä. Näin ei kuitenkaan näytä tapahtuvan.³¹⁹ Sosiologisena ilmiönä tässä on kysymys yksilön lähiviiteryhmän vaikutuksesta arvoihin ja asenteisiin. Asevelvollisen vanhempien, muun perheen ja muiden läheisten maanpuolustusajattelun suhdetta asevelvollisen maanpuolustusajatteluun on perusteltua tutkia lähemmin kuin tähän asti on tehty ja ottaa nämä tekijät mukaan kokonaismalliin. Omassa tutkimuksessani tätä vastaa osittain sosiaalisen pääoman käyttö selittävänä muuttujana, mutta vain osittain.

Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole voitu käsitellä yksilökohtaisia muutoksia samalla tavalla kuin tässä tutkimuksessa Varusmiesstudium 2010:n aineistossa. Yksilöiden maanpuolustusajattelussa tapahtuu muutoksia paljon enemmän kuin mitä tietyssä tutkimusjoukossa lasketut tunnusluvut, esimerkiksi keskiarvot, voivat kertoa. Tästä syystä on tärkeää säilyttää tutkimusasetelma, jossa yksilökohtaisiin muutoksiin päästään käsiksi. Asetelmassa on oltava vähintään kaksi mittausta, ainakin palveluksen alussa ja lopussa.

Tässä tutkimuksessa käyttämäni tutkimusasetelma edelleen kehitettynä olisi seuraava:

- **selitettävänä muuttujana** yksilötasolla mitattu taisteluluottamus palveluksen lopussa,
- **selittävinä muuttujina** maanpuolustusajattelu palveluksen alussa ja lopussa, joukon kiinteys yksilötasolla mitattuna palveluksen lopussa, palveluksen alussa ja lopussa mitattuina sotilaan sosiaalisuus, stressioireet, tunteiden hallinta, itsetunto ja tunnollisuus sekä sosiaalinen pääoma palveluksen alussa mitattuna,
- **väliintulevina selittävinä muuttujina** varusmiehen perheen maanpuolustusajatteluun liittyvät tekijät.

Rutiinimaisissa varusmiesten alkua- ja loppukyselyiden tulostuksissa tulokset esitetään yksiköittäin. Tärkeää olisi, että myös jatkoanalyysissä päästään pureutumaan joukkue- ja jopa ryhmätasolle.

³¹⁸ MTS 2014, kuva 6.

³¹⁹ Ks. erityisesti Myllyniemi 2010.

Ajallinen perspektiivi reserviläisen näkökulmasta saadaan tutkimalla maanpuolustusajattelua ja taisteluluottamusta reserviläisen ensimmäisessä kertausharjoituksessa – esimerkiksi kolmen vuoden kuluttua varusmiespalveluksen päättymisestä. Tässä yhteydessä selvitetään myös olennaiset elämäntilanteessa tapahtuneet muutokset ja maanpuolustusajatteluun mahdollisesti vaikuttavat tekijät. Muutoksia joukkotuotetussa joukossa olisi tärkeää seurata varusmiespalveluksen aikaisista tuloksista lähtien.

9.2 Pohdinta sotilaan psykososiaalisesta toimintakyvystä

Tässä tutkimuksessa käytettyjä mittareita ei ole tiettävästi konstruoitu eikä otettu mukaan aineistoon mihinkään toimintakyvyn teoreettiseen malliin tai käsitykseen perustuen. Mittareiden väliset voimakkaat korrelaatiot kertovat, että mittarit kuvaavat monessa tapauksessa lähes samaa tai rinnakkaista ilmiötä. Tässä toteutunut vertailu mahdollistaa päätelmiä siitä, mitkä mittarit parhaiten soveltuvat käytettäväksi silloin kun tarkastellaan yleensä sotilaan toimintakykyä.

Selitettäväksi muuttujaksi on konstruoitu sotilaan taisteluluottamus, jota tietyllä tavalla voidaan pitää myös toimintakyvyn konkreettisena mittarina tai ainakin sotilaan visiona omasta toimintakyvystään taistelussa. Käyttämässäni monimuuttujamallissa osoittautui, että joillakin selittävinä muuttujina käytetyillä tekijöillä ei ollut merkittävää yhteyttä selitettävään muuttujaan kun muiden selittävien muuttujien vaikutus otettiin samanaikaisesti huomioon. Mallin kannalta merkittävä havainto oli se, että konstruoitu summamuuttuja sotilaan sosiaalisuudesta oli niin voimakas selittäjä, että se peitti alleen muiden selittäjien yhteyksiä, ja tämä vaikutus poistettiin mallista.

Kun lähtökohdaksi toimintakyvyn tarkastelussa otetaan Toiskallion määritelmä ”Kokoavasti kuvattuna sotilaan toimintakyky koostuu neljästä pääalueesta, fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja eettisestä.”, on nähtävissä, että käytettyjen mittareiden voidaan katsoa kuuluvan tällä tavoin määritellyn toimintakyvyn alaan. Toiskallio korostaa ”...monipuolisen empiirisen tutkimuksen tarvetta toimintakyvyn erityispiirteistä maanpuolustuksessa...”.³²⁰

Akateemisessa sotilaspedagogiikan tutkimuksessa Toiskallion määritelmän mukainen toimintakyvyn määritelmä on hyväksytty ja omaksuttu tutkimuksen ytimeen kuuluvaksi. Tätä on kuvannut monipuolisesti Arto Mutanen.³²¹ Myös käytännön sotilasjohtamisen puolelta hyväksyntä näyttää saadun. Pääesikunnan päällikkönä ollessaan kenraali Ari Puheloinen³²² on kirjoittanut sotilaan toimintakyvystä Toiskallion määritelmää noudattaen fyysisestä, psyykkisestä, eettisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä. Mielenkiintoisella tavalla hän luettelee hyvän toimintakyvyn seurauksia tai tuloksia, jotka saavutetaan liikunnallisella elämäntavalla. Hänen mukaansa liikunnallinen henkilö jaksaa työssään paremmin, on paremmin motivoitunut sekä hänellä on vähemmän sairauspoissaoloja kuin vähemmän liikkuvalla henkilöllä. Tämä kannanotto voidaan tutkimuksen kannalta nähdä myös niin, että mainitut seikat ovat käytännön tasolla toimivia toimintakyvyn mittareita. Tällaisia mittareita ei tietääkseni kuitenkaan ole empiirisessä sotilaan toimintakyvyn tutkimuksessa sovellettu.

³²⁰ Toiskallio 2009, 49.

³²¹ Mutanen 2008, 42.

³²² Puheloinen 2009, 2.

Toimintakyky käsitteenä ei ole pelkästään sotilaspedagogiikan ydinaluetta. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalisen hyvinvoinnin tutkimuksessa yleinen käsite on sosiaalinen toimintakyky, ja siihen liittyvä tutkimusperinne on vuosikymmeniä vanha.³²³ Tässä tutkimusperinteessä tarkastellaan sosiaalista toimintakykyä siitä näkökulmasta, että yksilö pystyy itsenäisesti ja omatoimisesti toimimaan siinä yhteisössä, jossa elää.

Sotilaspedagogista ja sosiaalipoliittista tutkimustapaa yhdistävät tutkimukset, joissa tarkastellaan sosiaalisia ongelmia eli rajoittunutta toimintakykyä varusmiespalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisen kannalta. Keskeinen ongelma on jomman kumman palvelustyyppin keskeyttäminen ja siitä aiheutuva tai sen rinnalla seuraava syrjäytyminen. Appelqvist-Schmidlechner ym.³²⁴ kirjoittavat, että varusmies- tai siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneet miehet ovat psykososiaalisen tuen tarpeessa. Heidän psykososiaalinen toimintakykynsä ei riitä yhteiskunnan itsenäisenä jäsenenä olemiseen ja rajoittuneisuus ilmenee yhteiskunnan toiminnoissa, jotka liittyvät nykyiseen asevelvollisuusjärjestelmään. Tämä tulos hahmottaa psykososiaalisen toimintakyvyn kokonaisuutta asevelvollisten kannalta. Yhdistettynä tämän tutkimuksen tuloksiin ei voi välttyä näkemykseltä, että psykososiaalinen toimintakyky muodostaa lineaarisen ulottuvuuden, jonka toisessa päässä ovat ne asevelvolliset, jotka eivät sovellu siviili- tai asepalvelukseen ja toisessa päässä varusmiespalveluksessa johtajatehtäviin valitut. Tältä kannalta arvioituna toimintakyvyn tasolla on merkitystä koko yhteiskunnan kannalta, koska on oletettavaa, että asevelvollisuuteen liittyvien toimintakyvyn arviointien perusteella nähdään, että yksilön toimintakyvyn palauttaminen tai sen tason nostaminen vaatii sosiaalisen ja muun tuen toimenpiteitä. Toimintakyvyn menettämisen tai sen laskun ennalta ehkäiseminen on toinen toimintatapa, josta on kokonaisuudelle hyötyä. Tärkeätä olisi siis löytää sellaisia indikaattoreita, joiden pohjalta näin voitaisiin toimia.

9.3 Sosiaalisuuden ja johtamisen yhteyksistä

Akateemisissa ja yleisissäkin sosiaalisuudesta käydyssä keskustelussa on väitetty, että nykyisin yhteiskunnassa arvostetaan sosiaalisuutta aivan liikaa. Valittaessa henkilöitä erilaisiin tehtäviin korostetaan verkostoitumistaitoja, joita voidaan pitää nimenomaan sosiaalisten taitojen ilmentymänä.

Pia Lappalainen³²⁵ on tutkinut väitöstyössään sosiaalisesti pätevää johtamista (*socially competent leadership*). Hän on tutkinut teollisuuden sekä alaisia että johtajia, ja erityisen tarkastelun kohteena ovat ne johtajat, jotka alaiset olivat arvioineet parhaiten sosiaalisesti kompetenteiksi. Tuloksen mukaan johtajien hyvinä ominaisuuksina korostuvat alan hallitsemisen sekä perinteisen teknisen ja analyttisen osaamisen lisäksi luova, käytännöllinen ja sosiaalinen älykkyys. Tutkimuksessa sosiaalinen älykkyys liitetään kommunikaatiotaitoihin. Tuloksen mukaan looginen älykkyys ei ennustanut alaisten tyytyväisyyttä johtamiseen.

³²³ Ks. esim. Kannasojan (2013) laaja katsaus.

³²⁴ Appelqvist-Schmidlechner ym. 2013.

³²⁵ Lappalainen 2012.

Ilona Mattila³²⁶ on tutkinut persoonallisuuden piirteitä ja asemaa sosiaalisessa verkostossa. Hänen tulostensa mukaan neuroottisuuteen taipuvaisilla henkilöillä oli heikoin, vähemmän keskeinen, asema työpaikkansa sosiaalisessa verkostossa. Neuroottisuutta mitattiin tutkimuksessa Big Five -mittariston neuroottisuusmittarilla. Mattilan tulos muistuttaa tässä tutkimuksessa saamaani tulosta, sosiaalisuus ja neuroottisuus korreloivat negatiivisesti.

Sosiaalisuuden keskeisiä tutkijoita on viime vuosina ollut Liisa Keltikangas-Järvinen. Hänen mukaansa sosiaalisuudessa on erotettava kaksi käsitettä ja asiaa: sosiaalisuus temperamentin tyyppinä sekä sosiaaliset taidot.³²⁷ Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, ja se liittyy haluun olla ihmisten kanssa. Sosiaaliset taidot puolestaan ovat opittuja ja ne tarkoittavat kykyä olla muiden kanssa. Sosiaaliset taidot eivät liity mihinkään tiettyyn temperamenttityyppiin. Käyttämäni varusmiestutkimuksen 2010 aineistoon sisältyvä sosiaalisuudeksi nimittäni mittari sisältää yhteensä 11 osiota, joita tarkastelemalla huomataan, että osioissa on sekä sosiaalisuutta että sosiaalisia taitoja kuvaavia osioita (ks. edellä luku 6). Ilmeisesti käyttämäni tutkimusaineiston suunnittelijan tarkoituksaan ei ole ollut, että käytettäisiin jotakin universaalia sosiaalisuuden mittaria, vaan nimenomaan tutkimuksen ympäristöön hyvin sopivaa joukkoa osioita. Tässä mielessä ja väärinkäsitysten välttämiseksi mittarista voisikin itse asiassa käyttää nimitystä sotilaan sosiaalisuus.

Keltikangas-Järvisellä on selkeä käsitys sosiaalisuuden ja johtamisen yhteydestä. MTV:n haastattelussa hän sanoo, että jos sosiaalinen johtaja ”johtaa suurta joukkoa mukavia ihmisiä, joiden täytyy tulla toimeen keskenään ja ennen kaikkea viihtyä ja pitää hauskaa keskenään ja asiat eivät ole niin tavattoman tärkeitä, niin silloin hän on hyvä johtaja. Mutta mitä vaativampi on hänen johtajapaikkansa ja mitä tuulisempi se on, niin sitä huonompi sosiaalinen ihminen on johtajana. Tutkimus jopa väittää, että häntä ei edes kerta kaikkiaan tulisi valita johtajaksi silloin, kun johtajan paikka on kovin tuulinen.”³²⁸

Tässä tutkimuksessa on siis tilastollisesti selvää, että mitattu sotilaan sosiaalisuus ennustaa parhaiten henkilön valikoitumista varusmiesjohtajan koulutukseen. Kuten todettu, sosiaalisuus on voimakkaassa yhteydessä myös muihin mitattuihin psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaajiin sekä myös sosiaaliseen pääomaan, joka tässä tutkimuksessa kuvaa yksilön resurssitaustaa.

9.4 Tutkituista mittareista, käsitteistä ja ilmiöistä

Palaan tämän tutkimukseni lähtökohtaan siitä, että maanpuolustustahdon ja taisteluluottamuksen positiivinen korrelaatio oli tiedossa jo ennen tätä tutkimusta. Maanpuolustustahdon käsittelyssä ratkaisuni on ollut empiirinen, mittari on määritelty käytettävissä olevissa aineistoissa itsestäni riippumatta valittujen osioiden kautta. Olen käyttänyt mittareiden nimityksinä yleistä maanpuolustustahtoa ja henkilökohontaista maanpuolustustahtoa sekä niiden yhdistelmästä nimitystä maanpuolustusajatte-

³²⁶ Mattila 2008.

³²⁷ Ks. esim. Keltikangas-Järvinen 2011.

³²⁸ Ks. myös mt., 13.

lu. Tämä viittaa tavallaan siihen, että maanpuolustustahto käsitteenä ja ilmiönä on laaja, ja laajempi kuin selvästi teknisesti suppeammin määritelty taisteluluottamus.

Maanpuolustustahdon tarkastelukulmani on tavallaan perinteinen, koska nojaudun tutkimusperinteeseen, jonka alku on vuosikymmenien takana. Lainaamassani Jaakko Valtasen tutkimuksessa esillä on maanpuolustustahdon lisäksi otsikossa vaihtoehtoinen termi maanpuolustushenki. Maanpuolustushenki saattaa käsitteenä olla vanhempi, ja siksi Valtanenkin mahdollisesti halusi nojautua uudempaan käsitteeseen.

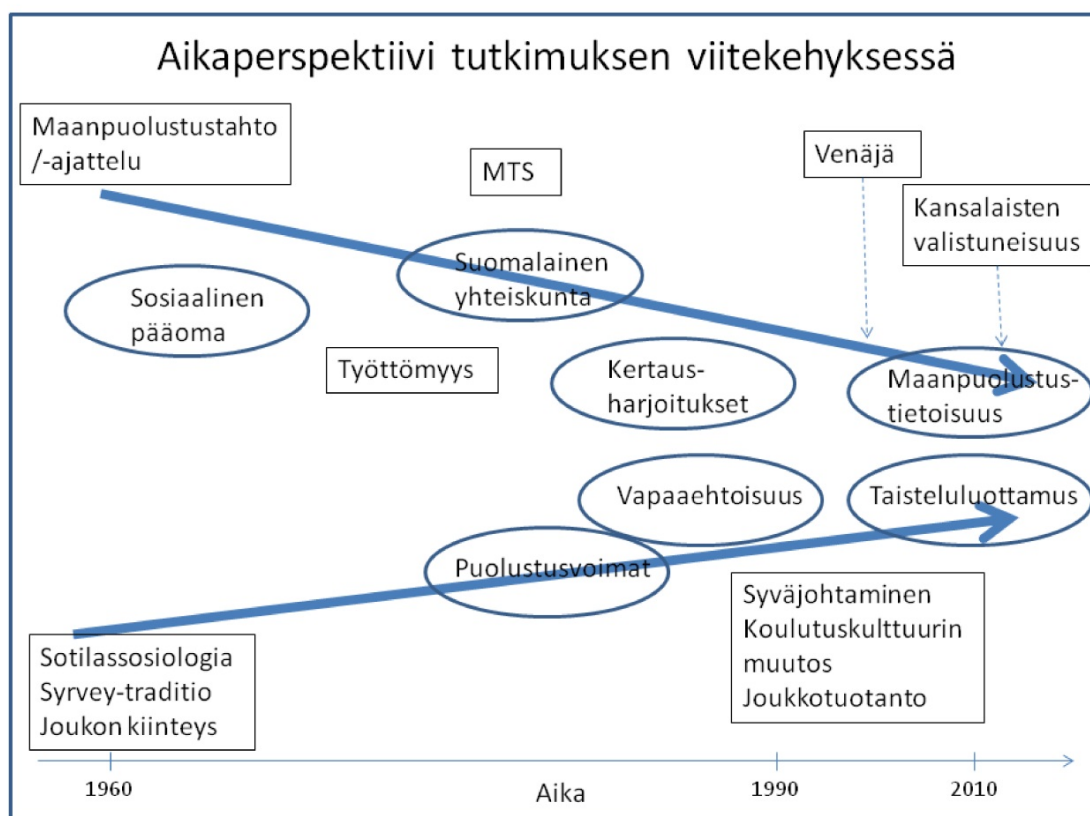
Joka tapauksesta ilmiöstä on voitu puhua ja puhuttu aikaisemminkin. Sotia edeltävänä aikana esiintyi käsite maanpuolustuskunto³²⁹, joka sekin voisi olla aivan ajankohdainen käsite määriteltynä siten, että kunto on yhtä kuin tahto kertaa kyky.

Piet Bester ja Karel Stanz³³⁰ ovat artikkelissaan käsitteellistäneet joukon taisteluvalmiutta rauhanturvaamisoperaatioita ajatellen. Heidän mallissaan on useita elementtejä, jotka muistuttavat tässä tutkimiani käsitteitä ja muuttujia. Heidän mallinsa voi sanoa olevan taisteluvalmiuden psykososiaalinen malli, jossa ovat mukana luotavuus (*confidence*) sekä sosiaalinen luottamus (*social trust*) taistelijaan itseensä (omakuva), ryhmään (*team*), johtamiseen ja saatuun koulutukseen. Selittävänä tekijänä he käyttävät moraalial (*morale*), jonka yksi osatekijä on tahtokomponentti (*general willingness*). Tähän ei ole syytä paneutua tämän enempää, mainitsen tämän artikkelin vain siksi, että se kuvaa hyvin soveltamani ajattelutavan tapaista lähestymistapaa tutkimuksessa muualla.

Alla olevassa kuviossa hahmotan käyttämäni käsitteiden taustaa myös siten, että esittämäni käsitteisiin liittyvä aikaperspektiivi tulee näkyville. Kuviossa on kaksi tasoa, maanpuolustusajattelun taso, joka on käsitteellisesti laajempi, ja taisteluluottamukseen liittyvä taso, johon liittyvät käsitteellisesti sekä luottamus että kiinteys ja niiden kehitys tutkimuskohteina. Maanpuolustustahdon taso ankkuroituu eri ilmiöihin yhteiskunnassa. Taisteluluottamuksen taso heijastaa puolustusvoimissa tapahtunutta kehitystä ja samalla myös sotilassosiologisen tutkimuksen kehitystä ja kiinteystutkimuksen osuutta siinä. Varusmiehen koulutuksessa nämä kaksi tasoa kohtaavat tavoitteena pitää yllä valtakunnan uskottavaa puolustusta tarvittavan henkilöstön näkökulmasta.

³²⁹ Ks. esim. Engelberg ym. 1938.

³³⁰ Bester ja Stanz 2007.

Kuvio 36. Tutkimuksen käsitteitä ja vaikuttavia tekijöitä yhteiskunnan ja puolustusvoimien ympäristössä.

Olen konstruoinut käytettävissäni olleissa aineistoissa taisteluluottamus-summa-muuttujan, vaikka näitä aineistoja ei välttämättä ole tarkoitettukaan tällaisen muuttujan rakentamiseen. Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa käyttökelpoisen vastauksen antaneiden keskiarvo tällä muuttujalla toisella mittauskerralla oli 3,77 asteikon ollessa 1 ... 5. Varusmiesten loppukyselyaineistossa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä vastaava keskiarvo vaihteli mittauskerroittain välillä 3,71 ... 3,81. Taisteluluottamuksen trendi tarkasteluajavälillä oli kokonaisuutena lievästi kasvava.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan kiinteyden mittaamiseen sopivin joukkoyksikkö olisi joukkue, ja sama pitänee paikkansa myös taisteluluottamuksen mittauksessa. Tässä tutkimuksessa ryhmä-, joukkue-, komppania jne. yksikkökohtaista vertailua ei ole voitu tehdä, koska tarvittava tieto ei sisälly aineistoon. Kokonaiskuva on siis se, että taisteluluottamus näyttää olevan varusmiesaineistossa hyvällä tasolla. Tekemäni vertailut reserviläisaineistoissa viittaavat siihen, että samanlainen sosiaalinen dynamiikka toimii myös reserviläisyksiköissä.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella on perusteltua ajatella, että taisteluluottamuksen kuvaamaan kokonaisuuteen sisältyy luottamus lähijohtajiin ja johtamiseen. Johtamisen rinnakkainen ja siihen liittyvä tekijä on viestintä. Luottamusta johtajiin ei käyttämäni tilastolliseen polkumalliin ole kuitenkaan empiirisesti sisällytetty samoin kuin ei johtamiseen liittyvää viestintääkään. Esimerkiksi reserviläisaineistojen pääkomponenttianalyysit kertoivat kuitenkin sen, kuinka tärkeitä ryhmänjohtajat ja joukkueenjohtajat lähijohtajina kokonaisuuden kannalta ovat. Varusmiesten loppukyselyaineiston perusteella varusmiesten luottamus esimiehiinsä ja kouluttajiinsa on

parantunut tarkasteluaikavälinä. Tämän ajattelun edellytyksenä ovat sotilassosiologian soveltamat syrvey-tutkimuksen menetelmät.

Asevelvollisten koulutuksessa tärkeitä koulutuksen kohteita ja samalla menetelmiä ovat olleet syväjohtamisen koulutus ja koulutuksen rakentaminen joukkotuotannoksi. Nämä ovat olleet keskeisiä uudistuksia 1990-luvulta alkaen ja niiden rinnalla puolustusvoimien koulutuskulttuuri on uudistunut. Varusmiesten loppukyselyiden perusteella nähdään, että muutos on ollut pääosin positiivinen. Varusmiesten kokemus myönteisyys palvelusta kohtaan on lisääntynyt ja palveluksen koettu fyysinen rasittavuus on vähentynyt. Toki kehittämiskohteita edelleen on. Palveluksen koetussa henkisessä rasittavuudessa ei ole olennaisia muutoksia. Miehistötason koulutuksessa joukkokoulutuskaudella huomion kiinnittäminen ryhmän pysyvyyteen (ryhmänjohtaja ja miehet) lisäisi tutkimukseni mukaan ryhmän kiinteyttä. Tutkimustulosteni arviointiin osallistuneet asiantuntijat paneelikyselyssä pitivät kiinteyden kehittämistä tärkeänä. Asiantuntijoiden mukaan varusmiesten koulutusohjelmat ovat niin tiukkoja, että uusia opetettavia asioita niihin on vaikea mahdollistaa, mutta käsitykseni mukaan kiinteyttä voidaan lisätä jo käytössä olevissa oppimiskokonaisuuksissa opetustapaa kehittämällä ottamalla huomioon kiinteys yhtenä näkökulmana.

Vapaaehtoisuus on viitteellisessä kuviossani ajateltu ilmiöksi, joka liittyy yhtäläillä yhteiskuntaan ja puolustusvoimiin. Asevelvollisten koulutuksessa erityisesti reserviläisten vapaaehtoisuuden huomioon ottamista on vuosien varrella lisätty ja lisätään edelleen. Käyttämässäni polkuanalyysissä vapaaehtoisuutta ei ole kuvattu itsenäisenä muuttujana, vaan se on mukana yhtenä osiona henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujassa ja lopullisessa mallissa maanpuolustusajattelun kootussa summamuuttujassa. Kansalaisten vapaaehtoisuus osallistua erilaiseen toimintaan on aivan ilmeisesti entistä tärkeämpää yhteiskunnan kokonaistoimivuuden kannalta julkisen vallan resurssien rajallisuuden korostuessa. Puolustusvoimat joutuu kilpailemaan vapaaehtoisten aktiivisuudesta monien muiden toiminnan alojen kanssa. Varusmiesten loppukyselyaineistossa vapaaehtoisuuden tasossa on tarkasteltuna aikavälinä muutoksia, joita ei voida tämän tutkimuksen perusteella selittää. Aikavälin alussa ja lopussa vapaaehtoisuus on kuitenkin samalla tasolla. Vapaaehtoisuusasenteeseen saattavat vaikuttaa sekä yleinen ilmapiiri ja keskustelu yhteiskunnassa samoin kuin muutokset puolustusvoimia koskevissa mielipiteissä.

Kertausharjoituksiin suhtautuminen liittyy läheisesti vapaaehtoisuusasenteeseen. Kertausharjoitukseen osallistuminen katkaisee henkilön normaalin toiminnan yhteiskunnan jäsenenä, työntekijänä ja perheenjäsenenä. Kertausharjoitukset voidaan tässä mielessä kokea yhteiskunnan kannalta häiritseväksi tekijäksi, mutta itse harjoitusten kannalta ongelmaksi on muodostunut harjoituslykkäysten suuri osuus harjoitettavasta joukosta. Toimintatapana kertausharjoitusten voi sanoa juuri nyt olevan kuohuntavaiheessa kun harjoituksia vähentäneiden säästöpäätösten vaihe ollaan taas ohittamassa. Säästöt kertausharjoitusten määrässä ovat kenties antaneet yhteiskunnalle ja asevelvollisille tahatonta signaalia siitä, että harjoitukset eivät sittenkään ole niin tärkeitä. Kertausharjoitukset ovat kuitenkin olennainen tekijä joukon kiinteyden säilyttämisessä joukon suorituskyvystä puhumattakaan. Yhteiskunnassa käytävässä asevelvollisuuskeskustelussa kertausharjoitukset ovat tärkeä aihe. Kertausharjoitusten merkityksen arviointiin liittyy myös se, missä määrin asevelvolliset ja myös siviiliväestö ymmärtävät, että kertausharjoitukset ovat osa asevelvollisuutta.

Yhteiskunnan kansalaiskeskustelussa maanpuolustustahto ja maanpuolustusajattelu ovat olleet tavalla tai toisella esillä koko maamme itsenäisyyden ajan. 1950-luvulla Jaakko Valtanen aloitti tutkimuksellaan uuden vaiheen kansalaisten maanpuolustustahdon tarkastelussa, jota sittemmin näkyvimmin on jatkanut Maanpuolustustiedotuksen Suunnittelukunta (MTS). Maanpuolustustahtoon vaikuttamisessa MTS:n rooli lieenee ollut marginaalinen, mutta sen tuottaman mittauksen tulos on antanut hyvää aineista asian julkisessa käsittelyssä. Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi 1995 näyttää vakiinnuttaneen näin mitatun maanpuolustustahdon suurin piirtein nykyiselle tasolle. Kuvioon olen piirtänyt mukaan Venäjän viitteellisenä vaikutuksena maanpuolustusajatteluun. Venäjän toimet Krimillä ja Ukrainassa ovat kiinnittäneet kansalaisten huomion aikaisempaa enemmän turvallisuustilanteeseemme, ja kansalaisten maanpuolustusvalistuneisuuden voidaan arvioida kasvaneen. Samaan suuntaan ovat vaikuttaneet sekä mediassa näkyvästi raportoidut ilmatilamme loukkaukset että poliitikkojen näkyvät ja kuuluvat puheenvuorot puolustuksemme tilanteesta.

Yhteiskunnan talouden muutosten kuvaajaksi olen piirtänyt kuvioon työttömyyslaatikon, joka kuvaa talouden painetta maanpuolustusta kohtaan. Työttömyys tilanteeseen puolustusvoimat ei voi vaikuttaa, mutta toisaalta on nähtävissä työttömyys tilanteen vaikuttavan ainakin joissakin tapauksissa reserviläisen halukkuuteen osallistua kertausharjoitukseen. Talouden tilanne heijastuu myös nuorten syrjäytymiskehitykseen, jolla myös voi olla haitallisia vaikutuksia varusmiespalveluksen suorittamiseen.

Tutkimuksessani Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa lasketun polkumallin kannalta olennainen tekijä on kuitenkin sosiaalinen pääoma, joka kuvaa yksilön resurssia ja varusmiespalveluksessa suoriutumisen kannalta. Jos sosiaalista pääomaa olisi tutkittu vuosien varrella, olisi ilmeistä, että se on muuttanut muotoaan. Olennaista tutkimusvuoden ajalta on kuitenkin se, että tällainen resurssi on riittävä. Sosiaalinen pääoma on yhteydessä maanpuolustusajatteluun ja maanpuolustustietoisuuteen. Yksi seuraus on se, että nykyisessä varusmieskoulutuksessa koulutettaville syntyy riittävä taisteluluottamus.

Tutkimuksen tulosta voi katsoa myös yksittäisen asevelvollisen ajallisten vaiheiden kautta, kun tavoitteena on hänen koulutuksensa onnistuminen isänmaan uskottavan puolustuksen kannalta. Tutkimukseni tulosten perusteella sosiaalinen pääoma selittää asevelvollisen maanpuolustusajattelua varsinkin hänen varusmiespalveluksensa alkuvaiheessa, ja maanpuolustusajattelu on sitten yhteydessä kehittyvään taisteluluottamukseen. Karkeasti ilmaistuna kausaalinen ajatteluketjuni on siis sellainen, että maan – isien ja äitien ja koko kansalaisyhteisön – pitää kasvattaa lapsensa niin, että näiden on mahdollista kehittää maanpuolustusajattelua kunnan kansalaisina kuten maanpuolustuskonsensuksen mielessä heiltä voidaan edellyttää.

Mikäli konstruoimani sosiaalisen pääoman summamuuttuja on kohtuullisen toimiva, näyttää käyttämäni aineiston pohjalta siltä, että edellytykset maanpuolustusajattelun kehittymiselle tulevaisuudessakin ovat hyvät. Palveluksessa olleiden varusmiesten sosiaalisen pääoman keskiarvo ensimmäisessä mittauksessa oli 11,06 ja arvo 11 oli myös mediaaniarvo kun sosiaalisen pääoman suurin arvo oli 15. Tämä on hyvä esti-

maatti 2010-luvulle, kun varusmiespalveluksen suorittaneiden osuus on yli 70 prosenttia miesikäluokista.

Tältä pohjalta varusmieskoulutus voi luoda joukkoon kiinteyttä ja luottamusta ja edelleen siitä kehittyä itseluottamuksen luontoinen taisteluluottamus – tai sitten ei kehity. Joukkotuotantomallilla saadaan aikaan joukkoja, joissa taisteluluottamus on yleensä tarvittavalla tasolla ja joukkoja voidaan käyttää osoitettuun tehtävään. Joukkokohtaisen taisteluluottamuksen keskiarvon perusteella joukon koulutuksen onnistumista voidaan arvioida ja tehdä päätökset mahdollisista jatkotoimenpiteistä. Kertausharjoitukset ylläpitävät kiinteyttä, taisteluluottamusta ja sitä kautta joukon suorituskykyä. Yksittäisten taistelijoiden toimintakyvyssä on eroja, ja psykososiaalisen toimintakyvyn piirteistä on erityisesti erottunut (sotilaan) sosiaalisuus, joka ennustaa erittäin voimakkaasti taistelijan pärjäämistä varusmieskoulutuksessa aina johtajakoulutukseen saakka.

9.5 Tutkimuksen arviointia

Tässä tutkimuksessa esittämäni polkumalli kertoo sen, että yksilön – jo ennen varusmiespalvelusta hankkimista – tietyistä resursseista, varusmiespalveluksen alkuvaiheessa olevan maanpuolustustahdon, yksilön psykososiaalisen toimintakyvyn ja joukon kiinteyden kautta päästään edelleen säilyneeseen maanpuolustustahtoon ja siitä taisteluluottamukseen, yksilön omaan näkemykseen taistelussa pärjäämisestä joukkonsa osana.

Sotilaspedagogiikan perusteet -teoksessa³³¹ kuvataan yksilöä joukkonsa osana seuraavasti:

”Joukon tulokset syntyvät sen yksilöllisten jäsenten henkilökohtaisista panoksista ja yksittäisten jäsenten toiminnan nivoutumisesta toisten yksilöiden toimintaan. Yhteen nivoutuminen vaatii hyvää johtamista, keskinäistä luottamusta ja kunkin yksilön vastuuntuntoa tehtävien suorittamisesta. Luottamusta ja vastuuntuntoa ei voi kehittää ilman yksilöiden itsenäisyyden tukemista ja kehittämistä.”

”Yksilöiden itsenäisyyden tukeminen” näyttää tämän tutkimuksen tulosten mukaan onnistuneen – ainakin keskimäärin. Tämä rajausta on välttämätön tutkimuksen yleisen tilastollisen luonteen vuoksi. Yksilökohtaisia poikkeuksia esiintyy aina. Tulosten mukaan varusmiesten itsetunto kehittyi palveluksen aikana ja vastaavasti taipumus neuroottisuuteen ja stressaantumiseen vähenee. Edellä mainitun pedagogisen tavoitteen voidaan siis katsoa toteutuneen.

³³¹ Sotilaspedagogiikan perusteet 1998, 38.

Saman teoksen samalta sivulta voin ottaa toisenkin lainauksen, joka näyttää saavan tukea tuloksistani:

”Sotakokemukset ja lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet pienryhmän kiinteyden suuren merkityksen toiminta- ja suorituskyyllä. Koulutuksessa on tärkeää edistää sitä, että taistelijapari-, -taistelijapartiot, ryhmät ja joukkueet kehittyvät kiinteiksi pienryhmiksi, joissa vuorovaikutus on avointa ja välitöntä. Terve ryhmä-, joukkue- ja yksikköylpeys on tärkeä tavoite.”

Ryhmäkiinteyden yhteyden osoittaminen joukon suorituskyyyn kanssa ei välttämättä ole helppoa. Rauhan aikana mitatun ryhmäkiinteyden merkitys jää aina arvio- ja tulokintatasolle, koska kriisin tai sodanajan monet painetekijät puuttuvat. Rauhan ajan estimaateista sodan ajan käyttäytymiseen voidaan kuitenkin päätellä siten, että jos kiinteyttä ei ole rauhan aikana kootussa ja koulutetussa joukossa, on erittäin epätodennäköistä, että kiinteyttä esiintyy sodankaan aikana. Komppanian hyökkäystutkimuksen yhteydessä tehdyillä kiinteysmittauksilla ei löydetty selkeää ja suoraviivaista yhteyttä komppanian suorituskyyyn testihyökkäyksissä. Asiaan liittyy selvästi metodisia haasteita. Esittämässäni polkumallissa kiinteydellä – siten kuin sitä oli mahdollista mitata ja kuvata – oli joka tapauksessa yhteys maanpuolustustahtoon ja taisteluluottamukseen varusmiehen koulutuksen loppuvaiheessa.

Joukon kiinteyden merkityksen huomioon ottaminen on perustellusti tärkeää, kuten edellä olevassa lainauksessa sanotaan. Pidän tätä lainausta tärkeänä siinäkin mielessä, että kiinteyden merkitystä joukon suorituskyyllä ei ole eksplisiittisesti juuri otettu esille edes siinä vaiheessa kun puolustusvoimien varusmieskoulutuksessa siirryttiin joukkotuotantojärjestelmään.

Tutkimukseni perustuu lähes kokonaan yksilökohtaisiin analyyseihin. Käytettävissä olevat aineistot eivät ole mahdollistaneet esimerkiksi ryhmä- tai joukkuekohtaisia analyyseja. Poikkeuksena tästä on komppanian hyökkäystutkimukseen liitetty kiinteyskysely, jonka aineistossa oli tieto siitä, mihin ryhmään ja joukkueeseen mies kuului. Ryhmien kokotietojen perusteella osoittautui kuitenkin, että nämäkään tiedot eivät olleet käyttökelpoisia. Ilmeisesti kokeeseen osallistuneiden komppanioiden miehitystä oli muutettu testiä varten, ja kyselyssä miehet olivat sekoittaneet tiedon siitä, mihin ryhmään he koeorganisaatiossa kuuluivat ja mikä ryhmä oli heidän varsinaisen ryhmänsä komppanian normaalissa koulutuskokoonpanossa. Komppanian kokoonpanon muuttaminen ja miesten siirtäminen ryhmästä toiseen vie samalla pohjaa ”kiinteysteoreettiselta” asetelmalta, koska se on vastaan sitä näkemystä, että kiinteyden aito syntyminen edellyttää useiden viikkojen tai jopa kuukausien jäsenyyttä samassa ryhmässä tai joukkueessa.

Ryhmäkohtaisen tiedon puuttumista korvaa osittain tehty analyysi siitä, onko ryhmän kokoonpano tai ryhmänjohtaja vaihtunut joukkokoulutuskauden aikana. Kokonaisuutena analyysi rajoittuu ”väestölaskentamaiseen” yksilöanalyysiin. Kiinteyden ja taisteluluottamuksen analyyseissa ja niiden kautta joukon henkisen taistelukyyyn estimoinnissa on käytettävä yksikkökohtaisia analyyseja.

Sekä varusmiesten loppukyselyaineistossa että Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa on paljon sellaisia muuttujia, joita en ole tekemissäni analyyseissa lainkaan käyttänyt. Luottamukseen liittyvien ilmiöiden analyysia olisi voinut tehdä paljon laajemminkin. Koska tutkimusasetelmassani luottamus eri piirteineen on osatekijänä joukon kiinteydessä, en ole käsitellyt luottamusta laajemmin. Varusmiestutkimus 2010:n aineistossa on tutkimuskohteiden taustaan liittyviä kysymyksiä, esimerkiksi asuinpaikasta ja kiinnostuksen ja arvostuksen kohteista. Taustatiedoista katsottiin kuitenkin sosiaalisen pääoman summamuuttujan mukaan ottaminen riittäväksi edustamaan selittäviä tekijöitä taustatietonäkökulmasta.

Varusmiestutkimus 2010:n aineiston analyyseissa syntyi myös sellaista lisätietoa, jota en ole sisällyttänyt tähän raportointiin. Osoittautui muun muassa, että varusmiesten mielestä palveluksen aikana heille tuli taloudellisia vaikeuksia enemmän kuin he palveluksen alkaessa odottivat. Varusmiehistä löytyi myös osa, joka ei ollut esittänyt mitään toiveita tai tavoitteita palveluspaikastaan. Tällä havaittiin olevan selvä heikentävä yhteys heidän palvelusmotivaatioonsa. Kysymys on mahdollisesti yleisemmästä taitamattomuudesta asettaa tavoitteita elämässään. Tällaisten havaintojen käsittely ja raportointi kuuluvat näistä aineistoista laadittavien muiden tutkimusten tehtäviksi.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Adorno ym. 1950: T. W. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D.J. Levinson, ja R. N. Sanford, *The Authoritarian personality*. New York: Harper & Brothers.

Ahronson ja Eberman 2002: Arni Ahronson ja Carolin Eberman, *Understanding Leadership and Teams in the Military Context*. Prepared for the Director Canadian Forces Leadership Institute (CFLI). May, 2002.

Alanen 1992: Pertti Alanen, Kansansota ja kansanarmeija? – Suomalaisten mielipiteitä aseellisesta puolustuksesta ja puolustusvoimista. *Ulkopolitiikka* 3/1992, s. 28–39.

Alanen ja Nurmela 1993: Pertti Alanen ja Sakari Nurmela, Varusmiesten sitoutuminen yhteiskuntaan ja sen aseelliseen puolustamiseen – MTS-varusmiestutkimus 89:n reflektointia. (Esitys MTS:n tutkimusseminaarissa 27.1.1993, julkaisematon moniste).

Alatupa 2007: Saija Alatupa (toim.) *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?* Sitran raportteja 75, Helsinki.

Anttila 2007: Jorma Anttila, Kansallinen identiteetti ja suomalaisiksi samastuminen. *Yliopistopaino, Helsinki*.

Anttila ym. 2010: Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari ja Tiina Puhakka (toim.), *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot-vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki.

Appelqvist-Schmidlechner ym. 2013: Kaija Appelqvist-Schmidlechner & työryhmä, *Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen: Psykososiaalinen tukipalvelu varusmies- tai siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneille miehille*. Teoksessa Juha Mäkinen (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9, s. 194–207. Helsinki.

Aurén 2003: Vesa Aurén, Varusmiehen onnistumisen tunne velvollisuutensa täyttämisessä. Teoksessa Risto Sinkko (toim.) *Joukkosi eessä. Ajatuksia reserviläisarmeijan johtamisesta*, s. 126–143. Helsinki.

Bartlett ym. 2011: Jamie Bartlett, Jonathan Birdwell ja Mark Littler, *The New Face of Digital Populism*. Demos, London.

Bass ym. 2003: Bernard M. Bass, Bruce J. Avolio, Dong I. Jung ja Yair Berson, Predicting Unit Performance by Assessing Transformational and Transactional Leadership. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 88, No. 2, s. 207–218.

Ben-Dor ym. 2008: Gabriel Ben-Dor, Ami Pedahzur, Daphna Canetti-Nisim, Eran Zaidise, Arie Perliger, Shai Bermanis, I versus We, Collective and Individual Factors of Reserve Service Motivation during War and Peace. *Armed Forces & Society*, Volume 34, Number 4, s. 565–592.

Ben-Shalom ym. 2005: Uzi Ben-Shalom, Zeev Lehrer ja Eyal Ben-Ari, Cohesion during Military Operations, A Field Study on Combat Units in the Al-Aqsa Intifada. *Armed Forces & Society*, Volume 32, Number 1, October 2005, s. 63–79.

Berger ja Luckmann 1976: Peter L. Berger ja Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality, A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penquin Books, Whitstable.

Berger-Schmidt 2000: Regina Berger-Schmidt, Social Cohesion as an Aspect of the Quality of Societies: Concepts and Measurement. EuReporting Working Paper No. 14. Centre of Survey Research and Methodology (ZUMA), Social Indicators Department. Mannheim.

Bester ja Stanz 2007: Piet C. Bester ja Karel J. Stanz, The Conceptionalisation and Measurement of COMBAT Readiness for Peace-support Operations – An Exploratory Study. *SA Journal of Industrial Psychology*, 2007, 33 (3), s. 68–78.

Biehl ym. 2001: Heiko Biehl, Ulrich vom Hagen ja Reinhard Mackewitsch, Motivation von Soldaten im Auslandseinsatz II – Der methodische Ansatz. SOWI-ARBEITSPAPIER Nr. 127 Strausberg, Februar 2001.

Bjereld ja Demker 1993: Ulf Bjereld ja Marie Demker, Från kallt krig till avspänning. Vad händer med den svenska försvarsvilja? Kungliga krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, 3. häftet 1993, s. 155–166. Karlskrona.

Bobbitt 2002: Philip Bobbitt, *The Shield of Achilles. War, Peace and the Course of History*. New York.

Bondy 2004: Harry Bondy, Postmodernism and the Source of Military Strength in the Anglo West. *Armed Forces & Society*, Vol. 31, No. 1, Fall 2004, s. 31–61.

Borg 1996: Sami Borg, Nuoret, politiikka ja yhteiskunnallinen syrjäytyminen 1996. Raportti nuorten osallistumisesta vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleihin. Helsinki.

Borg 2009: Sami Borg, Nuorten poliittinen osallistuminen. Teoksessa Sami Borg & Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit yleisdemokratiassa*. Eduskuntavaalitutkimus 2007, s. 149–174. Tampere 2009.

Borg ja Paloheimo 2007: Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim. 2009): *Vaalit yleisdemokratiassa*. Eduskuntavaalitutkimus 2007. Tampere University Press.

Bourdieu 1986: Pierre Bourdieu, *The Forms of Capital*. Teoksessa John G. Richardsson (toim.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York, Greenwood Press, 241–258.

Burt 1992: Ronald S. Burt, Structural holes. The social structure of competition. Harvard University Press, Cambridge.

Combat Stress, U.S. Marine Corps, FM 90-44/6-22.5, NTTP 1-15M, MCRP 6-11C, DEPARTMENT OF THE NAVY, Headquarters United States Marine Corps, Washington, D.C. 20380-1775, 23 June 2000.

Costa ym. 2001: Costa, A. C., Roe, A. R. ja Tailieu, T., Trust within teams: The relation with performance effectiveness. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(3), s. 225–244.

Crawford ja Henry 2004: The Positive and Negative Affect Schedule (PANAS): Construct validity, measurement properties and normative data in a large non-clinical sample. *British Journal of Clinical Psychology* 43, 245–265.

Delhey ja Newton 2003. Jan Delhey ja Kenneth Newton, Who trusts? The origin of trust in seven societies, *European societies*, 5: 2.

Doob 1948: L.W. Doob, Public Opinion and Propaganda. New York.

Dunbar 1996: Robin Dunbar, Grooming, Gossip, and the Evolution of Language. Harvard University Press, Cambridge, MA, s. 55–79 ja 112–113.

Eggenbergerym. 2007: John Eggenberger, Nigel Brodeur, Timothy Black, Kent Foster, Peter Green, James Main, George Nichol ja David Wightman, Increasing Combat Capability by Reducing the Effects of Combat Stressors. Royal United Services Institute, Vancouver Island. Ilman päiväystä, julkaistu helmikuussa 2007. Saatavilla: http://www.rusiviccda.org/opinion/cosr/Thought_paper_COSR_research_26_Feb_07.pdf (viitattu 2.9.2012).

Eloluoto ja Jaakkola 2000: Eloluoto, S. & Jaakkola, T., Varusmiesten kokema palvelusmotivaatio ja -viihtyvyys. Vertaileva tutkimus vanhan ja uuden palvelusaikajärjestelmän miehistötason varusmiesten välillä. Pro gradu -tutkielma, kasvatustieteiden tiedekunta, Turun yliopisto.

Engelberg ym. 1938: Engelberg Rafael - Gummerus Herman – Hallakorpi I.A. – Helle Emil J. – Pajari Kosti (toim.) Maanpuolustuskunta ja kansalainen II. Vapaata maanpuolustustoimintaamme ja sen erikoiskysymyksiä käsittelevä julkaisu. Vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen yhteisvaliokunta. Oy Gutenberg Ab 1938.

Envall 2009: Olli Envall, Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o1/2009, Edita Prima Oy, Helsinki 2009.

Eskola 1962: Antti Eskola, Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. Eripainos Tiede ja Ase n:o 20. Mikkeli.

Eskola 1967: Antti Eskola, Sosiologian tutkimusmenetelmät 2. Porvoo-Helsinki-Juva.

EU Youth Report, Youth - Investing and Empowering, {COM(2009) 200}. Brussels.

Eurobarometri 74. Kansalaismielipide Euroopan Unionissa. Syksy 2010, Kansallinen raportti, Suomi. Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_fi_fi_nat.pdf. (Viitattu 2.3.2011).

Eurobarometer 62, Allmänna Opinionen inom den Europeiska Unionen. Hösten 2004, Nationell Rapport Sverige. Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb62_sw_nat.pdf (Viitattu 1.10.2014).

EUROBAROMETER 69/5. The European Union Today and Tomorrow. European Commission. Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm. (Viitattu 6.12.2014).

Eurofund 2007: Extended and unusual working hours in European companies. Establishment Survey on Working Time 2004–2005. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Second European Quality of Life Survey – First Findings. Saatavilla: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/52/en/1/EF0852EN.pdf> (Viitattu 19.11.2014).

EVA 2003: Vaatelias vaalikansa. Raportti suomalaisten asenteista 2003.

EVA 2012: EU vai ei? EVAn arvo- ja asennetutkimus 2012. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/03/EU-VAI-EI.pdf>. (Viitattu 28.3.2014).

Evans ja Dion 1991: Charles R. Evans ja Kenneth L. Dion, Group Cohesion and Performance, A Meta-Analysis. Small Group Research, Vol. 22, No. 2, 1991, s. 175–186.

Flash Eurobarometer 236: Citizens' perceptions of fraud and the fight against fraud in the EU27.. European Commission. Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_236_en.pdf. (Viitattu 10.12.2014).

Flash Eurobarometri-tutkimukset saatavilla:
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/flash_arch_en.htm.

Ficora 2009a: Suomalaiset viestintäpalveluiden kuluttajina. Viestintävirasto. Saatavilla: http://www.ficora.fi/attachments/suomiry/5lw6l5Hwm/Viestintapalvelut_tutkimus.pdf. (Viitattu 13.1.2010).

Ficora 2009b: Suomalaiset viestintäpalveluiden kuluttajina. Lisätietoa eri ikäryhmien kulutuksesta. Viestintävirasto 6.11.2009.

Saatavilla: http://www.ficora.fi/attachments/suomiry/5lw6sCr9t/Viestintapalvelut_tutkimus_ikaryhmat.pdf. (Viitattu 13.11.2010).

Fischer 2006: Merja Fischer, Positiivisten tunteiden ja asenteiden vaikutus vuorovaikutussuhteissamme. Teoksessa Raimo P. Hämäläinen ja Esa Saarinen (toim.) *Systemiäly 2006*. Helsinki University of Technology, Systems Analysis Laboratory Research Reports B26, s. 105–118.

FM 6-22 (FM 22-100): Army Leadership. Competent, Confident, and Agile. October 2006, Headquarters, Department of the Army.

Fors 2007: Maria Fors, Leadership and trust. Karolinska Institutet.

Fukuyama 1996: Francis Fukuyama, Trust. *The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. Simon & Schuster, New York.

Gal 1985: Reuven Gal, Commitment and Obedience in the Military: An Israeli Case Study. *Armed Forces and Society*, 11(4), s. 553–564.

Gal 2012: Reuven Gal, Why Is Cohesion Important? Teoksessa Mikael Salo & Risto Sinkko (toim.), *The Science of Unit Cohesion – It's Characteristics and Impacts*. National Defence University, Department of Behavioural Sciences. Publication Series 1, Number 1/2012, s. 37–44.

Garbutt 2004: P.F. Garbutt, The Paradox of Fight or Flight. A Leadership Guide to Understanding and Mitigating Operational Stress Injuries. Canadian Forces College CSC 30, April 2004.

Goyne 2006: Anne Goyne, Measuring Unit Effectiveness: What Do Commanders Want to Know and Why? International Military Testing Association, konferenssisitelmä.

Saatavilla: <http://www.internationalmta.org/Documents/2006/2006011P.pdf>. Viitattu 26.2.2014.

Griffith ja Vaitkus 1999: James Griffith ja Mark Vaitkus, Relating Cohesion to Stress, Strain, Disintegration, and Performance: An Organizing Framework. *Military Psychology*, 11(1), s. 27–55.

Gronke ja Feaver: Paul Gronke ja Peter D. Feaver, Uncertain Confidence: Civilian and Military Attitudes about Civil-Military Relations. Paper prepared for the Triangle Institute for Security Studies "Project on the Gap Between the Military and Civilian Society," Peter D. Feaver and Richard H. Kohn, Co-Principal Investigators. (Projektipaperi ilman päivystä).

Gully ym. 1995: Stanley M. Gully, Dennis J. Devine ja David J. Whitney, A Meta-analysis of Cohesion and Performance, Effects of Level of Analysis and Task Interdependence. *Small Group Research*, Vol. 26 No. 4, s. 497–520.

Gupta 2004: R.K. Gupta, *Getting It Together: Group Cohesion Theory and Practice in the Canadian Forces*. Canadian Forces College, CSC 30/CCEM No 30, 2004.
 Gurfein ja Janowitz 1946: M. I. Gurfein ja M. Janowitz, *Trends in Wehrmacht Morale*. *The Public Opinion Quarterly* 10:1, s. 78–84.

Halava ja Pantzar 2010: Ilkka Halava ja Mika Pantzar, *Kuluttajakansalaiset tulevat! Miksi työn johtaminen muuttuu?* Eva, Helsinki.

Haldén 2001: Eva Haldén, *Försvaret och det vidgade säkerhetsbegreppet*. Försvarsdepartementet. Försvarsberedningen, Debattserien.

Hallitusohjelman toimeenpanon arviointi hallituskauden puolivälissä. – Hallituksen strategia-asiakirjan seuranta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2009. Helsinki.

Halonen 2007: Pekka Halonen, *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitos, Julkaisusarja 2, N:o 18 / 2007.

Hamilton 2010: K.J. Hamilton, *Unit Cohesion*. *Canadian Army Journal* Vol. 12.3 (Winter 2010), 9–20.

Handel 2005: Michael I. Handel, *Masters of War, Classical Strategic Thought*. Routledge.

Hanén 2005: Tom Hanén, *Turvallisuusjohtaminen ja rajavartiolaitos: yksittäisten onnettomuuksien tutkinnasta strategisten häiriöiden hallintaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Diplomityö, Yleisesikuntaupseerikurssi 52, Merivoimalinja.

Harinen 1992: Olli Harinen, *Sotilasjoukon kiinteys ja sotilasorganisaatio*, *Sotilassosiologian julkaisusarja A*, n:o 7. Helsinki, Sotakorkeakoulu.

Harinen 2010: Olli Harinen, *Näkökulmia sotilassosiologiaan*. Artikkeleita vuosilta 1991–2009. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 1/2010). Helsinki.

Harinen 2011: Olli Harinen, *Johdatus suomalaiseen sotilassosiologian tutkimukseen*. Joitakin piirteitä sotilassosiologian tutkimuskohteista, menetelmistä ja puolustusvoimissa tehdyistä tutkimuksista. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 4/2011.

Harinen 2013: Olli Harinen, *Varusmiesten maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja kokemukset palvelusajasta*. Tuloksia puolustusvoimissa vuosina 2005–2009 tehdyistä varusmieshaastatteluista. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 1/2013.

Harinen ja Hannola: Olli Harinen ja Anitta Hannola, Varusmiesten maanpuolustus-tahto 2010-luvun alkupuolella. Tutkimustuloksia puolustusvoimissa tehdyistä va-rusmiesten loppukyselyistä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden lai-tos, Julkaisusarja 1 Nro 2/2013.

Harisalo ja Stenvall 2001: Risto Harisalo ja Jari Stenvall, Luottamus kansalaisyhteis-kunnan peruskivenä – Kansalaisten luottamus ministeriöihin. Valtion keskushallin-non uudistaminen. Helsinki 2001.

Helmus ja Glenn 2005: Todd C. Helmus ja Russell W. Glenn, *Steeling the Mind. Combat Stress Reactions and Their Implications for Urban Warfare*. Rand, Santa Monica.

Helve 2002: Helena Helve, Arvot, muutos ja nuoret, Yliopistopaino, Helsinki.

Henderson 1985: Wm. Darryl Henderson, *Cohesion, The Human Element in Com-bat. Leadership and Societal Influence in the Armies of the Soviet Union, the Unit-ed States, North Vietnam, and Israel*. Washington Dc.

Hermerén 1974: Göran Hermerén, Mätning av försvarviljan. Några vetenskap-teoretiska problem. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Psykologiskt för-svar Nr. 68. Stockholm.

Herzberg ym. 1959: F. Herzberg, B. Mausner ja B.B. Snyderman, *The Motivation to Work*. John Wiley. New York.

HMS 1964: Henkisen maanpuolustuksemme perustekijät, sen kokonaistavoitteet ja eri alojen tehtävät sekä johto- ja suorituselimet rauhan ja sodan aikana. Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan julkaisuja N:o 1, Mikkeli.

Houben ja Peters 2003: Marc Houben ja Dirk Peters, *The Deployment of Mul-tinational Military Formations: Taking Political Institutions into Account*. CEPS Policy Brief NO. 36.

Hovland ym. 1949: C. I. Hovland, A. A. Lumsdaine ja F. D. Sheffield, *Studies in Social Psychology in the World War II (Vol. III). Experiments on Mass Com-munication*. Princeton: Princeton University Press.

Huhtinen ja Sinkko 2004: Aki-Mauri Huhtinen ja Risto Sinkko (toim.), *Maanpuolus-tustahto tutkimuskohteena – Kylmästä sodasta informaationsotaan*. Maanpuolustus-korkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2 artikkelikokoelmat 12, Helsinki.

Hult 2002: Heini Hult, ”Ensimmäinen ryhmä! Huomio!” Ryhmäkoheesio ja kom-munikaatio jääkäriryhmän taistelussa. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämis-keskus, Julkaisusarja A/5/2002. Vaasa.

Hyvärinen 1964: R. Hyvärinen, Havaintoja turvallisuuspolitiikkaa koskevista näkökannoista. Yhteenveto henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan toimeenpaneman puolueettomuus- ja maanpuolustusasenteita koskevan kenttätutkimuksen tuloksista. Julkaisija Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta, moniste.

Häyrynen 2008: Heli Häyrynen, Mielikuvia vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. Tutkimusraportti suomalaisten suhtautumisesta vapaaehtoiseen maanpuolustukseen ja Maanpuolustuskoulutusyhdistykseen sekä valmiutta osallistua yhdistyksen toimintaan. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen julkaisuja.

Ilmonen ja Jokinen 2002: Kaj Ilmonen ja Kimmo Jokinen, Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylän yliopisto, SoPhi 2002, Jyväskylä.

Inglehart 1997: R. Inglehart, Modernization and Postmodernization: cultural, economic, and political changes in 43 societies. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Johtajan käsikirja 2012: Johtajan käsikirja. Pääesikunta. Ohjesääntönumero 835. Tampere.

Judge ym. 1997: T. A. Judge, E. A. Locke, ja C. C. Durham, The dispositional causes of job satisfaction: A core evaluations approach. *Research in Organizational Behavior* 19, s. 151–188.

Jämsä 2003: Markku Jämsä, Asepalvelus muuttuvassa turvallisuuden toimintaympäristössä – vaihtoehto asepalvelukselle. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Yleisesikuntaupseerikurssi 50, heinäkuu 2003.

Kaivo-oja ja Rubin 2004: Jari Kaivo-oja ja Anita Rubin, Tietoyhteiskunnan kauniit ja rohkeat – hallituksen toinen tulevaisuusselonteko viitoittaa Suomen tietä 2000-luvulle. Turun Kauppakorkeakoulu, Tulevaisuuden tutkimuskeskus.

Kajanoja ja Simpura 1998: Jouko Kajanoja ja Jussi Simpura (toim.), Sosiaalinen pääoma. Käsité ja sen soveltaminen sosiaali- ja talouspolitiikassa. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (VATT), VATT-julkaisuja 24. Helsinki.

Kannasoja 2013: Sirpa Kannasoja, Nuorten sosiaalinen toimintakyky. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 484. University of Jyväskylä.

Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti 2007: Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2007:20. Helsinki.

Kekäle 1998: Petri Kekäle (toim.), MTS-tutkimukset 1990–1997. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, tutkimus- ja seminaariselosteita n:o 8. Helsinki 1998.

Kellen 1969: Konrad Kellen, A View of the VC: Elements on Cohesion in the Enemy Camp in 1966–1967. RM-5462-1-ISA/ARPA, Rand November 1969.

Keltikangas-Järvinen 2011: Liisa Keltikangas-Järvinen, Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY.

Kenttäohjesääntö (2007): Kenttäohjesääntö. Yleinen osa, puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet. Pääesikunta/Suunnitteluosasto. Helsinki.

Khodyakov 2007: Dmitry Khodyakov, 'Trust as a Process: A Three-Dimensional Approach. Sociology, BSA Publications, Volume 41(1), s. 115–132.

King 2004: Anthony King, The Ethos of the Royal Marines, The Precise Application of Will. Department of Sociology, University of Exeter. May 2004.

King 2006: Anthony King, The Word of Command, Communication and Cohesion in the Military. Armed Forces & Society, Vol. 32, No. 4, 493–512 (2006).

Koivumäki 2008: Jaakko Koivumäki, Työyhteisöjen sosiaalinen pääoma. Tampere 2008.

Kolditz 2006: Thomas A. Kolditz, Research in In Extremis Settings, Expanding the Critique of 'Why They Fight'. Armed Forces & Society, Vol. 32 No. 4, 655–658 (2006).

Kosola ja Solante 2013: Jyri Kosola ja Tero Solante, Digitaalinen taistelukenttä – informaatioajan sotakoneen tekniikka. Kolmas uusittu laitos. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos, Julkaisusarja 1, No 35.

Kosonen 2003: Jarkko Kosonen, Suomalaisen rauhanturvajoukon pienryhmäkiinteyden Kosovossa vuonna 2000. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Julkaisusarja A/1/2003. Helsinki.

Kouvo 2005: Antti Kouvo, European Social Survey in the Research of Social Capital. FSD Bulletin, Issue 15 (3/2004).

Kuronen 1995: Risto Kuronen, Jalkaväessä palvelevien varusmiesten motivaatioon vaikuttavat tekijät. Maanpuolustuskorkeakoulu, yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö.

Kärkkäinen ja Kanssi 1974: Kari Kärkkäinen ja Pekka Kanssi, Varusmiesten mielipiteet ja asenteet maanpuolustuksesta ja puolustusvoimista sekä niihin vaikuttavat tekijät v. 1973. Pääesikunnan Tiedotusosasto, Julkaisusarja no 1, 1974.

Lahdenperä ja Harinen 2000: Jyrki Lahdenperä ja Olli Harinen, KFOR-joukkojen suomalaisen pataljoonan (SP/KFOR) reserviläisten näkemys koulutuksellisesta valmiudestaan. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, tutkimuslauseita A/14/2000. Vaasa.

Laiho 1997: Pentti Laiho, Simputuksesta puolustusvoimissa. Ilmatorjuntaupseeri 2/1997.

Lappalainen 2012: Pia Lappalainen, *Socially Competent Leadership – predictors, impacts and skilling in engineering*. Lappeenranta University of Technology, Acta Universitatis Lappeenrantaensis 467.

Saatavilla: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74572/isbn%2097895226-52089.pdf?sequence=1> (Viitattu 20.7.2014).

Larsson 2005: Larsson, Gerry, Snabb tillit: Den nya framgångsfaktorn? Teoksessa G. Larsson (Toim.), 9 noter om NBF, s. 61–74. Stockholm: Försvarshögskolan.

Larsson, Fors ja Nilsson 2006: Gerry Larsson, Maria Fors ja Sofia Nilsson, *Liderskap och tillit – Analys och värdering av befintlig forskning ur ett Nordisk Battle Group perspective*. Försvarshögskolan, Institutionen för lederskap och management. ILM Serie I:16, Informations- och utbildningsmaterial. One Digitaltryck i Karlstad, Karlstad 2006.

Lasola 2009: Marjukka Lasola, Luottamuksesta tuomioistuimiin ja oikeuslaitokseen. Teoksessa Marjukka Lasola (toim.). Oikeusolot 2009. Katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 244.

Lehto ja Sutela 2008: Anna-Maija Lehto ja Hanna Sutela, Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Tilastokeskus.

Lee 2005: Terence Lee, *Military Cohesion and Regime Maintenance: Explaining the Role of the Military in 1989 China and 1998 Indonesia*. *Armed Forces & Society*, Volume 32, Number 1, October 2005, s. 80–104.

Leimu ym. 2008: Heikki Leimu, Olli Harinen ja Risto Sinkko, Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 1/2008. Helsinki.

Leskinen 2011: Jukka Leskinen (toim.), *Rauhanturvaajien psykososiaalinen hyvinvointi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden laitos. Julkaisusarja 1, Nro 2/2011.

Leskinen ja Sinkko 2008: Jukka Leskinen ja Risto Sinkko, Luottamus ja yhteistyö monikansallisessa rauhanturvaoperaatiossa. *Tiede ja ase*. Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu n:o 66, s. 93–103.

Leskinen ym. 2012: Jukka Leskinen, Risto Sinkko ja Vesa Virtanen, Yhteiskuntasuhteen muutokset ja aikuistuminen varusmiespalvelusaikana. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 2/2012.

Lewicki ja Bunker 1996: Lewicki, R. J. ja Bunker, B. B., *Developing and Maintaining Trust in Work Relationships*. Teoksessa R. M. Kramer ja T. R. Tyler, (toim.). *Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA. s. 114–139.

Lin 1999: Nan Lin, Building a Network Theory of Social Capital. *Connections* 22 1. s. 28–51.

Litmala 2000: Marjukka Litmala (toim.) *Oikeusolot 2000. Katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeusongelmiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu* 173.

Luoma 2006: Jukka Luoma, Inhimilliset systeemit ja systeemiäly: matemaattinen hahmotus. Teoksessa Raimo P. Hämäläinen ja Esa Saarinen (toim.) *Systeemiäly 2006*. Helsinki University of Technology, Systems Analysis Laboratory Research Reports B26, s. 11–31.

Maavoimien esikunta 2008: Maavoimien esikunnan henkilöstöosaston ohje ME9657 (22.4.2008). Maavoimien joukkojen koulutuksellisen suorituskäytännön arviointi.

McAllister 1995: McAllister, D.J., Affect-based and Cognition-based Trust as Foundations for Interpersonal Cooperation in Organizations. *Academy of Management Journal* 38(1), s. 24–59.

MacCoun 1993: Robert MacCoun, What is Known about Unit Cohesion and Military Performance. Teoksessa Bernard D. Rostker ym., *Sexual Orientation and U.S. Military Personnel Policy: Policy Options and Assessment*, MR-323-OSD, Rand, s. 283–331.

Mannerheim 1951: G. Mannerheim, *Muistelmat*, ensimmäinen osa. Helsinki.

Mannerheim 1952: G. Mannerheim, *Muistelmat*, toinen osa. Helsinki.

Manninen ja Lindgren 2001: Kirsti Manninen ja Göran Lindgren, *Tulikoe. Ihmisten johtaminen sodan ja rauhan aikana*. Suomen Reserviupseeriliitto.

Marshall 1947: S.L.A. Marshall, *Men Against Fire: The Problem of Battle Command in Future War*. New York.

Mattila 2008: Ilona Mattila, *Persoonallisuuspiirteet ja asema sosiaalisessa verkostossa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Mayer ym. 1995: Roger C. Mayer, James H. Davis ja F. David Schoorman, An Integrative Model of Organizational Trust. *The Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 3 (Jul., 1995), s. 709–734.

Meyerson ym. 1996: Meyerson, D., Weick, K., ja Kramer, R., *Swift Trust and Temporary Groups*. Teoksessa R. M. Kramer ja T. R. Tyler (toim.), *Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research* (s. 166–195), Thousand Oaks, Sage.

McCombs ja Shaw 1972: Maxwell. E. McCombs Donald. L. Shaw, The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 36 s. 176–187.

Mikkola 2003: Teija Mikkola, Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasoisuudesta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 241.

Ministry of Defence UK (2004), Individual Training and Education in the Armed Forces, Ministry of Defence Policy Paper, Paper No.6.

Moskos 1970: Charles C. Moskos, The American Enlisted Man. The Rank and File in Today's Military. Hartford, Connecticut.

MTS-tutkimukset eri vuosilta saatavilla: <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=263>.

MTS 2008: Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta 2008. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia 1/2008.

MTS 2009: Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta 2009. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia 1/2009.

MTS 2010: MTS mielipidetutkimus, maaliskuu 2011. Puolustusvoimauudistuksen lähtökohdat. Puolustusmäärärahat. Afganistan. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Saatavilla: http://www.defmin.fi/?463_m=4576&s=263. (Viitattu 18.3.2014).

MTS 2012: Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta 2012. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia 2/2012.

MTS 2013: Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta 2013. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia 2/2013.

MTS 2014: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, tiedotteita 1/2014. Saatavilla: http://www.defmin.fi/files/2971/MTS_Kuvat_suomeksi_nettiin.pdf (Viitattu 22.5.2015).

Muistio AD21809. Esimiesaseman väärinkäytön (simputus) ehkäisy ja seuranta puolustusvoimissa. Pääesikunta, Henkilöstöosasto. Helsinki. Syyskuu 2007.

Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 100. Helsinki.

Mutanen 2008, 42: Arto Mutanen, Sotiluus ja osaaminen. Tiede ja Ase 66, s. 29–44.

Muthén 2004: Bengt O. Muthén, Mplus Technical Appendices. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.

Myllyniemi 2010: Sami Myllyniemi (toim.), Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 43. Helsinki.

Myyry 2009: Liisa Myyry, Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Helsingin yliopisto, Sosiaalipsykologian laitos.

Mälkki 2008: Juha Mälkki, Herrat, jätkät ja sotataito: Kansalaissotilas- ja ammatissotilasarmeijan rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla ”talvisodan ihmeeksi”. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mälkki 2014: Juha Mälkki, Toimintakyky ja sotataito. Teoksessa Arto Mutanen & Otto Pekkarinen (toim.), Sotilaspedagogiikka, Professori Juha Mäkisen 50-vuotisjuhlakirja. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2, N:o 13 (2014), s. 213–220.

Määttä 1999: Jukka Määttä, ”Miesten koulussa”, Vapaaehtoisten naisten ja varusmiesten kokemuksia sotilaskoulutuksesta. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Tutkimuslauseita A/12/1999, s. 59.

Niemelä 2000: Pauli Niemelä, Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa: Pauli Niemelä ja Anja Riitta Lahikainen (toim.), Inhimillinen turvallisuus, s. 21–37. Tampere.

Niemi 2010: Ville Niemi, Yhdysvaltain maanpuolustustahto. Teoksessa Sampo Terho (toim.) Näkökulmia maanpuolustustahtoon. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 5/2010, s. 70–86.

Niemi ja Terho 2010: Ville Niemi ja Sampo Terho, Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan mietintö vuodelta 1964. Teoksessa Sampo Terho (toim.) Näkökulmia maanpuolustustahtoon. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 5/2010, s. 50–69.

Nokkala 2009: Arto Nokkala, Uhka ja kumppani, Venäjä Suomen puolustushallinnossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 28. Helsinki.

Nuorisotutkimus 2005: PvKK / Pääesikunnan Henkilöstöosasto. Taloustutkimus Oy.

OECD 2001: Governance in the 21st Century. OECD, ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT 2001.

Oliver ym. 1999: Laurel W. Oliver, Joan Harman, Elizabeth Hoover, Stephanie M. Hayes ja Nancy A. Pandhi, A Quantitative Integration of the Military Cohesion Literature. Military Psychology 1999, Vol. 11, No. 1, s. 57–83.

Olsson 1993: Jan Olsson, Förtroende, förmåga, kunskap. Det psykologiska försvaret i 90-talet. Kungliga krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, 3. häftet 1993, 197. årgången, s. 143–150.

Operations, FM 3-0, Headquarters Department of the Army, Washington, DC, 14 June 2001.

Operations in the UK: The Defence Contribution to Resilience. Joint Doctrine Publication 02 (2nd Edition).

Opinion 2002: Den svenska allmänhetens syn på samhället, säkerhetspolitiken och försvaret hösten 2002. Sammanställd av Göran Stütz. Meddelande 162, utgiven av Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm 2002.

Opinion 2007: Om den svenska allmänhetens syn på samhället, säkerhetspolitiken och försvaret. Sammanställt av Göran Stütz, Utgiven av Styrelsen för psykologiskt försvar. SPFs skriftserie 2007:2. Stockholm.

Opinioner 2011: Allmänhetens syn på samhällsskydd, beredskap, säkerhetspolitik och försvar. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Publikationsnummer MSB 391–12.

Opinioner 2013: Allmänhetens syn på samhällsskydd, beredskap, säkerhetspolitik och försvar. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Publikationsnummer MSB635 – januari 2014.

Ottone ja Solo 2007: Ernesto Ottone ja Ana Solo (toim.), Social Cohesion. Inclusion and a sense of belonging in Latin America and the Caribbean. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). May 2007.

Paakkunainen 2010: Paakkunainen, Kari, Tahdittomasta rauhanmarssista (1967) ja ydinsotarealismista (1988-89) kosmopolitiikan valinkauhoihin. Suomalaisnuorten käsitykset maailman- ja rauhanpolitiikasta 60-luvun ja 80-luvun kouluaineiden sekä Nuorisobarometrin (2010) aineistojen valossa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.), Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 43. Helsinki.

Paloheimo 2012: Heikki Paloheimo, Populismi puoluejärjestelmän vedenjakajana. Teoksessa Sami Borg (toim.) Muutosvaalit 2011. Oikeusministeriö, Selvityksiä ja ohjeita 16/2012. Helsinki.

Pettersson ja Nurmela 2007: Thorleif Pettersson ja Sakari Nurmela, Eri tapoja kohdata suuri elefanti. Suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin vertaileva tutkimus. Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto.

Pfeifer ja Owens 2002: Jeffrey Pfeifer ja Katherine M.B. Owens, Military Leadership and Ethics. Canadian Forces Leadership Institute, April 2002.

Pipping 1947: Knut Pipping, Kompaniet som samhälle. Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944. Acta Academiae Aboensis, Humaniora XVI.1. Åbo.

Poliisibarometri 2005: Poliisibarometri 2005, Poliisin ylijohdon julkaisusarja 3/2006. Sisäasiainministeriö, poliisiosasto 2006.

Poliisibarometri 2007: Tekstiraportti 4/2008. Poliisin ylijohdon julkaisusarja.

Poliisibarometri 2010: Kansalaisten näkemyksiä ja kokemuksia poliisitoiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäasiainministeriön julkaisuja 29/2010.

Poliisibarometri 2012: Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäinen turvallisuus, Sisäasiainministeriön julkaisuja 47/2012. Helsinki 2013.

Poutiainen 2007: Olli Poutiainen, Nuorten arvot ja tietoyhteiskunta-asenteet. Väitöskirja, teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Yliopistopaino.

Puheloinen 2009: Ari Puheloinen, Esimies! ”Kannusta kaveri kuntoon”. Rannikon puolustaja 2/2009, s. 2–3.

Puolustusvoimien henkilöstöstrategia 2014. Pääesikunta, henkilöstöosasto 19.12.2014. HK1027.

Saatavilla: http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/8964f40046dbca659aabb786bf-3619b/PUOLUSTUSVOIMIEN+HENKIL%C3%96ST%C3%96STRATEGIA_V1.pdf?MOD=AJPERES (Viitattu 12.1.2015).

Puolustusministeriö 2010: Suomalainen asevelvollisuus. ”Puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava”. Painoyhtymä.

Puolustusministeriön strateginen suunnitelma (2010). Saatavilla: http://www.defmin.fi/files/1830/plm_strateginen_suunnitelma.pdf. (Viitattu 3.5.2012).

Pääesikunnan suunnitteluosasto (2012): PESUUNNOS:n ak:n AI1757 LIITE 1, Yhdistelmä puolustusvoimien johtamis- ja hallintorakenteessa tapahtuvista muutoksista sekä puolustusvoimauudistuksen aiheuttamat keskeisimmät vaikutukset Saatavilla: http://www.puolustusvoimat.fi/staattinen/pvuudistus/2_Liite1_Uudistuksen_perustelumuistio_030512.pdf (Viitattu 3.5.2014).

Rantapelkonen 2002: Jari Rantapelkonen, Strategiset valinnat ja Suomen puolustusratkaisu 2020. Teoksessa Aki-Mauri Huhtinen (toim.) Länsimaisen yhteiskunnan kriisinsietokyky 2020. Taistelun kuvat 2020 1. vaiheen taustatutkimus. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos. Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat N:o 7. Helsinki.

Remer 2007: Rory Remer, Sociometry. International Encyclopedia of the Social Sciences, 2nd Edition, s. 390–392. Macmillan Reference.

Rintakoski ja Autti 2008: Kristiina Rintakoski ja Mikko Autti, Comprehensive Approach – Trends, Challenges and Opportunities for Cooperation in Crisis Prevention and Management. Crisis Management Initiative.

Saatavilla: <http://www.defmin.fi/index.phtml?l=en&s=440>. (Viitattu 30.11.2008)

Ropo ym. 2005: Arja Ropo, Marja Eriksson, Erika Sauer, Hanna Lehtimäki, Heidi Keso, Tarja Pietiläinen ja Niina Koivunen: Jaetun johtajuuden särmät, Talentum.

Rosenberg 1965: Rosenberg, M., Society and the adolescent self-image. Princeton, NJ, Princeton University Press.

Rostker 2006: Bernard Rostker, The Evolution of the All-Volunteer Force. Rand Corporation.

Rush 1999: Robert S. Rush, A Different Perspective: Cohesion, Morale, and Operational Effectiveness in the German Army, Fall 1944. Armed Forces & Society 1999, Vol. 25, No. 3, Spring 1999, s. 477–508.

Saaristo 2002: Esa Saaristo, Jaoksen vertikaalinen kiinteys. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Julkaisusarja A/1/2002.

Salminen 2011: Tamio Salminen, Alokaskausi – asevelvollisuuden vaikuttavin jakso. Diplomityö, Yleisesikuntaupseerikurssi 55. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Salo 2005: Mikael Salo, Advances in small unit cohesion research. Paper presented at the Annual Meeting of the International Military Testing Association, Kingston, Ontario, Canada, October 3–5, 2005.

Salo 2006: Mikael Salo, The Relation Between Group-Level Characteristics and Group Cohesion. ARI Research Note 2007–01, Force Stabilization Research Unit, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, November 2006.

Salo 2006b: Mikael Salo, The Relation Between Sociometric Choices and Group Cohesion. Technical Report 1193, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.

Salo ja Siebold 2005: Mikael Salo ja Guy L. Siebold, Cohesion Components as Predictors of Performance and Attitudinal Criteria, Annual Meeting of the International Military Testing Association, Singapore, November 7–10, 2005.

Salo ja Sinkko 2012: Mikael Salo ja Risto Sinkko (toim.), The Science of Unit Cohesion - It's Characteristics and Impacts. National Defence University, Department of Behavioural Sciences. Publication Series 1, Number 1/2012.

Sando 2004: Donald M. Sando, Band of Brothers – Warrior Ethos, Unit Effectiveness and the Role of Initial Entry Training. U.S. Army War College Carlisle Barracks, Pennsylvania.

Scales 2006: Scales, Robert, H: Clausewitz and WW IV, Journal of Armed Forces 2006.

Schmolck 2014: Peter Schmolck, PQMethod Manual.

Saatavilla: <http://schmolck.userweb.mwn.de/qmethod/downpqwin.htm>. (Viitattu 12.9.2014).

Seppänen 2008: Eija Seppänen, Nuorten tulevaisuuskuvat. Sitra ja Tekes, Fountain Park Oy. Helsinki.

Shay 2000: Jonathan Shay, Cohesion Essay, Trust Study, Final Report for the Commandant of the Marine Corps.

Saatavilla: http://www.chetrichards.com/modern_business_strategy/shay/cohesion.pdf. (Viitattu 25.10.2008).

Shils ja Janowitz 1948: E. A. Shils ja M. Janowitz, Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II. Public Opinion Quarterly 12, s. 280–315.

Sinivuo 2011: Juhani Sinivuo, Sotilasryhmän dynamiikka, taistelumoraali ja suorituskyky. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 3/2011. Helsinki.

Sinkko 2002: Risto Sinkko, Mielipidetutkimukset ”uudessa” informaationsodassa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, julkaisusarja 1, tutkimuksia n:o 22.

Sinkko 2006: Risto Sinkko, Media-aikakauden sodankäynti informaationsodankäynnin ja mielipidetutkimusten näkökulmasta. Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 64, s. 113–127. Vaasa.

Sinkko ym. 2008: Risto Sinkko, Olli Harinen ja Heikki Leimu, Suomalaisten varusmiesten maanpuolustustahto ja siihen yhteydessä olevat tekijät vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja varusmieshaastattelujen valossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 2. Helsinki.

Sinkko 2009a: Risto Sinkko, Katsaus suomalaisten maanpuolustustahtoon ja sen tilaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä – empiirisiä tutkimustuloksia. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 3: Työpapereita No 1/2009.

Sinkko 2009b: Risto Sinkko, Johtajatyypit ja yhteiskunnan johtamisvaatimukset. Teoksessa Kiuru, Jukka (toim.). Johdatus johtamiseen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat Nro 3, s. 101–109.

Sinkko 2012: Risto Sinkko, Suomalaisten maanpuolustustahto ja maanpuolustusajatelu uskottavan puolustuksen näkökulmasta. Teoksessa Tiina Tarvainen (toim.), Näkökulmia puolustuskyvyn uskottavuuteen, s. 84 – 114. Puolustusministeriö.

Sinkko 2015: Risto Sinkko (toim.), Maavoimien taistelu 2015 sosiologisesta näkökulmasta. Suomen Sotilassosiologinen Seura 20 vuotta. Suomen Sotilassosiologinen Seura, julkaisuja 1 2015. Juvenes Print.

Sirén 2009: Torsti Sirén, State Agent, Identity and the “New World Order”. Reconstructing Polish Defence Identity after the Cold War Era. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia, No 26.

Sirén 2010: Torsti Sirén (toim.), Minne kuljet suomalainen sotilasjohtaja? Suomalaisen sotilasjohtamisen seminaari 2009. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2 Artikkelikokoelmat, N:o 1.

Sirén 2013: Torsti Sirén, Winning Wars Before They Emerge. From Kinetic Warfare to Strategic Communications as a Proactive and Mind-Centric Paradigm of the Art of War. Universal-Publishers, Boca Raton.

Sirén ym. 2011: Torsti Sirén, Aki-Mauri Huhtinen, Matti Toivettula, Informaatio-sodasta kokonaisvaltaiseen strategiseen kommunikaatioon. Teoksessa Torsti Sirén (toim.), Strateginen kommunikaatio ja informaatio-operaatiot 2030. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2 Artikkelikokoelmat, N:o 7, s. 3–22.

Smith 2006: Rupert Smith. The Utility of Force: The Art of War in the Modern World. Allen Lane.

Smith ja Hagman 2004: M.D. Smith ja J.D. Hagman, Personnel Stabilization and Cohesion: A Summary of Key Literature Review Findings. Research Note 2004–04. United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.

Somalia Commission of Inquiry 1997. Report of the Somalia Commission of Inquiry. Minister of Public Works and Government Services Canada. Saatavilla: <http://www.dnd.ca/somalia/vol2/v2c19e.htm>, viitattu 14.2.2011.

Sotilaspedagogiikan perusteet 1998. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus. Hämeenlinna.

Stewart 1991: Nora K. Stewart, Mates and Muchachos: Unit Cohesion in the Falklands/Malvinas War. New York: Brassey's, 1991.

Stouffer ym. 1949a: Stouffer, S. A., Suchman, E. A., DeVinney, L. C., Star, S. A. ja Williams R. M. Jr., The American Soldier: Adjustment During Army Life (Vol. I). Princeton: Princeton University Press.

Stouffer ym. 1949b: Stouffer, S. A., Lumsdaine, A. A., Lumsdaine, M. H., Williams, R. M. Jr., Brewster-Smith, M., Janis, I. L., Star, S. A. ja Cottrell, L. S. Jr., The American Soldier: Combat and its Aftermath (Vol. II). Princeton: Princeton University Press.

Suomalainen asevelvollisuus 2010: Suomalainen asevelvollisuus. ”Puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava”. Puolustusministeriö. Painoyhtymä.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009: Valtioneuvoston selonteko VNS 1/2009.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Erityisopetus 2013. [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-0479. Koulutus 2014. Tilastokeskus [viitattu: 28.02.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/erop/2013/erop_2013_2014-06-12_fi.pdf

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kansantalouden tilinpito [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8881. 2012, Liitetaulukko 1. Bruttokansantuote (BKT) markkinahintaan 1975-2012*. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2014]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vtp/2012/vtp_2012_2014-01-31_tau_001_fi.html.

Suomi ja Suominen 2008: Juhani Suomi ja Pertti Suominen, Jaakko Valtanen, Tammenlehväkenraali. Keuruu.

Suoninen ym. 2010: Annikka Suoninen, Pekka Kupari ja Kari Törmäkangas, Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 - tutkimuksen päätulokset. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Tammikivi ja Kalliomaa 2006: Juha Tammikivi ja Mika Kalliomaa. Sisältä sirpaleinen Nato. Teoksessa Huhtinen, A.-M. ja Rantapelkonen, J. (toim.) Sirpaleita sotilaskulttuurin rajoilta. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2 Artikkelikokoelmat n:o 17, s. 272–284.

Terho 2009: Sampo Terho (toim.), Strategian jäljillä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilapedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 1. Helsinki.

Terho 2010: Sampo Terho (toim.), Näkökulmia maanpuolustustahtoon. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilapedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 5. Saatavilla: <http://epaper.edita.fi/mpkk/nakokulmia/> (Viitattu 5.2.2015).

The National Security Strategy of the United Kingdom. Security in an interdependent world. Presented to Parliament by the Prime Minister, by command of Her Majesty. March 2008.

Thuneberg ym. 2010: Mikael Thuneberg, Maria Vesanen ja Riku Ruokolahti, Mitä välii? – Tutkimus nuorten suhteesta politiikkaan. Teoksessa Nuori, kuka käyttää ääntä? Valokeilassa huomisen vaikuttajat. Taloudellinen tiedotustoimisto.

Tira 2007: Roni Tira, The Limitations of Standoff Firepower-Based Operations: On Standoff Warfare, Maneuver, and Decision. Memorandum 89, March 2007, Institute for National Security Studies, Tel Aviv.

Toiskallio 2009: Jarmo Toiskallio, Toimintakyky sotilaspedagogiikan käsitteenä. Teoksessa Jarmo Toiskallio ja Juha Mäkinen, Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1, n:o 3. Helsinki 2009, s. 48–73.

Toivonen 1999: Timo Toivonen, Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. Porvoo.

Towell 2004: Pat Towell, Forging the Sword: Unit-Manning in the US Army. Center for Strategic and Budgetary Assessments.

Saatavilla: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/0410towell.pdf>. (Viitattu 25.1.2014).

Tuominen 2011: Juha Tuominen (toim.) Nuoret, arvot ja maanpuolustus. Yksilö, yhteiskunta ja organisaatiot turvallisuudessa -seminaarin julkaisu. MpKK:n Johtamisen ja sotilaspedagogian laitos, Julkaisusarja 2 – Artikkelikokoelmat 6/2011.

Törnqvist, K. 1975: Försvarsvilja och närbesläktade begrepp. Definitions- och mätproblem.

Psykologiskt försvar Nr 70. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Stockholm.

Valkonen 1971: Tapani Valkonen, Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki.

Valtanen 1954: Jaakko Valtanen, Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa. Sotakorkeakoulu, diplomityö, Helsinki 3.8.1954. Säilytetään sota-arkistossa. Julkaistu myös uusintapainoksena teoksessa Aki Huhtinen ja Risto Sinkko (toim.) 2004, Maanpuolustustahto tutkimuskohteena – Kylmästä sodasta informaationsotaan. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2 artikkelikokoelmat 12. Helsinki.

Valtioneuvoston selonteko 1997: Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. VNS 1/1997.

Watson 1980: Peter Watson, War on the Mind. The Military Uses and Abuses of Psychology. Penguin Books.

Welzel ja Inglehart 2005: Christian Welzel ja Ronald Inglehart, Liberalism, Post-materialism, and the Growth of Freedom: The Human Development Perspective. International Review of Sociology, January 2005, s. 1–37.

Wong ym. 2003: Leonard Wong, Thomas A. Kolditz, Raymond A. Millen ja Terrence M. Potter, Why They Fight: Combat Motivation in the Iraq, U.S. Army War College's Strategic Studies Institute. July 2003.

Vuorisjärvi 2003: Laura Vuorisjärvi, Vapaaehtoinen maanpuolustus: kansalaisten arvot, asenteet ja suhtautuminen. VMP-selvitystyöryhmä 5, Pääesikunta, Asevelvollisuusosaston asiakirja numero 420/9.3/D/1/7.10.2003.

Zakaria ja Yusof 2007: Norhayati Zakaria ja Shafiz Affendi Mohd. Yusof, Can You Work with Me? The Effects of In-Group vs. Out-Group in Developing Swift Trust for Global Virtual Teams. NATO-MP-HFM-142-22.

Yagil 1990: Dana Yagil, A Study of Cohesion and Other Factors of Major Influence on Soldier's and Unit Effectiveness. The Department of Behavioral Sciences, Israeli Defence Forces, December 1990.

Österman 2004: Torsten Österman, Förtroendet under vardag och kriser. Frågor till Sveriges befolkning september 1997 till april 2002. Styrelsen för psykologiskt försvar. Stockholm.

Sekundaarilähteet (Valtasen 1954 mukaan):

Channer, G.O.R., Ideological Offensive. A Report on Moral-Re-Armament and the Armed Forces. London, MRA.

Kiertokirje ”Missing Factor in Total Defence”. World Assemblis for MRA 1951. A summary report on the ideological factor in defence. Caux 1951.

LIITTEET

Luvun 3. liite 1. Platoon Cohesion Index-kysymyssarjan faktorointien vertailu suomalaisessa ja alkuperäisessä amerikkalaisessa aineistossa.

PCI-faktorointi, järjest.	1	2	3	4
11. Joukkueesi miehistön jäsenet ovat sisäistäneet armeijan tavoittelemat arvot. (Esim. kunnallisuus, riittävä sotilaallisuus)		0,5116		
12. Joukkueesi varustusjohtajat näyttävät esimerkkiä sisäistyneet armeijan tavoittelemat arvot. (Esim. kunnallisuus, riittävä sotilaallisuus)	0,4432			
13. Joukkueesi miehistön jäsenet huoltavat toisiaan.		0,6936		
14. Joukkueesi miehistön jäsenet huoltavat/välittävät toisistaan (esim. autaminen).		0,7879		
15. Kuinka hyvin joukkueesi miehistön tekevät yhteistyötä annettujen tehtävien loppuunsaattamiseksi?		0,7072		
16. Joukkueesi miehistön jäsenet toimivat tarvittaessa yhtenäisenä hirtenä.		0,6666		
17. Joukkueesi varustusjohtajat huoltavat toisiaan.	0,7584			
18. Joukkueesi varustusjohtajat huoltavat/välittävät toisistaan (esim. autaminen).	0,7879			
19. Joukkueesi miehistön jäsenet saavat tarvittaessa varustusjohtajilta apua henk.koht. ongelmiansa.	0,6391			
20. Joukkueesi varustusjohtajat ja miehistön jäsenet huoltavat/välittävät toisistaan (esim. autaminen).	0,5972			
21. Joukkueesi varustusjohtajat ja miehistön jäsenet toimivat koulutuksessa hyvin yhdessä.	0,5003			
22. Joukkueesi varustusjohtajilla on tarvittavat taidot johtaa alaisiaan taistelussa.	0,5948			0,7711
23. Joukkueesi miehistön jäsenet ovat tietoisia siitä mitä heillä täällä odotetaan.				0,7898
24. Joukkueessasi ollaan tietoisia minkälaisesta käyttäytymisestä seuraa hankaluuksia.				0,4169
25. Miehet joukkueessasi tuntevat, että heillä on merkittävä rooli joukkueelle annettujen tehtävien toteuttamisessa.				0,4138
26. Miehistön jäsenet ovat ylpeitä juuri tähän joukkueeseen kuulumisesta.			0,718	
27. Kuinka tyytyväisiä joukkueesi miehistön jäsenet ovat käyttöönsä olevan vapaa-ajan riittävyystensä? (Esim. aikaa ihmissuhteille sekä itselle?)			0,6663	
28. Kuinka tyytyväisiä miehistön jäsenet ovat varustuksensa vapaa-ajalla järjestettävien tilaisuuksien?			0,5478	
29. Vaikka sitä ei puhuttakaan, joukkueesi miehistön jäsenet tuntevat asepalvelusta suorittaessaan palvellevansa maataan.				
30. Joukkueesi miehistön jäsenillä on mahdollisuksia kehittää itseään (kasarmahuella) palveluksessa ja vapaa-ajalla.			0,6187	

Vieressä on kuva Sieboldin alkuperäisestä faktoroinnista. Item-numerointi vastaa toisiaan siten, että amerikkalaisessa aineistossa item 1 on suomalaisessa taulukossa 11 jne.

**Highest Factor Loading of Each
PCI Item after Varimax Rotation**

Scale	Item	Factors		
		1	2	3
OB-A,V	1		.58	
	2	.75		
HB-A	3		.77	
	4		.77	
HB-I	5		.78	
	6		.69	
HB-A,L	7	.77		
	8	.75		
VB-A	9	.74		
	10	.72		
VB-I	11	.63		
	12	.71		
OB-I,A	13	.56		
	14	.48		
OB-A,P	15		.48	
	16		.48	
OB-I,N	17			.76
	18			.77
OB-I,G	19			.47
	20			.67
Variance explained by each factor		1	2	3
		5.27	4.08	2.76

Kuten kuvasta nähdään, varsinkin muuttujalistan alkupää saa lataukset eri faktoreilla samaan tapaan kuin amerikkalaisessa aineistossa. Erona kokonaisuudessa on kuitenkin se, että suomalaisessa aineistossa faktorointi tuotti luonnostaan neljä faktoria Varimax-rotatiossa. Myös kolmen faktorin ratkaisu laskettiin, mutta sen selitysvoima osoittautui melko alhaiseksi. Kokonaisuutena näyttää siis siltä, että PCIn 20 itemin suomennos on onnistunut ja sitä voidaan hyvin käyttää myös meillä.

Suomalaisen ykkösfaktorin voisi nimetä varusmiesjohtajien faktoriksi (vertikaalinen kiintey), toinen on miehistön horisontaalisen kiinteyden faktori, kolmas ja neljäs ovat organisatorisen kiinteyden faktoreita, mutta eri tavalla.

Suomalaisessa neljän faktorin ratkaisussa (pääkomponenttianalyysi, Varimax-rotatio) selitetyn varianssin osuus on 51,9 %, kolmen faktorin ratkaisussa 45,8 %. Vastajia oli 786.

Sieboldin alkuperäisessä faktoroinnissa selitysosuus oli 60,58 %. Sieboldin vastaajamäärä oli 752.

Luvun 3. liite 2. Komppanioiden järjestysluvut tutkituilla muuttujilla, komppaniat järjestyttetty järjestyslukujen keskiarvon mukaan.

Komppanian numero	Kiinteys	Luottamus	Horis-Kiint	VM-Johdajuus	Moti-vatio	VM-Johd-HorKiint	Koulut-taja	Varus-kunta	KOUL	JOHT	TOIM	VAIK	KOKO	Tappio-%	Keski-arvo
6	4	2	3	2	4	2	3	2	1	1	1	1	1	3	2,14
4	1	3	2	7	2	7	1	5	7	2	2	2	2	2	3,21
5	2	1	1	1	1	1	2	1	5	7	7	7	7	7	3,57
1	6	4	4	4	3	4	5	6	3	5	6	5	5	1	4,36
2	5	5	7	5	5	5	4	3	2	4	3	4	4	6	4,43
3	3	7	5	6	6	6	6	4	4	3	4	3	3	4	4,57
7	7	6	6	3	7	3	7	7	6	6	5	6	6	5	5,71

Arviointimuuttujien selitteet: KOUL=Koulutus, JOHT=Johdaminen, TOIM=Toiminta, VAIK=Vaikuttaminen, KO-KO=Kokonaisarvio edellisistä keskiarvona, Tappio-%=Komppanian tappioiden keskiprosentti kaikissa hyökkäyksissä.

Luvun 4. liite 1. Kymi -96 harjoituksen reserviläistutkimuksen muuttujien pääkomponenttianalyysi, lataukset rotatoiduilla pääkomponenteilla.

Muuttujat	Komponentit								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9. Olen yrittänyt todella parhaani tässä harjoituksessa	,705	,148	,161	-,022	,081	,010	,182	,036	,044
25. Haluan pärjätä hyvin harjoituksessa ja kavereiden ja esimiesten silmissä	,687	,235	,045	,037	,106	,124	,090	,186	,142
35. Minulle on tärkeää se, että opin tehtäväni hyvin	,672	,130	-,033	,170	,112	,186	,008	,215	,208
47. Olen suoriutunut hyvin minulle annetuista tehtävistä	,582	,072	,100	,197	,040	-,035	,327	-,055	-,012
27. Oma tehtäväni olisi tositalanteessa tärkeä	,515	,124	,043	,392	,147	,182	,001	,099	-,037
18. Jos Suomeen hyökätään tavanomaisin asein, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta	,365	,041	-,077	,037	-,071	,264	,138	,245	,233
24. Lähin reserviläisesimieheni on "hyvä jätkä"	,077	,732	,020	,038	-,006	,036	,147	,113	,058
8. Lähin reserviläisesimieheni on huolehtinut parhaansa mukaan alustensa hyvinvoinnista	,067	,719	,125	-,006	,017	-,018	,070	,104	,011
32. Jos joutuisin sotaan, haluaisin toimia nykyisen lähimmän reserviläisesimieheni alaisuudessa	,078	,715	,001	,265	,126	,186	,125	,035	,095
28. Lähin reserviläisesimieheni osaa kouluttaa niin että siitä oppii	,096	,673	,274	,100	,012	,154	,117	,079	-,076
15. Lähin reserviläisesimieheni on ylläpitänyt aikuisille miehille sopivan tiukkaa kuria	,107	,610	,048	,013	-,001	,055	,077	,153	,011
26. Olen saanut lähimmältä reserviläisesimiehlteni kiitosta tai tunnustusta oikeista suorituksista	,237	,597	,269	,031	,138	,004	,019	-,070	,047
10. Minulle on eri tilanteissa kerrottu selkeästi, mitä on tarkoitus harjoitella ja oppia	,068	,161	,719	,081	-,015	,162	,095	,219	,091
11. Olen saanut yleensä tietää, miten hyvin eri suoritukset ovat onnistuneet	,111	,180	,718	,030	,108	-,021	,025	,123	,101
23. Minulle on esitelty tarpeeksi harjoituksen yleistilannetta ja täällä olevia joukkoja	-,064	,083	,619	,058	,137	,271	-,018	,144	,027
33. Oman ryhmäni saama koulutus on ollut tehokasta	,158	,270	,442	,226	,101	,310	,209	,244	-,034
19. Minulla on selkeä ja yksityiskohtainen kuva niistä asioista jotka minun pitää osata omassa tehtävässäni tässä harjoituksessa	,332	,050	,419	,392	-,026	,039	,300	,073	-,015
48. Yleisarvosana	,234	,163	,369	,148	,297	,294	,048	,209	,324
38. Minut on mielestäni sijoitettu oikeaan tehtävään	,198	,122	,081	,757	,171	,136	,054	,031	,051
44. Sain koulutusta samantyyppiseen tehtävään kuin varusmiehenä/edellisessä kertausharjoituksessa	-,017	,028	,071	,738	-,027	-,053	,066	,083	,096
17. Oma tehtäväni on erittäin kiinnostava	,395	,120	,147	,529	,154	,277	-,046	,079	,135
39. Haluaisin toimia omassa tehtävässäni myös sodassa	,450	,034	,093	,486	,058	,086	,344	,010	-,034

34.Jos joudun uudelleen kertausharjoitukseen, haluaisin päästä samaan ryhmään kuin nyt	,088	,396	-,017	,440	,153	,149	,279	,062	,224
36.Harjoituksen aikana sotilaskodin palvelut ovat olleet riittävästi saatavilla	,045	-,012	,011	,025	,758	,005	,070	-,008	,012
29.Harjoituksen aikana on ollut hyvät mahdollisuudet pitää yhteyksiä siviiliin (perhe, työ jne.)	,045	,001	,138	,063	,646	,108	,041	-,002	,142
31.Ruokailu on hoidettu koko harjoituksen ajan hyvin	,128	,087	-,068	,084	,585	,023	,133	,141	,087
37.Kertausharjoitukseen ei ole sisältynyt turhaa odottelua	,067	,103	,263	,050	,493	,226	-,093	,022	-,059
40.Jos harjoituksessa yrittää parastaan, se myös huomataan	,281	,267	,291	,147	,307	,065	-,094	,258	,028
46.Oma komppaniiani, patterini, tai vast., johon kuulun, pärjäisi tällä miehityksellä ja aseistuksella myös todellisessa taistelussa	,086	,093	,155	,099	,108	,683	,259	,080	,061
21.Oman yksikköni aseistus ja muu kalusto olisivat tehokkaita nykyaikaisessa sodassa	,148	,091	,208	,040	,123	,667	,043	,123	,007
20.Kertausharjoitus oli ryhmälleni opetettuihin asioihin nähden sopivan pituinen	,240	,138	,268	,213	,226	,274	,036	,102	,226
13.Oma ryhmäni osaa toimia hyvin tehtävässään	,207	,190	,115	,087	,070	,055	,720	-,002	,008
16.Oma ryhmäni pystyisi toiminaan tehokkaasti todellisessa taistelutilanteessa	,219	,163	,102	,098	,061	,346	,644	-,039	-,017
30.Ryhmässäni miehet auttavat toisiaan	,034	,233	-,064	,046	,062	-,005	,595	,279	,091
41.Tapaamani kantahenkilökuntaan kuuluvat kouluttajat olivat ammattitaitoisia	,150	,106	,217	,096	,097	,129	,039	,740	,069
22.Lähin henkilökuntaan kuuluva on käyttäytynyt reserviläisiä kohtaan asiallisesti, oikealla tavalla	,188	,138	,182	,075	,139	-,051	,034	,578	,220
14. Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva on selvästi innostunut tehtävänsä	,025	,138	,193	,019	-,034	,158	,088	,577	-,043
7. Kertausharjoituksessa olo aiheuttaa minulle pahoja taloudellisia ongelmia	-,061	-,012	-,061	-,067	-,064	,040	-,078	-,090	-,700
12. Jos voisin vapaasti päättää en olisi jäänyt pois tästä harjoituksesta	,378	,067	,135	,155	,203	,272	-,034	,025	,493
43.Tämä kertausharjoitus oli minun kohdallani tarpeellinen	,289	,161	,168	,284	,199	,385	-,118	,080	,474
45. Tämä harjoitus on ollut mielenkiintoinen	,313	,164	,238	,262	,318	,355	-,034	,158	,355
42. Varusmiesaikana saamani koulutus oli hyvää ja tehokasta	,296	,103	,041	,219	,091	,267	,014	,284	-,326

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Rotation converged in 9 iterations.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	10,772	25,649	25,649	10,772	25,649	25,649	3,626	8,633	8,633
2	2,443	5,817	31,466	2,443	5,817	31,466	3,577	8,517	17,150
3	2,189	5,212	36,677	2,189	5,212	36,677	2,748	6,542	23,692
4	1,571	3,740	40,417	1,571	3,740	40,417	2,725	6,488	30,180
5	1,413	3,365	43,783	1,413	3,365	43,783	2,291	5,455	35,635
6	1,334	3,176	46,959	1,334	3,176	46,959	2,272	5,408	41,043
7	1,103	2,625	49,584	1,103	2,625	49,584	2,013	4,792	45,835
8	1,052	2,505	52,089	1,052	2,505	52,089	1,958	4,661	50,496
9	1,021	2,430	54,519	1,021	2,430	54,519	1,690	4,024	54,519

Luvun 4. liite 2. Vaara2000-reserviläisaineiston pääkomponenttianalyysi, lataukset rota-toiduilla pääkomponenteilla, kaikki vastaajat.

	Komponentit								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
27. Luottaisin tositilanteessa ryhmäni taistelijoihin	,737	,057	,246	,080	,058	,095	,043	,180	,032
18. Oma ryhmäni pystyisi toimimaan tehokkaasti todellisessa taistelutilanteessa	,726	,117	,059	,143	,197	,156	-,039	,223	-,136
15. Oma ryhmäni osaa toimia hyvin tehtävässään	,695	,117	,146	,030	,213	,191	,048	-,058	,017
30. Luottaisin tositilanteessa koko joukkueeni (jaokseni) ryhmänjohtajiin ja taistelijoihin	,518	,102	,266	,145	,080	,155	,090	,341	,091
42. Joukossa johon kuulun (ryhmä, joukkue vast.) vallitsee hyvä henki	,512	,144	,389	-,067	-,019	,181	,097	-,001	,348
32. Ryhmässäni miehet auttavat toisi- aan	,463	,068	,321	-,146	-,019	,182	,264	,000	,310
43. Olen saanut hyvän koulutuksen siihen tehtävään, johon minut on sijoitettu	,129	,755	,063	,025	,227	,125	,060	,120	,073
40. Minut on mielestäni sijoitettu oikeaan tehtävään	,091	,744	,071	,248	-,005	,067	,155	,132	-,089
46. Sain koulutusta samantyyppiseen tehtävään kuin varusmiehe- nä/edellisessä kertausharjoituksessa	,003	,716	,003	,013	,123	-,033	,083	-,019	,108
41. Osaisin toimi omassa tehtävässäni myös sodassa	,236	,622	,119	,155	,031	,318	-,002	,120	,070
21. Minulla on selkeä ja yksityiskoh- tainen kuva niistä tehtävistä, jotka minun pitää osata omassa tehtävässäni	,123	,440	,121	,036	,397	,335	,005	,183	,145
36. Jos joudun uudelleen kertausharjoitukseen, haluaisin päästä samaan ryhmään kuin nyt	,364	,396	,357	,235	,033	-,067	,018	,060	,029
26. Lähin reserviläisesimieheni on "hyvä jätkä"	,175	,018	,671	-,004	,095	,047	-,045	,003	-,006
10. Lähin esimieheni on huolehtinut parhaansa mukaan alaistensa hyvinvoinnista	,065	-,054	,653	,040	,215	,118	,054	-,015	,075
34. Jos joutuisin sotaan, haluaisin toimia nykyisen esimieheni alaisuudessa	,237	,145	,644	,250	,083	,011	,070	,241	-,032
44. Tositilanteessa luottaisin joukkueeni (jaokseni) johtajaan	,311	,183	,493	,126	,073	-,019	,064	,351	,123
28. Olen saanut lähimmältä reserviläisesimieheiltäni kiitosta tai tunnustusta oikeista suorituksista	,174	,133	,485	,193	,305	,047	,034	-,040	-,052
24. Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva on käyttäytynyt reserviläisiä kohtaan asiallisesti, oikealla tavalla	,071	,112	,422	-,021	,134	,093	,093	,001	,413
14. Jos voisin vapaasti päättää, en olisi jäänyt pois tästä harjoituksesta	,087	,068	,074	,767	,117	,182	,101	,037	,136
45. Tämä kertausharjoitus oli minun kohdallani tarpeellinen	,056	,182	,125	,727	,092	,131	,189	,136	,137
47. Tämä harjoitus on ollut mielenkiintoinen	,082	,112	,154	,671	,154	,139	,289	,241	,109
19. Oma tehtäväni on kiinnostava	,082	,392	,149	,488	,053	,268	,244	,251	-,093
12. Minulle on eri tilanteissa kerrottu selkeästi, mitä on tarkoitus harjoitella ja oppia	,093	,107	,193	,088	,717	,155	,095	,103	,085
13. Olen saanut yleensä tietää, miten hyvin eri suoritukset ovat onnistuneet	,066	,069	,233	,121	,681	,116	,036	,051	,104

25. Minulle on esitelty tarpeeksi harjoituksen yleistilannetta ja täällä olevia joukkoja ja aseita	,108	,089	,104	,050	,599	-,025	,162	,207	,026
35. Oman ryhmäni saama koulutus on ollut tehokasta	,255	,202	,257	,115	,447	,037	,171	,385	-,022
17. Luotan kykyyni ja taitooni käyttää henkilökohtaista asettani	,283	,095	,005	,073	,123	,739	,005	,054	-,010
16. Luotan henkilökohtaiseen aseeseen	,182	,060	,040	,153	,130	,675	,134	,064	,019
20. Jos Suomeen hyökätään tavanomaisin asein, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti, vaikka ...	-,053	,070	,285	,152	-,106	,520	,085	,235	,133
22. Osaan käyttää riittävän hyvin muita joukolleni kuuluvia aseita ja välineitä	,186	,241	- ,043	,036	,359	,409	-,083	,006	,026
11. Olen yrittänyt todella parhaani tässä harjoituksessa	,150	,114	,281	,239	,196	,355	,090	,135	-,088
38. Harjoituksen aikana sotilaskodin palvelut ovat olleet riittävästi saatavilla	,121	,057	- ,018	,227	,056	-,028	,711	-,058	-,026
39. Kertausharjoitukseen ei ole sisällynyt turhaa odottelua	,076	,054	,040	,211	,280	-,094	,587	,082	-,202
33. Ruokailu on hoidettu koko harjoituksen ajan hyvin	-,004	,077	,121	,064	-,028	,160	,579	,126	,190
31. Harjoituksen aikana on ollut riittävät mahdollisuudet pitää yllä yhteyksiä siviiliin (perhe, työ jne.)	-,014	,104	,007	,057	,097	,130	,546	,150	,209
49. Oma komppaniani, patterini tai vast. johon kuulun, pärjäisi tällä miehityksellä ja aseistuksella myös tod. taistelussa	,305	,154	,016	,097	,154	,099	,016	,629	,067
23. Oman yksikköni aseistus ja muu kalusto olisivat tehokkaita nykyaikaisessa sodassa	,082	,104	,037	,161	,202	,149	,178	,601	,008
29. Oma tehtäväni olisi tositilanteessa tärkeä	-,028	,341	,269	,219	-,050	,315	,226	,385	,017
9. Kertausharjoituksessa olo aiheuttaa minulle pahoja taloudellisia hankaluuksia	,008	-,068	- ,024	-,459	,023	,024	,004	,028	-,594
37. Reserviläisen sosiaaliset edut ovat nykyään riittävät	,103	,088	- ,004	,372	,147	-,053	,236	,137	,529
48. Olen tietoinen kertausharjoitukseen liittyvästä sosiaaliturvasta ja oikeusturvasta	,020	-,009	- 1,46 4E- 06	,077	,248	,083	,048	,426	,449

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
Rotation converged in 14 iterations.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	10,340	25,220	25,220	10,340	25,220	25,220	3,169	7,730	7,730
2	2,599	6,339	31,559	2,599	6,339	31,559	3,072	7,492	15,223
3	1,935	4,719	36,278	1,935	4,719	36,278	3,014	7,350	22,573
4	1,613	3,934	40,212	1,613	3,934	40,212	2,830	6,902	29,475
5	1,504	3,667	43,880	1,504	3,667	43,880	2,537	6,188	35,663
6	1,312	3,201	47,081	1,312	3,201	47,081	2,366	5,772	41,435
7	1,202	2,931	50,012	1,202	2,931	50,012	2,070	5,049	46,484
8	1,139	2,778	52,790	1,139	2,778	52,790	2,048	4,996	51,480
9	1,019	2,484	55,274	1,019	2,484	55,274	1,556	3,795	55,274

Luvun 4. liite 3. Vaara-aineiston taisteluluottamuksen reliabiliteettianalyysi, miehistö,
N = 868.

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

1. K17	17. Luotan kykyyni ja taitooni käyttää h
2. K27	27. Luottaisin tositilanteessa ryhmäni t
3. K30	30. Luottaisin tositilanteessa koko jouk
4. K21	21. Minulla on selkeä ja yksityiskohtain
5. K15	15. Oma ryhmäni osaa toimia hyvin tehtäv
6. K16	16. Luotan henkilökohtaiseen aseeseeni
7. K18	18. Oma ryhmäni pystyisi toimimaan tehok
8. K23	23. Oman yksikköni aseistus ja muu kalus
9. K41	41. Osaisin toimii omassa tehtävässäni my

Correlation Matrix

	K17	K27	K30	K21	K15
K17	1,0000				
K27	,2838	1,0000			
K30	,2484	,5696	1,0000		
K21	,3029	,2679	,3315	1,0000	
K15	,2714	,4286	,3441	,3702	1,0000
K16	,5466	,2013	,2077	,3045	,2609
K18	,3501	,5637	,4536	,3155	,5383
K23	,1860	,2260	,2785	,3068	,1935
K41	,3418	,2524	,2933	,4255	,2637

	K16	K18	K23	K41
K16	1,0000			
K18	,2567	1,0000		
K23	,2155	,2593	1,0000	
K41	,2618	,3409	,2306	1,0000

N of Cases = 868

Reliability Coefficients 9 items

Alfa = ,8004 Standardized item alfa = ,8085

Luvun 5. liite 1.

Tähän liitteeseen olen kerännyt kuvaukset joidenkin summamuuttujien muodostamisesta. Nämä muuttujat eivät ole merkityksellisiä lopullisen analyysin kannalta, mutta esitetyt varusmiesten loppukyselyiden tuloksista vuosilta 2000–2008 saattavat silti olla kiinnostavia, koska ne kertovat joistakin asioista, jotka varusmiesten koulutuksessa ovat parantuneet tarkasteltuna aikavälinä.

Varusmiesten luottamus esimiehiinsä

Varusmiesten luottamuksesta esimiehiinsä oli tutkimusaineistossa mahdollista kehittää useita erilaisia summamuuttujia. Jo saman aineiston aikaisempien analyysien perusteella oli selvää, että esimiehiin kohdistuva luottamus (vertikaalinen luottamus) toimii eri lailla sen perusteella, mistä esimiesryhmästä on kysymys. Tehdyissä pääkomponenttianalyyseissa ilmeni, että tärkeintä on luottamus lähiesimiehiin (ryhmänjohtajat, joukkueen johtajat eli kokelaat). Kuitenkin eri luottamusmittareilla kanta-henkilökuntaan kuuluvat kouluttajat saivat parhaat keskiarvot luottamuksesta ja asi-
antuntemuksestaan.

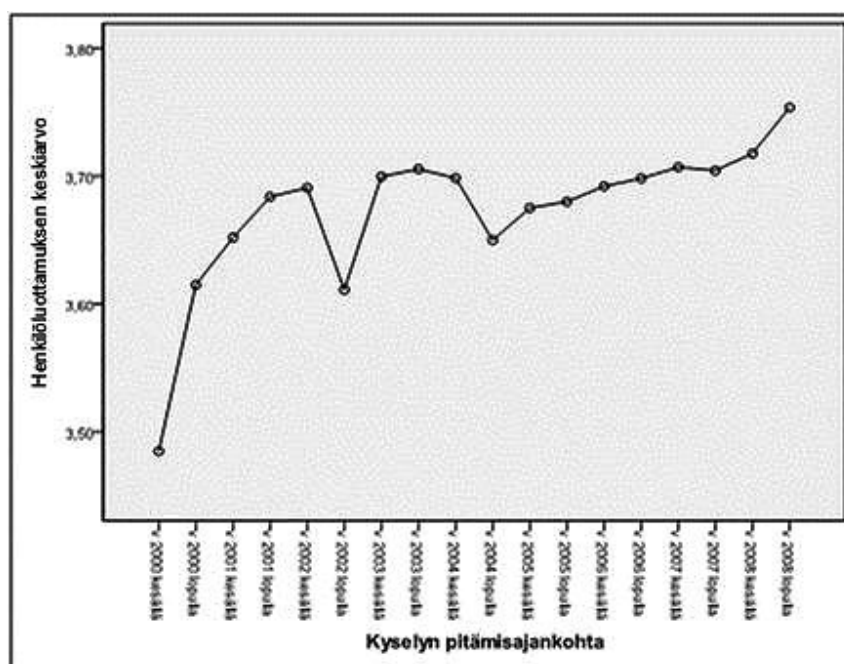
Analyysien yksinkertaistamiseksi pyrin kehittämään summamuuttujan, joka kuvaa yleisellä tasolla luottamusta esimiehiin. Tätä vertikaalisen luottamuksen summamuuttujaa kutsutaan henkilöluottamukseksi, ja sen osiot ilmenevät seuraavasta korrelaatiomatriisista. Tämän summamuuttujan reliabiliteettia ei voida pitää niin hyvänä kuin periaatteessa mahdollista olisi, mutta parempaa eri tason esimiehiä käsittävää summamuuttujaa ei ollut mahdollista luoda. Muuttujan reliabiliteettia rajoittaa sen moniulotteisuus, ja tästä syystä summamuuttujina esitetään myös luottamus eri tason esimiehiin, ryhmänjohtajiin, kokelaisiin (joukkueen/jaosjohtajiin) ja kantahenkilökuntaan kuuluviin kouluttajiin.

Taulukko 1. Henkilöluottamuksen summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	47.	48.	52.	53.	54.	56.
47. Ryhmänjohtajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).	1,000	0,675	0,349	0,286	0,242	0,201
48. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen ryhmänjohtajani alaisena.	0,675	1,000	0,274	0,325	0,186	0,202
52. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).	0,349	0,274	1,000	0,708	0,285	0,222
53. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) alaisena.	0,286	0,325	0,708	1,000	0,242	0,235
54. Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva kouluttajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, koulutustaito, johtaminen).	0,242	0,186	0,285	0,242	1,000	0,658
56. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen lähimmän kantahenkilökuntaan kuuluvan kouluttajani alaisuudessa.	0,201	0,202	0,222	0,235	0,658	1,000

Cronbachin alfa = ,755, N= 115 038

Henkilöluottamuksen keskiarvon trendikuvion esitän seuraavaksi miehistökoulutuksen saaneiden joukossa laskettuna.

$$F = 29,575, p = ,000, df = 111159$$

Kuvio 1. Varusmiesten (miehistö) henkilöluottamuksen keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

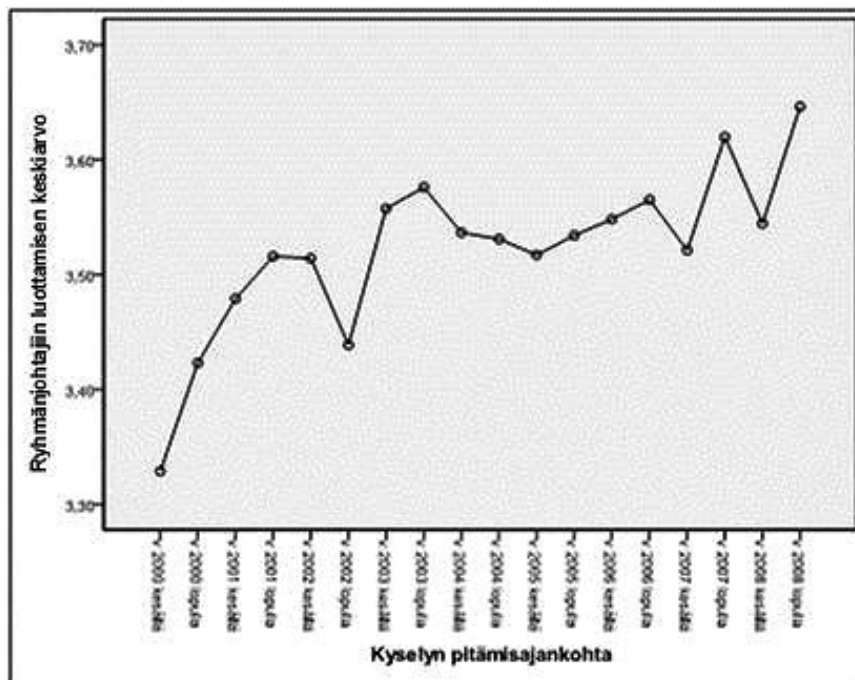
Kuvion esittämää tulosta voidaan pitää hyvänä, esimiehiin kohdistuvan luottamuksen trendi on keskimäärin nouseva. Varianssianalyysin kriteeriarvo F ei ole erityisen suuri, mutta tulos on testin mukaan erittäin merkitsevä. Tämä voidaan tulkita niin, että tulos tällaisessa kokonaistutkimuksessa ei ole sattumasta aiheutuva. Summamuuttujan voidaan katsoa toimivan analyysin kannalta riittävän hyvin, vaikka summamuuttujan sisäinen rakenne ei olekaan paras mahdollinen.

Varusmiesaineiston pääkomponenttianalyysien perusteella on nähtävissä, että luottamus eri tason esimiehiin eriytyy siinä määrin, että on perusteltua rakentaa summamuuttujat myös tältä pohjalta. Ensimmäisenä tarkastelen miehistökoulutuksen saaneiden varusmiesten luottamusta ryhmänjohtajiin.

Taulukko 2. Ryhmänjohtajaan luottamisen summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	44.	46.	47.	48.
44. Ryhmänjohtajani on kohdellut minua reilusti ja oikeudenmukaisesti.	1,000	0,676	0,554	0,547
46. Ryhmänjohtajani on kaiken kaikkiaan "hyvä tyyppi".	0,676	1,000	0,662	0,660
47. Ryhmänjohtajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).	0,554	0,662	1,000	0,678
48. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen ryhmänjohtajani alaisena.	0,547	0,660	0,678	1,000

Cronbachin alfa = ,872, $N = 115\ 038$

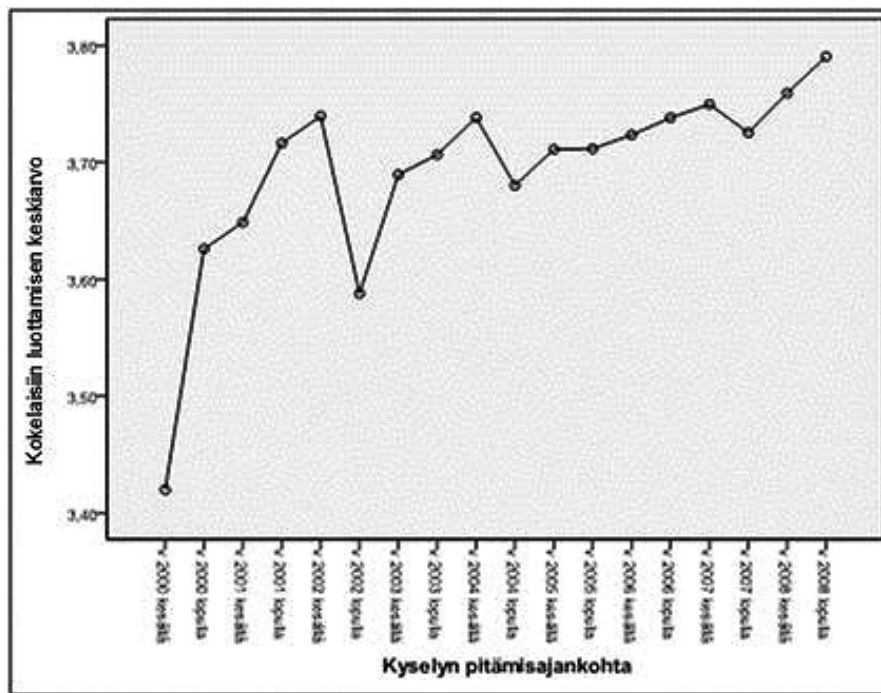
$F = 26,940, p = ,000 df = 113710$

Kuvio 2. Varusmiesten (miehistö) ryhmäjohtajiin luottamisen summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Taulukko 3. Joukkueen/jaosjohtajaan luottamisen summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	49.	51.	52.	53.
49. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) on kohdellut minua reilusti ja oikeudenmukaisesti.	1,000	0,724	0,603	0,623
51. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) on kaiken kaikkiaan "hyvä tyyppi".	0,724	1,000	0,664	0,701
52. Joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) hallitsee asiansa (aseet, kalusto, johtaminen).	0,603	0,664	1,000	0,707
53. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen joukkueen-/jaosjohtajani (kokelas) alaisena.	0,623	0,701	0,707	1,000

Cronbachin alfa = ,890, N= 115 038

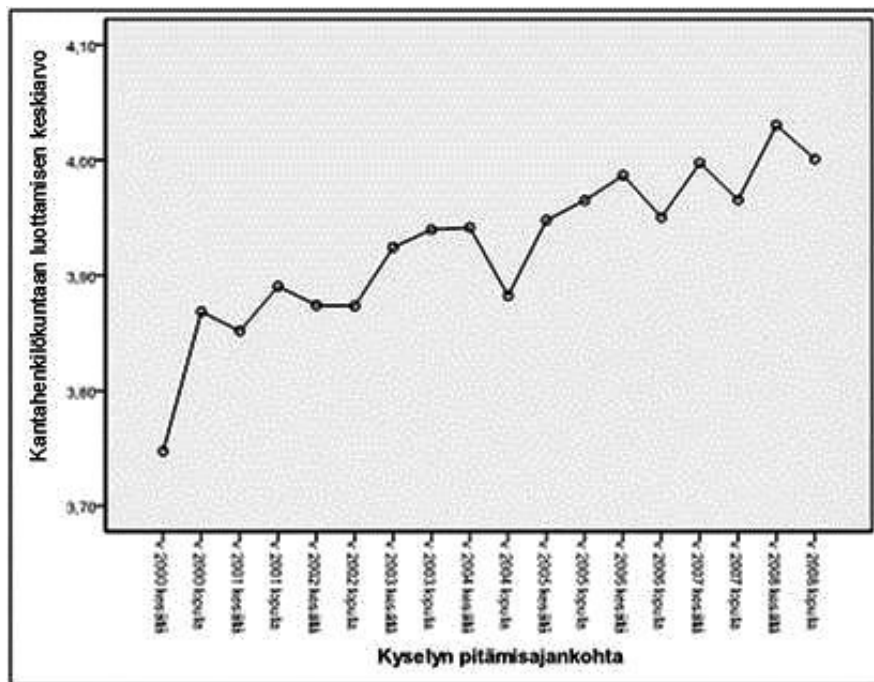
$F = 37,344, p = ,000, df = 111610$

Kuvio 3. Varusmiesten (miehistö) kokelaian luottamisen summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Taulukko 4. Kouluttajiin luottamisen summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	54.	55.	56.
54. Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva kouluttajani hallitsee asiansa (aseet, kalusto, koulutustaito, johtaminen).	1,000	0,617	0,651
55. Lähin kantahenkilökuntaan kuuluva kouluttajani on kohdellut minua reilusti ja oikeudenmukaisesti.	0,617	1,000	0,668
56. Sodassa alaisen henki voi riippua esimiehen kyvykkyydestä. Jos olisi sota, haluaisin toimia nykyisen lähimmän kantahenkilökuntaan kuuluvan kouluttajani alaisuudessa.	0,651	0,668	1,000

Cronbachin alfa = ,845, N = 115 038

$$F = 28,939, p = ,000, df = 114222$$

Kuvio 4. Varusmiesten (miehistö) kantahenkilökuntaan kuuluviin kouluttajiin luottamisen summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Luottamus kouluttajiin on tässä tulostettu edelleen miehistökoulutuksen saaneiden joukossa. Henkilökuntaan kuuluvien kouluttajien summamuuttujan reliabiliteettiarvo on hyvä, vaikka muuttujaan sisältyy vain kolme osiota.

Trendiä voi luonnehtia lähes tasaisesti nousevaksi kaikkien kolmen esimiesryhmän osalta, mikä kuvaa koulutuksen onnistumista ja kouluttajien ja varusmiesten välisen ymmärryksen parantumista. Voidaan ajatella myös niin, että varusmiesten kyky arvioida saamansa koulutuksen tasoa kehittyy yhteiskunnan koulutusjärjestelmien parantuessa ja monipuolistuessa. Tätäkin taustaa vasten tulos on hyvä.

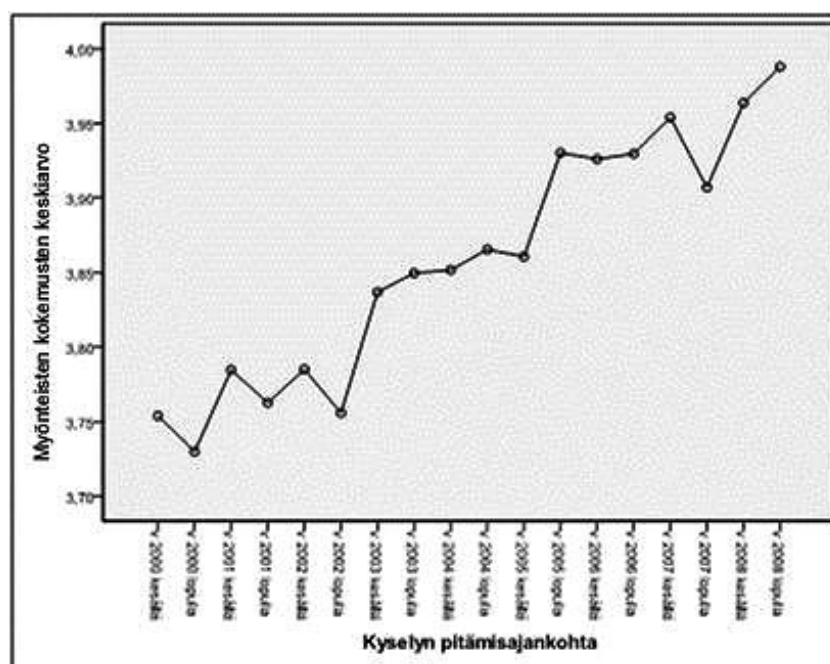
Keskiarvotasolla luottamus kouluttajiin on parempi kuin kokelaisiin tai ryhmänjohtajiin. Keskiarvot ovat: kouluttajat 3,8, kokelaat 3,7 ja ryhmänjohtajat 3,5. Nämä keskiarvot on laskettu miehistön joukossa yli kaikkien mittauskertojen. Tulos on kuvaava myös siinä mielessä, että miehistökoulutuksen saaneet varusmiehet näkevät kokeilaan roolin jotenkin lähempänä henkilökuntaan kuuluvan kouluttajan roolia.

Varusmiesten kokemukset palveluksesta ja koulutuksesta

Taulukko 5. Myönteisten kokemusten summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	78.	79.	80.	81.
78. Olen kokenut varusmiesaikana joitakin todella mielenkiintoisia tai jopa "jännittäviä" elämyksiä.	1,000	0,655	0,526	0,449
79. Varusmiesajalta tulee jäämään mieleeni joitakin erityyppisiä myönteisiä muistoja.	0,655	1,000	0,556	0,425
80. Varusmies aika on antanut minulle lisää itseluottamusta.	0,526	0,556	1,000	0,567
81. Olen oppinut itsestäni uusia asioita varusmiesajana.	0,449	0,425	0,567	1,000

Cronbachin alfa = ,818, N = 166 068

$F = 72,559, p = ,000, df = 166066$

Kuvio 5. Varusmiesten myönteisten kokemusten summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

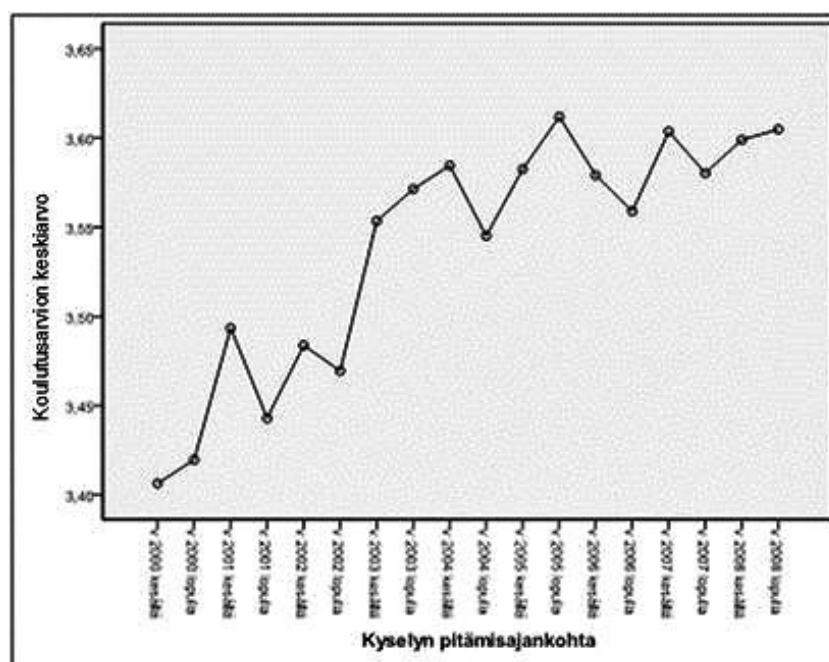
Tämä summamuuttuja on konstruoitu neljästä osiosta, joiden voidaan perustellusti katsoa kuvaavan palveluksen aikana saatuja myönteisiä kokemuksia. Osiot liittyvät elämyksiin ja muistoihin varusmiesajalta sekä varusmiehen näkemyksiin itsessä tapahtuneista muutoksista, itseluottamuksesta ja uusien asioiden oppimisesta.

Myönteisten kokemusten summamuuttujan reliabiliteetti on hyvä, ja trendi on selkeästi kasvava, koko mittausaikavälillä noin kolme kymmenesosaa ja keskiarvo lähes tytä arvoa neljä.

Taulukko 6. Koulutus-summamuuttujan osioiden korrelaatiot.

Väittämät	21.	24.	25.	26.	27.	28.
21. Oppitunnin tai harjoituksen alkaessa on yleensä kerrottu selkeästi, mitä koulutustilanteen lopussa pitää osata.	1,000	0,255	0,329	0,274	0,296	0,270
24. Koulutustilat ovat olleet tarkoituksenmukaisia.	0,255	1,000	0,463	0,379	0,306	0,267
25. Koulutusmenetelmät ovat olleet tarkoituksenmukaisia.	0,329	0,463	1,000	0,441	0,393	0,344
26. Koulutuksessa käytetyt aseet ja kalusto ovat olleet tarkoituksenmukaisia.	0,274	0,379	0,441	1,000	0,372	0,282
27. Maastoharjoitukset oli yleensä järjestetty tehokkaasti	0,296	0,306	0,393	0,372	1,000	0,478
28. Päiväohjelma oli yleensä järjestetty tehokkaasti.	0,270	0,267	0,344	0,282	0,478	1,000

Cronbachin alfa = ,758, N = 166 591

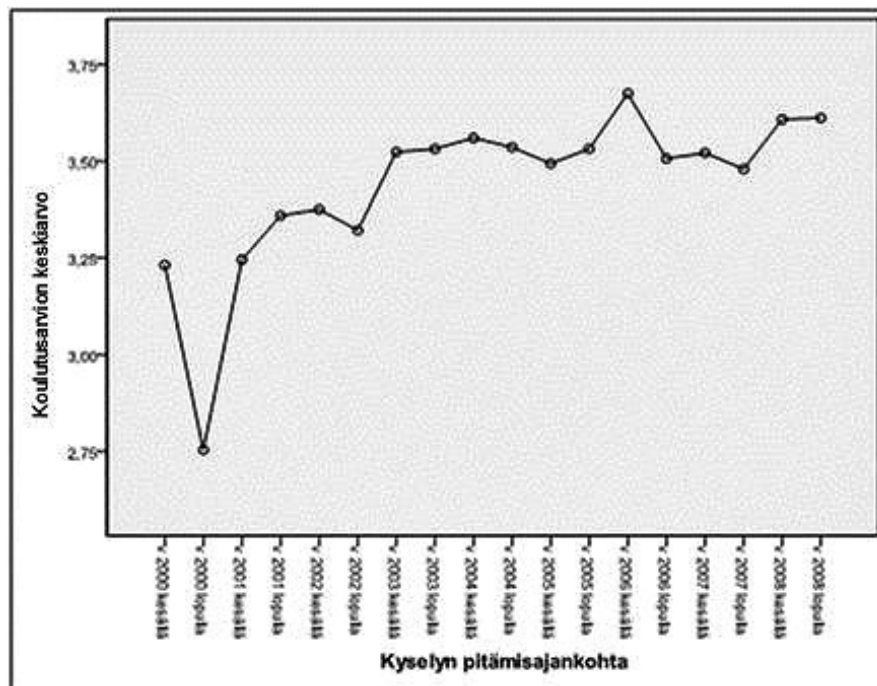

F = 82,943, p = ,000, df = 166589

Kuvio 6. Varusmiesten koulutusarvion summamuuttujan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Varusmiesten kotiuttamiskyselyssä on runsaasti koulutuksen arviointiin liittyviä kysymyksiä, ja tässä käytettävään summamuuttujaan on valittu kuusi osiota, jotka korreloivat kohtalaisesti keskenään. Näin summamuuttujan reliabiliteetti muodostuu tyydyttäväksi. Keskiarvotrendin perusteella nähdään, että varusmiesten ”koulutustyytyväisyys” on kasvanut selvästi tarkastelussa olevana aikavälinä.

Saman tapainen tulos nähdään myös alla olevan kuvion perusteella. Varusmiehet ovat antaneet arvosanan saamastaan koulutuksesta. Kuviossa alkuperäinen mittari on käännetty toisin päin siten, että arvo 5 vastaa arvosanaa ”erinomainen”. Alun nousun jälkeen kuvaaja näyttää asettuvan lähelle 3,50 tasoa.

$F = 420,692, p = ,000, df = 165647$

Kuvio 7. Varusmiesten koulutuksesta antaman arvosanan keskiarvot eri mittauskerroilla. Asteikko 1 ... 5, koko asteikkoa ei piirretty näkyviin.

Luvun 6. liite 1.

Varusmiestutkimus 2010 – psykososiaalisen toimintakyvyn mittarit

Kaikkia mittareita³³² käytettiin sekä ensimmäisellä tutkimuskierroksella (A) varusmiesten palveluksen alussa että seurantamittauksessa palveluksen loppuvaiheessa (B). Seurantamittaus 6 kuukautta palvelulle tehtiin palveluksen lopussa. Varusmiesjohtajille ja erikoiskoulutetuille seurantamittaus tehtiin tammikuussa 2011.

Kaikista mittareista tehtiin osioanalyysit ja laskettiin niiden reliabiliteetti (Cronbachin alpha). Reliabiliteetit olivat vähintäänkin tyydyttävällä tasolla. Analyysit tehtiin ensimmäisen mittauksen aineistossa, jossa vastaajia oli lähes 3 000. Vastaajat ovat saapumiserästä 1/2010 ja tutkitut joukko-osastot ovat Porin Prikaati, Karjalan Prikaati ja Pioneerirykmentti.

PANAS, Negatiivinen ja positiivinen skaala, Tunteiden hallinta

Mittarin nimi tulee sanoista Positive and Negative Affect Schedule. Tästä mittarista on käytetty tutkimuksissa sekä positiivista että negatiivista skaalaa. Kummassakin skaalassa on kymmenen osiota, ja mittaria on käytetty tässä summamuuttujana, eli osioiden pistemäärät on laskettu yhteen. Lisäksi osioiden suunta on käännetty niin, että suurin arvo kuvaa ominaisuuden positiivisten tunteiden voimakkainta esiintymistä. Mittari kuvaa tunteiden hallintaa, stressinsietokykyä, häiriytymisalttiutta ja energisyyttä.

BFI, Big Five Inventory, Tunnollisuus ja neuroottisuus

BFI on persoonallisuustesti, jossa nimensä mukaan käytetään viittä eri ulottuvuutta. Tässä tutkimuksessa on mukana kaksi osamittaria, joita suomeksi nimitetään tunnollisuudeksi ja neuroottisuudeksi. Mittarit on käännetty ja sovitettu suomeksi. Tunnollisuus-skaalaan sisältyy 8 osiota ja neuroottisuus-skaalaan 9. Osoiden ja mittareiden suunnat on käännetty samansuuntaisiksi siten, että ne kuvaavat loogisesti mitattavaa ominaisuutta. Mittareita käytetään indekseinä, eli osioiden summa on jaettu niiden lukumäärällä. Tulosten käyttö liittyy psyykkisen tasapainoisuuden kuvaamiseen.

CSE, Core Self Evaluations, Minäkäsitys

Tämä mittari mittaa henkilön minäkäsitystä. Tässä aineistossa sitä käytetään yhtenä summamuuttujana siten, että sen 12 osiota on käännetty samansuuntaisiksi. Mittari kuvaa itseluottamusta, luottamusta omiin kykyihin, tunne-elämän stabiilisuutta sekä kykyä itsekontrolliin. Mittaria sovelletaan työtyytyväisyyden ja organisaatioon sitoutumisen tutkimuksessa.

Rosenberg Self Esteem Scale SES, Itsetunto

Rosenbergin itsetuntomittari kuvaa tutkittavan tyytyväisyyttä itseensä kokonaisuutena. Siihen sisältyy kymmenen osiota. Mittaria käytetään tässä tutkimuksessa summa-

³³² Ks. Leskinen ym. 2012, 11.

muuttujana osiot samansuuntaisiksi käännettyinä. Mittarin suurin arvo kuvaa hyvää itsetuntoa. Mittari on kehitetty 1960-luvulla, ja sen sanotaan olevan laajimmin käytetty itsetunnon mittari ihmistutkimuksessa maailmalla.

Stressioirelista

Stressioireita kuvaava summamuuttuja on lista erilaisista stressioireista. Osioita mittarissa on 11, ja sitä käytetään summamuuttujana. Ensimmäisen kyselykierroksen aineistossa tehdyssä pääkomponenttianalysissä mittarilla näytti olevan jopa kolme ulottuvuutta, ja toisen kyselykierroksen (6 kk miehet) analyysissä kaksi ulottuvuutta. Osoittautui kuitenkin, että ulottuvuuksien keskinäiset korrelaatiot ovat suuria, joten mittaria on perusteltua käyttää yksiulotteisena summamuuttujana.

Sosiaalisuus

Edellä kuvattujen yksilöpsykologisten – lähinnä amerikkalaisperäisten – mittareiden lisäksi tätä tutkimusta varten kehitettiin Käyttäytymistieteiden laitoksella mittari, jolle annettiin kuvaavaksi nimeksi sosiaalisuus. Mittari perustuu aikaisempiin varusmies-tutkimuksiin ja niissä käytettyihin osioihin. Mittari kuvaa yksilön suhtautumista palvelustovereihinsa, halua auttaa kavereita tarvittaessa sekä myös sopeutumiskykyä ja kykyä kohdata yhteiselämän sosiaalisia paineita. Osioita on alun perin 13, mutta raportissa selitetyistä syistä lopullisesti mukaan otettujen osioiden määräksi tuli 11. Osoittautui, että tämäntyyppinen mittari kuuluu perustellusti psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden joukkoon. Se korreloi voimakkaasti myös tutkimuksen selitettäviin muuttujiin maanpuolustustahtoon ja palvelusmotivaatioon. Teknisesti mittari on indeksi, eli osioiden summa on jaettu niiden lukumäärällä.

Psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden rakenne- ja reliabiliteettitarkastelu

Core Self Evaluation, CSE, minäkuva

Tämä mittari mittaa henkilön minäkäsitystä. Tässä aineistossa sitä käytetään yhtenä summamuuttujana siten, että sen 12 osiota on käännetty samansuuntaisiksi. Mittari kuvaa itseluottamusta, luottamusta omiin kykyihin, tunne-elämän stabiilisuutta sekä kykyä itsekontrolliin. Mittaria sovelletaan työtyytyväisyyden ja organisaatioon sitoutumisen tutkimuksessa.

Kysymyssarjassa käytetyt vastausvaihtoehdot olivat:

- A täysin samaa mieltä
- B osittain samaa mieltä
- C vaikea sanoa
- D osittain eri mieltä
- E täysin eri mieltä

Taulukko 1. Core Self Evaluation -minäkuvamittarin osioiden lataukset, kommunaliteetit sekä selitysosuudet.

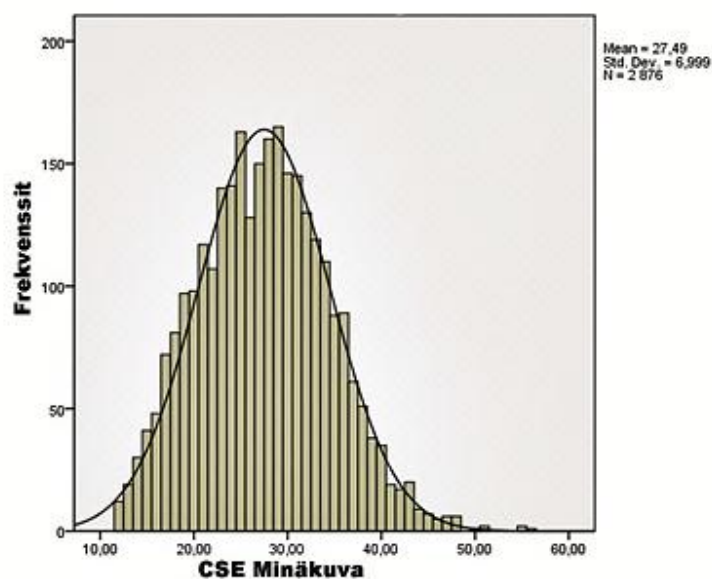
Osiot	Komponentit		Kommunaliteetit
	1	2	
60. Ajoittain asiat näyttävät minusta melko synkiltä ja toivotomilta	0,766	-0,194	0,625
50. Tunnen itseni joskus masentuneeksi	0,753	-0,171	0,597
52. Joskus epäonnistuessani tunnen itseni arvottomaksi	0,736	-0,051	0,544
54. Joskus tuntuu, ettei minulla ole riittävästi vaikutusmahdollisuuksia elämässäni	0,623	-0,074	0,393
56. Epäilen osaanko lainkaan tehdä tehtäviäni	0,575	-0,303	0,423
58. Minusta ei tunnu, että voisin vaikuttaa menestymiseeni elämässä	0,368	-0,336	0,249
51. Kun yritän tarpeeksi, niin yleensä onnistun	-0,201	0,705	0,538
59. Pystyn selviytymään useimmista ongelmistani	-0,295	0,669	0,535
53. Teen tehtävät hyvin ja loppuun asti	-0,143	0,621	0,406
49. Luotan siihen, että menestyn elämässä sen mukaan, minkä ansaitsen	0,019	0,596	0,355
55. Olen yleensä ottaen tyytyväinen itseeni	-0,37	0,581	0,475
57. Päätän itse siitä, mitä elämässäni tulee tapahtumaan	-0,069	0,482	0,237
Selitysosuus	33,5 %	11,3 %	

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Rotation converged in 3 iterations.

Pääkomponenttianalyysin kumulatiivinen selitysosuus on 44,8 prosenttia. Analyysissa negatiiviset ja positiiviset osiot latautuvat selvästi omiksi komponenteikseen. Koko mittarin Cronbachin alfa = ,808, kun negatiivisten osioiden suunta käännettiin laskennallisesti. Summamuuuttuja muodostettiin laskemalla osiot yhteen negatiiviset osiot siis käännettynä.

Kuvio 1. CSE-minäkuvasummamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

Saadut tulokset kuvaavat sitä, että Core Self Evaluation -mittari toimii varusmiesaineistossa erittäin hyvin.

Positive Affectivity Negative Affectivity Schedule, PANAS, Tunnehallinta

Tästä mittarista on käytetty tutkimuksessa sekä positiivista että negatiivista skaalaa. Kummassakin skaalassa on kymmenen osiota, ja yhdistetty PANAS-summamuuttuja on muodostettu kaikkien osioiden summana, eli osioiden pistemäärät on laskettu yhteen. Osioiden suuntaa on käsitelty niin, että positiiviset osiot saavat suuria arvoja, ja vastaavasti voimakkaasti negatiivinen vastaus saa pienen arvon. Mittari kuvaa psyykkistä tasapainoisuutta.

Pääkomponenttianalyysi tuotti alkuperäisen mittarin idean vastaisesti³³³ kolmannen pienen kahden osion komponentin, jolla latautuivat vihamielisyys ja ärtyisyys. Syytä tähän ei kuitenkaan selvitetty ja summamuuttuja muodostettiin alkuperäisen ajatuksen mukaisesti kaikkien osioiden summana, koska kaksi ”poikkeavaakin” osiota lisäsivät mittarin reliabiliteettia. Tämä on samansuuntainen tulos Crawfordin ja Henryn pohdinnan kanssa siitä, että myöskään alkuperäiset kaksi faktoria eivät ole toisistaan riippumattomia. Pakotetussa kahden faktorin ratkaisussa selitysosuus oli luonnollisesti pienempi, mutta vihamielisyyden ja ärtyisyyden osioiden lataukset säilyivät hyvällä tasolla myös toisella faktorilla. On siis perusteltua käyttää mittaria yhtenä summamuuttujana.

Kysymyssarjassa käytetyt vastausvaihtoehdot olivat:

- A hyvin vähän tai ei ollenkaan
- B hieman
- C kohtalaisesti
- D melko paljon
- E erittäin paljon

³³³ Ks. esim. Crawford ja Henry 2004.

Taulukko 2. Positive Affectivity Negative Affectivity Schedule – tunnehallintamittarin osioiden lataukset, kommunaliteetit sekä selitysosuudet.

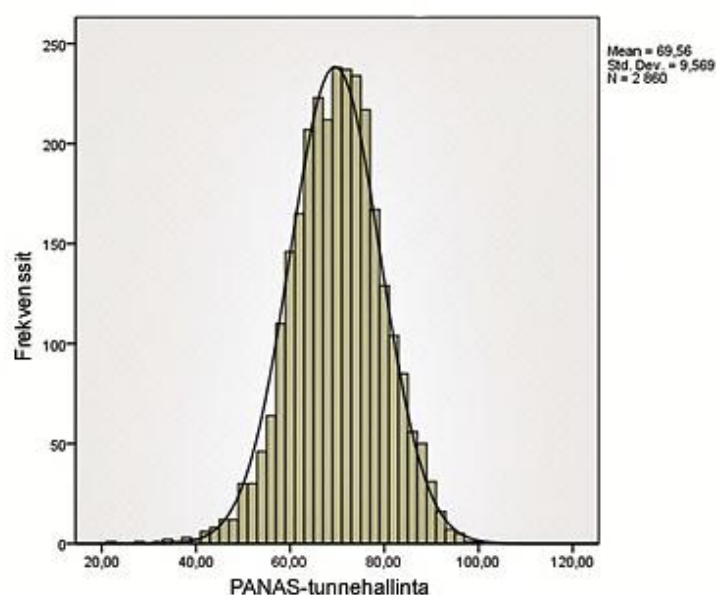
Osiot	Komponentit			Kommunaliteetit
	1	2	3	
63. Innostunut	0,757	-0,018	-0,159	0,599
79. Toimelias	0,735	-0,033	-0,075	0,548
61. Kiinnostunut	0,726	-0,04	-0,226	0,580
76. Määrätietoinen	0,705	-0,152	0,130	0,536
72. Valpas	0,695	-0,058	-0,035	0,487
77. Tarkkaavainen	0,687	-0,043	-0,106	0,485
74. Uusista ideoista haltioitunut	0,667	0,144	-0,097	0,475
70. Ylpeä	0,658	-0,024	0,213	0,479
65. Voimakas	0,611	-0,217	0,309	0,516
69. Tohkeissaan	0,585	0,236	0,085	0,404
78. Hermostunut	-0,101	0,743	0,139	0,581
75. Jännittynyt	0,087	0,73	-0,134	0,558
80. Peloissaan	-0,153	0,716	0,171	0,566
67. Pelästynyt	-0,036	0,71	0,251	0,568
73. Nolo	-0,023	0,697	0,015	0,487
62. Huolestunut	-0,004	0,641	0,095	0,420
66. Syllisyydentuntoinen	0,099	0,581	0,132	0,365
64. Järkyttynyt	-0,043	0,564	0,322	0,423
68. Vihamielinen	-0,041	0,311	0,772	0,695
71. Ärtysisä	-0,044	0,368	0,703	0,631
Selitysosuudet	24,9 %	21,1 %	6,1 %	

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Rotation converged in 5 iterations.

Pääkomponenttien kumulatiivinen selitysosuus on 52,1 prosenttia. Koko skaalan Cronbachin alfaksi negatiiviset osiot käännettynä muodostui ,830.

Kuvio 2. PANAS-tunnehallintasummamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

Rosenberg Self Esteem Scale, Itsetunto

Rosenbergin itsetuntomittari kuvaa tutkittavan tyytyväisyyttä itseensä kokonaisuutena. Siihen sisältyy kymmenen osiota. Mittaria käytetään tässä tutkimuksessa yhtenä summamuuttujana osiot samansuuntaisiksi käännettynä. Mittarin suurin arvo kuvaa hyvää itsetuntoa. Mittari on kehitetty 1960-luvulla, ja sen sanotaan olevan laajimmin käytetty itsetunnon mittari ihmistutkimuksessa maailmalla.

Kysymyssarjassa käytetyt vastausvaihtoehdot olivat:

- A täysin samaa mieltä
- B osittain samaa mieltä
- C en osaa sanoa
- D osittain eri mieltä
- E täysin eri mieltä

Taulukko 3. Rosenberg Self Esteem Scale -itsetuntomittarin osioiden lataukset, kommunaliteetit sekä selitysosuudet.

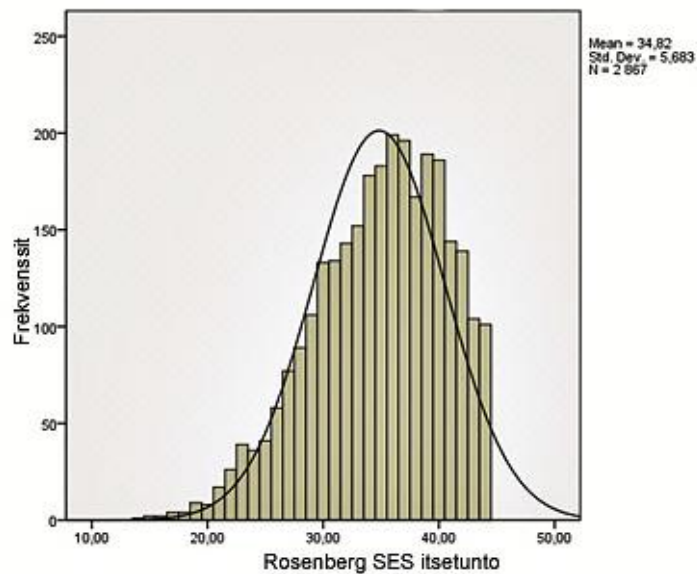
Osiot	Komponentit		Kommunaliteetit
	1	2	
82. Mielestäni minulla on koko joukko hyviä ominaisuuksia	0,738	-0,162	0,571
81. Mielestäni olen ihmisenä yhtä arvokas kuin muutkin	0,700	-0,071	0,495
87. Suurin piirtein olen tyytyväinen itseeni	0,695	-0,317	0,583
86. Minulla on myönteinen asenne itseeni	0,677	-0,414	0,630
84. Pystyn hoitamaan asioita yhtä hyvin kuin muutkin ihmiset	0,664	-0,251	0,503
89. Tunnen itseni joskus todella hyödyttömäksi	-0,253	0,789	0,687
90. Joskus ajattelen, etten kelpaa mihinkään	-0,309	0,759	0,672
88. Toivon että voisin arvostaa itseäni enemmän	-0,044	0,752	0,567
83. Kaiken kaikkiaan olen taipuvainen pitämään itseäni epäonnistuneena	-0,341	0,664	0,557
85. Mielestäni minulla ei ole paljonkaan syytä olla ylpeä itsestäni	-0,506	0,531	0,539
Selitysosuudet	47,0 %	11,0 %	

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Rotation converged in 3 iterations.

Pääkomponenttien kumulatiivinen selitysosuus on 58,0 prosenttia. Cronbachin alfa negatiiviset osiot käännettynä sai arvon ,755.

Kuvio 3. Rosenberg SES-itsetuntosummamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

Big Five Inventory, BFI, Tunnollisuus ja Neuroottisuus

BFI on persoonallisuustesti, jossa nimensä mukaan käytetään viittä eri ulottuvuutta. Tässä tutkimuksessa on mukana kaksi osamittaria, joita suomeksi nimitetään tunnollisuudeksi ja neuroottisuudeksi. Mittarit on käännetty ja sovitettu suomeksi. Tunnollisuus-skaalaan sisältyy 8 osiota ja neuroottisuus-skaalaan 9. Tulosten käyttö liittyy psyykkisen tasapainoisuuden kuvaamiseen.

Kysymyssarjassa käytetyt vastausvaihtoehdot olivat:

- A täysin samaa mieltä
- B osittain samaa mieltä
- C en osaa sanoa
- D osittain eri mieltä
- E täysin eri mieltä

Taulukko 4. Big Five Inventory -mittarin tunnollisuuden ja neuroottisuuden ulottuvuuksien osioiden lataukset, kommunaliteetit sekä selitysosuudet.

Osiot	Komponentit			Kommunaliteetit
	1	2	3	
110. On paljon huolissaan	0,749	-0,092	-0,074	0,575
118. Hermostuu helposti	0,690	-0,203	0,042	0,520
106. On rento, käsittelee stressiä hyvin	-0,638	0,329	0,330	0,625
114. Voi olla mielialaltaan ailahtelevainen	0,637	-0,215	0,105	0,463
108. Voi olla jännittynyt	0,637	0,062	0,130	0,426
105. Hämmentyy helposti	0,615	-0,120	0,138	0,411
103. On masentunut	0,559	-0,360	-0,121	0,457
112. On tunne-elämältään tasainen eikä järkyty helposti	-0,549	0,308	0,268	0,468
115. Tekee asiat tehokkaasti	-0,195	0,765	-0,066	0,627
102. Tekee perusteellista työtä	-0,081	0,745	-0,116	0,575
113. Ei anna periksi ennen kuin tehtävä on suoritettu loppuun	-0,228	0,730	-0,041	0,586
107. On luotettava työntekijä	-0,112	0,702	0,000	0,505
117. Tekee suunnitelmia ja toteuttaa niitä	-0,101	0,614	-0,054	0,390
116. Pysyy rauhallisena tiukoissa tilanteissa	-0,449	0,513	0,157	0,489
109. On taipuvainen epäjärjestykseen	0,284	-0,355	0,632	0,607
104. Voi olla melko huoleton	-0,313	0,150	0,618	0,503
111. On taipuvainen olemaan laiska	0,251	-0,463	0,583	0,618
Selitysosuudet	22,3 %	21,3 %	8,9 %	

Extraction Method: Principal Component Analysis.

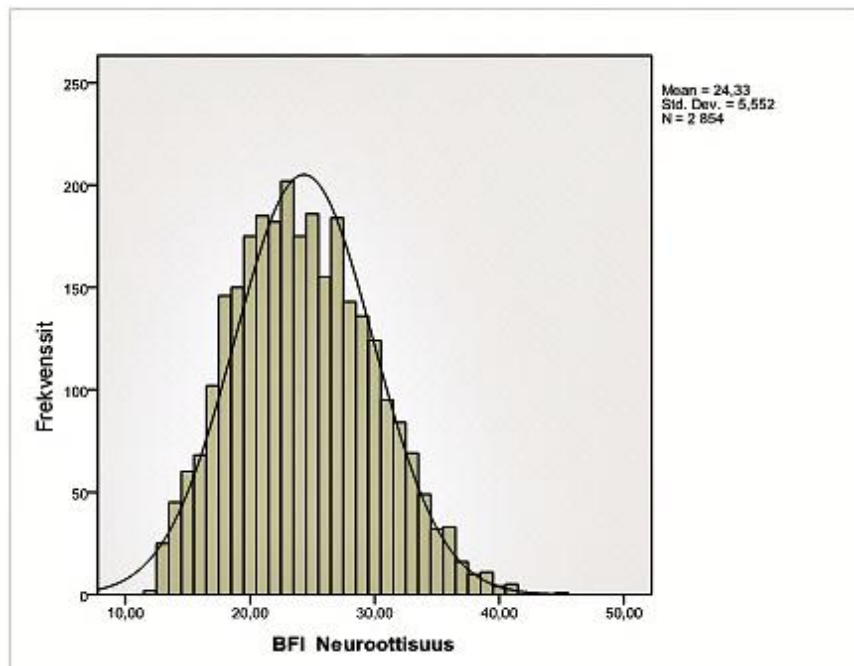
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Rotation converged in 7 iterations.

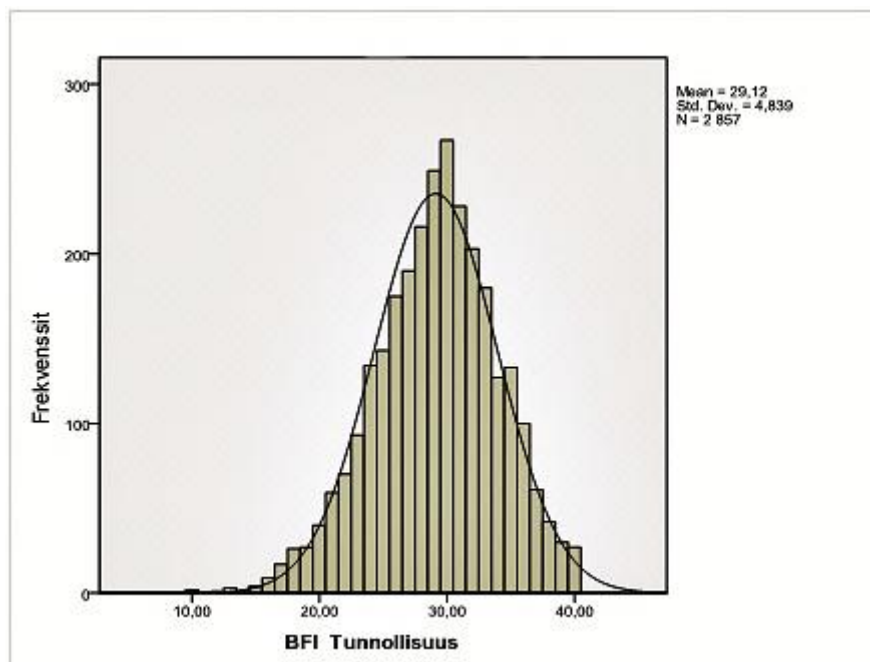
Pääkomponenttianalyysi oletusarvoilla tuotti kolme komponenttia teorian (2) vastaisesti, kokonaisselitysosuus on 52,0 prosenttia. Kaiser-Meyer-Olkin -testisuureen arvo ,916 viittaa siihen, että analyysi sopii joka tapauksessa hyvin aineistoon.

Osiosta muodostettiin teorian mukaiset summamuuttujat neuroottisuus (osiot 103, 105, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118) ja tunnollisuus (osiot 102, 104, 107, 109, 111, 113, 115, 117) kääntämällä negatiivisten osioiden suunnat. Summamuuttujat on muodostettu osioiden summina.

Neuroottisuus-summamuuttujan Cronbachin alfa = ,841, tunnollisuus-summamuuttujan Cronbachin alfa = ,758. Pääkomponenttianalyysi pakotettuna kahdelle komponentille on yhtä osiota (105) lukuun ottamatta teorian mukainen, kokonaisselitysosuus on 44,8 prosenttia.

Kuvio 4. BFI Neuroottisuus-summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

Kuvio 5. BFI Tunnollisuus-summamuuttujan jakauma, keskiarvo ja keskihajonta alkukyselyn aineistossa.

Sosiaalisuuden summamuuttujan osioiden jakaumat ensimmäisellä ja toisella mittauskerralla sekä osioiden valinnan perusteita.

Koska tässä muodostettava sotilaan sosiaalisuuden summamuuttuja ei ole yleisesti tunnettu eikä muualla validoitu, tarkastelen vielä sosiaalisuuden summamuuttujan osioiden jakaumia ensimmäisellä ja toisella mittauskerralla. Mukana jakaumissa ovat ne vastaajat, jotka ovat olleet mukana molemmilla mittauskerroilla. Taulukoissa va-

semmanpuoleiset ovat ensimmäisen mittauksen jakaumat ja oikeanpuoleiset toisen.

Taulukko 5. Sosiaalisuus-summamuuttujan rakentamisessa käytettyjen osioiden jakaumat ensimmäisellä ja toisella mittauksella, kummallakin kerralla mukana olleet vastaajat.

36. Minun on helppo solmia ystävyysuhteita

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	602	32,5
osittain samaa mieltä	844	45,5
vaikea sanoa	238	12,8
osittain eri mieltä	146	7,9
täysin eri mieltä	25	1,3
Yhteensä	1855	100,0

17. Minun on helppo solmia ystävyysuhteita

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	603	32,5
osittain samaa mieltä	892	48,1
vaikea sanoa	196	10,6
osittain eri mieltä	115	6,2
täysin eri mieltä	20	1,1
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 0	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

37. En kestä komentelua ja määräämistä

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	82	4,4
osittain samaa mieltä	369	19,9
vaikea sanoa	377	20,3
osittain eri mieltä	683	36,8
täysin eri mieltä	342	18,4
Yhteensä	1853	99,9
Puuttuu 0	2	,1
Yhteensä	1855	100,0

18. En kestä komentelua ja määräämistä

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	110	5,9
osittain samaa mieltä	398	21,5
vaikea sanoa	368	19,8
osittain eri mieltä	671	36,2
täysin eri mieltä	278	15,0
Yhteensä	1825	98,4
Puuttuu 0	1	,1
6	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	30	1,6
Yhteensä	1855	100,0

38. Jos näen että joku on pulassa, menen auttamaan

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	589	31,8
osittain samaa mieltä	971	52,3
vaikea sanoa	241	13,0
osittain eri mieltä	41	2,2
täysin eri mieltä	10	,5
Yhteensä	1852	99,8
Puuttuu 0	3	,2
Yhteensä	1855	100,0

19. Jos näen että joku on pulassa, menen auttamaan

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	525	28,3
osittain samaa mieltä	985	53,1
vaikea sanoa	254	13,7
osittain eri mieltä	51	2,7
täysin eri mieltä	11	,6
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 0	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

39. Luulen, että saan kavereita omassa tuvassani

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1113	60,0
osittain samaa mieltä	567	30,6
vaikea sanoa	150	8,1
osittain eri mieltä	13	,7
täysin eri mieltä	10	,5
Yhteensä	1853	99,9
Puuttuu 0	2	,1
Yhteensä	1855	100,0

40. Tunnen oloni vaivautuneeksi muiden seurassa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	27	1,5
osittain samaa mieltä	220	11,9
vaikea sanoa	256	13,8
osittain eri mieltä	641	34,6
täysin eri mieltä	705	38,0
Yhteensä	1849	99,7
Puuttuu 0	6	,3
Yhteensä	1855	100,0

41. Autoin mielelläni muita opiskelijoita koulussa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	290	15,6
osittain samaa mieltä	726	39,1
vaikea sanoa	440	23,7
osittain eri mieltä	295	15,9
täysin eri mieltä	99	5,3
Yhteensä	1850	99,7
Puuttuu 0	5	,3
Yhteensä	1855	100,0

20. Olen saanut kavereita omassa tuvassani

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1292	69,6
osittain samaa mieltä	427	23,0
vaikea sanoa	62	3,3
osittain eri mieltä	31	1,7
täysin eri mieltä	15	,8
Yhteensä	1827	98,5
Puuttuu System	28	1,5
Yhteensä	1855	100,0

21. Tunnen oloni vaivautuneeksi muiden seurassa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	13	,7
osittain samaa mieltä	152	8,2
vaikea sanoa	241	13,0
osittain eri mieltä	603	32,5
täysin eri mieltä	817	44,0
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 6	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

42. Asiat sujuisivat paremmin, jos jokainen huolehtisi vain omista asioistaan

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	83	4,5
osittain samaa mieltä	353	19,0
vaikea sanoa	501	27,0
osittain eri mieltä	613	33,0
täysin eri mieltä	302	16,3
Yhteensä	1852	99,8
Puuttuu 0	3	,2
Yhteensä	1855	100,0

22. Asiat sujuisivat paremmin, jos jokainen huolehtisi vain omista asioistaan

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	110	5,9
osittain samaa mieltä	360	19,4
vaikea sanoa	465	25,1
osittain eri mieltä	548	29,5
täysin eri mieltä	341	18,4
Yhteensä	1824	98,3
Puuttuu 0	2	,1
6	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	31	1,7
Yhteensä	1855	100,0

43. Viihdyn yleensä hyvin ryhmätilanteissa.

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	361	19,5
osittain samaa mieltä	857	46,2
vaikea sanoa	340	18,3
osittain eri mieltä	235	12,7
täysin eri mieltä	57	3,1
Yhteensä	1850	99,7
Puuttuu 0	5	,3
Yhteensä	1855	100,0

23. Viihdyn yleensä hyvin ryhmätilanteissa.

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	427	23,0
osittain samaa mieltä	950	51,2
vaikea sanoa	274	14,8
osittain eri mieltä	158	8,5
täysin eri mieltä	18	1,0
Yhteensä	1827	98,5
Puuttuu System	28	1,5
Yhteensä	1855	100,0

44. Omassa tuvassani on ainakin joitakin hyviä tyypppejä

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1335	72,0
osittain samaa mieltä	431	23,2
vaikea sanoa	72	3,9
osittain eri mieltä	6	,3
täysin eri mieltä	4	,2
Yhteensä	1848	99,6
Puuttuu 0	7	,4
Yhteensä	1855	100,0

24. Omassa tuvassani on ainakin joitakin hyviä tyypppejä

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1350	72,8
osittain samaa mieltä	388	20,9
vaikea sanoa	60	3,2
osittain eri mieltä	21	1,1
täysin eri mieltä	7	,4
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 0	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

45. Yleensä pidän yhteisten sääntöjen noudattamisesta tärkeänä, vaikka siitä olisi minulle vaivaa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	624	33,6
osittain samaa mieltä	855	46,1
vaikea sanoa	228	12,3
osittain eri mieltä	114	6,1
täysin eri mieltä	30	1,6
Yhteensä	1851	99,8
Puuttuu 0	4	,2
Yhteensä	1855	100,0

25. Yleensä pidän yhteisten sääntöjen noudattamisesta tärkeänä, vaikka siitä olisi minulle vaivaa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	511	27,5
osittain samaa mieltä	880	47,4
vaikea sanoa	277	14,9
osittain eri mieltä	129	7,0
täysin eri mieltä	29	1,6
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 0	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

46. Kavereiden velvollisuus on auttaa toisiaan

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1119	60,3
osittain samaa mieltä	644	34,7
vaikea sanoa	70	3,8
osittain eri mieltä	13	,7
täysin eri mieltä	5	,3
Yhteensä	1851	99,8
Puuttuu 0	4	,2
Yhteensä	1855	100,0

26. Kavereiden velvollisuus on auttaa toisiaan

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1093	58,9
osittain samaa mieltä	639	34,4
vaikea sanoa	69	3,7
osittain eri mieltä	21	1,1
täysin eri mieltä	5	,3
Yhteensä	1827	98,5
Puuttuu System	28	1,5
Yhteensä	1855	100,0

47. Jos ryhmälle on annettu joku tehtävä, niin jokaisen on hoidettava oma osuutensa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1392	75,0
osittain samaa mieltä	392	21,1
vaikea sanoa	42	2,3
osittain eri mieltä	16	,9
täysin eri mieltä	9	,5
Yhteensä	1851	99,8
Puuttuu 0	4	,2
Yhteensä	1855	100,0

27. Jos ryhmälle on annettu joku tehtävä, niin jokaisen on hoidettava oma osuutensa

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	1287	69,4
osittain samaa mieltä	442	23,8
vaikea sanoa	69	3,7
osittain eri mieltä	21	1,1
täysin eri mieltä	7	,4
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 0	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

48. Omassa tuvassani joku/jotkut alokkaat määäräilevät liikaa vaikka eivät ole esimiehiä

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	40	2,2
osittain samaa mieltä	113	6,1
vaikea sanoa	266	14,3
osittain eri mieltä	287	15,5
täysin eri mieltä	1143	61,6
Yhteensä	1849	99,7
Puuttuu 0	3	,2
6	3	,2
Yhteensä	6	,3
Yhteensä	1855	100,0

28. Omassa tuvassani joku/jotkut määäräilevät liikaa vaikka eivät ole esimiehiä

	Lkm	%
täysin samaa mieltä	173	9,3
osittain samaa mieltä	352	19,0
vaikea sanoa	353	19,0
osittain eri mieltä	465	25,1
täysin eri mieltä	483	26,0
Yhteensä	1826	98,4
Puuttuu 0	1	,1
System	28	1,5
Yhteensä	29	1,6
Yhteensä	1855	100,0

Ensimmäisellä mittauskerralla sosiaalisuuteen liittyviä osioita oli mukana yhteensä 13. Toisella mittauskerralla osio numero 41 (Autoin mielelläni muita opiskelijoita koulussa) oli jostain syystä jätetty pois, joten vertailukelpoisten osioiden määräksi jäi 12. Jakaumatarkastelusta huomataan, että osiossa ”Omassa tuvassani joku/jotkut määäräilevät liikaa vaikka eivät ole esimiehiä” on huomattavia muutoksia. Muutos voi johtua kahdesta syystä – joko vastaajat ovat palveluksen aikana ”herkistyneet” lähiryhmässä esiintyvälle komentelulle – tai sitten olosuhteissa on tapahtunut selviä muutoksia. Jälkimmäinen tarkoittaa käytännössäkin sitä, että itse asiassa asuintupa on muuttunut – jopa moneen kertaan. Jääkärit asuvat todennäköisesti edelleen ryhmätuvassa, mutta ryhmänjohtajat omissaan samoin kuin kokelaat. Näin esitetyn väitteen tulkinta on hankalaa.

Sotilasarvon mukainen erittely toisella mittauskerralla osoittikin, että eri ryhmät poikkeavat määäräilyn kokemisen suhteen toisistaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Erityisen paljon määäräilyväitteen kanssa samaa mieltä olevia oli 12 kuukautta palvelleiden miehistön jäsenten ryhmässä, 36,8 prosenttia. Osio sopii siis joidenkin alaryhmien kuvaamiseen paremmin kuin toisten, eikä ole tästä syystä perusteltavissa oleva osio summamuuttujassa.

Muutos tässä muuttujassa kuvaa sitä, että erityisesti miehistötuvissa ja -ryhmissä palveluksen aikana ja varsinkin pitkän palveluksen aikana muodostuu rooleja, joissa ulospäin suuntautuneimpien ja voimakkaiden persoonien osuus korostuu jopa niin, että se rasittaa osaa palvelustovereista.

Lisäksi osoittautui, että reliabiliteettitarkastelussa tämä osio ei juuri korreloinut muiden osioiden kanssa eikä lisännyt summamuuttujan reliabiliteettia. Tästä syystä tämä osio päätettiin jättää lopullisesta summamuuttujasta pois. Sosiaalisuuden summaindeksi perustuu siis yhteentoista osioon.

Liite 2. Sosiaalisen pääoman muuttujan osiot ja niiden käyttö summamuuttujaa muodostettaessa.

Sosiaalisen pääoman summamuuttujan muodostamista varten kysymyssarjassa oli alun perin mukana 17 osiota. Osoittautui kuitenkin, että niistä muodostetun summamuuttujan reliabiliteetti jäi erittäin alhaiseksi. Osioista jätettiin pois kaksi, joiden (laatueroasteikollinen) jakauma oli erittäin vino. Jäljelle jääneet osiot kuvaavat sosiaalisen pääoman yhden koulukunnan ajattelumallin mukaan yksilön resursseja. Osiot diko-

tomisoitiin seuraavasti (mukaan otettujen vaihtoehtojen yhteinen arvo 1, ulkopuolelle jätetyistä vaihtoehdoista arvo 0):

1. Miten laaja oli kaveripiirisi ennen varusmiespalvelun aloittamista?

Mukaan vaihtoehdot A ... B

- A minulla on erittäin paljon hyviä kavereita
- B melko paljon hyviä kavereita
- C muutama tai yksi hyvä kaveri
- D ei yhtään hyvää kaveria

2. Millaiset olivat suhteet omiin vanhempiisi palvelusta aloittaessasi?

Mukaan vaihtoehto A

- A hyvät (läheiset ja luottamukselliset)
- B melko hyvät
- C melko huonot
- D huonot

3. Millaiset suhteet sinulla oli opettajiisi koulussa?

Mukaan vaihtoehdot A ... B

- A hyvät (läheiset ja luottamukselliset)
- B melko hyvät
- C melko huonot
- D huonot

4. Kuinka monta läheistä ihmistä sinulla on? Siis sellaisia, joihin voit luottaa silloin, kun sinulla on vakavia henkilökohtaisia vaikeuksia.

Mukaan vaihtoehto D

- A ei yhtään
- B 1-2
- C 3-5
- D enemmän kuin viisi

5. Onko sinulla sellaisia hyviä kavereita tai tuttuja, joita voit käyttää apuna tai esimerkiksi alennusten saamiseen, kun olet ostamassa autoa, tietokonetta, soitinta, kännykkää tai muuta vastaavaa?

Mukaan vaihtoehdot B ... E

- A minulla ei juuri ole tällaisia kavereita
- B tunnen 1 - 2 kaveria, jotka voivat auttaa
- C tunnen 3 - 4 kaveria, jotka voivat auttaa
- D tunnen 5 - 6 kaveria, jotka voivat auttaa
- E minulla on vieläkin enemmän tällaisia ”suhteita”

6. Ennen palvelukseen astumistasi, ylin suorittamasi/päättämäsi tutkinto/koulutus?

Mukaan vaihtoehdot B ... F

- A peruskoulu
- B lukio/ylioppilas
- C oppisopimuskoulutus
- D ammattikoulu/amatillinen tutkinto
- E ammattikorkeakoulututkinto
- F korkeakoulu/yliopistotutkinto
- G muu koulutus

Osioiden 7 – 10 vastausvaihtoehtot olivat

- A hyvin
- B melko hyvin
- C välttävästi tai huonosti

Mukaan vaihtoehtot A ... B

7. Kuinka hyvin menestyit lukuaineissa peruskoulussa ja sen jälkeen?
8. Kuinka hyvin menestyit matematiikassa peruskoulussa ja sen jälkeen?
9. Kuinka hyvin menestyit kielissä peruskoulussa ja sen jälkeen?
10. Kuinka hyvin menestyit liikunnassa/urheilussa peruskoulussa ja sen jälkeen?
11. Millainen on mielestäsi perheesi taloudellinen tilanne? Perheeni on ...

Mukaan vaihtoehtot A ... C

- A varakas
- B hyvätuloinen
- C keskituloinen
- D melko vähävarainen
- E vähävarainen

12. Onko sinulla tällä hetkellä velkaa tai lainaa (esimerkiksi osamaksusopimuksia, pankkilainaa, kulutusluottoja tms.)?

Mukaan vaihtoehto C

- A on melko paljon tai paljon
- B on, mutta vain vähän
- C ei ole

13. Arveletko, että varusmiespalvelus aiheuttaa sinulle taloudellisia ongelmia?

Mukaan vaihtoehtot C ... D

- A kyllä, suuria taloudellisia ongelmia
- B kyllä, melko suuria
- C melko vähän
- D ei lainkaan

14. Kuinka moneen yhdistykseen, kerhoon tai järjestöön kuulut jäsenenä?

Mukaan vaihtoehdot B ... E

A en ole jäsenenä yhdessäkään

B yhteen

C kahteen

D 3 - 5

E kuuteen tai useampaan

17. Millaiseksi arvioit terveydentilasi nuoruusvuosinasi, 13 -vuotiaana ja sen jälkeen?

Mukaan vaihtoehdot A ... B

A terveydentilani oli erittäin hyvä, en juuri sairastellut

B terveydentilani oli tavanomainen, en sairastellut enempää kuin muutenkaan

C terveydentilani oli heikompi kuin useimmilla saman ikäisillä

Luvun 7. liite 1. Asiantuntijapaneelin väittämät ryhmittelyanalyysin tuloksen mukaan.

1. ryhmä. Kaikkien väittämien keskiarvo 5,4, keskihajonta 1,05

Ryhmäkiinteyden rakentuminen varusmiespalveluksessa on otettava koulutusohjeissa huomioon selkeästi.

Kiinteässä joukossa kovaakaan koulutusta ei koeta simputtamiseksi.

Ryhmäkiinteyden merkitystä on korostettava varusmiesjohtajien eli ryhmänjohtajien ja joukkueenjohtajien koulutuksessa aikaisempaa enemmän.

Tarvitaan lisää empiirisiä tutkimuksia, joissa ryhmäkiinteyttä mitataan ryhmä-, joukkue- ja perusyksikkötasolla.

Joukkojen kiinteyden mittaamisen pitäisi olla systemaattista perusyksikkö- ja joukkue/jaostasolla.

Varusmieskoulutuksen onnistumisen yleistrendi on ollut positiivinen 2000-luvulla.

Koulutuksessa varusmiehille on painotettava sitä, että kertausharjoitukseen osallistuminen ei ole asevelvollisen päätettävissä.

Koulutuksessa varusmiehille järjestetään mahdollisuus tutustua vapaaehtoisen reserviläistoiminnan eri mahdollisuuksiin.

Miehistötason koulutuksessa tärkein asia on taistelijan perustaitojen opettaminen.

Asevelvollisten koulutuksessa heidän psyykkiset ominaisuutensa otetaan riittävästi huomioon.

Puolustusvoimien on oltava mukana kansalaisten maanpuolustustahtoon liittyvien näkemysten mittauksen kehittämisessä yhteiskunnan nykytilanteeseen sopivaksi.

Reserviläisten maanpuolustustahtoa on mitattava yhdenmukaisella tavalla eri kertausharjoituksissa ja vertailtava tuloksia keskenään.

Varusmiesten palveluksen henkiseen rasittavuuteen ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota.

Tässä tutkimuksessa käytetty taisteluluottamuksen mittari kuvaa ilmiötä yleisellä tasolla.

2. ryhmä. Kaikkien väittämien keskiarvo 6,0, keskihajonta 0,86

MTS:n klassisen maanpuolustustahtokysymyksen ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko mielestänne suomalaisten puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta” käyttöä on syytä jatkaa varusmiesten, reserviläisten ja siviilien mielipidetutkimuksissa.

Yhteiskunnan muutos tuottaa haasteita kansalaisten maanpuolustustahdolle.

Puolustusvoimien on oltava mukana kansalaisten maanpuolustustahdon mittauksessa.

Puolustusvoimien koulutustoimenpiteet eivät yksin riitä pitämään yllä varusmiesten ja reserviläisten maanpuolustustahtoa, vaan tukea tarvitaan yhteiskunnan kaikilta toimijoilta.

Varusmiesten lähtiessä reserviin on voimakkaasti painotettava sitä, että kertausharjoituksiin osallistuminen on osa asevelvollisuutta.

12 kuukautta palvelevien miehistötason koulutuksessa on kiinnitettävä huomiota palvelusmotivaation säilymiseen

Koulutuksen suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota ryhmäkiinteyden mahdollisiin kielteisiin vaikutuksiin.

Joukkotuotantokoulutuksen onnistumista kokonaisuuden kannalta on arvioitava aikaisempaa tarkemmin.

Perusyksikön kouluttajalle on hyödyksi tieto siitä, miten koulutettavien itsetunnon tukeminen onnistuu.

Kouluttajien koulutuksessa on painotettava, että kiinteässä joukossa simputtamisen esiintyminen on vähäistä.

Alokkaiden sosiaalistamista varusmiespalvelukseen ei pidä jättää liikaa varusmiesjohtajien tehtäväksi.

Joukkokoulutuskauden aikana miesten vaihtuvuus ryhmässä heikentää kiinteyttä.

Joukkokoulutuskauden aikana miesten vaihtuvuus ryhmässä heikentää koulutustulosta.

Joukkokoulutuskauden aikana ryhmänjohtajan vaihtumista pitää välttää.

Varusmiesten kokemaan koulutuksen henkiseen rasittavuuteen on voitava vaikuttaa koulutusohjelmia ja koulutusmenetelmiä tarkistamalla.

Varusmiesten sosiaalisuuden yhteyttä varusmiespalveluksen onnistumiseen on tutkittu liian vähän.

Joukkueen/jaoksen kouluttajan tehtävässä onnistumista helpottaa, jos hänellä on tietoa varusmiehen sosiaalisesta taustasta, hänen sosiaalisesta pääomastaan.

Maavoimien uuden taistelutavan kehittämisessä on tutkittava yksittäisen taistelijan luottamusta aseeseensa ja käytössään oleviin välineisiin.

Maavoimien uuden taistelutavan tuottamaa kasvokkain tapahtuvan johtamisen vähentymisen vaikutusta johtajiin tunnettua luottamusta kohtaan ei tunneta riittävästi.

Koulutuksen kannalta olisi hyödyllistä, jos käytettävissä olisi yksi hyvä asevelvollisen itsetunnon mittari.

Reserviläisten taisteluluottamuksen tasosta ei ole riittävästi vertailukelpoisia tietoja.

Reserviläisjoukon suorituskyvyn arvioinnissa tarvitaan luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa siitä, missä määrin miehet luottavat esimiehiinsä.

Varusmiesten itsetunnon kehittymistä palveluksen aikana ei tunneta tarpeeksi.

Asevelvollisten psykososiaalisen toimintakyvyn mittaamisella on oltava nykyistä tärkeämpi osa koulutuksen suunnittelussa sekä koulutuksen tulosten arvioinnissa.

3. ryhmä. Kaikkien väittämien keskiarvo 2,9, keskihajonta 1,30

Varusmiestutkimuksissa on syytä mitata ainoastaan niitä asioita, joihin voidaan vaikuttaa.

Varusmiesten kokema palveluksen fyysisen rasittavuuden vähentyminen 2000-luvulla on muutos oikeaan suuntaan.

Ryhmäkiinteystutkimukset viittaavat siihen, että kiinteys on parempi jos ryhmän jäsenet voivat valita ryhmään kuuluvat.

Asevelvollisten koulutuksessa ei tarvita nykyistä enempää psykososiaalisen toimintakyvyn mittausta.

4. ryhmä. Kaikkien väittämien keskiarvo 5,0, keskihajonta 1,01

Sosiaalistuminen varusmiespalvelukseen on otettava koulutuksessa huomioon aikaisempaa enemmän.

Tutkimuksissa on tähän asti puuttunut tietoa varusmiehen itsetunnon yhteydestä varusmiespalveluksen onnistumiseen.

Varusmiesten taisteluluottamuksen tason seurantaan ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota koulutuksen tuloksia arvioitaessa.

Varusmiesten taisteluluottamuksen trendi ei ole kehittynyt 2000-luvulla yhtä hyvin kuin eräät muut koulutuksen onnistumisen kuvaajat.

Maavoimien uuden taistelutavan mukaisessa organisaatiossa joukon kiinteyden merkitys on arvioitava uudelleen verrattuna aikaisempaan tilanteeseen.

Joukkotuotantokoulutus toimii pääosin hyvin.

Varusmiesten kykyä arvioida varusmiesjohtajien toimintaa syväjohtamisen palautekyselyssä pitää selvittää lisää.

Koulutuksen onnistumista tukisi tieto siitä, mikä on stressaantumiseen taipuvaiden osuus koulutettavissa.

Koulutuksen onnistumista tukisi tieto siitä, mikä on neuroottisuuteen taipuvaiden osuus koulutettavissa.

Kouluttajat eivät riittävästi hahmota sitä, että joukon kiinteyden vähentää erilaisia stressin ilmenemismuotoja.

Varusmiesten kokeman palveluksen henkisen rasittavuuden tasoa on seurattava tarkemmin kuin aikaisemmin.

Joukon koulutuksessa on voitava seurata, mitä epävirallisia ryhmiä sen keskuudessa syntyy.

Koko väittämäjoukon arviointien keskiarvo 5,4, keskihajonta 1,37.

Maanpuolustuskorkeakoulu
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-2704-5 (nid.)
ISBN 978-951-25-2705-2 (PDF)
ISSN 2342-9992 (painettu)
ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces